

ΑΓΝΗΣ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΙ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
152

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1981.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ $r/h = 200$

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΙ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τά διδα-
κτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου
τυπώνονται ἀπό τόν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδα-
κτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΣΧΒ

ΣΤ

89

ΑΓΝΗΣ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ρουσοπούλη, Σταύρω

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΙ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1981

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

002
ΗΛΣ
ΕΤ2Β
152

Ε.ΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΣΑΤΟ

Ver. Συν. Ι.Ι. Β. Βλιού
Α.Α. Αριθ. Εισαγ. 2473 "Ετος 1981"

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

A. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

§ I. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Πέρασαν πολλοί αἰῶνες, χιλιετηρίδες ὄλοκληρες, γιά νά ἀναπτυχθεὶ καί νά ἔξελιχθεὶ τό κράτος καί νά φθάσει στή μορφή μέ τήν ὁποία τό γνωρίζουμε σήμερα. "Ομως πολύ περισσότερα χρόνια πέρασαν ἀπό τήν πρώτη ἐμφάνιση τοῦ ἀνθρώπου στόν πλανήτη μας, ὡσότου φθάσουμε στή δημιουργία καί τή συγκρότηση τῆς πρώτης μορφῆς μιᾶς ὀργανωμένης κοινωνίας, πού ἐνῶ ἡταν, ὅπως εἶναι φυσικό, ἐντελῶς ὑποτυπώδης, εἰχε ἐντούτοις ὁρίσει τούς κανόνες καί τίς ἀρχές αὐτοῦ πού ἀποκαλοῦμε σήμερα κράτος.

"Η ἀρχή τῆς πορείας αὐτῆς πρός τό σημερινό κράτος πρέπει ν' ἀναζητηθεὶ στήν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νά ζήσει μέ τή συντροφιά καί τή βοήθεια ἄλλων ἀνθρώπων — στίς ἀρχικές προϊστορικές φάσεις, περίπου ὅπως τά κοπάδια τῶν ζώων.

"Ο ἀνθρωπος ὅμως, ἀκριβῶς ἐπειδή εἶναι «ζῶον κοινωνικόν», ὅπως τόν χαρακτήρισε ὁ Ἀριστοτέλης, προχώρησε πολύ γρήγορα καί πολύ πέρα ἀπό τή μορφή τοῦ ἀρχέγονου κοπαδιοῦ, ἐπειδή ἀπό τήν ίδια τή φύση του ἀναζητοῦσε στήν κοινωνική καί ὁμαδική ζωή πολύ περισσότερα πράγματα ἀπό τήν κοινή προσπάθεια καί τήν ἀμοιβαία βοήθεια.

"Αὐτή ὅμως ἡ κοινωνική ζωή τοῦ ἀνθρώπου, πού διαφέρει τόσο πολύ ἀπό τήν ἀτομική — τήν ίδιωτική, ὅπως θά λέγαμε σήμερα — ζωή, διέπεται καί καθορίζεται ἀπό ἄλλους, δικούς της νόμους καί κανόνες καί χαρακτηρίζεται ἀπό τά δικά της ίδιαίτερα φαινόμενα. Καί γιά νά φθάσει στή σημερινή ὀργανωμένη μορφή τοῦ σύγχρονου κράτους,

πέρασε ἀπό πολλά, μακρινά καί δύσκολα στάδια. Ἐν ἀνατρέξουμε πίσω, πολύ πίσω, θά ξεχωρίσουμε δύο βασικά στάδια τῆς πορείας αὐτῆς πρός τό σύγχρονο κράτος: τήν πατριαρχική οἰκογένεια καί τή φυλή.

“Ἄς δοῦμε ὅμως τίς δύο πρῶτες αὐτές μορφές τῆς κοινωνικῆς δργάνωσης:

— ‘**Η πατριαρχική οἰκογένεια** βασίζεται στή θέληση καί τή δύναμη τοῦ ἀρχηγοῦ της. ’Ο pater familias, ὅπως τόν είπαν ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι, ἔχει δικαίωμα ζωῆς καί θανάτου πάνω σέ ὅλα τά μέλη τῆς οἰκογένειας, τά ὅποια ὀφείλουν νά ύπακουόνυ πιστά καί χωρίς ἀντίρρηση στίς διαταγές του. ’Η Παλαιά Διαθήκη (’Αβραάμ καί ’Ισαάκ) καί ὅλες σχεδόν οἱ μυθολαγίες, ἀλλά καί οἱ ιστορίες τῶν πρώτων χρόνων, είναι γεμάτες ἀπό περιπτώσεις καί παραδείγματα τῆς πατρικῆς ἔξουσίας καί τῆς σκληρότητας πού ἐδειχνε στήν ἀσκησή της ὁ ἀρχηγός τῆς οἰκογένειας. Οἱ κανόνες πού ὅριζε ὁ ἀρχηγός ἀποτελοῦσαν νόμο καί κανένας δέν τολμοῦσε νά τούς παραβεῖ. Τά μέλη τῆς οἰκογένειας, πού ἦταν ὅχι μόνο τά παιδιά ἀλλά καί οἱ νύφες, τά ἑγγόνια, τά δισέγγονα, ἀκόμη καί οἱ δοῦλοι, δέν είχαν δικαίωμα, χωρίς τή θέληση τοῦ ἀρχηγοῦ, νά παντρεύονται οὔτε νά διατηροῦν δική τους περιουσία. Δέν μποροῦσαν οὔτε νά ἐγκαταλείψουν τήν οἰκογένεια γιά νά ἐγκατασταθοῦν ἀλλού.

— ‘**Η φυλή** είναι τό ἐπόμενο στάδιο καί ἀποτελεῖ τή διάδοχο κατάσταση τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας. Οἱ ἄντρες καί ὁ ἀρχηγός τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας ἀνακάλυπταν τήν ἀξία, τή σημασία καί τή δύναμη πού πρόσφερε ἡ ἔνωση. Τό ἐπόμενο λοιπόν βῆμα πρός τή δημιουργία τῆς φυλῆς ἦταν ἀναπόφευκτο. Πολλές οἰκογένειες, πού ἔχουν ἵσως κοινούς προγόνους καί συνδέονται μέ τήν ἴδια γλώσσα, τή λατρεία πρός τούς ἴδιους θεούς, καί κατοικοῦ ἐπί πλέον, προσωρινά, σέ γειτονικές περιοχές, ἐνώνονται καί σηχματίζουν τίς πρῶτες φυλές. Κάθε φυλή ἔχει συνήθως ἔναν ἡγέτη, πού είναι ὅχι μόνο ὁ πολιτικός ἀλλά καί ὁ θρησκευτικός ἀρχηγός της (ὁ Μωυσῆς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης) καί κυβερνᾷ ὀλόκληρη τή φυλή ὅριζοντας τούς κανόνες, στούς ὅποίους ύπακουόνυ δλοι.

Διαμορφώνονται δηλαδή, σιγά σιγά, μερικά ἀπό τά χαρακτηριστικά πού ὅριζουν τή μορφή τοῦ κράτους, λείπει ὅμως πάντοτε τό κυριότερο: ἡ μόνιμη ἐγκατάσταση. ’Η φυλή δέν κατοικεῖ σέ ὄρισμένο

εδαφος. Περιφέρεται σέ διάφορες περιοχές, άνάλογα μέ τίς άνάγκες της καί τίς δυνατότητες διατροφῆς καί άσφαλειας πού τῆς προσφέρει κάθε τόπος.

Τό **κράτος** δημιουργεῖται, όταν οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς παύσουν πλέον νά είναι νομάδες, ἐγκαταλείπουν τήν περιπλάνηση καί παραμένουν ὄριστικά σ' ἔναν τόπο. Ἀκόμα καί αὐτό ὅμως ἔγινε πάρα πολλά χρόνια μετά τή δημιουργία τῶν πρώτων φυλῶν. Ἀπό τή στιγμή ὅμως πού ἔπαψε ἡ περιπλάνηση καί τά μέλη τῆς μιᾶς ἡ τῆς ἄλλης φυλῆς ἐγκαταστάθηκαν μόνιμα πιά σ' ἔναν τόπο, δημιουργήθηκαν οἱ βάσεις καί ἡ πρώτη καί ἀναγκαία προϋπόθεση, γιά νά συγκροτηθεῖ καί νά λειτουργήσει τό κράτος — δηλαδή νά υπάρχει δρισμένος τόπος, ὅπου ζοῦν μόνιμα πιά δρισμένοι ἄνθρωποι. .

Συνήθως οἱ ἄνθρωποι μιᾶς φυλῆς θά ἐγκαταλείψουν τή νομαδική ζωή καί θά ἐγκατασταθοῦν μόνιμα κάπου, όταν ἡ περιοχή αὐτή είναι πλούσια γιά τήν καλλιέργεια, τίς βισκές καί τό κυνήγι, όταν ἔχει ημερο κλίμα καί ἀφθονο νερό, όταν βρίσκεται κοντά στή θάλασσα καί ἐπιτρέπει τίς μετακινήσεις καί τίς μεταφορές καί όταν διαθέτει ἀφθονες τίς πρώτες ὕλες γιά τίς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιά νά κατασκευάσουν τίς κατοικίες, τά ὅπλα καί ὅ,τι ἄλλο θά μποροῦσαν νά χρειαστοῦν, γιά νά ἐπιβιώσουν.

“Οταν ὅμως υπάρχουν ὅλα τά εύνοϊκά στοιχεῖα, ἔρχονται συνήθως καί ἄλλοι νά τά διεκδικήσουν. Πολεμιστές ἀπό ἄλλες φυλές κάνουν τήν ἐμφάνισή τους καί προσπαθοῦν νά νικήσουν καί νά διώξουν τούς παλαιούς κατοίκους, γιά νά ἐγκατασταθοῦν οἱ ἴδιοι καί οἱ οἰκογένειές τους στίς εὕφορες καί εὐλογημένες αὐτές περιοχές.

Οἱ κατακτητικοί πόλεμοι πού ἥρχιζαν ἀπό τήν αἰτία αὐτή τελείωναν συνήθως μέ τή νίκη τοῦ ἰσχυροτέρου καί μέ τήν ἡττα, τή φυγή ἡ τήν ἔξοντωση τοῦ πιό ἀδύνατου. Πολλές φορές ἔμεναν στόν τόπο πολλοί ἀπό τή νικημένη φυλή, εἴτε ἐπειδή τούς ἔπιαναν γιά δούλους, εἴτε οἱ γυναῖκες, ἐπειδή οἱ νικητές τούς χάριζαν τή ζωή.

Ἀπό τή συμβίωση αὐτή, ἔστω καί κάτω ἀπό συνθήκες νικητῶν καί νικημένων, γινόταν σχεδόν πάντοτε ἡ ἀνάμιξη τῶν δύο φυλῶν καί ἡ δημιουργία, ὕστερ ἀπό πολλά χρόνια, μιᾶς νέας, ἐνιαίας φυλῆς, μεγαλύτερης ἀριθμητικά καί ἰσχυρότερης, πάντοτε ὅμως ἐγκαταστημένης στόν ἴδιο τόπο, ὥστε νά ἔξελιχθεῖ συντομότερα σέ μιά πρώτη μορφή κράτους.

Στά νεώτερα χρόνια ή συγχώνευση αύτή τῶν διαφορετικῶν φυλῶν δέν πραγματοποιεῖται πιά μέ τήν κατάκτηση καί τήν ὑποταγή, ἀλλά μέ μιάν ἄλλη μορφή πού διαθόθηκε κι ἐπικράτησε γιά κοινωνικούς καί γιά οἰκονομικούς λόγους: τή μετανάστευση. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ὁ Καναδάς, ή Αὐστραλία καί ἄλλα κράτη σχηματίσθηκαν, βασικά, ἀπό τή μετανάστευση μεγάλου ἀριθμοῦ Εὐρωπαίων, ἀπό διάφορες χῶρες, καί ἀπό τήν ἀνάμιξη τῶν λευκῶν φυλῶν μεταξύ τους. Οἱ ντόπιοι δέν ἀναμείχθηκαν μέ τούς λευκούς, γιατί κυριολεκτικά ἔξοντάθηκαν ἀπό αύτούς.

“Ομως, τόσο στόν κατακτητικό πόλεμο ὅσο καί στήν εἰρηνική συγχώνευση καί διασταύρωση τῶν φύλων ἀπό τή μετανάστευση, προκύπτει πιά ή ἀνάγκη νά συγκροτηθοῦν καί νά ἐφαρμοστοῦν ὅρισμένες ἀρχές, πού θά ἐκφράζουν τή νέα κοινωνική τάξη. “Ἐτσι δημιουργοῦνται τά **ἔθιμα**, ή **ὅργανωση** καί τό **δίκιο**, γιά νά διατηρήσουν τήν ἐσωτερική εἰρήνη καί νά ἔξασφαλίσουν τά ἀγαθά ἀπό τήν ἀρπαγή.

§ 2. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

Οἱ ἀνθρωποι πού κατοικοῦν σέ μιά χώρα δέν ἀποτελοῦν πάντα **ἔνα** **ἔθνος**. Κράτος καί **ἔθνος** είναι δύο **ἔννοιες** πού δέν ταυτίζονται σέ δλες τίς περιπτώσεις.

Τό κράτος μπορεῖ νά είναι μεγαλύτερο ἀπό τό **ἔθνος**, νά ἀσκεῖ δηλαδή τήν κυριαρχία του σέ δύο ἢ περισσότερα **ἔθνη**, ὅπως π.χ. τό ρωμαϊκό κράτος, πού περιελάμβανε ὅλα σχεδόν τά τότε γνωστά **ἔθνη**, ἢ ή ὁθωμανική αὐτοκρατορία ὡς τό 1912, πού κυριαρχοῦσε σ' ὅλα τά Βαλκάνια καί στή Μέση **Ανατολή**.

“Αντίθετα, μπορεῖ τά **ὅρια** τοῦ κράτους νά είναι πολύ στενότερα ἀπό τά **ὅρια** τοῦ **ἔθνους**: π.χ. τό Ἑλληνικό **ἔθνος** περιλαμβάνει καί τούς “Ἑλληνες πού ζοῦν στήν **Κύπρο** ἢ τήν **Κωνσταντινούπολη**, σέ μέρη δηλαδή πού δέν ἀνήκουν στό Ἑλληνικό κράτος, ἀλλά σέ ἄλλα κράτη.

Μπορεῖ **ἐπίσης** νά **ύπάρξει** **ἔθνος**, πού νά μήν **ἔχει** καθόλου κρατική **ὑπόσταση**, ὅπως ήταν π.χ. οἱ **Ἐβραίοι** ὡσότου **ἰδρύθηκε** τό κράτος τοῦ **Ισραὴλ**. Τό **ἴδιο** **ἰσχύει** καί γιά τούς **Ἀρμένιους**.

“**ἔθνος** δηλαδή είναι **ἔνα** **σύνολο** **ἀνθρώπων**, πού συνδέονται μεταξύ τους μέ τήν **ἴδια** **ίστορία** κι **ἔχουν** τήν **ἴδια** **συνείδηση** γιά τήν

καταγωγή τους. Ὡς κοινή γλώσσα και ἡ κοινή θρησκεία δέν είναι ἀπαραίτητα, για νά υπάρξει ἔθνος, γιατί π.χ. τό γερμανικό ἔθνος περιλαμβάνει και καθολικούς και διαμαρτυρόμενους, ἐνῶ τό ἐλβετικό περιέχει γαλλόφωνους, γερμανόφωνους και ἵταλόφωνους Ἐλβετούς. Ὡστόσο ἡ κοινή γλώσσα ἡ ἡ κοινή θρησκεία ἀποτελοῦν βασικούς παράγοντες για τή διαμόρφωση ἔθνικῆς συνείδησης.

§ 3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ: Λ Α Ο Σ, ΧΩΡΑ, ΕΞΟΥΣΙΑ

“Οταν σήμερα μιλοῦμε γιά τό κράτος, ἔχουμε στό νοῦ μας ὄρισμένα στοιχεῖα, πού τά συνδέουμε σέ μία ἔννοια. Τά στοιχεῖα αὐτά είναι τά ἔξης:

‘Ο λαός. Στό κράτος ὁ λαός δέν είναι πιά πρόσωπα πού συνδέονται μεταξύ τους μέ συγγένεια (ὅπως στήν οἰκογένεια) ἢ μέ τήν ἴδια γλώσσα ἡ θρησκεία (ὅπως στή φυλή). Ἐκείνο πού τά συνδέει είναι ὅτι κατοικοῦν ὅλα μόνιμα στό ἴδιο ἔδαφος κι ἔχουν τήν ἴδια ὀργάνωση ἔξουσίας. Μποροῦν νά μιλοῦν διάφορες γλῶσσες, νά ἔχουν διάφορες θρησκείες, ν’ ἀποτελοῦν ἔνα ἡ πολλά ἔθνη και, ἐντούτοις, ν’ ἀποτελοῦν τό λαό ἐνός κράτους, ἐφόσον ζοῦν τώρα στήν ἴδια χώρα.

‘Η χώρα. Χώρα είναι ἡ περιοχή, ὅπου τό κράτος ἀσκεῖ τήν ἔξουσία του πάνω σέ ὅλα τά πρόσωπα πού είναι ἐγκαταστημένα στό ἔδαφός της. Ἡ χώρα περιλαμβάνει ὅχι μόνο τό ἔδαφος, τή γῆ, ἀλλά και τή θάλασσα ὡς μιά ὄρισμένη ἀπόσταση ἀπό τήν ἀκτή (χωρικά ὄρια) καθώς και τόν ἀέρα πάνω ἀπ’ ὅλο τό κράτος.

‘Η ἔξουσία, δηλαδή τό γεγονός ὅτι ὄρισμένοι ἀνθρωποι διοικοῦν τούς ἄλλους. Τήν ἔξουσία του τό κράτος τήν ἀντλεῖ ἀπό τόν ἑαυτό του και ὅχι ἀπό ἄλλον ὄργανισμό ἢ ἄλλο κράτος (τήν ἔχει, ὅπως λένε, «ἔξι ἰδίου δικαίου»).

‘Υπάρχουν και ἀνθρωποι πού ἀσκοῦν ἔξουσία, μέ διαφορετική ὅμως μορφή, πάνω σ’ ἄλλους ἀνθρώπους, ὅπως ὁ πλοίαρχος στό πλήρωμα, ὁ δάσκαλος στούς μαθητές, ὁ ἐργοδότης στούς ἐργάτες κτλ., ἀλλά ἡ ἔξουσία ὅλων αὐτῶν δέν είναι ὅπως ἡ κρατική, γιατί δίνεται ἀπό τό κράτος. Γι’ αὐτό λέμε πώς τό κράτος είναι ὁ ἀνώτερος ὄργανισμός ἔξουσίας πάνω στούς ἀνθρώπους. Γιατί ὁ ἀνθρωπος ὑπάγεται πάντοτε στήν ἔξουσία κάποιου κράτους, ἐνῶ μπορεῖ ν’ ἀπαλλα-

γει ἀπό τήν ἔξουσία τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ή ὁργανισμῶν, ἃν ἀλλάξει ἐπάγγελμα η κατοικία.

§ 4. ΑΠΟ ΠΟΥ ΑΠΟΡΡΕΙ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

‘Η μεγάλη ἔξουσία πού διαθέτει τό κράτος γέννησε ἀπό πολύ παλιά τό ἐρώτημα στούς ἀνθρώπους: ἀπό ποῦ κατάγεται καὶ πῶς δικαιολογεῖται η ἔξουσία αὐτῆς; Οἱ φιλόσοφοι ἐρεύνησαν τό ζήτημα καὶ κατέληξαν σέ διάφορα συμπεράσματα, ἀνάλογα μέ τή νοοτροπία τῆς ἐποχῆς τους καὶ τίς συνθῆκες πού ἔζησαν.

‘Υπῆρχε ἐποχή πού πίστευαν πώς η πολιτική ἔξουσία πηγάζει ἀπό τό Θεό, ὁ ὅποιος τήν παραχωρεῖ λ.χ. στούς βασιλεῖς. ‘Αλλά στά πολιτεύματα πού ὀνομάζουμε δημοκρατίες η ἔξουσία τοῦ κράτους πηγάζει μονάχα ἀπό τό λαό καὶ ἔχει ως δικαιολογία καὶ προορισμό νά ἔξυπηρτήσει τούς σκοπούς τῆς κοινωνίας, δηλαδή τήν εὐημερία τῶν ἀνθρώπων. Γιά νά πραγματοποιηθοῦν οἱ σκοποί αὐτοί, χρειάζεται νά ὑπάρχει μία θέληση ἀνάτερη ἀπό τή θέληση τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων πού συγκροτοῦν τό κράτος.

§ 5. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΑΝΤΟΔΥΝΑΜΙΑΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

‘Η ἔξουσία τοῦ κράτους, ὅσο μεγάλη καὶ ἀν εἰναι, δέν εἰναι ἀπεριόριστη. Οἱ περιορισμοί της εἰναι φυσικοί η νομικοί. Φυσικός περιορισμός σημαίνει ὅτι τό κράτος, ὅση ἔξουσία καὶ ἀν διαθέτει, δέν μπορεῖ νά ὑπερβεῖ ὁρισμένα ὅρια, πού χαράσσουν τή δράση του η ἀνθρώπινη φύση η οἱ κοινωνικοί νόμοι. Οἱ “Ἄγγλοι, γιά νά παραστήσουν τήν ἀλήθεια αὐτή, λένε ὅτι «τό κοινοβούλιο εἰναι παντοδύναμο, μπορεῖ τά πάντα νά κάνει ὅχι ὅμως καὶ νά μεταβάλει τόν ἄντρα σέ γυναίκα». Οἱ οἰκονομικές συνθῆκες ἐπίσης βάζουν συχνά περιορισμούς στή δύναμη τοῦ κράτους.

‘Εκτός ὅμως ἀπό τούς φυσικούς περιορισμούς, τό ἴδιο τό κράτος περιορίζει τήν ἔξουσία του μέ τό Σύνταγμα καὶ τούς νόμους. ‘Εξάλλου ὑπάρχουν καὶ περιορισμοί πού πηγάζουν ἀπό τίς ὑποχρέωσεις πού ἀναλαμβάνει τό κράτος μέ διεθνεῖς συνθῆκες, εἴτε πρός ἄλλα κράτη, εἴτε πρός τούς διεθνεῖς ὁργανισμούς (π.χ. τόν ΟΗΕ). Οἱ περιορισμοί αὐτοί οροῦν νά ἀναφέρονται στήν ἔξωτερική πολιτική τοῦ

κράτους, όπως π.χ. ή ύποχρέωση νά μήν κάνει πόλεμο ἀν δέν ύποστεῖ ἐπίθεση καί πρίν ἔξαντληθοῦν τά εἰρηνικά μέσα γιά τή λύση τῶν διαφορῶν, η στήν ἐσωτερική διοίκηση, όπως ή ύποχρέωση νά σέβεται τίς ἑθνικές καί θρησκευτικές μειονότητες, πού δέν δικαιοῦται νά τίς καταπιέζει.

§ 6. ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Στήν ἀρχή τοῦ κεφαλαίου ἀναφέρεται ὅτι καί τά πρωτόγονα κράτη είχαν διπλό προορισμό, τόν ἐξωτερικό καί τόν ἐσωτερικό.

Ο ἐξωτερικός προορισμός ἔχει μείνει μέσα σ' ὅλους αὐτούς τούς αἰώνες σχεδόν ἀναλλοίωτος. Καί σήμερα πρέπει νά ἔξασφαλίζεται ή χώρα ἀπό κάθε ἐξωτερικό ἐχθρό, ἀλλά γίνεται προσπάθεια ή ἀσφάλεια αὐτή νά παρέχεται μέ εἰρηνικό τρόπο. Γιά τό σκοπό αὐτό τά κράτη ἴδρυσαν διεθνή δικαστήρια, δπου λύνουν μερικές τουλάχιστον ἀπό τίς διαφορές τους καί δέν καταφεύγουν, όπως ἄλλοτε, ἀκόμη καί γιά ἀσήμαντα ζητήματα σέ πολέμους. Ἐξάλλου ἴδρυθηκε καί ὁ Ὀργανισμός Ἡνωμένων Ἐθνῶν (ΟΗΕ), γιά νά προλαβαίνει τούς πολέμους. Ἡ κατάκτηση ἄλλων λαῶν κι ἐδαφῶν δέν είναι σήμερα πιά, όπως παλαιότερα, ὁ προορισμός τοῦ κράτους, γιατί σήμερα ἀποτελεῖ κοινή πεποίθηση τό ὅτι κάθε λαός ἔχει τό δικαίωμα νά αὐτοκυβερνᾶται (δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως).

Ο ἐσωτερικός ὅμως προορισμός σημείωσε πολύ μεγαλύτερη ἐξέλιξη μέσα στούς αἰώνες. Οἱ θεωρητικοί τοῦ περασμένου αἰώνα π.χ. πίστευαν ὅτι τό κράτος είναι μόνο ἕνας «νυκτοφύλαξ κύών», δηλαδή ὅτι προορισμός του είναι ν' ἀφήνει κάθε πολίτη ἐλεύθερο νά κανονίζει τόν τρόπο τῆς ζωῆς του, τό ἐπαγγελμά του κτλ., ἐνῶ τό κράτος θά φροντίζει μόνο νά διατηρεῖ τήν ἀσφάλεια καί νά προφυλάσσει τήν κοινωνική ζωή ἀπό κάθε διατάραξη.

Σήμερα δέν ύπάρχει οὕτε μία ἐκδήλωση στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, στήν δποία τό κράτος δέν ἔχει τό δικαίωμα η καί τήν ύποχρέωση νά ἐπέμβει, ἅμεσα η ἔμμεσα, γιά νά προστατεύσει τά συμφέροντα ἐκεῖνα, πού ἀναγνωρίζονται πώς είναι κοινά. Τό κράτος πρέπει νά φροντίζει γιά τήν παιδεία, γιά τίς συγκοινωνίες, γιά τή γεωργία, γιά τό ἐμπόριο καί τή βιομηχανία, γιά τήν ύγεια, τήν περίθαλψη καί τήν κοινωνική πρόνοια τῶν πολιτῶν, γιά τήν ἐργασία, γιά τόν ἀθλητισμό, γιά τά

γράμματα και τίς τέχνες και γιά σλες γενικά τίς άνάγκες της ζωῆς.

Από τό τέλος τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου τό κράτος πραγματοποιεῖ και ἐπενδύσεις, διαθέτει δηλαδή χρήματα γιά ἔργα παραγωγικά, που θά δώσουν ἀπασχόληση στόν ἐργαζόμενο πληθυσμό και θά συντείνουν, ὅστε νά ἀνυψωθεῖ τό βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ.

B. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ

§ 7. ΕΙΔΗ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ

Κάθε κράτος ἀποτελεῖ μιά δργάνωση. Ἀλλά τό θέμα είναι: ποιός ἐκφράζει τή θέληση τοῦ κράτους και πῶς τήν ἐκφράζει; Αὐτό ἐννοοῦμε, ὅταν ρωτᾶμε ποιά είναι ἡ μορφή τοῦ πολιτεύματος. Ὁ Ἀριστοτέλης (333 π.Χ.) μᾶς δίδαξε πώς μποροῦμε νά κατατάξουμε ὅλα τά πολιτεύματα στίς ἔξης τρεις μεγάλες κατηγορίες:

τή **μοναρχία**, δηλαδή τό πολίτευμα ὅπου ἄρχει ἔνας μόνος. Αὐτός συνήθως είναι ὁ βασιλιάς. Ἐπιβάλλει τή θέλησή του, νομοθετεῖ, διοικεῖ καί δικάζει ἡ νομοθετεῖ και διοικεῖ μονάχα και διορίζει δικαστές, που δικάζουν στ' ὄνομά του. Τύπος τέτοιας μοναρχίας ἦταν ἡ Γαλλία στήν ἐποχή τοῦ Λοδοβίκου ΙΔ', ὁ ὄποιος ὅπως ξέρουμε, ἔλεγε: «L' état c' est moi» (Τό κράτος είμαι ἐγώ),

τήν **ἀριστοκρατία** ἡ ὀλιγαρχία, δηλαδή τό πολίτευμα ὅπου ἡ ἔξουσία ἀσκεῖται ἀπό μιά τάξη ἀνθρώπων, που διακρίνεται γιά τόν πλούτο της, τήν καταγωγή της ἡ τό ἐπάγγελμά της, ἐνῶ οἱ λοιποὶ κάτοικοι δέ συμμετέχουν στή διοίκηση τῆς χώρας. Τύπος τέτοιου πολιτεύματος ἦταν ἡ Ἀθήνα τήν ἐποχή τῶν «Τριάκοντα τυράννων»,

τή **δημοκρατία**, δηλαδή τό πολίτευμα ὅπου ὅλοι οἱ πολίτες συμμετέχουν στήν κρατική ἔξουσία, συναθροίζονται ταχτικά σέ συνελεύσεις και ἐλέγχουν τό ἀρχηγό ἡ ἀρχηγούς, πού κυβερνοῦν μόνο γιά δρισμένο χρονικό διάστημα. Αὐτό τό πολίτευμα είχε ἡ Ἀθήνα τήν ἐποχή τοῦ Περικλῆ. Ἀλλά ἡ λέξη δημοκρατία είχε τότε ἐντελῶς ἄλλη ἐννοια ἀπ' ὅ,τι ἔχει σήμερα. Σήμαινε τήν κυβέρνηση τοῦ δήμου. Δημότης ὅμως δέν ἦταν τό κάθε ἄτομο πού ζοῦσε μέσα στήν πόλη. Ὁ δοῦλος, ὁ ἀπελεύθερος, ὁ ἔνοις δέν είχαν τήν ιδιότητα τοῦ δημότη.

Παρόλες ὅμως τίς διαφορές τῆς ἀρχαίας δημοκρατίας ἀπό τή

σημερινή ή μεγάλη διαιρεση τῶν πολιτευμάτων τοῦ Ἀριστοτέλη μπορεῖ καὶ σήμερα ἀκόμη νά ἐφαρμοστεῖ μέ δρισμένες παραλλαγές.

Γ. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Τά πολιτεύματα πού ύπηρξαν καὶ ύπάρχουν στόν 20ό αἰώνα είναι: 1) ή **μοναρχία**, πού διαιρεῖται σέ ἀπόλυτη καὶ συνταγματική, 2) ή **δημοκρατία**, πού διαιρεῖται σέ βασιλευομένη καὶ προεδρική η προεδρευόμενη, 3) Τά διοκληρωτικά καθεστώτα (ή **δικτατορία**, ο φασισμός, τό **σοβιετικό** καὶ τό **κινεζικό** πολίτευμα καί, ώς παραλλαγή αὐτῶν, ή λαϊκή δημοκρατία).

1) **Μοναρχία:** α) Ἀπόλυτη **μοναρχία** είναι τό πολίτευμα ὅπου ἔνα μονάχα πρόσωπο μέ τόν τίτλο τοῦ βασιλιᾶ η τοῦ αὐτοκράτορα ὅχι μόνο είναι ἀρχηγός τοῦ κράτους ἀλλά καὶ συγκεντρώνει στά χέρια του ὅλες τίς ἔξουσίες. β) **Συνταγματική μοναρχία** είναι τό πολίτευμα, ὅπου ὁ βασιλιάς κατέχει βέβαια θεωρητικά ὅλες τίς ἔξουσίες τοῦ κράτους, τίς ὅποιες καὶ συγκεντρώνει στά χέρια του, παραχωρεῖ ὅμως τίς περισσότερες ἀπ' αὐτές στό λαό μέ συμφωνία (συνθήκη) πού λέγεται Σύνταγμα. Τό Σύνταγμα σέ μιά συνταγματική βασιλεία συντάσσεται μέ συνεργασία τοῦ βασιλιᾶ καὶ τοῦ λαοῦ καὶ δέν μπορεῖ νά μεταρρυθμιστεῖ παρά μονάχα μέ τή σύμπραξη τῶν δύο αὐτῶν παραγόντων καὶ πάλι. Ο συνταγματικός βασιλιάς συμπράττει στήν ψήφιση τῶν νόμων καὶ οἱ ὑπουργοί διορίζονται ἀπό αὐτόν καὶ μόνο. Στήν Ἐλλάδα ἴσχυσε τό πολίτευμα αὐτό ἐπί "Οθωνος (1844—1862).

2) **Δημοκρατία** είναι τό πολίτευμα ὅπου ὁ λαός ἔχει τό δικαίωμα νά ἀναθέτει μέ τό **Σύνταγμα** (πού μόνος του καταρτίζει καὶ ψηφίζει μέ ἔθνοσυνέλευση ἐκλεγμένη εἰδικά γι' αὐτόν τό σκοπό) ἔξουσίες καὶ σέ ἄλλα ὅργανα (π.χ. δικαστήρια κτλ.). Ο λαός ὅμως είναι ἐλεύθερος ν' ἀφαιρέσει τίς ἔξουσίες αὐτές μεταβάλλοντας τό Σύνταγμα μέ νέα ἔθνοσυνέλευση, δηλαδή μέ ἀντιπροσώπους του πού ἐκλέγονται ἐπίτηδες γιά τό σκοπό αὐτό.

α) **Βασιλευομένη δημοκρατία** είναι μιά μορφή πολιτεύματος πού ἔξαφανίζεται σιγά σιγά ἀπό τόν κόσμο. Μετά τήν κατάργηση τῆς βασιλείας στήν Ἐλλάδα (1974) τό πολίτευμα αὐτό διατηρεῖται στήν Εύρωπη·σέ λίγα σχετικά κράτη: Ἀγγλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Νορβη-

γία, Σουηδία, Ἰσπανία καὶ σέ ἐλάχιστες χῶρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀσίας.

Στή βασιλευόμενη δημοκρατία ὁ ἀρχηγός τοῦ κράτους, ὁ ἀνώτατος ἄρχοντας εἰναι κληρονομικός. Προορίζεται δηλαδή λόγω καταγωγῆς — καὶ ὅχι γιά ἄλλον κανένα λόγο — νά γίνει κάποια στιγμή, συνήθως μετά τό θάνατο τοῦ πατέρα του, ἀρχηγός τοῦ κράτους.

Στή βασιλευόμενη δημοκρατία ὅμως ὁ βασιλιάς, ἔστω καὶ ἂν τυπικά ἐμφανίζεται μέ πολλαπλές ἔξουσίες, ἐντούτοις στήν πραγματικότητα δέν ἀσκεῖ αὐτός τήν ἔξουσία. Κάθε πράξη του πρέπει νά ύπογράφεται ἀπό τόν ἀρμόδιο ὑπουργό, πού φέρει τήν εὐθύνη της, καὶ κάθε ἐνέργειά του πρέπει νά ἐγκρίνεται ἀπό τήν κυβέρνηση, πού σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα ἐλέγχει καὶ κατευθύνει τίς βασιλικές πράξεις.

β) Ἡ προεδρευόμενη δημοκρατία ἀποτελεῖ ἄμεση καὶ κατευθείαν ἔξελιξη ἀπό τό θεσμό καὶ τό πολίτευμα τῆς βασιλευόμενης δημοκρατίας. Ἐδῶ ὁ ἀνώτατος ἄρχοντας, ὁ ἀρχηγός τοῦ κράτους, δέν εἰναι κληρονομικός. Ἐκλέγεται ἀπό τό λαό, συνήθως μέ ἔμμεσο τρόπο, δηλαδή ἀπό τό κοινοβούλιο, πού ἐκφράζει τό λαϊκό αἴσθημα, καὶ οἱ ἀρμοδιότητες καὶ οἱ δικαιοδοσίες του εἰναι ἐπίσης τυπικές, ὥπως καὶ στήν περίπτωση τοῦ βασιλιὰ στή βασιλευόμενη δημοκρατία, ἵσως μάλιστα νά εἰναι ἀκόμη ἴσχυρότερες οἱ ἔξουσίες του.

Ἡ χώρα μας ὑπῆρξε προεδρευόμενη δημοκρατία ἀπό τό 1924 ὥς τό 1935 καὶ εἰναι σήμερα πάλι μετά τό δημοψήφισμα τῆς 8ης Δεκεμβρίου 1974.

γ) **Προεδρική δημοκρατία.** Παράλληλα μέ τήν προεδρευόμενη ἔχει διαμορφωθεῖ παλαιότερα ἀλλά πιό πολύ πρόσφατα μιά ἄλλη μορφή δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἡ προεδρική δημοκρατία. Ἐδῶ ὁ ἀρχηγός τοῦ κράτους δέν εἰναι μόνο τυπικά ἀνώτατος ἄρχων. Ἐκλέγεται, συνήθως, μέ ἄμεση ψηφιφορία κατευθείαν ἀπό τό λαό καὶ αὐτό τοῦ προσφέρει πρόσθετο κύρος καὶ οὐσιαστική ἔξουσία πού τήν ἀσκεῖ πάντοτε ὅμως ὥπως ὁρίζει τό Σύνταγμα τῆς χώρας του.

Σέ δρισμένα κράτη ὁ πρόεδρος εἰναι ταυτόχρονα καὶ πρωθυπουργός (ἥπως στίς Ἡνωμένες Πολιτείες Ἀμερικῆς), ἐνῶ ἀλλοῦ (ἥπως στή Γαλλία), ὑπάρχει καὶ πρωθυπουργός, ἀλλά ὁ πρόεδρος εἰναι πολύ πιό ἴσχυρός. Αὐτός μαζί μέ τή Βουλὴ καθορίζει στίς γενικές γραμμές τήν ἐσωτερική καὶ τήν ἐξωτερική πολιτική τῆς χώρας του.

3. Όλοκληρωτικά Καθεστώτα

α) Δικτατορία

"Οταν ἔνας ή μιά ὁμάδα ἀνθρώπων ἀρπάζουν τὴν ἔξουσία μὲ τῇ βίᾳ ἢ μὲ τὸ δόλο ἢ καὶ μὲ τὰ δύο μαζί καὶ κυβερνοῦν μόνοι τους, χωρὶς νά γίνονται ἐκλογές καὶ χωρίς νά ὑπάρχει βουλή, δηλαδή ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ἢ μὲ ἐκλογές ἀνελεύθερες, τότε τὸ πολίτευμα λέγεται δικτατορία. Οἱ δικτάτορες ἐπιβάλλουν τὴν θέλησή τους συνήθως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ στρατοῦ ἢ, πιό συχνά, μιᾶς μικρῆς μερίδας ἀξιωματικῶν καὶ μὲ ὄπλα, πού προορίζονται για τὴν ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας ἀπό ἔνον ἐπιδρομέα. Οἱ ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν καταργοῦνται, οἱ ἐφημερίδες καὶ τά ἄλλα μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας λογοκρίνονται καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ καθεστῶτος συλλαμβάνονται, φυλακίζονται, ἔξοριζονται καὶ πολύ συχνά βασανίζονται ἢ ἀκόμη θανατώνονται. Παραπέμπονται ἐπίσης νά δικαστοῦν σέ ἕκτακτα στρατοδικεῖα, ἐνῷ τά τακτικά δικαστήρια παραμερίζονται.

Τά δικτατορικά καθεστώτα διατηροῦνται συνήθως μὲ τὴν ἀστυνόμευση τοῦ κάθε πολίτη καὶ στήν ἰδιωτική του ζωή, εἴτε ἀπό ἀστυνομικούς ἢ, συχνότερα, ἀπό μυστικούς πράκτορες. Τά τηλέφωνα παρακολουθοῦνται, τά ταξίδια στό ἔξωτερικό παρεμποδίζονται καὶ γενικά καταπιέζεται κάθε ἐκδήλωση ἐλευθερίας τῆς γνώμης ἢ τῆς συνείδησης. Τό χειρότερο ὅμως κακό τῆς δικτατορίας είναι ὅτι ἔχει καταστρεπτική ἐπίδραση στό ἥθος τῶν πολιτῶν, τά ἀποτελέσματα τῆς ὅποιας ἐκδηλώνονται μακροπρόθεσμα. Τέτοιο καθεστώς είχαμε στήν Έλλάδα ἐπί δικτατορίας Μεταξᾶ (4 Αὐγούστου 1936—1941) καὶ ἀπό τὴν 21 Ἀπριλίου 1967 ὡς τίς 23 Ιουλίου 1974. Καὶ οἱ δύο δικτατορίες κατέρρευσαν μὲ ἀφορμή πολεμικά γεγονότα καὶ ἀφησαν πίσω τους οἰκονομικό χάος καὶ ἐθνική καταστροφή (κατοχή—ἀπόβαση Τούρκων στήν Κύπρο).

β) Τό φασιστικό πολίτευμα

"Η δημοκρατία δέν κατόρθωσε δυστυχῶς νά ἐπιβιώσει παντοῦ. Υπάρχουν μάλιστα καὶ ἔτερες ὅπου οἱ δημοκρατικές ἐλευθερίες, ὅπως θά τίς ἀναλύσουμε πιό κάτω δέν ἰσχυσαν ποτέ.

Στά νεώτερα χρόνια αὐτά τά ἀντιδημοκρατικά καθεστώτα ἔγιναν

γνωστά μέ τό γενικότερο δρο φασισμός, ἀλλά σέ κάθε χώρα είχαν διάφορη όνομασία, (λ.χ. Ἐθνικοσοσιαλισμός στή Γερμανία).

Στήν ἐποχή τοῦ Μεσοπολέμου (1919—1939) οἱ ἀρχηγοί τῶν φασιστικῶν κινημάτων ἔκινησαν σάν ἡγέτες κομμάτων, πού ἦταν ὄργανωμένα μέ αὐστηρή πειθαρχία τῶν μελῶν τους, καὶ ἀφοῦ πῆραν μέ τό μέρος τους λαϊκές μάζες κατέλαβαν τήν ἀρχή ἀκόμη καὶ μέ ἐκλογές (Γερμανία 1933). "Οταν διμως ἀνέβηκαν στήν ἔξουσία, δέν τήν ἐγκατέλειψαν παρά μόνο ὑστερα ἀπό ἔθνική καταστροφή καὶ κάτω ἀπό τά συντρίμια τῆς χώρας τους. (Μουσολίνι στήν Ἰταλία — Χίτλερ στή Γερμανία) φασιστικό πολίτευμα ἀποτέλεσε τήν πιό στυγνή μορφή δικτατορίας. "Ολες οἱ ἔξουσίες είχαν συγκεντρωθεῖ στό φασιστικό κόμμα καὶ ἴδιαίτερα στούς ἀρχηγούς τῶν κομμάτων αὐτῶν. (Ντοῦτσε, Φύρερ, Καουντίλιο). "Ολα αὐτά τά κόμματα είχαν διαλυθεῖ μέ τή βία καὶ οἱ ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ τύπου είχαν καταργηθεῖ. Τά ἐργατικά σωματεῖα διαλύθηκαν καὶ οἱ ἐργάτες ὑποχρεώθηκαν νά ἐνταχθοῦν μαζί μέ τούς ἐργοδότες σέ νέες κρατικές ὄργανώσεις.

'Η ἀπεργία είληγε ἀπαγορευθεῖ ἀκόμη καὶ μέ τήν ποινή τοῦ θανάτου. 'Η πιό συνθησιμένη ποινή γιά τόν πολίτη πού τολμοῦσε νά ἀντιδράσει ἦταν νά τόν κλείσουν σέ «στρατόπεδο συγκεντρώσεως». Στή Γερμανία μάλιστα θεωρήθηκαν ἐχθροί τοῦ καθεστώτος καὶ οἱ Ἐβραῖοι. Πάνω ἀπό ἕξη ἑκατομμύρια Ἐβραῖοι βρῆκαν τό θάνατο στά «στρατόπεδα» μέ τόν πιό ἀπάνθρωπο τρόπο.

Τά φασιστικά κόμματα είχαν ὄργανώσει καὶ εἰδικά σώματα στρατιωτικῆς ἀστυνομίας ("Ες—"Ες, Γκεστάπο, Μιλίτσια κτλ.), γιά τή διώξη τῶν ἐχθρῶν τοῦ καθεστώτος.

'Ο Ἰταλικός καὶ ὁ Γερμανικός φασισμός προσπάθησαν νά λύσουν τό οἰκονομικό πρόβλημα τῆς χώρας τους μέ ἐπιθέσεις σέ γειτονικά κράτη πού ὁδήγησαν στό Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δηλαδή στόν ἀγῶνα τῶν Ἐλευθέρων λαῶν ἐναντίον τῆς βίας, καὶ στή συντριβή τοῦ Γερμανικοῦ καὶ τοῦ Ἰταλικοῦ φασισμοῦ.

Διαφορετική ἦταν ἡ περίπτωση τῆς Πορτογαλίας, ὅπου τό δικτατορικό καθεστώς μισοῦ αἰώνα ἀνατράπηκε ἀπό μιά ὄμάδα νέων δημοκρατικῶν ἀξιωματικῶν, πού είχαν ἀγανακτήσει γιά τήν αἵμορραγία τῆς χώρας τους στούς ἀτέλειωτους ἀποικιακούς πολέμους. 'Ο λαός τῆς Πορτογαλίας ἀγωνίζεται νά ἀποκαταστήσει τή δημοκρατία στή χώρα

του, ὅπου ἄνθρωποι ὥριμοι, πάνω ἀπό τά πενήντα τους χρόνια σήμερα, δέν τήν είχαν ποτέ γνωρίσει.

Διαφορετική ἐπίσης είναι ή περίπτωση τῆς Ἰσπανίας, ὅπου τό φασιστικό καθεστώς είχε ἐπιβληθεῖ ἀπό τό στρατηγό Φράνκο καί τούς ὑποστηρικτές του, μετά τήν ἡττα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων στόν ἐμφύλιο πόλεμο (1935—1939).

Τό καθεστώς ἄρχισε νά διαλύεται μέ τό θάνατο τοῦ Φράνκο τό 1976, χωρίς ὅμως νά ἐπικρατήσουν ἀκόμη οἱ βασικές ἀρχές τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Πρόσφατα μάλιστα μέ δημοψήφισμα ἐγκρίθηκε πανηγυρικά τό νέο δημοκρατικό σύνταγμα τῆς χώρας, κι ἔτσι κόπηκε κάθε νομικός δεσμός μέ τό καθεστώς Φράνκο. Οἱ σημερινοί ἡγέτες τῆς Ἰσπανίας κάνουν προσπάθειες γιά νά βαδίσει ή χώρα τους πρός ἓνα δημοκρατικότερο καθεστώς, γιατί ἐλπίζουν πώς μέ τόν τρόπο αὐτό θά μπορέσουν νά ἐνταχθοῦν στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα γιά νά ἔσφυγει ή Οἰκονομία ἀπό τήν ἀποτελμάτωση. Στήν προσπάθεια βοηθοῦν πολύ οἱ συνετοί ἡγέτες τῆς Ἀντιπολιτεύσεως. Οἱ δημοκρατικές ἐλευθερίες δέν ἴσχύουν δυστυχῶς σ' ὄλες τίς περιοχές τῆς γῆς. Μεγάλες καί πολυάνθρωπες χώρες στή Νότιο Ἀμερική, τήν Ἀσία, τήν Ἀφρική καί αὐτήν ἀκόμη τήν Εὐρώπη τίς στεροῦνται. Εἴτε πρόκειται γιά στρατιωτικές δικτατορίες ή γιά καθεστῶτα μιᾶς ὅμαδας ἀνθρώπων, η ἀκόμη καί ἐνός κόμματος, ὑπάρχουν σήμερα πολλά κράτη ἀπό τά δόποια λείπουν τά κύρια καί χαρακτηριστικά στοιχεῖα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Σ' ὄλες αὐτές τίς περιπτώσεις, ἐπειδή ἀκριβῶς λείπουν τά βασικά αὐτά στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, τῶν ἀνθρωπίνων ἐλευθεριῶν, τῆς ἔξουσίας «πού πηγάζει ἀπό τόν ἵδιο τό λαό καί ἀσκεῖται ὑπέρ τοῦ λαοῦ» τά καθεστῶτα δέν μποροῦν νά θεωρηθοῦν, οὕτε νά χαρακτηριστοῦν δημοκρατικά.

γ) **Τό σοβιετικό πολίτευμα** είναι ή ἐφαρμογή στήν πράξη τῆς θεωρίας τοῦ κομμουνισμοῦ, πού είναι παράλληλα πολιτικό καί οἰκονομικό σύστημα.

‘Ως οἰκονομικό σύστημα στηρίζεται στήν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στά μέσα παραγωγῆς. Ἰδιοκτήτης ὄλων αὐτῶν τῶν μέσων —γῆ, μηχανές, κεφάλαιο— είναι τό κράτος. Οἱ συγκοινωνίες, τό ἔξαγωγικό ἐμπόριο, ή βιομηχανία ἀνήκουν καί διευθύνονται ἀπό τό κράτος.

πού δέν ἐπιτρέπει σέ κανέναν ιδιώτη νά ἔχει δική του ἐπιχείρηση, ἐκτός ἀπό τίς πολύ μικρές. Οἱ ἐργαζόμενοι ἔχουν ὅλοι κοινό ἐργοδότη τους τό κράτος. Γενικά ὀλόκληρη ἡ οἰκονομία τῆς χώρας διευθύνεται ἀπό τό κράτος σύμφωνα μέ οἰκονομικά προγράμματα πού καταστρώνονται γιά πέντε ὥς ἐφτά χρόνια.

‘Ως πολιτικό σύστημα ὁ κομμουνισμός ἐφαρμόστηκε γιά πρώτη φορά ύστερα ἀπό τή ρωσική ἐπανάσταση τῆς 7ης Νοεμβρίου 1917, καί τό πρῶτο κομμουνιστικό κράτος πού δημιουργήθηκε δύναμαστηκε “Ἐνωση Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν” (ΕΣΣΔ) καί ὅχι Ρωσική” Ενωση, γιατί τό σοβιετικό κράτος δέν ἀποτελεῖται μόνο ἀπό τό ρωσικό ἔθνος, ἀλλά ἀπό δεκάδες διαφορετικές ἑθνότητες.

Τό σοβιετικό κράτος βασίζεται θεωρητικά στούς ἐργάτες καί τούς ἀγρότες, ἀλλά στήν πράξη ἡ ἔξουσία ἀσκεῖται δικτυτορικά ἀπό τό πανίσχυρο κομμουνιστικό κόμμα, τά ἀνώτατα στελέχη τοῦ ὅποίου συγκροτοῦν τήν κυβέρνηση καί κατέχουν ὅλα οὐψηλά ἀξιώματα τοῦ κράτους. Ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἀγροτῶν συγκροτοῦν σέ κάθε περιοχή τά τοπικά συμβούλια, πού λέγονται «σοβιέτ» (ἀπ’ αὐτά πῆρε τό ὄνομά του τό νέο κράτος).

Τά τοπικά σοβιέτ ἐνώνονται σέ ἐπαρχιακά σοβιέτ, αὐτά σέ περιφερειακά καί τά περιφερειακά ἐνώνονται στά σοβιέτ τῶν διαφόρων δημοκρατιῶν πού ἀποτελοῦν τήν ΕΣΣΔ.

Τό προεδρεῖο (Πρεζίντιον) καί ἡ κεντρική ἐπιτροπή, μαζί μέ τόν παντοδύναμο γενικό γραμματέα τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, κατευθύνουν ὀλόκληρη τήν κρατική μηχανή.

Τά βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ὅπως ἡ διάκριση τῶν ἔξουσιῶν καί οἱ ἀτομικές καί πολιτικές ἐλευθερίες, δέν ὑπάρχουν στή χώρα αὐτή. Δέν ἐπιτρέπεται νά λειτουργεῖ ἄλλο κόμμα ἐκτός ἀπό τό κομμουνιστικό καί οἱ ἀντίπαλοί του, πού τυχόν θά ἐμφανιστοῦν, ἔξουδετερώνονται.

Τό κράτος διαθέτει ἐκεῖ τρομερή δύναμη καί κατευθύνει τά πάντα, τόσο τήν οἰκονομική, ὅσο καί τήν κοινωνική καί πνευματική ζωή τοῦ τόπου. “Οχι μόνο ἡ ἐκπαίδευση ἀλλά καί ὅλες οἱ ἐφημερίδες καί τά περιοδικά ἐκδίδονται καί ἐλέγχονται ἀπό τό κράτος καί ἀπαγορεύεται ἡ ἔκδοση καί ἡ κυκλοφορία ἐφημερίδων πού ἀντιπολιτεύονται τό καθεστώς.

‘Η ἀπεργία τιμωρεῖται μέ_βαριές ποινές, γιατί θεωρεῖται ὅτι στρέφεται ἐναντίον τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας.

Ταυτόχρονα ὅμως τό κράτος, ἔχοντας στά χέρια του ὅλα τά μέσα παραγωγῆς, πραγματοποίησε μεγάλα τεχνικά ἔργα, πού ἀναμόρφωσαν καὶ ἐκσυγχρόνισαν τήν ἀπέραντη αὐτή χώρα, πού ἀπό καθυστερημένη ἀγροτική ἔγινε μιά μεγάλη βιομηχανική δύναμη. Παράλληλα ἐνισχύθηκε ἡ τεχνική παιδεία καὶ ἡ ἐπιστημονική ἔρευνα, ιδίως στίς φυσικές ἐπιστῆμες.

δ) Τό πολίτευμα τῆς Κίνας ἀποτελεῖ μιά παραλλαγή τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος καὶ πρέπει νά ἔξεταστεῖ χωριστά.

‘Η Κίνα μέ τά 700 καὶ πάνω ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων τῆς ἀποτελεῖ σήμερα τό μεγαλύτερο κράτος τῆς γῆς καὶ ἡ πορεία καὶ ἡ ἔξελιξη, πού πραγματοποιοῦνται ἐκεῖ τά τελευταία 25 χρόνια, παρουσιάζουν σημαντικό ἐνδιαφέρον, γιατί θά ἐπηρεάσουν ὅχι μόνο τήν πολιτική πορεία τῆς ‘Ασίας ἀλλὰ ἐνδεχομένως καὶ τοῦ ὑπόλοιπου κόσμου.

Τό καθεστώς τοῦ Μáo Τούγκ πού ἐπικράτησε στό Πεκίνο τό 1949 ὕστερ· ἀπό ἔνα μακρύ, αίματηρό καὶ καταστρεπτικό πόλεμο, ἐπιβάλλει στοὺς Κινέζους αὐτοτηρή λιτότητα, τρομακτική αὐτοσυγκράτηση καὶ ἐντυπωσιακή πειθαρχία. (Κοινόβια, κυριαρχία τῆς «Σκέψης τοῦ Μáo» σέ κάθε ἐκδήλωση τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου κτλ.). Πρόκειται γιά ὀλοκληρωτικό σύστημα πού δέν ἀφήνει τά παραμικρά περιθώρια ἐλευθερίας καὶ πού ρυθμίζει μέ ἄγρυπνο ἔλεγχο ἀκόμη καὶ τόν ιδιωτικό βίο ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν πολιτῶν.

ε) Οἱ λαϊκές δημοκρατίες, πού ἐπικράτησαν ἡ ἐπιβλήθηκαν μετά τό β’ παγκόσμιο πόλεμο στήν ‘Ανατολική Εὐρώπη, μέ τήν παρουσία ἡ τήν ἐνεργό ἀνάμιξη τῶν σοβιετικῶν στρατευμάτων, ἀποτελοῦν στήν πραγματικότητα μιά παραλλαγή τοῦ κομμουνιστικοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πολιτειακοῦ συστήματος καὶ ἔνα σκαλοπάτι πρό τό σοβιετικό πολίτευμα.

Στήν πρώτη φάση τῆς δημιουργίας τους μάλιστα οἱ λαϊκές λεγόμενες δημοκρατίες διατήρησαν ὄρισμένα ἀπό τά στοιχεῖα καὶ τά χαρακτηριστικά τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν. Τά πρώτα χρόνια μετά τόν πόλεμο στά κράτη αὐτά ἐπιτρεπόταν ἡ λειτουργία τῶν ἄλλων κομμάτων παράλληλα μέ τά κομμουνιστικά. ‘Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ βουλή μέ

κάποια έλευθερία λόγου καί κριτικῆς καί δρισμένες έφημερίδες, μποροῦσαν νά έπικρίνουν τό καθεστώς. Παράλληλα είχε καί ή οίκονομία διατηρήσει σέ δρισμένους τομεῖς τή δομή τῶν δυτικῶν καθεστώτων, ίδιως στήν ἀναγνώριση τῶν μικρῶν καί μέσων ἐπιχειρήσεων.

Ἐντούτοις ή εἰκόνα αὐτή δέ διατηρήθηκε γιά πολύ. Τό ἔνα μετά τό ἄλλο τά στοιχεῖα καί τά γνωρίσματα αὐτά καταργήθηκαν, ἐκμηδενίστηκαν η ἀφέθηκαν νά σβήσουν. "Ολες οι ἐπιχειρήσεις ἑθνικοποιήθηκαν καί ὅλα τά μέσα παραγωγῆς πέρασαν στήν ἔξουσία καί τήν ἀρμοδιότητα τοῦ κράτους.

Κατά τόν ἴδιο τρόπο βαθμιαῖα καταργήθηκαν οἱ πολιτικές ἔλευθερίες στίς χῶρες αὐτές. Τά διάφορα κόμματα διαλύθηκαν η ἀπορροφήθηκαν ἀπό τά κομμούνιστικά κόμματα, πού στά κράτη αὐτά ἀποτελοῦν νόμιμους πολιτικούς δργανισμούς. Ἡ ἔλευθεροτυπία καταργήθηκε. Οἱ Βουλές μεταβλήθηκαν σέ ἀπλά διακοσμητικά σώματα καί οἱ ἐκλογές ἔπαψαν νά είναι μιά πολιτική μάχη καί ἔλευθερη ἀναμέτρηση μεταξύ διαφορετικῶν κομμάτων καί μεταβλήθηκαν σέ μιά μόνιμη ἐκλογική νίκη τῶν κυβερνήσεων.

§ 8. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

'Απ' ὅλα τά παραπάνω πολιτεύματα τά περισσότερα πλεονεκτήματα παρουσιάζει η **δημοκρατία**. Γι' αὐτό ἀποτελεῖ τή σημαία, γιά τήν δοπία καί σήμερα ἀκόμη γίνονται σκληροί καί αίματηροί ἀγῶνες.

Ἡ δημοκρατία ἐμψυχώνει καί ἀνυψώνει τούς λαούς, γιατί τό κράτος κυβερνᾶται ἀπό τό λαό καί ὑπάρχει γιά τό λαό. ቙ δημοκρατία εἰσήγαγε τήν καθολική ψηφοφορία, τήν ὑποχρεωτική ἐκπαίδευση καί τήν ὑποχρέωση τοῦ κράτους νά φροντίζει γιά τή βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν ἐργαζομένων. ቙ δημοκρατία δηλαδή εὐεργέτησε θετικά τούς πολίτες ἀνυψώνοντας τή στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ τους καί φροντίζοντας γιά τήν εὐημερία τους. Τό κυριότερο ὅμως είναι ὅτι ᷣ δημοκρατία κατοχυρώνει τίς ἀτομικές ἔλευθερίες τῶν πολιτῶν, δηλαδή τό πολυτιμότερο ἀγαθό τοῦ ἀνθρώπου.

'Αλλά καί μόνο ἀπό τήν ἡθική ἀποψη ἃν τό ἔξετάσουμε, ᷣ δημοκρατία ἔξυψώνει τόν πολίτη, ἐπειδή ᷣ συμμετοχή στήν κυβέρνηση τῆς χώρας δημιουργεῖ ἔνα καινούριο ἐνδιαφέρον στή ζωή του, ἀφοῦ μέ

τήν έκπαίδευση διαπλάθονται καλύτεροι χαρακτῆρες καί ἀναπτύσσεται τό κοινωνικό αίσθημα του ἀνθρώπου. Ὡς δημοκρατία τονώνει ἐπίσης καί τή φιλοδοξία τοῦ πολίτη, ὅταν ὁ καθένας ἔχει τίς ἴδιες πιθανότητες νά φτάσει στά ἀνώτατα ἀξιώματα τοῦ κράτους, ὅπως ἔγραψε ὁ Θουκυδίδης στόν «Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλῆ».

Ἄλλα δέν ἔχει μόνο πλεονεκτήματα ἡ δημοκρατία. Παρουσιάζει καί ὄρισμένους κινδύνους, πού ὅμως είναι εὔκολο νά καταπολεμηθοῦν. Αὐτοί είναι:

α) ἡ ἀδιαφορία τοῦ πολίτη γιά τά κοινά συμφέροντα· ἡ ἀδιαφορία αὐτή μόνο μέ τήν παιδεία μπορεῖ νά καταπολεμηθεῖ·

β) ἡ δημαγωγία, δηλαδή ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ λαοῦ ἀπό ἐπιτηδείους πού κολακεύουν τίς ἀδυναμίες του, γιά νά κατακτήσουν τήν ἔξουσία. Ὁ μορφωμένος ὅμως πολίτης μπορεῖ νά ξεχωρίζει τό δημαγωγό ἀπό τόν καλό καί τίμιο πολιτικό·

γ) ἡ ἐλευθερεία πού παρέχει στούς ἔχθρούς της νά ὀργανωθοῦν καί νά συμφωνοῦν γιά τήν ἀνατροπή της.

§ 9. ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Τό Σύνταγμα ἀποτελεῖ σήμερα συστατικό στοιχεῖο σέ κάθε κράτος. Ὄνομάζεται καί «Καταστατικός Χάρτης τῆς χώρας» καί είναι ὁ βασικός νόμος, ὅπου ἀναγράφονται ὅλες οἱ ἀρχές πού θεμελιώνουν τή διοίκηση τοῦ κράτους καθώς καί οἱ ἔξουσίες πού ἔχουν ἀνατεθεῖ στά διάφορα κρατικά ὅργανα. Τό Σύνταγμα ἀποτελεῖ ἔναν ἀπαραίτητο σιδερένιο φραγμό ἐναντίον όποιασδήποτε αὐθαιρεσίας, ἐπειδή κάθε ὅργανο τοῦ κράτους, ἀκόμη καί αὐτός ὁ ἀνώτατος ἄρχων, είτε βασιλιάς είναι είτε πρόεδρος, μπορεῖ νά δράσει μόνο στά πλαίσια τοῦ Συντάγματος.

Κάθε "Ελληνας ἔχει ὅχι μόνο **ἡθική** ἀλλά καί **νομική** ὑποχρέωση νά φροντίζει νά τηροῦνται ὅλες οἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος καί ὅχι μόνο νά μήν τίς παραβιάζει ὁ ἴδιος, ἀλλά νά ὑπακούει σ' αὐτό καί νά τό ὑπερασπίζεται, ὅταν πρόκειται νά παραβιαστεῖ ἀπό ἄλλους. Ὡς νομική ὑποχρέωση τοῦ πολίτη νά τηρει τό Σύνταγμα ἐκφράζεται ἀλλωστε καί μετά μέ τή διάταξη τοῦ ἄρθρου 120 παρ. 2 «*O σεβασμὸς πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς συνάδοντας πρὸς αὐτὸν νόμους καὶ ἡ ἀφοσίωσις*

πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Δημοκρατίαν συνιστοῦν θεματιώδη ὑποχρέωσιν πάντων τῶν Ἑλλήνων». "Ολοὶ οἱ κρατικοὶ λειτουργοὶ, ἀπό τὸν ἀνώτατον ὡς τὸν κατώτατο, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, οἱ ὑπουργοὶ, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ ἀξιωματικοί, οἱ δικαστικοί καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ὥρκιζονται πίστη στό Σύνταγμα, ὅταν ἀναλαμβάνουν τὰ καθήκοντά τους.

Εἰδικότερα, τὸ Σύνταγμα ρυθμίζει ὅλα τὰ σπουδαῖα θέματα, ὅπως λ.χ.:

— Τῇ μορφῇ τοῦ πολιτεύματος καὶ ποιά εἶναι τὰ πρόσωπα πού ἀσκοῦν τίς ποικίλες ἔξουσίες τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ.

— Τίς γενικές γραμμές τῆς λειτουργίας τῶν ὅργάνων τοῦ κράτους. Πῶς συγκροτεῖται ἡ Βουλὴ, πῶς ἐργάζεται, πῶς ψηφίζονται οἱ νόμοι, πῶς ἀσκεῖται ἡ διοίκηση ἀπό τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, τοὺς ὑπουργούς καὶ τοὺς δημόσιους ὑπαλλήλους, πῶς ἀπονέμεται ἡ δικαιοσύνη.

— Τά δικαιώματα καὶ τίς ἐλευθερίες πού ἀναγνωρίζει τὸ κράτος στά ἀτομα, τὴν προστασία τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, τοῦ οἰκογενειακοῦ ἀσύλου, τὴν ἐλευθερία τοῦ λόγου, τοῦ τύπου, τό δικαίωμα τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῆς δημιουργίας συλλόγων καὶ ἄλλα.

— Τέλος περιλαμβάνονται καὶ διατάξεις γιά τὸν τρόπο, μέ τὸν ὅποιο μπορεῖ νά μεταρρυθμιστεῖ τὸ Σύνταγμα στά ἄρθρα του ἐκεῖνα πού δέ θεωροῦνται «θεμελιώδη», ὅπως ἡ μορφή τοῦ πολιτεύματος καὶ οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες.

"Οταν λέμε ὅτι τὸ Σύνταγμα εἶναι ὁ ὑπέρτατος νόμος τοῦ κράτους, ἐννοοῦμε ὅτι ὅλες οἱ πράξεις τῶν κρατικῶν ὅργάνων εἶναι ἔγκυρες, μόνο ὅταν εἶναι σύμφωνες μέ τὸ Σύνταγμα, ὅταν δηλαδή εἶναι **συνταγματικές**. "Οταν ἔνας νόμος ἢ μιά διοικητική πράξη εἶναι ἀντισυνταγματική, τότε τά δικαστήρια μποροῦν νά ἀρνηθοῦν τὴν ἐφαρμογή τους: ἀν π.χ. ἔνας νόμος καταργήσει τὴν ἐλευθεροτυπία καὶ ἐπιβάλει προληπτική λογοκρισία στίς ἐφημερίδες, τότε τά δικαστήρια ὀφείλουν νά μήν τὸν ἐφαρμόσουν, γιατί εἶναι ἀντίθετος ὅχι μόνο μέ τὸ πνεῦμα ἀλλά καὶ μέ τὸ γράμμα τοῦ Συντάγματος.

‘Η πολιτική έξουσία ἀσκεῖται ἀπό ὅργανα τοῦ κράτους σέ ὄλοκληρη τήν ἐπικράτεια καὶ πάνω σέ ὅλους τούς ἀνθρώπους πού κατοικοῦν σ’ αὐτόν. Ἐκτός ὅμως ἀπό τήν πολιτική, τήν κοσμική, ὥπως τή λένε, έξουσία, ὑπάρχει καὶ ἡ πνευματική έξουσία. Καὶ σημαντικό μερίδιο τῆς πνευματικῆς αὐτῆς έξουσίας ἀσκεῖται στή χώρα μας, ἀλλά καὶ σέ πολλές ἄλλες χῶρες, ἀπό τήν Ἐκκλησία.

Παλαιότερα μάλιστα, στοὺς περασμένους αἰῶνες, ὑπῆρχε παράλληλη ἀσκηση τῶν δύο αὐτῶν έξουσιῶν καὶ πολλὴ σύγχυση, ιδίως ὅταν ἡ Ἐκκλησία διέθετε ὅχι μόνο πνευματική δύναμη καὶ έξουσία, ἀλλά ἐπίσης καὶ πολιτική κι ἐπέμενε ν’ ἀσκεῖ τήν πολιτική έξουσία παράλληλα πρός τήν πνευματική, πολλές φορές παρά τή θέληση τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας μιᾶς χώρας.

Σήμερα δέν ύπάρχουν πιά ἀνάλογες περιπτώσεις. Ἀπομένουν ὅμως δρισμένα κατάλοιπα τής παλαιᾶς πολιτικῆς καὶ κρατικῆς έξουσίας πού διέθετε, ιδιαίτερα, ἡ καθολική Ἐκκλησία. Μέσα στήν καρδιά τής Ρώμης υπάρχει σήμερα ἔνα μικρό σέ ἕκταση ἀλλά πάντοτε ίσχυρό ἐκκλησιαστικό κράτος. Είναι τό Βατικανό, πού παραμένει τώρα πιά σάν ἔνα κατάλοιπο τής παλαιᾶς κοσμικῆς έξουσίας πού ἀσκοῦσαν ἐπί αἰῶνες οἱ πάπες τής Ρώμης.

Στήν Ἑλλάδα δέν ύπάρχει, οὔτε ὑπῆρχε ἀνάλογο φαινόμενο. Ἡ ἐλληνική δρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι δεμένη στενότατα ὅχι μόνο μέ τόν ἐλληνισμό γενικά, ἀλλά ἐπίσης καὶ μέ τήν ίστορία καὶ τήν πορεία τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Οἱ δεσμοί αὐτοὶ ὅμως ὑπῆρξαν διαφορετικοί ἀπό τούς δεσποτικούς δεσμούς πού συνέδεσαν ἄλλοτε ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ ἄλλους λαούς καὶ κράτη.

‘Αλλά ὁ ρόλος τής δρθόδοξης ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας στή χώρα μας, οἱ σχέσεις τής μέ τό ἐλληνικό κράτος, οἱ πνευματικές έξουσίες πού διατηρεῖ καὶ ἀσκεῖ ἡ παρουσία καὶ ἡ δράση τής στήν ἐλληνική δημοκρατία, τά καθήκοντα, τά δικαιώματα ἀλλά καὶ οἱ ὑποχρεώσεις τής καθορίζονται μέ κάθε σαφήνεια. Αὐτό ἀπαιτεῖ ἡ μακριά παράδοση τής ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὁ σημαντικό ρόλος πού ἔπαιξε καὶ παίζει ἀκόμη στούς ἐθνικοαπελευθερωτικούς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων ἀλλά καὶ ἡ ἀνάγκη τής προσαρμογῆς τής Ἐκκλησίας μέσα στό πνεῦμα καὶ τίς ἀπαιτήσεις τής ἐποχῆς μας καθώς καὶ τά πλαίσια τής ἐλληνικῆς ζωῆς,

ὅπου κινεῖται καὶ ἀναπτύσσει τὴν δραστηριότητά της.

Αὐτά ὅλα καθορίζονται στό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975, ὅπου τονίζεται εἰδικότερα:

— ὅτι ἡ ἑλληνική ὁρθόδοξη Ἐκκλησία είναι ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα. Χαρακτηριστικό είναι ἐπίσης, ὅτι ὅλα τὰ ἑλληνικά Συντάγματα, ἀπό τὸ 1821 ὥς τὸ σημερινό, ἔχουν για ἐπικεφαλίδα τίς λέξεις: «εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ Ὀμοούσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος».

— ὅτι ἡ ἑλληνική Ἐκκλησία είναι αὐτοκέφαλη, δηλαδή ὅτι δέν ἔξαρταται ἀπό ἄλλες ὁρθόδοξες ἐκκλησίες.

— ὅτι ὅμως είναι ἐνωμένη δογματικά μέ το Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο στήν Κωνσταντινούπολη. Αὐτό ἀναφέρεται μάλιστα σέ δύο περιπτώσεις στό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος: στήν πρώτη ἀναγνωρίζεται ὅτι «ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχει ἀναποσ্পάστως ἡνωμένη δογματικῶς μετά τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας» καὶ στό τέλος τῆς ἰδίας παραγράφου τονίζεται ὅτι ἡ «Ιερά Σύνοδος συγκροτεῖται «τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ πατριαρχικοῦ νόμου... τοῦ 1850».

— ὅτι τὸ ἐκλησιαστικό καθεστώς πού ὑπάρχει σήμερα σέ όρισμένες περιοχές τῆς χώρας μας (λ.χ. Μακεδονία, Κρήτη, Δωδεκάνησος), σύμφωνα μέ τό δόποιο οἱ ἐκεὶ μητροπολίτες καὶ ὅλες οἱ ἐκκλησιαστικές ἀρχές ὑπάγονται ἀπευθείας στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καὶ ὅχι στήν «Αρχιεπισκοπή τῆς Ἀθήνας, δέ θίγεται ἀπό τίς διατάξεις αὐτές.

Ἡ ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας αὐτοδιοικεῖται. Τό ἀνώτατο ὅργανό της είναι ἡ διαρκής «Ιερά Σύνοδος τῶν ἀρχιερέων, πού ἐκλέγεται ἀπό ὅσους μητροπολίτες ὑπάγονται στήν αὐτοκέφαλη ἑλληνική Ἐκκλησία». Ἡ πολιτεία δέν ἔχει ἀνάμιξη στά ἐσωτερικά τῆς Ἐκκλησίας. Τό κράτος ὅμως ἔχει τό δικαίωμα νά παρακολουθεῖ τόν τρόπο λειτουργίας τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας, ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε ἄλλης Ἐκκλησίας πού ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ στή χώρα μας.

Ἡ ἕδραστη νέων ναῶν, ἡ χειροτονία ιερέων κτλ. είναι καθήκοντα τῆς «Ιερᾶς Συνόδου τῶν ἀρχιερέων, πού διοικεῖ τήν ἑλληνική Ἐκκλησία, ἐνῶ τό κράτος, ὅπως ὁρίζουν οἱ σχετικοί νόμοι, ἔχει τό δικαίωμα νά ἐποπτεύει τίς πράξεις τῆς Ἐκκλησίας, ὅχι ὅμως καὶ νά ἐπεμβαίνει στά δογματικά ζητήματα (πῶς λ.χ. τελούνται τά Μυστήρια κτλ.). Τό ἐκκλησιαστικό δίκαιο καθορίζει μέ κάθε λεπτομέρεια τίς σχέσεις

κράτους καί ἐκκλησίας, καθώς καί τά δικαιώματα ἐποπτείας τοῦ κράτους. Ἡ πολιτεία μέ τίς ἀρμόδιες ὑπηρεσίες της προστατεύει νομικά τήν Ἐκκλησίας.

Οἱ ὑπόλοιπες θρησκεῖες, ὅπως ἡ μουσουλμανική, ἡ ιουδαϊκή, καί δόγματα, ὅπως τὸ καθολικό, ἔχουν πλήρη ἐλευθερία στήν Ἑλλάδα. Ὅπάρχουν ὅμως καί περιορισμοί, γιατί ἀπαγορεύεται ὁ προσηλυτισμός, δηλαδή ἡ προσπάθεια νά μεταβάλεις τή θρησκευτική συνείδηση τοῦ ἄλλου μέ ἀθέμιτα μέσα (χρήματα, κοινωνικά ὠφελήματα κτλ.).

Δ. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η συνταγματική ιστορία τῆς χώρας μας ἀκολούθησε τήν ἑξῆς πορεία:

1. Δημοκρατία (1821—1832).

Τό πρῶτο Σύνταγμα τῆς Ἐλλάδας ἦταν τό Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1822.

Η Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου συνῆλθε στίς 20 Δεκεμβρίου 1821 καί, ἀφοῦ κήρυξε τήν πολιτική ἀνεξαρτησία τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ψήφισε τό Σύνταγμα, γνωστό ως «Προσωρινό πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου», ἐνα σύνταγμα δημοκρατικό. Οἱ διχόνοιες ἀνάμεσα στούς "Ἐλληνες δημιούργησαν τήν ἀνάγκη νά συγκληθεῖ τό 1823 ή Β' Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἐλλήνων στό "Ἀστρος τῆς Κυνουρίας, πού μεταρρύθμισε τό πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου. Ἄλλα ὅ ἐμφύλιος σπαραγμός συνεχίστηκε ως τό 1827, ὅπότε συνῆλθε στήν **Τροιζήνα** ή Γ' Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἐλλήνων, ἡ ὁποία ψήφισε νέο Σύνταγμα, ἐπίσης δημοκρατικό, ἀλλ' ἀναγνώρισε πώς ἡ ἐκτελεστική ἑξουσία πρέπει νά ἀσκεῖται ἀπό **ἕνα μόνο πρόσωπο**, τόν Κυβερνήτη, καί τή θέση αὐτή πρότεινε στόν **Ιωάννη Καποδίστρια**. Στό Σύνταγμα αὐτό ἀναφέρεται γιά πρώτη φορά ὅτι «ἡ κυριαρχία ἀνήκει στό ἔθνος».

Ο Καποδίστριας ἔφτασε στήν Ἐλλάδα τό 1828, διάλυσε τή βουλή καί κυβέρνησε τήν Ἐλλάδα αὐταρχικά. Η στάση του αὐτή ὅμως προκάλεσε σημαντική ἀντίδραση στούς κοτσαμπάσηδες τῆς Πελοποννήσου, μέ αποτέλεσμα νά δολοφονηθεῖ ὁ Κυβερνήτης στό Ναύπλιο τό Σεπτέμβριο τοῦ 1831.

Δημιουργήθηκαν τότε σοβαρές ἀνωμαλίες στή χώρα καί, μέ ἀφορμή τήν κατάσταση αὐτή, οἱ λεγόμενες προστάτιδες δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καί Ρωσία, πρότειναν στούς "Ἐλληνες γιά βασιλιάτόν πρίγκηπα "Οθωνα τῆς Βαυαρίας. Η Δ' Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἐλλήνων, πού συνῆλθε στό μεταξύ στό **"Αργος**, ἐπικύρωσε τήν ἐκλογή τοῦ "Οθωνα, ἐνῶ ταυτόχρονα διατύπωσε τήν εὐχή ό νέος βασιλιάς νά χορη-

Η ἑξιστόρηση περιορίζεται μόνο σέ γεγονότα πού ἔχουν σχέση μέ τή μορφή τοῦ πολιτεύματος. Τά λοιπά ιστορικά γεγονότα δέν ἀναφέρονται, γιατί προϋποτίθεται ὅτι είναι γνωστά ἀπό τό μάθημα τῆς ιστορίας.

γήσει Σύνταγμα στούς "Ελληνες. Είναι άξιοσημείωτο πώς σ' όλο τό διάστημα πού διαρκοῦσε ή έπανάσταση ή ύπαρξη Συντάγματος, πού σήμαινε τήν έποχή έκεινή κυριαρχία τοῦ λαοῦ καὶ ἐλευθερίες τοῦ πολίτη, δέν ἔπαισε νά θεωρεῖται ώς ἔνας ἀπό τούς τελικούς σκοπούς τοῦ ἀγώνα.

2. Ἀπόλυτη μοναρχία (1833—1843).

Ο βασιλιάς "Οθων ἔφτασε στό Ναύπλιο τό 1833 καὶ, βέβαιος ἀπό τήν καταγωγή του γιά τήν «έλεω Θεοῦ» ἀποστολή τῶν βασιλέων, ἐγκατέστησε στήν Ἑλλάδα ἀπόλυτη μοναρχία. "Ωσπου νά ἐνηλικιωθεῖ κυβέρνησαν τρεῖς Βαυαροί ἀντιβασιλεῖς, ὁ "Αρμανσμπεργκ, ὁ "Ευδεκ καὶ ὁ Μάουερ.

Τό ἀπολυταρχικό πολίτευμα συνεχίστηκε καὶ ὅταν ἐνηλικιώθηκε ὁ "Οθων μέ δργανα τούς Βαυαρούς, ἔνους πρός τήν ἐλληνική νοοτροπία. Οἱ λαοὶ τῆς Εύρωπης ὅμως, ὁ ἔνας μετά τόν ἄλλο, ἐπαναστατοῦσαν μέ κύριο αἴτημα νά τούς δοθοῦν Συντάγματα, δηλαδή ἐλευθερίες στούς πολίτες. Κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση αὐτή οἱ Ἀθηναῖοι, ὑπό τήν ἡγεσία τοῦ Καλλέργη, ζήτησαν καὶ πέτυχαν τήν 3η Σεπτεμβρίου 1843 στήν πλατεία τῶν Ἀνακτόρων — πού ἀπό τότε λέγεται πλατεία Συντάγματος — νά συγκαλέσει ὁ "Οθων τήν «Α' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικήν Συνέλευσιν», ἡ ὁποία καὶ ψήφισε τό Σύνταγμα τοῦ 1844.

3. Συνταγματική βασιλεία (1844—1862).

Τό Σύνταγμα τοῦ 1844 ἐγκαθίδρυσε στήν Ἑλλάδα τή συνταγματική βασιλεία. Τό Σύνταγμα δηλαδή ἦταν θεωρητικά ἔνας αὐτοπεριορισμός τοῦ βασιλιᾶ. Μέ αὐτό ὁ "Οθων παραχώρησε ὄρισμένες ἔξουσίες στό λαό καὶ στούς ἐκπροσώπους του.

Τό Σύνταγμα αὐτό παραβιάστηκε πολλές φορές ἀπό τόν "Οθωνα, γι' αὐτό καὶ ἔγιναν ἀρκετές ἔξεγέρσεις ἐναντίον του, ὡσότου τό 1862, ὕστερ' ἀπό νέα ἔξεγερση τοῦ λαοῦ, ἐκθρονίστηκε ὁ "Οθων καὶ ἔξορίστηκε ἀπό τήν Ἑλλάδα. Ἀμέσως μετά συνῆλθε ἡ «Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνέλευσις», πού ψήφισε τό Σύνταγμα τοῦ 1864.

4. Βασιλευόμενη δημοκρατία (1864—1924).

Τό πολίτευμα πού είσήγαγε στήν Ἑλλάδα ή ἐθνοσυνέλευση τοῦ 1863 ἦταν ή βασιλευόμενη δημοκρατία. Βασιλιάς ἔξελέγη ὁ πρίγκη-

πας Γεώργιος — Χριστιανός της Δανίας, πού βασίλευσε πενήντα σχεδόν χρόνια μέ τό δνομα Γεώργιος Α'.

Σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα τοῦ 1864, δλες οί ἔξουσίες πήγαζαν ἀπό τό λαό καὶ, ἀντίθετα ἀπ' δ, τι ἵσχυε πρίν, ὁρισμένες ἀπό αὐτές τίς ἔξουσίες τίς παραχωροῦσε ὁ λαός στό βασιλιά. Δηλαδή ἀπό τό 1864 ἀναγνωρίστηκε πανηγυρικά ἡ ἀρχή τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Τό Σύνταγμα τοῦ 1864 καθιέρωσε μόνο μία Βουλή, κατάργησε τή γερουσία καὶ κατοχύρωσε, μέ ρητή συνταγματική διάταξη, τήν καθολική ψηφοφορία. Τέλος θεσπίστηκε ὅτι τό Σύνταγμα μπορεῖ νά ἀναθεωρηθεῖ μόνο μέ τή θέληση τοῦ λαοῦ, χωρίς τή σύμπραξη τοῦ βασιλιᾶ.

Τό Σύνταγμα αὐτό ἵσχυσε ἐπί σαρανταεννιά χρόνια, ὥς τό 1911, δόποτε, χωρίς νά καταργηθεῖ, ἀναθεωρήθηκε σέ πολλά ἀπό τά ἄρθρα του. Καταργήθηκε τό 1924, ἀλλά ἵσχυσε ξανά ἀπό τό 1935 ὥς τό 1936 καὶ ἀπό τό 1945 ὥς τό 1952.

Τό 1909 ἔγινε στό Γουδί στρατιωτική ἐπανάσταση, μέ κύριο στόχο τήν κατάργηση τοῦ παλαιοκομματισμοῦ, πού ἀποτελοῦσε ἐμπόδιο στήν πρόοδο.

‘Η ἐπανάσταση αὐτή ἐπικράτησε καὶ κάλεσε τόν Ἐλευθέριο Βενιζέλο ἀπό τήν Κρήτη νά ἀναλάβει τήν κυβέρνηση τῆς χώρας. ‘Ο Βενιζέλος προκήρυξε τίς ἐκλογές τοῦ 1910 καὶ 1911, ἀπό τίς ὄποιες προήλθε ἡ λεγόμενη «’Αναθεωρητική Βουλή», πού μεταρρύθμισε τό Σύνταγμα τοῦ 1864, χωρίς νά θίξει τίς βασικές του διατάξεις.

Τό Δεκέμβριο τοῦ 1923, ὕστερ ἀπό τήμικρασιατική καταστροφή, ἔγιναν νέες ἐκλογές καὶ ἔξελέγη ἡ «Δ' ἐν Ἀθήναις ἐθνοσυνέλευσις», ἡ ὁποία στίς 25 Μαρτίου 1924 κήρυξε ἔκπτωτο τό βασιλιά Γεώργιο Β' καὶ καθόρισε ὅτι μορφή τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτεύματος θά είναι ἡ προεδρική δημοκρατία.

5. Προεδρική δημοκρατία (1924—1935).

Μέ τό δημοψήφισμα τῆς 13ης Ἀπριλίου 1924 ἡ Ἐλλάδα ἀνακηρύχθηκε προεδρική δημοκρατία κοινοβουλευτικῆς μορφῆς. ‘Η Ἀναθεωρητική Βουλή τοῦ 1926 ψήφισε τό Σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας τοῦ 1927. ‘Αρχηγός τῆς Ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας ἦταν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Τά 8 χρόνια πού ἵσχυσε τό Σύνταγμα αὐτό (1927—1935), ἡ χώρα μας είχε δύο προέδρους δημοκρατίας, τόν Παῦλο Κουντουριώτη καὶ τόν Ἀλέξανδρο Ζαΐμη.

6. Η παλινόρθωση (1935).

Η ἀβασίλευτη δημοκρατία δέ διατηρήθηκε γιά πολύ στήν 'Ελλάδα. Μετά τό στρατιωτικό κίνημα τῆς Ιης Μαρτίου 1935, πού κατεστάλη ἀπό τήν τότε κυβέρνηση, ἔγιναν νέες ἐκλογές γιά τήν «Ε' ἐν 'Αθήναις ἐθνοσυνέλευσιν», πού κατάργησε τήν προεδρική δημοκρατία καί ἐπανέφερε τό Σύνταγμα τοῦ 1864/1911. Μέ τό δημοψήφισμα τοῦ Νοεμβρίου 1935 ἐπανήλθε στό θρόνο ὁ Γεώργιος Β'. Τήν 4η Αὐγούστου 1936 ὁ τότε πρωθυπουργός 'Ιωάννης Μεταξᾶς κήρυξε τή δικτατορία καί ἀνέστειλε τό Σύνταγμα καί τίς ἐλευθερίες ἐπί μία τετραετία, ὡς τό Β' παγκόσμιο πόλεμο. 'Ο πόλεμος αὐτός ἀρχισε, στήν Εὐρώπη τό Σεπτέμβριο 1939, στήν 'Ελλάδα ὅμως 14 μῆνες ἀργότερα, τήν 28η 'Οκτωβρίου 1940, μέ τήν ἐπίθεση τῆς 'Ιταλίας στά ἀλβανικά σύνορα. 'Ο ἔλληνικός λαός μ' ἔνα περήφανο «ὅχι» ἀπέκρουσε τούς ἐπιδρομεῖς. Ή ἐπέμβαση ὅμως τῆς χιτλερικῆς Γερμανίας στό πλευρό τῆς φασιστικῆς 'Ιταλίας ὀδήγησε μοιραία στήν κατάληψη τῆς χώρας ἀπό τούς στρατούς τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων. Οἰκονομική ἐξάρθρωση, πείνα καί δυστυχία ἐπεσαν τότε στόν τόπο. Ή ἀντίσταση ὅμως πού πρόβαλαν οἱ "Ελληνες στίς ἀρχές κατοχῆς, στά βουνά καί στίς πόλεις, ἥταν καθολική καί ἡρωική.

Στό διάστημα τῆς κατοχῆς ὁ βασιλιάς καί ἡ κυβέρνηση ἔφυγαν στό ἔξωτερικό, ἀπ' ὅπου συνέχισαν τόν πόλεμο στό πλευρό τῶν συμμάχων. Οἱ γερμανικές καί ἵταλικές ἀρχές κατοχῆς μέ κυβερνήσεις πού διόριζαν αὐτές ἀσκησαν τή νομοθετική καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία ἐπί τριάμισυ χρόνια.

Μετά τήν ἀπελευθέρωση ἔγιναν ἐκλογές τό Μάρτιο 1946 γιά τήν Δ' 'Αναθεωρητική Βουλή καί δημοψήφισμα τήν 1η Σεπτεμβρίου 1946 πού ἐπανέφερε στό θρόνο τό Γεώργιο Β'. Ή 'Αναθεωρητική Βουλή κατάρτισε ἔνα νέο Σύνταγμα, πού ψηφίστηκε μόλις τό Δεκέμβριο 1951 καί ἀρχισε νά ισχύει ἀπό τήν 1η 'Ιανουαρίου 1952.

Τόν 'Απρίλιο 1947 πέθανε ὁ Γεώργιος Β' καί τόν διαδέχθηκε στό θρόνο ὁ ἀδελφός του Παῦλος Α', ὁ δόποις βασίλεψε ὡς τό θάνατό του (6 Μαρτίου 1964).

Κατά τό διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Παύλου Α' ἡ χώρα πέρασε ἀπό ἔνα αίματηρό ἐμφύλιο πόλεμο (1946-1949).

Μετά τόν Παῦλο Α' ἀνέβηκε στό θρόνο, σέ ἡλικία μόλις 23 ἐτῶν, ὁ γιός του Κωνσταντίνος. Ή βασιλεία του ἥταν σύντομη καί πολυτάραχη.

Οι έκλογές που τελικά προκηρύχθηκαν για τό Μάιο 1967 δέν πρόφτασαν νά γίνουν, γιατί στις 21 Απριλίου 1967 μιά όμαδα συνταγματαρχῶν, πού έπικράτησε νά λέγεται «χούντα» (ισπανική λέξη που σημαίνει «έπιτροπή»), άρπαξαν τήν έξουσία μέ βία και μέ δόλο, κατάργησαν τό Σύνταγμα, κήρυξαν τό στρατιωτικό νόμο και έγκαθίδρυσαν στή χώρα μιά άπο τίς πιό στυγνές δικτατορίες τοῦ αιώνα μας. Ο βασιλιάς παρέμεινε άρχηγός τοῦ κράτους ως τό Δεκέμβριο 1967, όποτε προσπάθησε μέ στρατιωτικό άντικινημα νά άνατρέψει τούς συνταγματάρχες. Άπετυχε όμως και κατέψυγε στή Ρώμη, όπου ζεινε ώς τό 1973, χωρίς νά καθαιρεθεῖ, γιατί στό μεταξύ τό κράτος λειτουργοῦσε ώς βασίλειο μέναν άντιβασιλέα.

Στήν έπατετία τῆς δικτατορίας έγιναν μέ βία και νοθεία δύο δημοψηφίσματα. Μέ τό πρώτο, τοῦ Σεπτεμβρίου 1968, διατηρήθηκε ό βασιλιάς, άλλα περιορίσθηκαν σημαντικά οί έξουσίες του πρόσ οφελος τοῦ στρατοῦ.

Τήν 1η Ιουνίου 1973 όμως ό Κωνσταντίνος κηρύχθηκε έκπτωτος τοῦ θρόνου άπο τή δικτατορία και ή Έλλάδα έγινε άβασίλευτη δημοκρατία.

Μέ τό δεύτερο νόθο δημοψηφίσμα, πού έγινε στις 29 Ιουλίου, έξελέγει πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ώς τό 1981 ο άρχηγός τῆς χούντας Γεώργιος Παπαδόπουλος.

Στίς 25 Νοεμβρίου 1973, καιί άφοῦ είχε μεσολαβήσει ή ήρωϊκή άντισταση τῶν φοιτητῶν τοῦ Πολυτεχνείου, άνατράπηκε τό καθεστώς τοῦ Παπαδόπουλου άπο μιάν άλλη στρατιωτική δικτατορία, πιό σκληρή καιί άπανθρωπη άπο τήν πρώτη. Άλλα καιί ή δικτατορία αυτή κατέρρευσε μόνη τῆς στίς 23 Ιουλίου 1974 ύστερη άπο τήν έγκληματική τῆς έπεμβαση στήν Κύπρο, πού άδηγησε στήν άπόβαση τουρκικοῦ στρατοῦ στή μεγαλόνησο καιί στήν κάλυψη τῶν 40% τοῦ κυπριακοῦ έδαφους άπο τούς Τούρκους.

Τό χάος έκεινο προσπάθησε νά άντιμετωπίσει ή κυβέρνηση έθνικῆς ένοτητας πού σχημάτισε ό πολιτικός κόσμος. Σκοπός τῆς Κυβερνήσεως αυτῆς ήταν νά διασώσει ό, τι ήταν δυνατό νά σωθεῖ στήν Κύπρο καιί νά προχωρήσει σ' έλευθερες έκλογές.

Οι έκλογές έγιναν στίς 17 Νοεμβρίου 1974 καιί πλειοψηφισε μέ 55% τό κόμμα τῆς «Νέας Δημοκρατίας». Στίς 8 Δεκεμβρίου 1974 έγινε δημοψηφίσμα καιί ό λαός μέ πλειοψηφία 69,2% κατάργησε τή βασι-

λεία και ἐγκατέστησε τή δημοκρατία.

Στό μεταξύ, ηδη ἀπό τόν Αὔγουστο 1974, ή κυβέρνηση ἐθνικῆς ἐνότητας μέ συντακτική πράξη είχε καταργήσει τά δικτατορικά Συντάγματα τοῦ 1968/1973 και είχε ἐπαναφέρει τό Σύνταγμα τοῦ 1952, χωρίς ὅμως τίς διατάξεις περί βασιλείας. Τά καθήκοντα τοῦ ἀνώτατου ἄρχοντα ἀσκοῦσε ὁ προσωρινός Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ Ἀναθεωρητική Βουλή πού προέκυψε ἀπό τίς ἐκλογές τοῦ 1974 προχώρησε στήν κατάρτιση τοῦ νέου Συντάγματος, πού ίσχυε ἀπό 11 Ἰουνίου 1975. Τίς κυριότερες διατάξεις του θά τίς δοῦμε παρακάτω στά σχετικά κεφάλαια.

Η ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

§ ΙΙ. ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Στό πρώτο ἄρθρο καί κάτω ἀπό τόν τίτλο «Μορφή τοῦ Πολιτεύματος» τό νέο Σύνταγμά μας τοῦ 1975 διακηρύσσει πανηγυρικά: «Θεμέλιογν τοῦ πολιτεύματος εἶναι ἡ λαϊκὴ κυριαρχία» καί προσθέτει «Ἀπασιῶνται εἰς την πηγάζουν ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἐθνους».

Ο τρόπος μέ τόν ὁποῖο παραθέτει τίς λέξεις λαός καί ἔθνος ἡ διάταξη αὐτή δείχνει πώς τό Σύνταγμα θεωρεῖ τήν ἔννοια ἔθνος εὐρύτερη ἀπό τήν ἔννοια λαός. Αὐτό φαίνεται καί ἀπό τό ἄρθρο 108 τοῦ ιδίου Συντάγματος, πού θεμελιώνει τήν ὑποχρέωση τῆς πολιτείας νά φροντίζει ὅχι μονάχα γιά τούς "Ἐλληνες πού ζοῦν μέσα στά ὅρια τῆς χώρας ἀλλά καί γιά τόν ἀπόδημο ἐλληνισμό.

Ἡ λέξη «ἔθνος» ἔχει βαθιές ίστορικές καί ψυχικές ρίζες. Ἡ φράση «αἱ ἔξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ ἔθνους» ὑπῆρχε καί στό Σύνταγμα τῆς Τροιζήνας τοῦ 1827. "Οσοι ἀσκοῦν ὁποιοδήποτε λειτουργημα τό ἀσκοῦν στό ὄνομα τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος, ἅμεσα ἢ ἔμμεσα, ἀναθέτει τό ἔργο αὐτό τῆς ἔξουσίας σέ διάφορα ὅργανα. Ἔκεīνος πού ἔχει τό δικαίωμα νά ἐπιβάλει τή θέλησή του σέ ἄλλα πρόσωπα, δηλαδή νά ἀσκεῖ τήν ἔξουσία τοῦ κράτους, δέν ἀσκεῖ δικό του δικαίωμα, ἀλλά λειτουργημα συγκεκριμένο, πού τοῦ ἔχει ἀνατεθεῖ καί τό ἀσκεῖ στό ὄνομα τοῦ λαοῦ. Ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, ὁ νομάρχης, ὁ δασάρχης καί κάθε ἄλλος δημόσιος λειτουργός, πού ἐκδίδει μιά διαταγή ἢ μιά διοικητική πράξη, ἐνεργεῖ ἔμμεσα «ἐξ ὄνόματος τοῦ λαοῦ». Καί γιά τήν πράξη του αὐτή τό ὅργανο τοῦ κράτους πρέπει νά λογοδοτήσει στόν ἀνώτερό του καί ὁ ἀνώτερος στόν ὑπουργό, ὁ ὁποῖος πάλι μέ τή σειρά του πρέπει νά ἀπαντήσει, ὅταν ἔνας βουλευτής, ἀντιπρόσωπος

τοῦ λαοῦ, ζήτησει νά μάθει γιατί έγινε ή συγκεκριμένη πράξη (κοινοβουλευτικός έλεγχος). Ό υπουργός είναι ύποχρεωμένος νά λογοδοτεῖ για δύες τις ένέργειες τοῦ Υπουργείου του στούς άντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, καὶ αὐτοί πάλι ἐκθέτουν καὶ ἔξηγοῦν στούς ἐκλογεῖς τους τί έκαμαν ἀπ' ὅσα τούς ύποσχέθηκαν.

§ 12. ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

Η ψήφος είναι τό είρηνικό μέσο μέ τό δποῖο ὁ λαός μετέχει στήν έξουσία. "Οσο περισσότεροι πολίτες ἔχουν τό δικαίωμα αὐτό, τόσο τό πολίτευμα είναι δημοκρατικότερο.

1. **Καθολική** είναι ή ψηφοφορία, ὅταν τά μόνα προσόντα πού ἀπαιτοῦνται ἀπό τόν ἐκλογέα είναι νά ἔχει ὄρισμένη ἡλικία καὶ νά μήν τοῦ ἔχει ἀφαιρεθεῖ τό δικαίωμα τῆς ψήφου μέ ἀπόφαση δικαστηρίου.

Κατά τό σύστημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας κάθε πολίτης είναι κατά κανόνα καὶ ἐκλογέας. Ή ἀρχή αὐτή, πού μᾶς φαίνεται σήμερα πολύ φυσική, χρειάστηκε ἐντούτοις σχεδόν ἔναν αἰώνα γιά νά διαμορφωθεῖ στά δημοκρατικά πολιτεύματα. Δέν είναι πολύς καιρός, μόλις τό 1953, πού ἀπέκτησαν οἱ Ἑλληνίδες πλήρη πολιτικά δικαιώματα. "Αλλοτε, πρίν ἀπό μερικές δεκαετίες ἀκόμη, γιά νά είναι κανείς ἐκλογέας, ἐκτός ἀπό τήν ὄρισμένη ἡλικία, χρειαζόταν νά ἔχει καὶ μόρφωση ἡ ἐπάγγελμα ἡ φύλο ἡ ὅλα αὐτά μαζί. "Ομως δύες αὐτές οἱ προϋποθέσεις καταργήθηκαν, ἐπειδή ἡ πολιτική συνείδηση ἀναπτύχθηκε καὶ καθημερινά γινόταν πιό ἐπιτακτική ἡ ἀνάγκη νά ἔχουν ψῆφο ὅλοι οἱ πολίτες χωρίς ἑξαίρεση.

Στήν Ἑλλάδα ή καθολική ψηφοφορία τῶν ἀνδρῶν ισχύει ἥδη ἀπό τό 1844. Τό 1864 ἐνισχύθηκε μέ εἰδική συνταγματική διάταξη. Αὐτό δείχνει πόσο νωρίς οἱ "Ἑλληνες ζήτησαν καὶ πέτυχαν νά εύρύνουν τήν ἔννοια τῆς δημοκρατίας.

Σήμερα οἱ μόνοι περιορισμοί τοῦ ἐκλογέα πού ύπάρχουν κατά τούς Ἑλληνικούς νόμους είναι οἱ ἔξης:

- Νά είναι πολίτης "Ἑλληνας"
- νά είναι πάνω ἀπό 21 χρόνων
- νά μήν ἔχει στερηθεῖ μέ δικαστική ἀπόφαση τό δικαίωμα νά διαχειρίζεται τήν περιουσία του (δικαστικῶς ἀπαγορευμένος φρενοβλαβής).

— νά μήν έχει καταδικαστεῖ γιά έγκληματική πράξη μέ φυλάκιση καί μέ ταυτόχρονη στέρηση τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων γιά όρισμένα χρόνια:

— νά έχει έγγραφεῖ στους ἐκλογικούς καταλόγους καί, στίς μεγάλες πόλεις, νά έχει ἐκλογικό βιβλιάριο.

§ 13. Η ΨΗΦΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

α) Ἰστορία τοῦ γυναικείου κινήματος

Μιά ἀπό τίς βάσεις τῆς σημερινῆς δημοκρατίας είναι νά ἀποκλείονται ὅσο τό δυνατό λιγότεροι πολίτες ἀπό τό δικαίωμα νά έχουν ἐπίσημα γνώμη γιά τά δημόσια πράγματα. Δέν πρέπει λοιπόν νά ἀποκλείονται οἱ γυναικες, γιατί καί αὐτές είναι πολίτες, ἀποτελοῦν τό μισό πληθυσμό κάθε χώρας, πληρώνουν φόρους καί γενικά προσφέρουν ὑπηρεσίες στήν κοινωνία.

Ἡ ιστορία τῆς γυναικείας ίσοπολιτείας είναι σχετικά πρόσφατη. Μόλις διαρκεῖ ἔναν αἰώνα. Καί παλαιότερα είχε τεθεῖ τό θέμα, ἀκόμη καί ὁ Ἀριστοφάνης τό σατίρισε μέ τίς κωμῳδίες του, ἀλλά ἡ ίσοπολιτεία δέν πραγματοποιήθηκε ἐπί αἰῶνες, γιατί οἱ γυναικες δέν είχαν ἀκόμη χειραφετηθεῖ οἰκονομικά καί κοινωνικά.

Ἡ φεμινιστική κίνηση ἥρχισε πρῶτα στήν Ἀγγλία τό 1861 καί οἱ ἀγωνίστριες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὀνομάστηκαν «σουφραζέτες».

Διεθνή ἀναγνώριση πήρε τό ζήτημα μόνο μετά τόν Α' παγκόσμιο πόλεμο, γιατί αὐτός ἔγινε ἀφορμή μεγάλες μάζες γυναικῶν νά ἐργαστοῦν σάν ἐργάτες ἡ ὑπάλληλοι ἔξω ἀπό τό σπίτι. "Ετσι συνειδητοποιήθηκε σέ ὅλες τίς χῶρες ἡ ἰδέα τῆς ίσοπολιτείας τῶν γυναικῶν καί οἱ μεταπολεμικές δημοκρατίες ἀναγνώρισαν τό δικαίωμα ψήφου στίς γυναικες. Μετά τό Β' παγκόσμιο πόλεμο διακηρύχτηκε καί στό καταστατικό χάρτη τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἕνωμένων 'Εθνῶν ὅτι οἱ γυναικες ὅλων τῶν ἔθνων πρέπει νά έχουν τά ἴδια δικαιώματα μέ τούς ἄνδρες καί ἡ ἀρχή αὐτή ἐπισημοποιήθηκε μέ τή Διεθνή Σύμβαση τῆς Νέας Ὅρκης (1953) γιά τά πολιτικά δικαιώματα τῆς γυναικας, πού ἐπικυρώθηκε στήν Ἑλλάδα μέ τό νόμο 2620/1953.

β) Ἡ γυναικεία ψῆφος στήν Ἑλλάδα

Στήν Ἑλλάδα ἡ φεμινιστική κίνηση πρωτοφάνηκε γύρω στά 1890, μέ ἐπικεφαλῆς τήν Καλιρρόη Παρρέν. Ἐκδηλώθηκε ὅμως εὐρύτερα

μετά τόν Α' παγκόσμιο πόλεμο, διατάν τήν ήγεσία τοῦ κινήματος ἀνέλαβε ή Αὔρα Θεοδωροπούλου. Οἱ Ἑλληνίδες ἀπέκτησαν ἀρχικά τό δικαίωμα τῆς ψήφου στίς δημοτικές καὶ κοινοτικές ἐκλογές μ' ἔνα διάταγμα τοῦ 1930, ἀλλά μόνο ὅσες ἦταν πάνω ἀπό τριάντα χρόνων καὶ ἐφόσον γνώριζαν ἀνάγνωση καὶ γραφή. Στίς δημοτικές ἐκλογές τοῦ 1934 οἱ Ἑλληνίδες ψήφισαν γιά πρώτη φορά. Συνολικά παρουσιάστηκαν τότε στίς κάλπες 2336 γυναῖκες στήν 'Αθήνα καὶ 8325 στίς ἐπαρχίες.

"Ομως τό δικαίωμα νά ύποβάλουν ύποψηφιότητα ώς δημοτικοί καὶ κοινοτικοί σύμβουλοι ἀμφισβητήθηκε στίς γυναῖκες.

Τό 1949 μέ τό νόμο 949 παραχωρήθηκε σέ ὄλες τίς Ἑλληνίδες ἀπό 21 χρόνων καὶ πάνω τό δικαίωμα ψήφου στίς δημοτικές καὶ κοινοτικές ἐκλογές, καὶ ἀπό 25 χρόνων καὶ πάνω τό δικαίωμα νά ἐκλεγοῦν δημοτικοί ἡ κοινοτικοί σύμβουλοι (δχι ὅμως καὶ δήμαρχοι). Στίς δημοτικές ἐκλογές τοῦ 'Απριλίου 1951 ψήφισαν συνολικά 734.750 γυναῖκες καὶ ἐξελέγησαν 71 δημοτικοί καὶ 56 κοινοτικοί σύμβουλοι γυναῖκες, σέ σύνολο περίπου 40.000 συμβούλων.

Τέλος μέ τό νόμο 2151 τοῦ 1952 ἐξομοιώθηκαν οἱ Ἑλληνίδες μέ τούς ἄνδρες καὶ ἀπέκτησαν πλήρες δικαίωμα νά ἐκλέγονται καὶ στίς βουλευτικές ἐκλογές. Οἱ Ἑλληνίδες ψήφισαν γιά πρώτη φορά στίς ἐπαναληπτικές βουλευτικές ἐκλογές τῆς Θεσσαλονίκης τόν 'Ιανουάριο τοῦ 1953, ὅποτε καὶ ἐξελέγη ἡ πρώτη Ἑλληνίδα βουλευτίνα.

'Από τό 1956 καὶ ὕστερα ψηφίζουν ὄλες οἱ Ἑλληνίδες μέ χωριστούς ἐκλογικούς καταλόγους καὶ, στούς μεγάλους οἰκισμούς, σέ χωριστά ἐκλογικά τμήματα. Οἱ γυναῖκες ύποψήφιες είναι σχετικά λίγες.

γ) Καταργοῦνται καὶ ἄλλες ἀνισότητες

'Αφοῦ ἐπικυρώθηκε ἀπό τήν 'Ελλάδα ἡ Διεθνής σύμβαση γιά τά δικαιώματα τῆς γυναικάς, καταργήθηκαν τό 1954 καὶ 1955 μέ εἰδικούς νόμους καὶ ἄλλες ἀνισότητες μεταξύ τῶν δύο φύλων. "Ετσι οἱ γυναῖκες σήμερα:

- γίνονται δικαστίνες καὶ συμβολαιογράφοι,
- γίνονται ἔνορκοι στά δρκωτά δικαστήρια,
- παρίστανται μάρτυρες στά συμβόλαια,
- γίνονται δικαστικοί ἀντιπρόσωποι στίς ἐκλογές, ἐνῷ ὡς τότε δέν

είχαν κανένα άπό τά δικαιώματα αύτά.

Τήν τελευταία καὶ πιό σημαντική κατάκτηση τῶν γυναικῶν θά τή βροῦμε στίς πανηγυρικές διακηρύξεις τῶν ἄρθρων 4 παρ. 2 καὶ 22 παρ. τοῦ νέου Συντάγματος, ὅπου ἀναγράφονται τά ἔξης:

«Ἐλληνες καὶ Ἐλληνίδες ἔχουν ἵσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσαις» καὶ «Πάντες οἱ ἐργαζόμενοι ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ ἄλλης διακρίσεως δικαιοῦνται ἵσης ἀμοιβῆς δι’ ἵσης ἀξίας ἐργασίαν».

ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

§ 14. ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Στήν ἀρχαία Ἑλλάδα ἡ δημοκρατία ἦταν εὔκολο νά λειτουργήσει ἀμεσα, δηλαδή μέ τή συμμετοχή ὅλων τῶν πολιτῶν στήν «ἐκκλησία τοῦ δήμου». Ἡ γνώμη πού συγκέντρωνε τίς περισσότερες ψήφους, δηλαδή τήν πλειοψηφία, ἐπικρατοῦσε.

Ἡ δημοκρατία αὐτή λέγεται **ἀμεση**, ἀλλά δέν μπορεῖ νά λειτουργήσει σήμερα στά κράτη μέ τά πολλά ἐκατομμύρια κατοίκους. Τό θέμα αὐτό λύθηκε ἐδῶ καί ἀρκετούς αἰώνες γιά πρώτη φορά στήν Ἀγγλία μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ θεσμοῦ τῆς **ἀντιπροσωπείας** τοῦ λαοῦ, δηλαδή μέ τό σύστημα πού ἀσκοῦνται οἱ ἔξουσίες ἀπό τό λαό διά μέσου τῶν ἀντιπροσώπων του —βουλευτῶν—, πού ἐκλέγονται ἐπίτηδες γι’ αὐτό τό σκοπό.

§ 15. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

Ἐφόσον οἱ πολίτες δέν μποροῦν ν’ ἀναπτύξουν καθένας χωριστή πολιτική δράση, οὔτε καθένας νά ψηφίζει τόν ἑαυτό του, είναι φυσικό ὅτι θά ἐνωθοῦν πολλοί μαζί, γιά νά σχηματίσουν πολιτικές ὁμάδες ἢ ὀργανώσεις, μέσα στίς ὁποῖες συνδέονται εἴτε μέ κοινές ιδέες καί προγράμματα, εἴτε μέ κοινή πίστη πρός ἔναν δρισμένο **Άρχηγό**. Μέ τόν τρόπο αὐτό σχηματίστηκαν τά πολιτικά κόμματα, πούλειναι οἱ ισχυρότεροι ὁμαδικοί παράγοντες, μέ τούς ὁποίους ὁ πολέτης ἐκφράζει τή θέλησή του.

1. Εἰδη κομμάτων. Τά κόμματα, ώς δργανώσεις τῶν πολιτῶν πού ἐπιδιώκουν τήν πραγματοποίηση δρισμένων πολιτικῶν σκοπῶν ἀπό τό κράτος, διακρίνονται γιά τίς ἐπιδιώξεις τους ἢ γιά τίς κοινές ἰδέες τῶν μελῶν τους. Καί ἐπειδή εἶναι φυσικό ὅ,τι κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση διαφόρων ἰδεολογικῶν τοποθετήσεων, οἱ ἄνθρωποι θά διαιροῦνται σ' ἑκείνους πού ἐπιζητοῦν τή μεταβολή τοῦ ἴσχυοντος συστήματος καὶ σέ ἄλλους πού ἐπιδιώκουν τή διατήρησή του, τά κόμματα μποροῦν νά καταταγοῦν ἀνάλογα σέ δύο μεγάλες κατηγορίες: στά λεγόμενα δεξιά καὶ τά λεγόμενα ἀριστερά κόμματα. Ἐξάλλου ὑπάρχουν καὶ ἀποχρώσεις στίς δύο αὐτές γενικές κατατάξεις, πού χαρακτηρίζονται ώς **κεντρώα** κόμματα. Ἡ δονομασία δεξιά, ἀριστερά ἡ κέντρο καθιερώθηκε ἀπό τίς θέσεις πού είχαν καταλάβει τά ἀντίστοιχα κόμματα στίς αἰθουσες τῶν κοινοβουλίων.

Κάθε δημοκρατούμενη χώρα ἔχει τουλάχιστον δύο ἢ, συχνά, καὶ περισσότερα κόμματα, μέ διάφορες δονομασίες καὶ διάφορες ἀποχρώσεις συντηρητικῶν ἡ προοδευτικῶν προγραμμάτων.

2. Σημασία τῶν κομμάτων. Τά κόμματα ἀποτελοῦν τόν κυριότερο παράγοντα λειτουργίας τῆς Βουλῆς καὶ τῶν κυβερνήσεων, γιατί ἐνσαρκώνουν οὐσιαστικά τή θέληση τοῦ λαοῦ. Τά κόμματα καταρτίζουν τοὺς συνδυασμούς τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν καὶ, μετά τίς ἐκλογές, ὁ ἀρχηγός τοῦ κόμματος τῆς πλειοψηφίας, πού εἶναι γνωστός ἀπό πρίν, γίνεται πρωθυπουργός καὶ ὑποδεικνύει ἑκείνους πού θά γίνουν ὑπουργοί. "Ετσι καθοδηγοῦν τή νομοθεσία καὶ τήν κυβέρνηση, ἀφοῦ ἄλλωστε ἔχουν χαράξει, συνήθως ἀπό πρίν, τήν πολιτική πού πρόκειται νά ἐφαρμόσουν, ὅταν καταλάβουν τήν ἔξουσία. Ἐξάλλου τά κόμματα ἐπηρεάζουν, συνήθως, καὶ τόν τύπο καὶ μέ αὐτόν τήν κοινή γνώμη.

Τά κόμματα, σάν γενικοί δργανισμοί τοῦ πολιτικοῦ βίου μέσα στό σημερινό κράτος, διαδραματίζουν συχνά σπουδαῖο ρόλο καὶ πολλές φορές εὐεργετοῦν, ἐπειδή συγκεντρώνουν τή δύναμη τῶν πολιτῶν πού ἀλλιώς θά ἔμενε ἀνοργάνωτη καὶ δέ θά κατόρθωνε νά ἐπιτύχει μόνη της τούς πολιτικούς καὶ κοινωνικούς σκοπούς πού ἐπιδιώκει, οὔτε νά προστατεύσει τά γενικότερα συμφέροντα τοῦ λαοῦ.

3. Καταγωγή τῶν κομμάτων. Τά κόμματα ἐμφανίστηκαν γιά πρώτη φορά στήν **Αγγλία**, ὅπου ἥδη ἀπό τό 1660 οἱ συντηρητικοί δονομάστηκαν **Τόρρις** καὶ οἱ φιλελεύθεροι **Οὐίγοι**. Σήμερα στήν **Αγ-**

γλία τά δύο μεγάλα κόμματα είναι τό συντηρητικό και τό έργατικό (σοσιαλιστικό). Στίς 'Ηνωμένες Πολιτείες της 'Αμερικής σχηματίστηκαν άπο τό 1783 δύο μεγάλα κόμματα, τό δημοκρατικό και τό ρεπουμπλικανικό, πού είναι και σήμερα τά ίδια και έναλάσσονται στήνεξουσία.

4. Διεθνή κόμματα. Έκτός άπο τά κόμματα πού άναπτυχθηκαν σέ κάθε χώρα, ύπαρχουν και κόμματα πού είναι κοινά σέ δλες τίς χώρες και συνδέονται διεθνῶς μεταξύ τους. Αντά είναι τά σοσιαλιστικά, πού ίπερτονίζουν τό διεθνή χαρακτήρα τους, και τά κομμουνιστικά, πού πολύ συχνά τοποθετοῦν τό χαρακτήρα τους αύτο πάνω άπο τό έθνικό συμφέρον τῶν έπιμέρους πατρίδων.

Καί τά δύο έχουν πρόγραμμα τή ριζική μεταβολή τοῦ οἰκονομικοῦ και κοινωνικοῦ συστήματος και τήν άναδιοργάνωσή του πάνω σέ άλλες βάσεις, μέ τήν κατάργηση τῆς άτομικής ίδιοκτησίας στά μέσα παραγωγῆς (π.χ. τά έργοστάσια, τά άγροκτήματα, τίς Τράπεζες κτλ.).

'Αλλά τά σοσιαλιστικά κόμματα έπιδιώκουν τό σκοπό αύτό μέ τή χρησιμοποίηση δημοκρατικῶν μέσων, ὅπως οί έκλογές και ή πολιτική διργάνωση, ένω τά κομμουνιστικά κόμματα έπιδιώκουν τούς ίδιους σκοπούς μέ τήν άνατροπή τοῦ σημερινοῦ καθεστώτος και τήν έπιβολή τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου.

§ 16. ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΣΑ

Τά 'Ελληνικά Συντάγματα άπο τό 1821 ὥς τό 1864 δέν άνέφεραν τή λέξη κόμμα και τήν άγνοούσαν, ἃν και ἀποτελοῦσε μιά ζωντανή πραγματικότητα. Είναι άξιοσημείωτο ὅτι και μετά τήν καθιέρωση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος άπο τό Χαρίλαο Τρικούπη πάλι δέ συναντᾶμε καμιά ρητή διάταξη στά Συντάγματα τοῦ 1911, 1927 η 1952, πού νά άναφέρει τά κόμματα. Μόνο ό κανονισμός τῆς Βουλῆς δριζε ὅτι οί κοινοβουλευτικές 'Επιτροπές συγκροτοῦνται άνάλογα μέ τή δύναμη τῶν κομμάτων.

Τό νέο Σύνταγμά μας τοῦ 1975, ἀντίθετα μέ τά προηγούμενα, ρυθμίζει στό ἄρθρο 29 μέ κάθε δυνατή λεπτομέρεια τήν ίδρυση και τή λειτουργία τῶν κομμάτων. Σύμφωνα μέ τή διάταξη αὐτή οί "Έλληνες πολίτες, πού έχουν ἐγγραφεῖ στούς έκλογικούς καταλόγους και μποροῦν νά ψηφίσουν στίς βουλευτικές έκλογές, μποροῦν νά ίδρυσουν η

νά γίνουν μέλη σέ πολιτικά κόμματα. Τά κόμματα όμως αύτά πρέπει μέ τή δράση τους νά ύπηρετούν τήν ἐλεύθερη λειτουργία του δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

"Οσοι δέν είναι ἀκόμη ἐκλογεῖς, γιατί δέν ἔχουν φθάσει στή νόμιμη ἡλικία, μποροῦν νά μετέχουν στά τμήματα νέων, πού λειτουργοῦν μέσα στά κόμματα.

Γιά πρώτη φορά ἐπίσης προβλέπεται στό Σύνταγμα ὅτι τό κράτος μπορεῖ νά ἐνισχύσει καὶ οἰκονομικά ἔνα κόμμα, σύμφωνα μέ τό νόμο, πού ὅμως ἀκόμη δέν ἔχει ψηφιστεῖ. Ἐπίσης ὁ ἴδιος νόμος μπορεῖ νά ζητήσει ἀπό τά κόμματα νά δημοσιεύουν τόν ἀπολογισμό γιά τά ἔξοδα πού ἔκαναν στίς ἐκλογές, ἀναφέροντας συγχρόνως καὶ ἀπό ποῦ βρῆκαν τά χρήματα, γιά νά καλύψουν τά ἔξοδα αὐτά. Ἡ διάταξη αὐτή ἔχει σκοπό νά ἐξασφαλίσει τήν ἀνεξαρτησία τῶν κομμάτων, γιατί οἱ δαπάνες γιά κάθε ἐκλογή είναι τόσο τεράστιες, ὥστε πολύ συχνά τά κόμματα ἀναγκάζονται νά καταφύγουν σέ χρηματοδότες, οἱ ὅποιοι είναι πιθανό νά ζητήσουν ἀνταλλάγματα (προστατευτικούς νόμους, φορολογικές διευκολύνσεις καὶ ἄλλα), ὅταν τό κόμμα πού βοήθησαν θά κερδίσει τίς ἐκλογές καὶ θά γίνει κυβέρνηση.

Τό ἴδιο μποροῦμε νά ποῦμε καὶ γιά τούς ὑποψήφιους βουλευτές.

Ἡ πιό πάνω διάταξη τοῦ ἄρθρου 29 ἀφορᾶ ὅλους τούς "Ἐλληνες, οἱ ὅποιοι μέ αὐτό τόν τρόπο παροτρύνονται νά μετέχουν στή ζωή τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ὄρισμένα πρόσωπα, στά δόποια τό Σύνταγμα ἀπαγορεύει νά συμμετέχουν στίς ἐκδηλώσεις τῶν πολιτικῶν κομμάτων, χωρίς νά τούς ἀπαγορεύει νά είναι μέλη ἐνεργά.

Τά πρόσωπα αὐτά είναι:

- οἱ στρατιωτικοί γενικά,
- τά ὅργανα τῶν σωμάτων ἀσφαλείας,
- οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι,
- οἱ ὑπάλληλοι τῶν δήμων, κοινοτήτων καὶ δημοσίων ὅργανισμῶν.

Σύνθεση τῶν κομμάτων

Στή χώρα μας τά κόμματα ἦταν, γιά πολλές δεκαετηρίδες, καὶ είναι ἀκόμη ὡς σήμερα, μερικά τουλάχιστον, δργανώσεις γύρω ἀπό ἔναν ἀρχηγό μέ πανελλήνιο γόητρο πού στηρίζεται σέ τοπικούς παράγοντες.

΄Από τήν έποχή του Τρικούπη, δηλαδή γύρω στά 1870, ἀρχισαν νά σχηματίζονται μεγάλα κόμματα μέ προγράμματα. Τά δυό μεγάλα κόμματα, πού διεκδικούσαν ἐπί δεκαετίες τήν ἔξουσία, ἡταν τό Λαϊκό, πού ίδρυθηκε τό 1915, καί τῶν Φιλελευθέρων, πού ίδρυσε τό 1910 ὁ Έλευθέριος Βενιζέλος. Άπο τό 1924 κι ὅστερα σχηματίστηκαν μικρότερα κόμματα μέ διάφορες ἀποχρώσεις ἀλλά περίπου ὅμοιες ἰδεολογικές ἀρχές. Τό 1919 δημιουργήθηκε καί τό Κομμουνιστικό Κόμμα Έλλάδας, πού ὅμως κηρύχθηκε ἐκτός νόμου ἀπό τό κράτος ἐπί πολλά χρόνια, ἀλλά νομιμοποιήθηκε πάλι τό 1974.

§ 17. KOINOBΟΥΛΕΥΤΙΚΗ KYΒΕΡΝΗΣΗ

Τό κοινοβουλευτικό σύστημα βασίζεται στήν ἀρχή ὅτι μιά κυβέρνηση μπορεῖ ν' ἀναλάβει καί νά διατηρήσει τήν ἔξουσία μόνο ὅταν στηρίζεται στήν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς. Τό κοινοβουλευτικό σύστημα ἀποτελεῖ σήμερα ἔνα πρόσθετο στοιχεῖο δημοκρατοποιήσεως τοῦ πολιτεύματος, γιατί, μέ τήν ἐφαρμογή του, ἔξαρταται πιά ὅχι μόνο ἡ νομοθετική ἔξουσία ἀλλά καί ἡ κυβέρνηση ἀπό τήν πλειοψηφία τῆς Βουλῆς, δηλαδή ούσιαστικά ἀπό τή θέληση τῆς πλειοψηφίας τοῦ λαοῦ.

Τό κοινοβουλευτικό σύστημα ἀναπτύχθηκε ἀρχικά στήν Αγγλία, ἔξαιτίας ὁρισμένων ιστορικῶν γεγονότων, καί ἔφτασε σέ μεγάλη αἴγλη ἵδιως τόν περασμένο αἰώνα, τήν ἐποχή δηλαδή τοῦ Γλάδστωνα καί τοῦ Δισραέλι. Πάντοτε ὅμως ἐφαρμόστηκε στήν Αγγλία χωρίς νά πάρει τή μορφή γραπτοῦ νόμου.

΄Ο κοινοβουλευτισμός στήν Έλλάδα

Στή χώρα μας τό κοινοβουλευτικό σύστημα ἀρχισε νά ἐφαρμόζεται ἀπό τό 1875, ὅταν ὁ Γεώργιος ὁ Α΄ ἔξεφωνησε στή Βουλή τόν περίφημο βασιλικό λόγο πού είχε συντάξει ὁ Τρικούπης. Στό λόγο αὐτό ἀναφέρθηκε γιά πρώτη φορά ἡ ἀνάγκη κάθε κυβέρνησης, πού ἀναλαμβάνει τήν ἀρχή, νά ἔχει τή «δεδηλωμένη» (δηλαδή τήν ἐκ τῶν προτέρων φανερή) ἐμπιστοσύνη τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς. Ή ἀρχή αὐτή δονομάζεται ἀπό τότε «ἀρχή τῆς δεδηλωμένης». Άπο τήν ἐποχή ἐκείνη ἴσχυσε καί ως ἔθιμο, ἄγραφο ἀλλά ἴσχυρό, ἡ ἀρχή, ὅτι ὁ ἀνώτατος ἀρχων είναι ἐλεύθερος νά ἐκλέγει τόν πρωθυπουργό καί τούς ὑπουργούς του, ἀλλά ἡ κυβέρνηση πού σχηματίζουν ἀντοί πρέπει νά

έμφανιστεī στή Βουλή καί νά πάρει τήν ψῆφο ἐμπιστοσύνης της, γιατί διαφορετικά δέν μπορεῖ νά παραμείνει στήν Ἀρχή. Ἔτσι, στήν ούσια, ή κυβέρνηση ὑποδεικνύεται ἀπό τό κόμμα πού ἔχει τήν πλειοψηφία στή Βουλή. Τό κοινοβουλευτικό σύστημα καθιερώθηκε καί πιό ἐπίσημα μέ τά Συντάγματα τοῦ 1927 καί τοῦ 1952 καί σήμερα μέ τό ἄρθρο 83 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975.

Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο αὐτό ὁ κοινοβουλευτισμός ρυθμίζεται στή χώρα μας πάνω στίς ἑξῆς βάσεις:

— 'Η κυβέρνηση, ἀλλά καί χωριστά καθένας ἀπό τούς ὑπουργούς, πρέπει νά ἔχουν τήν ἐμπιστοσύνη τῆς Βουλῆς. 'Η κυβέρνηση διφείλει, μόλις σχηματιστεῖ, νά ἐμφανιστεῖ στή Βουλή καί νά ζητήσει ἀπό αὐτήν «ψῆφο ἐμπιστοσύνης». Μπορεῖ ὅμως καί ἐκτός ἀπό τήν περίπτωση αὐτήν νά ζητήσει καί ὁποτεδήποτε ἄλλοτε κρίνει σκόπιμο τήν ψῆφο ἐμπιστοσύνης.

— 'Η Βουλή ἔχει τό δικαίωμα νά ἔλέγχει τούς ὑπουργούς γιά κάθε πράξη πού ἀφορᾶ τήν ἀρμοδιότητά τους καί οἱ ὑπουργοί είναι ὑποχρεωμένοι ν' ἀπαντήσουν στόν ἔλεγχο αὐτό. 'Η Βουλή, ἂν δέν ίκανοποιηθεῖ ἀπό τήν ἀπάντηση τοῦ ὑπουργοῦ, μπορεῖ νά τόν ἔξαναγκάσει σέ παραίτηση.

— 'Η δυσπιστία πρός τήν κυβέρνηση ἐκφράζεται μέ τρόπο κατηγορηματικό δηλαδή: α) πρέπει νά ἔχει ὑπογραφεῖ ἀπό τό 1/6 τῶν βουλευτῶν καί νά περιέχει ὅλα τά θέματα πού θά συζητηθοῦν, β) δέν μπορεῖ νά ὑποβληθεῖ, ἂν δέν περάσουν τουλάχιστον 6 μῆνες ἀπό τότε πού ἀπορρίφθηκε ἄλλη πρόταση δυσπιστίας (ἄρθρ. 83, παρ. 2), ἐκτός ἂν θά τήν ὑπογράψει, ή πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, γ) ή συζήτηση πάνω στήν πρόταση δυσπιστίας δέν μπορεῖ νά διαρκέσει πάνω ἀπό τρεῖς ήμέρες (ἄρθρ. 83, παρ. 7).

'Η ψῆφος ἐμπιστοσύνης πρός τήν κυβέρνηση πρέπει νά ἐγκριθεῖ ἀπό τήν «ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν παρόντων βουλευτῶν», ή ὅποια ὅμως δέν ἐπιτρέπεται νά είναι κατώτερη ἀπό τά 2/5 «τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ αὐτῶν». Στήν ψηφοφορία συμμετέχουν καί οἱ ὑπουργοί καί ὑφυπουργοί, ἐφόσον είναι μέλη τῆς Βουλῆς (ἄρθρ. 83, παρ. 7).

Παρ' ὅλες τίς πάρα πάνω αὐτηρές διατάξεις, ή σημερινή μορφή τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἀπέχει πολύ ἀπό τήν παλιά, «δεδηλωμένη»

τοῦ Τρικούπη, γιατί σήμερα τό Σύνταγμα δέν ἀπαιτεῖ ή κυβέρνηση νά σχηματίζεται ἀπαραίτητα ἀπό τούς βουλευτές τοῦ κόμματος τῆς πλειοψηφίας. Μπορεῖ νά προέρχεται ἐπίσης καί ἀπό τή μειοψηφία καί νά κυβερνᾶ μέ τήν «ἀνοχήν» τῆς Βουλῆς ή καί νά σχηματιστεῖ μέ δηλωμένο σκοπό νά διαλύσει τή Βουλή καί νά προκηρύξει νέες ἐκλογές μέσα σέ δρισμένο χρονικό διάστημα.

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

A. ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Τό γεγονός ὅτι ό ἄνθρωπος ζεῖ σέ μία κοινωνία ἐπιβάλλει ύποχρεώσεις πρός τούς ἄλλους ἀνθρώπους. Οἱ ἄνθρωποι δργάνωσαν τήν κοινωνία καὶ σχημάτισαν τά κράτη, πού ἀντιπροσωπεύουν τό σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ, γιά νά ζοῦν καλύτερα. «Ἐγένετο μὲν ἡ πολιτεία τοῦ ζῆν ἔνεκα, ὑπάρχει δὲ τοῦ εὖ ζῆν ἔνεκα» ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης. Ἡ ὀλόττητα αὐτή, γιά νά ἐκπληρώσει τούς σκοπούς της καὶ νά ἔξασφαλίσει τήν εὐημερία της, ἐπιβάλλει στά μέλη της καθήκοντα πολλαπλά: λ.χ. τό καθῆκον νά πληρώνουμε φόρους, νά στρατευόμαστε, νά ψηφίζουμε καὶ ἄλλα. Τό σπουδαιότερο ὅμως, τό μοναδικό μᾶλλον, καθῆκον τοῦ πολίτη ἀπέναντι στό κράτος, γιατί ἀπ' αὐτό προκύπτουν ὅλα τά ἄλλα, είναι ἡ ὑπακοή στούς νόμους.

Ἡ ὑποταγή ἐνός ἐλεύθερου λαοῦ στούς νόμους καὶ στίς νόμιμες ἔξουσίες, δταν τό κράτος είναι ὀργανωμένο δημοκρατικά μέ τίς ἀρχές τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, δέν ἔχει τήν ἔννοια ὅτι ό λαός ὑποδουλώνεται. Ἀντίθετα ό πολίτης ὑπακούει στόν ἴδιο τόν ἑαυτό τοῦ. Καὶ αὐτό είναι πού διακρίνει τό κράτος δικαίου ἀπό τό κράτος τῆς βίας καὶ αὐθαιρεσίας. Ἐκεῖνοι πού πίστεψαν πρός στιγμή στό ἀπατηλό σύνθημα «ἡσυχία καὶ τάξη» θά κατάλαβαν γρήγορα πόσο δίκαιο ἔχει ό Σοφοκλῆς, δταν λέει στή «Φαίδρα» του ὅτι: «Δέν ὑπάρχει καμία ἀσφάλεια σέ καμία πόλη, δταν ποδοπατοῦνται τό δίκαιο καὶ ἡ γνώση καὶ ὅπου ἔνας τύραννος πολυλογάς ἀρπάζει στά πανοῦργα χέρια του τήν ἀρχή καὶ μέ τόν τρόμο τούς πολίτες κυβερνᾶ».

«οὐ γάρ ποτ' ἄν γένοιτο ἀσφαλῆς πόλις, ἐν ἥ τὰ μὲν δίκαια καὶ τὰ σώφρονα λάγδην πατεῖται, κωτίλος δ' ἀνὴρ λαβὼν πανοῦργα κέντρα κηδεύειν πόλιν».

Κάθε κρατική έξουσία άπορρέει άπό τό λαό. Γι' αύτό, όταν τό Σύνταγμα άναθέτει τήν τήρησή του στόν πατριωτισμό τῶν 'Ελλήνων, έννοει διτί ό λαός, γνωρίζοντας πώς μέ τό Σύνταγμα ἐκφράζεται ή δική του θέληση, δέ θά θελήσει νά τό παραβιάσει.

'Εξάλλου ή τήρηση τοῦ Συντάγματος καί ή υπακοή στούς νόμους δέν είναι μόνο καθῆκον ἀλλά καί συμφέρον τοῦ πολίτη. Γιατί κάθε ἄνθρωπος πού ζει σέ ἐλεύθερη χώρα ἀπολαμβάνει, χάρη στό γεγονός αὐτό, πολυάριθμες ὑπηρεσίες ἀπ' τή χώρα του. Είναι ἔμπορος; "Αν δέν ἐπικρατοῦσε ή τάξη, πού τήν ἐξασφαλίζουν οἱ νόμοι καί τά δικαστήρια ἀλλά καί ή συνδρομή τῶν ἀλλων πολιτῶν, τά κακοποιά στοιχεῖα θά λεηλατοῦσαν τό κατάστημά του. Είναι ύπαλληλος; "Αν οἱ πολίτες ἀρνηθοῦν νά πληρώνουν φόρους, θά χάσει τή θέση του καί θά πεινάσει. Αύτό ἀκριβῶς είναι τό χαρακτηριστικό τῆς προστασίας πού ή ὄλότητα παρέχει σέ καθένα ἀπό τά μέλη της χωριστά καί γι' αύτό ἀντλεῖ τή δύναμη της ἀπό τήν ύποταγή τῶν ἀτόμων στήν κοινή θέληση. 'Η ἀμυνα τῆς γενικῆς ἐλευθερίας στηρίζεται ἀκριβῶς στό γεγονός διτί κάθε πολίτης θεληματικά θυσιάζει ἔνα μέρος τῆς ἐλευθερίας του γιά τό κοινό καλό.

'Ο νόμος, καί διτανάκι ἀκόμη φαίνεται ἀδικος γιά έναν δρισμένο πολίτη, είναι ἐντούτοις νόμος καί δλοι ὀφείλουν νά ύποτάσσονται σ' αὐτόν. Στόν «Κρίτωνα», τόν ἐξαίσιο πλατωνικό διάλογο, ἐμφανίζονται οἱ ἀθηναϊκοί νόμοι στό Σωκράτη καί λένε: «Δοκεῖ σοι οἰόν τε ἔτι ἐκείνην τήν πόλιν είναι καὶ μὴ ἀνατετράφθαι, ἐν ἦ αἱ γενόμεναι δίκαι μηδὲν ἰσχύουσι, ἀλλὰ ὑπὸ ἴδιωτῶν ἄκυροι τε γίγνονται καὶ διαφθείρονται;... ἡμεῖς γάρ σε γεννήσαντες, ἐκθρέψαντες, παιδεύσαντες, μεταδόντες ἀπάντων ὥν οἰοί τ' ἡμεν καλῶν σοὶ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι πολίταις, δῆμος προαγορεύομεν τῷ ἔξουσίαν πεποιηκέναι 'Αθηναίων τῷ βουλομένῳ, ἐπειδὰν δοκιμασθῇ καὶ ἵδη τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα καὶ ὑμᾶς τοὺς νόμους, φῶ ἀν μὴ ἀρέσκωμεν ἡμεῖς, ἐξεῖναι λαβόντα τὰ αὐτοῦ ἀπίεναι, ὅπου ἀν βούληται, ἔχοντα τὰ αὐτοῦ, ὃς δ' ἀν ὑμῶν παραμεινή, ὁρῶν δὲν τρόπον τήν πόλιν διοικοῦμεν, ἥδη φαμὲν τοῦτον ὡμολογηκέναι ἔργω ἡμῖν, ἀ ἀν ἡμεῖς κελεύωμεν». (Νομίζεις, Σωκράτη, διτί είναι δυνατόν νά ύπάρξει ἔνα κράτος, διτανάκι ἀποφάσεις του είναι ἀνίσχυρες καί διτανάκι οἱ ιδιώτες τίς περιφρονοῦν καί τίς ποδοπατοῦν; 'Εμεῖς σέ γεννήσαμε, σέ ἀναθρέψαμε, σέ ἀναπτύξαμε, δίνοντας σ' ἐσένα ὅπως καί στούς ἄλλους πολίτες διτί καλό εἴχαμε. Καί ἀφήνουμε ἐλεύθε-

θερο ὅποιον δέν εὐχαριστοῦμε, νά φύγει ἀπό τόν τόπο μας και νά ἐγκατασταθεῖ ἄλλον. Ἐκείνος ὅμως πού θά μείνει, ἀφοῦ ἔξετάσει μέ ποιόν τρόπο ἐμεῖς διοικοῦμε και δικάζουμε, θά ὑποχρεωθεῖ νά κάνει ἐκείνο πού θά τόν διατάξουμε.

Ἄλλα ἡ ὑπακοή στούς νόμους δέν ἀποκλείει τό δικαίωμα τοῦ πολίτη νά προσφεύγει στά δικαστήρια ἢ τά διοικητικά ὅργανα και νά ἀμύνεται μέ κάθε νόμιμο μέσο ἐναντίον τῆς ἀδικίας πού τοῦ ἔγινε, ζητώντας τήν ἰκανοποίησή του. Ἀντίθετα μάλιστα, κάθε ἐλεύθερος πολίτης ἔχει τό καθῆκον νά διαμαρτύρεται γιά τήν ἀδικία και νά μήν τήν ἀνέχεται δουλικά, ἄλλα νά προβάλει τίς δίκαιες ἀπαιτήσεις, τίς ἀντιρρήσεις και τά παράπονά του, και νά συντελεῖ ἔτσι στήν ἐπικράτηση τοῦ δικαίου. Ἐξάλλου, ἐπειδή ἡ ἐλευθερία είναι τό πολυτιμότερο ἀγαθό, οί πολίτες ὀφείλουν νά τήν ὑπερασπίζουν ἀπό κάθε ἐπιβουλέα, πού θέλει νά τήν καταργήσει μέ τό πρόσχημα πώς θά ἐπιβάλει «τήν ἡσυχία και τήν τάξη». Ἔνας μεγάλος Ἰσπανός, ὁ Ὁρτέγκα Γκάσετ, ἔλεγε ὅτι: «Τάξη δέ θά πεῖ καταπίεση πού ἐπιβάλλεται σέ μιά κοινωνία ἀπέξω, ἄλλα ἰσορροπία πού πραγματοποιεῖται ἀπό μέσα». Γιά νά ὑπάρξει κράτος και κοινωνία, χρειάζεται ἡ συνδρομή ὅλων μαζί τῶν πολιτῶν και καθενός χωριστά.

Τήν ὑποχρέωση αὐτή τοῦ πολίτη πρός τό κράτος τήν ἐκφράζει ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 25 παρ. 4 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 μέ τά ἔξης λόγια: «Τὸ κράτος δικαιοῦται ἡν ἀξιώνει παρ' ὅλων τῶν πολιτῶν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους τῆς κοινωνικῆς και ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης».

B. ATOMIKEΣ ELEΥΘERIEΣ

Ἡ ύλοποίηση τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ κράτους πρός τόν πολίτη φανερώνεται μέ τή σημασία πού δίνει τό Σύνταγμα στό κύριο γνώρισμα τῆς δημοκρατίας: τίς ἀτομικές ἐλευθερίες τοῦ πολίτη και τά κοινωνικά δικαιώματά του.

1. Tí είναι οι ἀτομικές ἐλευθερίες

Ἀτομικές ἐλευθερίες είναι ἡν τρίπτυχο πού τό ἀποτελοῦν τά πολιτικά, τά ἀστικά και τά ἀτομικά δικαιώματα.

Και τό Σύνταγμά μας τοῦ 1975, ὅπως ἄλλωστε και τά παλαιότερα Ἑλληνικά και τά Συντάγματα τῶν περισσότερων δημοκρατικῶν χω-

ρῶν, κατοχυρώνει τά δικαιώματα αὐτά σ' ἔνα ίδιαίτερο κεφάλαιο πού παλαιότερα είχε τόν τίτλο «Δημόσιον δίκαιον τῶν Ἑλλήνων», ἐνῷ σήμερα ὀνομάζεται «ἀτομικά καὶ κοινωνικά δικαιώματα» καὶ περιέχει τά ἄρθρα 4—25. "Ολα αὐτά τά ἄρθρα ἀναφέρονται στίς ἐλευθερίες τοῦ Ἑλληνα πολίτη, καθώς καὶ ὅσων ζοῦν μέσα στόν ἐλληνικό χῶρο.

Αναφέρονται ὅμως — καὶ αὐτὸς εἰναι ἔξισου σημαντικό — καὶ στά δρια πού σταματᾶ ἡ ἐπέμβαση τοῦ κράτους στή ζωή τῶν ἀτόμων. Ἡ ἀρχὴ ὅτι οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες ἔξασφαλίζονται ὅχι μόνο γιά τούς "Ἑλληνες ἀλλά καὶ γιά τούς ξένους ἐκφράζεται ρητά μέ τή διάταξη τοῦ ἄρθρου 5 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 πού λέγει ὅτι «Πάντες οἱ εὐρισκόμενοι ἐντὸς τῆς ἐλληνικῆς ἐπικρατείας ἀπολαύουν ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας των, ἀνεξαρτήτως ἔθνικότητος, φυλῆς ἢ γλώσσης καὶ θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν πεποι-θήσεων».

Εἰδικότερα, ὅσον ἀφορᾶ τούς ξένους πού διώκονται στόν τόπο τους γιά τήν πολιτική τους δράση καὶ τούς ἀγῶνες τους γιά τήν ἐλευθερία, ἡ ἀμέσως ἐπόμενη παράγραφος ὅριζει νά μήν ἐκδίδονται αὐτοί στή χώρα τους (ὅταν διώκονται ἀπό ποινικά δικαστήρια ἢ στρατοδικεῖα), ἐφόσον ἔχουν καταφύγει στήν Ἐλλάδα ζητώντας πολιτικό ἄσυλο.

Ἡ πρόσφατη ἐμπειρία τῶν Ἑλλήνων πού ἥταν πολιτικοί ἔξόριστοι στίς ξένες χώρες, στό διάστημα τῆς ἐπαετίας πού κυβερνοῦσε τή χώρα μας ἡ χούντα, ἔκαναν τούς "Ἑλληνες νομοθέτες νά θέλουν νά προστατεύσουν ὅλους, ὅσους ἔχουν ἀνάλογη τύχη, γιατί στή χώρα τους ἔχει ἐπικρατήσει ἡ βία.

Ἡ κατοχύρωση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν εἰναι ἄλλωστε καὶ σήμερα ἀκόμη τό νόημα ὅλων τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων καὶ κινημάτων ὅτι δηλαδή ἡ κρατική ἔξουσία, ὅσο καὶ ἀν εἰναι ἔξοπλισμένη καὶ ἔξοπλίζεται κάθε μέρα καὶ πιό πολύ, ἔχει ἀπέναντί της τόν πολίτη πού δέ διαθέτει τίποτε ἄλλο παρά ἔνα τελευταίο, μά ἀκαταμάχητο ὅπλο: τήν ἄρνησή του νά ὑποταχθεῖ σέ ὅποιοδήποτε εἰδος τύραννου, ἔξωτερικό ἢ ἔσωτερικό. Τό ὅπλο αὐτό οἱ λαοί προσπαθοῦν νά τό κατοχυρώσουν μέ γραπτές διατάξεις στά Συντάγματά τους, "Οσοι θέλησαν μέ τή βία καὶ τόν ἀπαραίτητο σύμμαχο τῆς, τό ψέμα, νά καταλύσουν τά Συντάγματα, κατέληξαν τελικά σέ παράλογη χρήση τῆς βίας τους καὶ σέ αὐτοκαταστροφή.

"Ας δοῦμε όμως μέ τή σειρά τους τά τρία αύτά δικαιώματα πού έξασφαλίζει τό Σύνταγμα.

Πολιτικά δικαιώματα έχουν μόνο οι "Ελληνες πολίτες καὶ ἀπό αὐτούς ὅχι ὅλοι ἀλλὰ μόνο ὅσοι ἔχουν ὄρισμένη ἡλικία. Αὐτά είναι τά δικαιώματα τῆς ψήφου, τό νά είναι κανείς υποψήφιος γιά αίρετά ἀξιώματα, νά κληρώνεται ἐνορκος στά ὁρκωτά δικαστήρια, νά διορίζεται δημόσιος ὑπάλληλος ή νά γίνεται ἐκδότης ἐφημερίδας.

Αστικά δικαιώματα έχουν ὅλοι οι "Ελληνες, ἀνεξάρτητα ἀπό φύλο ή προσδόντα, καθώς καὶ οἱ ξένοι πού είναι ἐγκαταστημένοι στήν Ἑλλάδα. Αὐτά είναι: τό δικαίωμα νά συνομολογεῖ κανείς νομικές πράξεις, νά ἀποκτᾶ περιουσία, νά ἔξασκει ἐνα ἐπάγγελμα κτλ. Ὁρισμένα ἀστικά δικαιώματα δέν παρέχονται σέ ὅλους τούς ξένους, ὅπως ἐπίσης δέν ἀναγνωρίζονται στούς ἀνήλικους "Ελληνες, οὐτε στούς φρενοβλαβεῖς.

Οι ἀτομικές ἐλευθερίες τέλος παρέχονται σέ κάθε πρόσωπο πού βρίσκεται μέσα στά ὄρια μιᾶς χώρας, εἴτε είναι πολίτης τοῦ κράτους εἴτε ξένος ὑπήκοος.

2. Ιστορία καὶ σημερινή ἔξέλιξη τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν

Οι ἀτομικές ἐλευθερίες, μέ τήν ἔννοια πού τούς δίνουμε σήμερα, ἀποτελοῦν κατάκτηση καὶ δικαίωμα τῶν τελευταίων κυρίως χρόνων, ἔστω καὶ ἂν ὄρισμένες ἀπό αὐτές έχουν τίς ρίζες τους σέ παλαιότερες ἐποχές, π.χ. στήν Ἀγγλίᾳ μέ τό δόγμα habeas corpus καὶ στή Γαλλίᾳ μέ τίς ιστορικές ἀρχές καὶ διακηρύξεις τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης.

Ἀκόμη καὶ στήν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδα — στήν ἀθηναϊκή δημοκρατίᾳ, οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες, μέ τήν ἔννοια πού τούς δίνουμε σήμερα, ήταν ἀνύπαρκτες καὶ ἀκατανόητες.

Τό μόνο οὐσιαστικό δικαίωμα πού διέθεταν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ήταν ή συμμετοχή τοῦ πολίτη στήν ἀσκηση τῆς πολιτικῆς, δηλαδή ή συμμετοχή στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ἀλλες ἐλευθερίες καὶ δικαιώματα δέν ήταν γνωστά. Τό κράτος ήταν πανίσχυρο καὶ συγκέντρωνε ὅλες τίς ἔχουσιες στά χέρια τῶν ἀρχόντων καὶ κανένας δέ διανοήθηκε πώς μποροῦσαν νά περιοριστοῦν τά τρομακτικά δικαιώματα τῆς πολιτικῆς ἔχουσιας γιά χάρη τῶν πολιτῶν.

Πρώτη καὶ διστακτική προσπάθεια νά ἀναγνωριστεῖ καὶ νά κατοχυρωθεῖ ἔνα ἐλάχιστο ἀπό τά δικαιώματα αύτά ἐκδηλώθηκε πρίν ἀπό

τέσσερις αιώνες στήν ’Αγγλία, όταν, παρά τή σοβαρή ἀντίθεση τῶν τότε βασιλέων, καθιερώθηκε τό περίφημο δόγμα τοῦ habeas corpus. Πρόκειται γιά τό δικαίωμα κάθε πολίτη νά είναι ἀσφαλῆς ἀπό αὐθαίρετες καταδιώξεις, συλλήψεις καί περιορισμούς καί νά μπορεῖ νά καταφεύγει στή δικαιοσύνη, όταν παραβιάζεται τό δικαίωμα αὐτό. Στήν ίδια τήν ’Αγγλία ἐφαρμόστηκε, ὅχι πολύ ἀργότερα, ἔνας ἄλλος βασικός κανόνας δικαίου, ότι δηλαδή ἡ ποινή πρέπει νά ύπαρχει πρίν ἀπό τή διάπραξη τοῦ ἀδικήματος.

Αὐτοί οἱ κανόνες καί τά βασικά δικαιώματα δέν είχαν κατορθώσει νά ἀπλωθοῦν πέρα ἀπό τά βρετανικά νησιά. Χρειάστηκε νά γίνει ἡ γαλλική ἐπανάσταση μέ τήν περίφημη διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ πολίτη τοῦ 1789, γιά νά καθιερωθοῦν διαδοχικά οἱ ἐλευθερίες τοῦ πολίτη καθώς καί ἡ ἀτομική, ἡ δικαστική, ἡ νομοθετική καί ἡ φορολογική ἰσότητα ὅλων τῶν ἀτόμων.

Οἱ ἀρχές αὐτές ἀποτελοῦν σήμερα τήν ούσια καί τή βάση κάθε ἐλευθερου καί δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καί, ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, ὑπῆρξε πολύτιμη, σχεδόν μοναδική, ἡ συνεισφορά τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης στήν καθιέρωση καί στήν ἐφαρμογή τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν.

Βέβαια οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες καί ίδιως τό δικαίωμα τῆς ἴδιοκτησίας καί ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐπαγγέλματος είχαν ἀπό τότε ὑποστεῖ πολλούς περιορισμούς καί σ’ αὐτά ἀκόμη τά φιλελεύθερα κράτη, γιατί ἡ ἀπεριόριστη ἀνάπτυξη τῶν ἐλευθεριῶν αὐτῶν δημιουργεῖ κινδύνους γιά τή μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ. ”Ετσι π.χ. σύμφωνα μέ τήν ἀρχή ὅτι κάθε ἀτομο διαθέτει ἐλευθερία τόν ἔαυτό του, δέ θά ἔπρεπε νά ύπαρχουν νόμοι πού ἀπαγορεύουν τήν ἐργασία στά παιδιά κάτω τῶν 14 χρόνων ἡ στίς ἐπίτοκες γυναῖκες.

Γενικότερα μποροῦμε νά ποῦμε πώς ἡ σημερινή κοινωνία προσπαθεῖ νά βρεῖ τήν εὐημερία της μέ τό συνδυασμό τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καί τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας. ’Η τάση στά φιλελεύθερα κράτη ὡς τό τέλος τοῦ Α΄ παγκοσμίου πολέμου ἦταν ὅτι ἔπρεπε νά ἐνισχυθοῦν οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες.

Μετά τό 1920 ὥμως ἄρχισε νά πνέει διαφορετικός ἄνεμος. Σέ δρισμένα κράτη, ὅπως ἡ ’Ιταλία καί ἡ Γερμανία, ὅπου ἐπικράτησε ὁ φασισμός, καταργήθηκαν ἐντελῶς οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες. Τό σοβιετικό κράτος τίς κατάργησε ἐπίσης, ξεκινώντας ὅμως ἀπό διαφορετι-

κές έπιδιώξεις. Στίς παλαιές όμως κοιτίδες τοῦ εύρωπαϊκοῦ φιλελευθερισμοῦ, τήν 'Αγγλία καὶ τή Γαλλία, οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες διατηρήθηκαν ἀμειώτες. 'Ο Β' παγκόσμιος πόλεμος, πού ἦταν ἔνας ἀγώνας τῶν λαῶν ἐναντίον τῆς βίας τοῦ φασισμοῦ, ἔδωσε παγκόσμιο χαρακτήρα στά αἰτήματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας. 'Ακόμη καὶ ὅσο διαρκοῦσε ὁ Β' παγκόσμιος πόλεμος ὑπογράφηκε ἀπό τοὺς συμμάχους διατάξεις τοῦ «Χάρτη τῶν Ἀνθρωπίου» (1941), γιά νά διακηρύξει ὅτι «ὑπέρτατος πολεμικός καὶ μεταπολεμικός σκοπός τῶν συμμάχων εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἀνθρώπων ἀπό τὸ φόβο, τήν ἀνάγκη καὶ τή φτώχεια». Τό ιδανικό αὐτό ἀπεικονίζεται καὶ στό «χάρτη τῶν Ἕνωμένων Ἐθνῶν», πού ὑπογράφηκε στόν "Αγιο Φραγκίσκο τῆς Ἀμερικῆς τό 1945 καὶ κυρώθηκε ἀπό τήν 'Ελλάδα μέ τό νόμο 585 τοῦ 1945. (Τό κείμενό του παρατίθεται στό παράτημα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ).

Στό χάρτη τῶν Ἕνωμένων Ἐθνῶν δέν ἀπαριθμοῦνται ἔνα πρός ἔνα τά ἀτομικά δικαιώματα καὶ οἱ ἐλευθερίες. Αὐτό ἔγινε ὕστερ ἀπό τρία χρόνια ἀπό τήν «Οἰκουμενική διακήρυξη τῶν Ἕνωμένων Ἐθνῶν», πού ψήφισε ἡ Γενική Συνέλευση τοῦ ΟΗΕ τό Δεκέμβριο τοῦ 1948. 'Η Ἑλλάδα είναι ἀπό τά πρῶτα κράτη πού ὑπέγραψαν τήν οἰκουμενική διακήρυξη, πού δχι μόνο ἐπαναλαμβάνει τίς γνωστές ἀτομικές ἐλευθερίες, ἀλλά ἀναγνωρίζει ἐπίσης καὶ ἄλλα δικαιώματα, δπως είναι ἡ προστασία τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ, ἡ ἔξασφάλιση ἀνεκτοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ἡ ἐργασία, ἡ συμμετοχή στήν ἀπόλαυση καὶ τήν καλλιέργεια τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τέχνης καὶ ἄλλα.

Οἱ λεγόμενες «κλασικές», δηλαδή οἱ παλαιές ἀτομικές ἐλευθερίες, περιλαμβάνονται καὶ στή «Σύμβαση τῆς Ρώμης», πού ὑπογράφηκε ἀπό διάφορα εύρωπαϊκά κράτη τό 1950 καὶ ἐπικυρώθηκε ἀργότερα ἀπό τήν 'Ελλάδα μέ τό νόμο 2329/1953. 'Η σύμβαση αὐτή, ἐκτός ἀπό τίς οὐσιαστικές διατάξεις γιά τήν κατοχύρωση τῶν ἐλευθεριῶν, προχωρεῖ στή σύσταση τοῦ Εύρωπαϊκοῦ δικαστηρίου ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, πού ἔδρεύει τώρα στό Στρασβούργο. Σ' αὐτό μποροῦν νά καταφεύγουν κράτη, ὅργανώσεις η ἰδιῶτες, ὅταν παραβιάζονται ἔνα η περισσότερα ἀπό τά δικαιώματα πού κατοχυρώνει η σύμβαση.

3. Οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες στήν 'Ελλάδα

Τό Σύνταγμα καθιερώνει: α) τήν ἀτομική ίσότητα μέ τά ἄρθρα 4

παρ. 1 καὶ 2 καὶ 5. (Οἱ Ἔλλήνες εἰναι ἵσοι ἀπέναντι τῶν νόμων, ἀλλά καὶ ἀπέναντι τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας), β) τῇ φορολογικῇ ἴσοτητᾳ μέ το ἄρθρο 4 παρ. 5 (ὅλοι συνεισφέρουν στά δημόσια βάρη ἀνάλογα μέ τίς δυνάμεις τους), γ) τῇ δικαστικῇ ἴσοτητᾳ μέ το ἄρθρο 8 (οὐδεὶς στερεῖται ἄκων τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁρίζομένου δι' αὐτὸν δικαστοῦ) καὶ δ) τίς ἀτομικές ἐλευθερίες, πού διαιροῦνται στή σωματική ἐλευθερία, τήν ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ τήν ἐλευθερία νά ἐκδηλώνει κανείς τίς σκέψεις του.

Θά ἔξετάσουμε πιό κάτω μία πρός μία τίς ἐλευθερίες αὐτές.

§ 18. ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Σ' αὐτήν ὑπάγονται εἰδικότερα:

1. Ἡ προσωπική ἀσφάλεια

Τό Σύνταγμα ὁρίζει στό ἄρθρο 5 παρ. 3 ὅτι «ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία εἶναι ἀπαραβίαστος. Οὐδεὶς καταδίώκεται, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται, ἢ ἄλλως πως περιορίζεται, εἰ μὴ ὅπόταν καὶ ὅπου ὁ νόμος ὁρίζει».

Καθιερώνεται δηλαδή ἡ γενική ἀρχή ὅτι κανένα ὅργανο τοῦ κράτους (ἀστυνομία, ἀνακριτής κτλ.) δέν ἔχει τό δικαίωμα νά περιορίσει τή σωματική ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ἀν δέν ὑπάρχει εἰδικός νόμος πού νά τό ἐπιτρέπει καί μάλιστα μέ ὁρισμένες ἐγγυήσεις, ὥστε νά προλαμβάνεται ἡ αὐθαιρεσία.

Νόμοι πού περιορίζουν τή σωματική ἐλευθερία εἶναι λ.χ. οί στρατολογικοί, οί ὑγειονομικοί, πού σκοπό ἔχουν τήν πρόληψη μιᾶς ἐπιδημίας (καραντίνα), οί νόμοι γιά τήν τροχαία κίνηση, γιά τή μετανάστευση καί ἄλλοι.

Οί περιορισμοί ὅμως αὐτοί εἶναι γενικοί καί δέ στρέφονται ἐναντίον ὁρισμένων προσώπων.

Μπορεῖ ὅμως ὁ περιορισμός νά στρέφεται καί ἐναντίον ὁρισμένου προσώπου, ὅταν αὐτό καταδίώκεται γιά ἀξιόποινη πράξη. Ἀλλά ἀκόμη καί γιά τήν ποινική δίωξη τό Σύνταγμα δέν ἀφήνει τούς νόμους νά ρυθμίζουν αὐθαίρετα τόν ἀναγκαῖο περιορισμό τῶν ἀτόμων, ἀλλά ὁρίζει τό ἴδιο μέ το ἄρθρο 6 τά ἔξῆς:

α) Κατ' ἀρχήν ἔνα πρόσωπο ἐπιτρέπεται νά συλληφθεῖ μόνο κατά δύο τρόπους: ἐπ' αὐτοφώρῳ, δηλαδή τή στιγμή πού διαπάττει τό

έγκλημα, η κατόπιν «ήτιολογημένου δικαστικοῦ ἐντάλματος συλλήψεως», πού κοινοποιεῖται στό διωκόμενο τή στιγμή πού τόν συλλαμβάνουν.

β) Μετά τή σύλληψή του, ἐπ' αὐτοφόρῳ η μέ ενταλμα, ό πολίτης πρέπει νά προσαχθεῖ ἀμέσως — τό πολύ μέσα σέ 24 ώρες — στόν ἀνακριτή.

γ) 'Ο ἀνακριτής ὀφείλει, τό ἀργότερο μέσα σέ τρεῖς ἡμέρες, νά ἐκδώσει «ἐνταλμα προφυλακίσεως» γιά τό συλληφθέντα η νά τόν ἀπολύτει, ἂν δέν προκύψουν στοιχεία ἐναντίον του. 'Η προφυλάκιση πάντως δέν μπορεῖ νά διαρκέσει περισσότερο ἀπ' ὅσο ὁρίζει ό νόμος. Οι προφυλακισμένοι γιά κοινά ἐγκλήματα μποροῦν, ὑπό ὄρους, νά ζητήσουν ν' ἀπολυθοῦν προσωρινά, ώστου ἐκδικαστεῖ η ὑπόθεσή τους, καὶ ἀφοῦ καταβάλουν σχετική χρηματική ἐγγύηση·

δ) "Αν η προθεσμία παρέλθει ἄπρακτη, ἂν δηλαδή ό ἀνακριτής δέν ἀπολύτει τόν πολίτη πού ἔχει συλληφθεῖ η δέν ἐκδώσει ἐνταλμα προφυλακίσεως μέσα σέ τρεῖς ἡμέρες, τότε ὀφείλει κάθε δεσμοφύλακας, διευθυντής φυλακῶν η ὁποιοσδήποτε ἄλλος στρατιωτικός η πολιτικός ὑπάλληλος, πού ἔχει τή φύλαξη τοῦ κρατουμένου, νά τόν ἀπολύτει «παραχρῆμα» (ἄρθρο 6 παρ. 3).

Τό Σύνταγμα προβλέπει ὅτι οι παραβάτες τῶν διατάξεων αὐτῶν τιμωροῦνται «ἐπί παρανόμω κατακρατήσει» καὶ ὅτι ὑποχρεοῦνται ἐπί πλέον «εἰς τὴν ἀνόρθωσιν πάσης ζημιάς προσγενομένης εἰς τὸν παθόντα καὶ τὴν ἰκανοποίησιν αὐτοῦ διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ, ως ό νόμος ὁρίζει» (ἄρθρο 6 παρ. 3). Αὐτό σημαίνει ὅτι ό πολίτης πού ὑπέστει ἀδικα τέτοια μεταχείριση καὶ ζημιώθηκε ἀπό τήν παράνομη κατακράτησή του ἔχει δικαίωμα νά ζητήσει ἀποζημίωση.

Παραβάτες μποροῦν νά είναι: ό ἀστυνομικός πού συνέλαβε τόν πολίτη, ο ἀνακριτής πού δέν τόν ἐξέτασε η ό δεσμοφύλακας πού δέν τόν ἀπόλυτε. Δέν είναι ἀνάγκη η κατακράτηση τοῦ πολίτη νά ἔγινε μέ δόλια προαιρεση. Είναι ἀρκετό τό γεγονός ὅτι γνώριζαν οι ὑπάλληλοι αὐτοί πώς η κατακράτηση ήταν παράνομη. 'Εκτός δημοσίου ἀπό τήν εὐθύνη τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων ἀπέναντι τοῦ ἀτόμου πού κρατήθηκε παράνομα, ἔχει καὶ τό κράτος εὐθύνη ἀπέναντι του. Τό Σύνταγμα ὁρίζει ὅτι εἰδικός νόμος θά ρυθμίσει τήν ὑποχρέωση τοῦ κράτους νά ἀποζημιώνει δημοσίου προφυλακίστηκαν η καταδικάστηκαν η στερήθηκαν μέ ἄλλο τρόπο τήν προσωπική τους ἐλευθερία παράνομα (ἄρθρ. 7 παρ. 4.).

2. Ή ασφάλεια τοῦ ἀτόμου ἀπό αὐθαίρετη ποινική καταδίωξη

Τό Σύνταγμά μας, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα Συντάγματα, καθιερώνει τὴν ἀρχὴν ὅτι, γιά νά θεωρηθεῖ μία πράξη ἀδίκημα, πρέπει νά ὑπάρχει νόμος, πού νά τή χαρακτηρίζει ως ἀδίκημα καὶ νά δρίζει ταυτόχρονα καὶ τήν ποινή της (ἄρθρο 7 παρ. 1). Ὁ νόμος αὐτός πρέπει νά ὑπάρχει πρίν τελεστεῖ ἡ πράξη (nulla poena sine lege). Τό ἄρθρο 7 μάλιστα προχωρεῖ καὶ σέ ἐπεξήγηση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς μέ τή φράση: «βαρυτέρα ποινὴ οὐδέποτε ἐπιβάλλεται μετά τήν τέλεσιν τῆς πράξεως», γιά νά προλάβει ἐνδεχομένη ἄλλη μορφῆς παράβαση τῆς βασικῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

Τά δικαστήρια πού ἐπιβάλλουν τίς ποινές είναι τά **τακτικά δικαστήρια**, πού ἔδρεύουν σέ μία ὁρισμένη πόλη καὶ λειτουργοῦν, ἔστω καὶ ὅταν δέν ὑπάρχουν κατά καιρούς ὑποθέσεις γιά νά δικάσουν. Τό Σύνταγμα ἀπαγορεύει ἀπόλυτα νά συσταθεῖ ἕκτακτο δικαστήριο μέ εἰδική ἀποστολή νά δικάσει ὁρισμένη πράξη μετά τήν τέλεσή της.

Κατά τό ἄρθρο 7 παρ. 2 καὶ 3 τοῦ Συντάγματος ἀπαγορεύονται καὶ τιμωροῦνται τά βασανιστήρια, δηλαδή οἱ σωματικές κακώσεις, βλάβη τῆς υγείας ἡ κάθε ἄλλη προσβολή τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καθώς καὶ ἡ γενική δήμευση τῆς περιουσίας. Ἀποκλείεται ἐπίσης γιά τά **πολιτικά ἐγκλήματα** ἡ θανατική ποινή, (ἐφόσον τό ἄρθρο αὐτό τοῦ Συντάγματος δέν ἔχει ἀνασταλεῖ μέ τό στρατιωτικό νόμο).

3. Τό ἄσυλο τῆς κατοικίας

Οἱ "Ἄγγλοι λένε: «Τό σπίτι μου είναι τό φρούριό μου!». Κανένας δέν μπορεῖ, χωρίς τήν ἀδεια τοῦ ἐνοίκου, νά παραβιάσει τήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μου, εἴτε ἴδιωτης είναι, εἴτε ἐκπρόσωπος τοῦ κράτους. Τό ἄρθρο 9 τοῦ Συντάγματος ὥριζε ὅτι τό ἄσυλο τῆς κατοικίας είναι **ἀπαραβίαστο** καὶ ὅτι ἡ κρατική ἀρχή ἔχει δικαίωμα νά ἐνεργήσει «κατ' οἶκον ἔρευνα», μόνο ὅταν τό ἐπιτρέπει ὁ **νόμος**. Οἱ παραβάτες τῶν διατάξεων αὐτῶν τιμωροῦνται γιά κατάχρηση ἔξουσίας. Ή ποινική δικονομία ἐπιτρέπει τήν ἔρευνα, ὅταν μέ αὐτή πρόκειται νά ἔξακριβωθεῖ ἔνα ἀδίκημα ἡ ν' ἀνακαλυφθοῦν οἱ ἔνοχοι. Ή ἔρευνα γίνεται πάντοτε τήν ήμέρα καὶ μόνο μέ εἰδική ἀδεια τοῦ ἀνακριτῆ. Τή νύχτα δέν ἐπιτρέπεται νά παραβιαστεῖ τό ἄσυλο κατοικίας παρά μόνο σέ περίπτωση πυρκαϊᾶς ἡ πλημμύρας ἡ ὅταν φωνές ἀπό μέσα στό σπίτι καλοῦν σέ βοήθεια.

§ 19. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Τό κεφάλαιο αύτό τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν προστατεύει εἰδικότερα τά ἔξῆς δικαιώματα:

1. Τό «ἀπόρρητο τῶν ἐπιστολῶν»

Τό ἄρθρο 13 τοῦ Συντάγματος δρίζει ὅτι τό ἀπόρρητο τῆς ἀλληλογραφίας καὶ κάθε ἄλλης μορφῆς ἐλεύθερης ἐπικοινωνίας είναι ἀπαραβίαστο. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι είναι ἐλεύθεροι νά ἐκφράζουν τίς σκέψεις τους μέ επιστολές, τηλεγραφήματα, τηλεφωνήματα ἢ ἄλλα μέσα τηλεπικοινωνίας, χωρίς νά μπορεῖ ὅποιαδήποτε κρατική ἀρχή νά πληροφορηθεῖ τό περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς κτλ. Ἡ λογοκρισία στά γράμματα ἐπιτρέπεται, μόνο ὅταν κηρυχθεῖ ὁ στρατιωτικός νόμος. Οἱ ταχυδρομικοί ὑπάλληλοι ὅχι μόνο δέ δικαιοῦνται ν' ἀνοίγουν τά γράμματα, ἀλλά οὔτε ἐπιτρέπεται ν' ἀνακοινώσουν σέ διοινδήποτε, ἀτομο ἢ κρατική ἀρχή, ὅτι τυχόν γνωρίζουν ἀπό τήν ὑπηρεσία τους σχετικά μέ τήν ἀλληλογραφία τῶν πολιτῶν. Ἐξάλλου καμιά ἀρχή, ἐκτός ἀπό τή δικαστική, δέν ἔχει τό δικαίωμα ν' ἀνοίξει σφραγισμένη ἐπιστολή. Ἐπίσης καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Ὀργανισμοῦ Τηλεπικοινωνιῶν (ΟΤΕ), πού πληροφοροῦνται κατά τήν ὑπηρεσία τους τό περιεχόμενο τῶν τηλεγραφημάτων καὶ τῶν τηλεφωνημάτων, είναι ὑποχρεωμένοι νά τηρήσουν ἀπόλυτη ἔχεμύθεια καὶ νά μήν ἀποκαλύψουν ὅσα πληροφοροῦνται σέ κανέναν ἀπολύτως, οὔτε σέ ιδιώτη οὔτε σέ κρατική ἀρχή. Εἰδικότερα γιά τά δικαστήρια τό ἄρθρο 13 τοῦ Συντάγματος προβλέπει ὅτι μέ νόμο μπορεῖ νά ἐπιτραπεῖ στά δικαστήρια νά μή δεσμεύονται ἀπό τό ἀπόρρητο γιά λόγους ἔθνικῆς ἀσφαλείας ἢ γιά νά ἔξακριβώσουν ίδιαιτέρως σοβαρά ἐγκλήματα. Ἡ τελευταία αὐτή διάταξη δέν ὑπῆρχε στά προηγούμενα Συντάγματα καὶ ἀποτελεῖ κάποιον, ἀναγκαῖο ἵσως ἀπό τίς σημερινές συνθῆκες, περιορισμό τοῦ ἀτόμου νά ἐπικοινωνεῖ ἐλεύθερα.

§ 20. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας ἀποτελεῖ μία ἀπό τίς σπουδαιότερες ἐγγυήσεις ὅτι τό κράτος δέ θά ἐπεμβαίνει στήν ίδιωτική ζωή καὶ τή συνείδηση τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας καθιερώθηκε γιά πρώτη φορά μέ τήν περίφημη «Διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ

άνθρωπου καί τοῦ πολίτη», πού ἐκφράζει τίς ἀρχές τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1789. Στό Σύνταγμά μας τοῦ 1975 οἱ διατάξεις γιά τήν ἐλευθερία τῆς θρησκείας περιλαμβάνονται στό κεφάλαιο περί ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καί εἰδικότερα στό ἅρθρο 13.

Στή χώρα μας τό ζήτημα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας δέν ἔχει τόση μεγάλη σημασία ὥσο σέ ἄλλα κράτη, γιατί στήν 'Ελλάδα ὑπάρχει μεγάλη θρησκευτική ὁμοιογένεια, πού αὐξήθηκε ἀκόμη περισσότερο μετά τό 1922, ὅταν ἤλθαν οἱ πρόσφυγες ἀπό τή Μικρά 'Ασία καί ἀποχώρησαν οἱ περισσότεροι μουσουλμάνοι ἀπό τήν 'Ελλάδα ὑστερ' ἀπό τή Συνθήκη τῆς Λωζάνης τοῦ 1923. Οἱ ἐλάχιστοι ἀλλοθρησκοὶ εἶναι οἱ λίγοι 'Εβραῖοι, πού ἀπόμειναν μετά τήν ὁμαδική ἔξόντωσή τους ἀπό τούς χιτλερικούς στό β' παγκόσμιο πόλεμο, καί οἱ μουσουλμάνοι στή Θράκη καί στή Δωδεκάνησο, ἐνῶ σέ διαφορετική κατηγορία ὑπάγονται οἱ "Ελληνες καθολικοί.

'Αντίθετα, σέ πολλά ἄλλα κράτη σημαντικές μερίδες τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελοῦνται ἀπό ἀλλοθρήσκους, ἐνῶ συχνά ὁ χριστιανικός πληθυσμός μιᾶς χώρας εἶναι διαιρεμένος σέ καθολικούς καί διαμαρτυρόμενους.

'Η θρησκευτική ἐλευθερία στά φιλελεύθερα κράτη περιλαμβάνει: α) τήν ἀρχή ὅτι κάθε ἀνθρωπος μπορεῖ νά πρεσβεύει ὅποιοδήποτε θρήσκευμα θέλει καί β) τήν ἀρχή ὅτι ή λατρεία κάθε γνωστῆς θρησκείας (δηλαδή οἱ ἔξωτερικές πράξεις, ὅπως οἱ λειτουργίες, λιτανεῖες, τελετές, ἀνέγερση ναῶν κτλ.) εἶναι ἐλεύθερη, ἀρκεῖ νά μήν προσβάλλει τή δημοσία τάξη καί τά χρηστά ἔθιμα.

Μία μόνο ἀπαγόρευση θεσπίζει τό Σύνταγμα σχετικά μέ τή θρησκεία, ὅτι δέν ἐπιτρέπει τόν προσηλυτισμό (ἄρθρο 4, παρ. 5 τοῦ Συντάγματος). 'Η ἀπαγόρευση αὐτή δέν εἶναι ἄρνηση τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ἀντίθετα τήν ἐπικυρώνει. 'Ο προσηλυτισμός εἶναι μιά πράξη ἐντελῶς διαφορετική ἀπό τήν ἐλεύθερη προσχώρηση σέ μιά ἄλλη θρησκεία, γιατί μέ αὐτόν γίνεται προσπάθεια, μέ διάφορες πιέσεις, βία, δόλο, πλάνη, ὑποσχέσεις η παροχές, νά πειστεῖ ὁ ἄλλος ν' ἀλλάξει τή θρησκεία του καί ν' ἀσπαστεῖ τή θρησκεία αὐτοῦ πού θέλει γά τόν προσηλυτίσει.

2. Τήν ἐλευθερία τῆς παιδείας

'Η παιδεία περιλαμβάνεται στό Σύνταγμα μάζι μέ τίς ἀτομικές

έλευθερίες, γιατί ό καθένας έχει τό δικαίωμα νά μεταδώσει τίς γνώσεις του μέ τή διδασκαλία. Ή έκπαιδευση ὅμως είναι ταυτόχρονα και μιά ύποχρέωση τοῦ κράτους, πού δφείλει νά τήν παρέχει δωρεάν σέ ὅλα τά Ἐλληνόπουλα.

α) **Η παιδεία ως ἀτομική έλευθερία**, δηλαδή ή έλευθερία τοῦ ἀτόμου νά διδάσκει «κατ» οίκον» ή σέ ιδιωτικά σχολεῖα, έχει μεγάλη σημασία γιά τήν έλευθερή ἐκδήλωση τῆς σκέψης και τή διάδοση τῶν ίδεῶν.

Η έλευθερία τῆς διδασκαλίας ἐντούτοις δέν ἀποκλείει τό δικαίωμα τῆς πολιτείας νά ζητᾶ εἰδική διαδικασία, π.χ. ἀδεια κρατική, γιά νά ίδρυθεῖ ιδιωτικό ἐκπαιδευτήριο, και ν' ἀπαιτεῖ ὄρισμένα προσόντα (μόρφωση κτλ.) ἀπό αὐτούς πού θά διδάξουν η και τέλος νά ζητᾶ ἀπό τά ιδιωτικά σχολεῖα νά συμμορφωθοῦν μέ τό πρόγραμμα τῶν δημοσίων σχολείων, ἦν ἐπιθυμοῦν νά ἀναγνωριστοῦν τά πτυχία τους ως ίσοτιμα μέ τά πτυχία τοῦ Δημοσίου (ἄρθρο 16, παρ. 8 τοῦ Συντάγματος).

β) **Η παιδεία ως ύποχρέωση τοῦ κράτους** στηρίζεται στήν ἀρχή, δτι ή σημειρινή δημοκρατία, πού βασίζεται στή θέληση ὅλου τοῦ λαοῦ, πρέπει νά ἀποτελεῖται ἀπό πολίτες μέ τόσες γνώσεις, ὥστε νά έχουν συναίσθηση γιά τή συμμετοχή τους στήν κοινωνία και τίς εὐθύνες τους ἀπέναντι στό κράτος. Αὗτός είναι ό λόγος, γιά τόν όποιο καμιά δημοκρατία δέν ἐπιτρέπεται πιά νά έχει πολίτες ἀναλφάβητους, εἴτε ἄνδρες είναι, εἴτε γυναῖκες. Τό κράτος δχι μόνο παρέχει τήν παιδεία σέ ὅλους, ἀλλά ύποχρεώνει και τά παιδιά νά φοιτήσουν στά σχολεῖα ἐπί ἐννέα τώρα χρόνια τουλάχιστον, δηλαδή τιμωρεῖ τούς γονεῖς πού δέ στέλνουν τά παιδιά τους στό σχολεῖο. Στή μεταβατική διάταξη τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρεται δτι ή ύποχρέωση τοῦ κράτους νά παρέχει δωρεάν ύποχρεωτική ἐκπαιδευση ἐπί ἐννέα χρόνια σέ ὅλα τά Ἐλληνόπουλα θά όλοκληρωθεῖ μέσα σέ μιά πενταετία ἀπό τότε πού ἀρχίζει νά ισχύει τό Σύνταγμα, δηλαδή ως τό 1980. Παράλληλα ὅμως έχει τό κράτος τό χρέος νά βοηθεῖ οίκονομικά τόν ἄπορο μαθητή, ἐπειδή κατά μέγα μέρος ή ἀδυναμία τῶν γονέων νά στείλουν τά παιδιά τους στό σχολεῖο προέρχεται ἀπό τή φτώχεια και δχι ἀπό ἀπροθυμία η κακή θέληση (ἄρθρο 16, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος).

3. Τήν ἐλευθερία τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης

Τό ἄρθρο 16, παρ. I τοῦ Συντάγματος ὁρίζει ὅτι ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία τους εἶναι ἐλεύθεραι, ἡ δὲ ἀνάπτυξις αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ κράτους». Μέ τη διάταξη αὐτή καθορίζεται ἡ ἀρχή ὅτι ἡ πολιτεία ἔχει ὑποχρέωση νά συντηρεῖ ὅσα ιστορικά ἔργα τέχνης βρίσκονται στο ἔδαφός της, ιδρύοντας καὶ συντηρώντας μουσεῖα γιά τό σκοπό αὐτό. Τό κράτος ἐπίσης ἔχει ὑποχρέωση νά συντηρεῖ ἡ νά ἐπιχορηγεῖ ἀνώτερα καλλιτεχνικά σχολεῖα, νά ὑποστηρίζει τή θεατρική τέχνη μέ τήν ἰδρυση κρατικοῦ θεάτρου ἡ μέ ἐπιχορηγήσεις θιάσων, πού διδάσκουν ἔργα τέχνης κτλ. Τό κράτος ἀφήνει τούς καλλιτέχνες ἐλεύθερους στήν ἐξάσκηση τῆς τέχνης τους, μπορεῖ ὅμως νά θέσει ὄρια στήν ἐλευθερία αὐτή, ὅταν προσβάλλει τά δημόσια ἥθη.

Ἡ φροντίδα τοῦ κράτους γιά τήν ἐπιστήμη πραγματοποιεῖται μέ τήν ἰδρυση πανεπιστημίων ἡ ἄλλων ἀνωτέρων σχολῶν. Ἐπειδή ἡ ἀσκηση τῆς ἐπιστήμης εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἐπάγγελμα, τό κράτος μπορεῖ νά ζητήσει ὄρισμένα προσόντα ἀπό ἐκείνους πού θά τό ἀσκήσουν, ὅπως λ.χ. τό δίπλωμα τοῦ Πανεπιστημίου, τήν πρακτική ἐξάσκηση κτλ. "Ἄσχετα μ' αὐτό ὅμως εἰδικές διατάξεις τῶν παρ. 4 καὶ 5 τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ Συντάγματος ὁρίζουν πᾶς παρέχεται ἡ ἀνώτατη ἐκπαίδευση ἀπό ἰδρύματα αὐτοδιοικούμενα, δηλαδή τά πανεπιστήμια, ὅτι τό ἀνώτερο καὶ κατώτερο διοικητικό προσωπικό εἶναι δημόσιοι λειτουργοί, ὅτι τό κράτος ἀσκεῖ μόνο ἐποπτεία στά ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά ἰδρύματα.

4. Τό δικαίωμα τοῦ πολίτη νά ἀναφέρεται στίς κρατικές ἀρχές

Τό ἄρθρο 10 τοῦ Συντάγματος ὁρίζει ὅτι «ἔκαστος ἡ πολλοὶ ὅμοι» ἔχουν τό δικαίωμα νά ἀπευθύνονται μέ ἔγγραφο πρός τίς ἀρχές, οἱ ὅποιες εἶγαι ὑποχρεωμένες ν' ἀπαντήσουν μέ τόν ἴδιο τρόπο. Τό δικαίωμα αὐτό, πού δέν περιλαμβάνει μόνο τίς αἰτήσεις πρός τίς ἀρχές ἀλλά καὶ τά παράπονα ἡ τίς διαμαρτυρίες, τό ἔχουν ὅχι μόνο οἱ "Ἐλληνες ἀλλά καὶ ὅσοι ξένοι εἶναι ἐγκαταστημένοι στήν Ἑλλάδα. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ὀφείλουν ν' ἀπαντήσουν μέ ἔγγραφο καὶ νά ἐνεργήσουν ἀνάλογα. Σήμερα ὁ πολίτης ἔχει καὶ ἄλλα μέσα, γιά νά ἀμυνθεῖ ἐναντίον τῆς ἐνδεχομένης αὐθαιρεσίας τῶν δημοσίων ὀργάνων, ὅπως

είναι ή προσφυγή στό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, οί ἐπερωτήσεις στή βουλή καί οί διαμαρτυρίες ἀπό τίς στῆλες τῶν ἐφημερίδων.

§ 21. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

‘Η ἐλευθερία τῆς σκέψης, πού θεωρεῖται ό ἀκρογωνιαῖος λίθος ἐνός ἐλεύθερου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἔχει οὐσιαστικά τήν ἔκφρασή της στήν ἐλευθερία τοῦ τύπου.

Αὐτή ἀποτελεῖ τή συνισταμένη τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἐπειδή ἡ ὑπαρξὴ της καί μόνη ἐπιτρέπει τήν κριτική καί τήν καταδίκη κάθε παραβίασης ὅλων τῶν ἄλλων ἐλευθεριῶν.

‘Ἄν παραβιαστοῦν οἱ ἄλλες ἐλευθερίες, μπορεῖ σέ πολλές περιπτώσεις τό γεγονός αὐτό νά συγκαλυφθεῖ, νά κρυφτεῖ ἢ ἔστω νά φανερωθεῖ μέ μεγάλη καθυστέρηση.

‘Αν δῶμας καταργηθεῖ ἡ ἐλευθεροτυπία, ὅχι μόνο δέ θά γίνει αὐτό ἀμέσως γνωστό, ἀλλά ἐπί πλέον μποροῦν τώρα ἀνενόχλητα νά παραβιαστοῦν ἀπό τούς τυράννους ὅλες οἱ ἄλλες προσωπικές ἐλευθερίες. Κανείς δέν μπορεῖ νά διαμαρτυρηθεῖ, γιατί ἡ φωνή τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ σχεδόν πάντοτε μέσα ἀπό τούς τρόπους καί τά μέσα πού ἐκφράζει ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου.

‘Αποτελεῖ δῶμας ἔνα εἰδος παραδοξολογίας τό ὅτι, αὐτό πού ὁνομάζουμε ἀπό συνήθεια πλέον «ἐλευθερία τοῦ τύπου», ἔχει πάψει σήμερα νά ἀφορᾶ τόν τύπο καί ἐπεκτείνεται καί στά νέα μαζικά μέσα καί τρόπους μέ τούς ὅποιους ἐκφράζονται στήν ἐποχή μας οί σκέψεις.

Παλαιότερα ὅταν λέγαμε τύπος, ἐννοούσαμε βέβαια τίς ἐφημερίδες, τά περιοδικά, τίς ἐπιθεωρήσεις, ἀκόμη καί τά βιβλία. ‘Η τεχνολογική πρόοδος πρόσθεσε τώρα καί νέα μέσα πού μποροῦν νά ἐνταχθοῦν στή γενική ὄνομασία «τύπος» καί ίδιως σ’ αὐτό πού θά πρέπει τώρα, γιά νά κυριολεκτήσουμε νά τό ποῦμε καλύτερα «ἔντυπος τύπος».

Τύπος είναι κατ’ ἀρχήν ὅλα τά τεχνικά, χημικά καί μηχανικά μέσα, μέ τά ὄποια ἐπιτυγχάνεται ή πολλαπλή ἀναπαραγωγή ἐνός κειμένου η μιᾶς εἰκόνας.

Πέραν αὐτοῦ δῶμας θά πρέπει νά ἐνταχθοῦν τώρα στήν ἐννοια τύπος καί τά «ἡλεκτρονικά μέσα ἐνημερώσεως», δηλαδή τό ραδιόφωνο καί ή τηλεόραση.

‘Η τρομακτική διάδοση τῶν δύο αὐτῶν «μαγικῶν κουτιῶν» σέ

όλοκληρο τόν κόσμο τους έχει προσφέρει μιά σχεδόν ύπερφυσική δύναμη. Τήν έφημερίδα, τό περιοδικό, τό βιβλίο ανθέλεις τά άγοράζεις και τά βάζεις μέσα στό σπίτι σου. Ή τηλεόραση και τό ραδιόφωνο βρίσκονται άπό τό πρωί ώς τό βράδυ σέ όλα σχεδόν τά σπίτια. Τά βλέπουν και τ' άκοντην όλα τά μέλη τής οίκογένειας πού παρακολουθοῦν τά διάφορα προγράμματα. Και άντιθετα πρός τά έντυπα πού έκδιδονται και κυκλοφοροῦν όρισμένες ήμέρες και όρισμένες ωρες τής ήμέρας, ή τηλεόραση και τό ραδιόφωνο μποροῦν νά έργαζονται και νά προσφέρουν τά μηνύματά τους στό θεατή ή τόν άκροατή όλοκληρο τό 24ωρο.

Ή καλή η ή κακή χρήση τους μποροῦν νά διαδραματίσουν άνυπολόγιστο ρόλο γιά τή διατήρηση ή τήν κατάργηση τής έλευθερίας. Είναι γνωστό άλλωστε ότι όλοι, όσοι έπιδιώκουν νά άρπαξουν μέ τή βία τήν έξουσία και νά διοικήσουν δικτατορικά ένα λαό, έχουν γιά πρώτο στόχο τον πραξικοπήματός τους τήν κατάληψη τῶν ραδιοφωνικῶν και τηλεοπτικῶν σταθμῶν.

Γι' αύτό η έλευθερη, έντυπη και μετρημένη χρήση τῶν μαζικῶν μέσων έπικοινωνίας άπο μιά δημοκρατική κυβέρνηση άποτελεί άποφασιστικό στοιχείο τής έλευθερίας τής σκέψης και τής έλευθεροτυπίας εἰδικότερα.

Έπειδή τά «μαζικά μέσα ένημερώσεως» άνήκουν συνήθως στό κράτος ή, αν δέν άνήκουν, έλέγχονται όλοκληρωτικά άπο αὐτό, ή δύναμή τους γίνεται άκομη μεγαλύτερη και οί πιθανότητες νά γίνει κακή χρήση τους είναι πολύ μεγάλες.

Τό Σύνταγμά μας τοῦ 1975 στό άρθρο 14 προστατεύει βασικά τήν έλευθερία τῶν έντυπων, άλλα γιά τά μαζικά μέσα ένημερώσεως μιλάει σέ εἰδική διάταξη τό άρθρο 15 τοῦ Συντάγματος. Ένω δύος γιά τόν τύπο άναφέρονται μέ κάθε λεπτομέρεια οί λίγες περιπτώσεις πού τό κράτος μπορεῖ νά πάρει κατασταλτικά μέτρα, γιά τό ραδιόφωνο και τήν τηλεόραση όριζεται ότι «αἱ προστατευτικαὶ διὰ τὸν τύπον διατάξεις δέν ἐφαρμόζονται» στά μέσα αὐτά τής δημοσιότητας. Εἰδικότερα άναφέρεται στό άρθρο 15, παρ. 2: «ἡ ραδιοφωνία καὶ ή τηλεόρασης τελοῦν ύπό τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τοῦ Κράτους, σκοποῦν δὲ εἰς τὴν ἀντικειμενικήν καὶ ἐπὶ ἵσοις δροῖς μετάδοσιν πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων». Αὐτή ένιαται ή μόνη έγγυηση πού έχουν όσοι άντιπολιτεύονται τήν Κυβέρνησηπού έλέγχει τήν EPT, γιά νά μποροῦν νά μεταδώσουν και αὐτοί τίς άπόψεις τους γιά κάθε έπι-

καιρο θέμα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς ή τά ἐκλογικά τους προγράμματα στίς παραμονές βουλευτικῶν ἡ δημοτικῶν ἐκλογῶν.

Οσο γιά τόν Τύπο, ύπάρχει ἑκτός ἀπό τό Σύνταγμα καὶ εἰδικός νόμος περὶ τύπου πού προστατεύει τήν ἐλευθεροτυπία καὶ ὅριζει τίς ἐλάχιστες καὶ αὐστηρά περιορισμένες περιπτώσεις πού ἐπιτρέπεται στό κράτος νά διατάξει κατασταλτικά μέτρα κατά τοῦ τύπου καὶ προβλέπει τόν τρόπο πού θά κριθοῦν ἀπό εἰδικά δικαστήρια.

Τό σοβαρότερο κατασταλτικό μέτρο είναι ἡ κατάσχεση τῆς ἐφημερίδας, πού γίνεται μόνο μέ παραγγελία τοῦ εἰσαγγελέα καὶ σέ πολὺ εἰδικές περιπτώσεις πού ἀναφέρονται περιοριστικά στό ἄρθρο 14 παρ. 3 τοῦ Συντάγματος. Αὐτές είναι: α) ὅταν τό δημοσίευμα προσβάλλει τή χριστιανική η τήν κάθε ἄλλη γνωστή θρησκεία, β) ὅταν προσβάλλει τό πρόσωπο τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, γ) ὅταν τό δημοσίευμα είναι ἀσεμνο καὶ προσβάλλει «καταφανῶς τήν δημοσίαν αἰδώ». Στήν περίπτωση αὐτή τό Σύνταγμα ἄφησε περισσότερη ἐλευθερία στό νόμο νά ρυθμίζει καὶ νά καθορίζει τά μέτρα καὶ τήν περιστολή τῆς ἀσεμνης φιλολογίας. Ό νόμος πού ψηφίστηκε πάνω στό θέμα αὐτό ἀκολουθεῖ τή διεθνή σύμβαση τῆς Γενεύης γιά τήν καταπολέμηση τῶν ἀσεμνων δημοσιευμάτων, πού ἔχει ὑπογράψει καὶ ἡ Ἑλλάδα, δ) Μπορεῖ ἐπίσης νά ἐπιτραπεῖ ἡ κατάσχεση, ὅταν ἔνα ἔντυπο δημοσίευε πληροφορίες γιά τή σύνθεση τοῦ ἔξοπλισμού καὶ τή διάταξη τῶν ἐνόπλων δυνάμεων η τήν ὀχύρωση τῆς χώρας. Τέλος ε) μπορεῖ νά κατασχεθεῖ μιά ἐφημερίδα, «ὅταν τό δημοσίευμα σκοπή εἰς τήν βιαίαν ἀνατροπήν τοῦ πολιτεύματος η στρέφεται κατά τῆς ἀκεραιότητος τῆς χώρας».

Τά ἀδικήματα τοῦ τύπου. Ή Ἑλληνική νομοθεσία περὶ τύπου ύπάρχει ἥδη ἀπό τό 1837, ἔχει δώμας μεταρρυθμιστεῖ πολλές φορές ἀπό τότε. Ό νόμος πού ισχύει σήμερα ὅριζει ὅτι τιμωροῦνται ὅσοι χρησιμοποιοῦν τόν τύπο, γιά νά διεγείρουν ἄλλους, ὥστε νά διαπράξουν κακουργήματα καὶ πλημμελήματα η νά μήν πειθαρχήσουν γενικά στούς νόμους η ὅσοι προτρέπουν τούς πολίτες νά μήν παρουσιαστοῦν, ὅταν κληθοῦν ὑπό τά ὅπλα, η τούς στρατιῶτες νά παραβοῦν τίς στρατιωτικές τους ὑποχρεώσεις. Επίσης τιμωροῦνται ὅσοι δημοσιεύουν ψεύτικες εἰδήσεις πού μποροῦν νά ἐμβάλουν σέ ἀνησυχία τούς πολίτες, νά κλονίσουν τό ἐθνικό νόμισμα (τή δραχμή), ὅσοι ἔξυβριζουν η δυσφημοῦν τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας η τή Βουλή καὶ ὅσοι ἔξυβριζουν η χλευάζουν τούς ἀρχηγούς η ἀντιπροσώπους τῶν ξένων κρατῶν. Ή δίωξη

τοῦ τύπου γίνεται πάντοτε ὑστερός ἀπό ἐντολή τοῦ εἰσαγγελέα καὶ οἱ ποινές πού προβλέπονται είναι αὐστηρότατες.

‘Ο νόμος ἐκτός ἀπό τά πάρα πάνω ἀδικήματα, τιμωρεῖ καὶ ὅσους δυσφημίζουν, ἔξυβρίζουν ἡ συκοφαντοῦν ὁποιονδήποτε πολίτη. Ἐπί- σης καὶ τά ἄσεμνα δημοσιεύματα ἡ εἰκόνες μποροῦν νά ἐπιφέρουν, ἐκτός ἀπό τήν κατάσχεση πού προβλέπει τό Σύνταγμα, καὶ ποινές χρηματικές καὶ φυλακίσεις γιά τούς ἐκδότες τῶν ἐφημερίδων.

Τά ἀδικήματα τοῦ τύπου πού ἀφοροῦν στό δημόσιο βίο ἡ ὄρισμένα δημόσια πρόσωπα θεωροῦνται. αὐτόφωρα καὶ δικάζονται ἀπό εἰδικά δικαστήρια. Τά ἀδικήματα πού ἀφοροῦν τήν ἰδιωτική ζωή δημοσίων ἡ μή δημοσίων προσώπων, ὅπως ἡ ἔξυβριση ἡ ἡ συκοφαντία, δικάζονται ἀπό τά τακτικά δικαστήρια.

‘Ἐπανορθώσεις. “Οπως προστατεύεται ὁ τύπος ἀπό τίς τυχόν πα- ρεκτροπές τοῦ κράτους, ἔτσι πρέπει καὶ ὁ ἰδιώτης νά προστατεύε- ται ἀντίστοιχα ἀπό τίς παρεκτροπές τοῦ τύπου. Γι’ αὐτόν τό λόγο, ἐκτός ἀπό τήν ποινή πού καθορίζει ὁ νόμος, παρέχεται καὶ μιά ἄλλη σπουδαία προστασία στόν πολίτη ἐκεῖνον πού θίγεται ἀπό ἔνα δημο- σίευμα καὶ αὐτή είναι τό δικαίωμα νά ἀπαντήσει. ”Αν μιά ἐφημερίδα ἀναγράψει εἰδήσεις πού θίγουν π.χ. ἔνα δημόσιο ὑπάλληλο, είναι ὑποχρεωμένη νά δημοσιεύσει τό ταχύτερο τήν ἀπάντηση τοῦ ὑπαλλή- λου ἡ τῆς ἀρμόδιας ὑπηρεσίας «είς τήν αὐτήν θέσιν καὶ μέ τά αὐτά τυπογραφικά στοιχεῖα». ‘Η ὑποχρέωση αὐτή ὑπάρχει καὶ ὅταν ἡ ἐφη- μερίδα θίξει ἔναν ἰδιώτη. ”Αν αὐτός ἔχει πεθάνει, δφείλει νά δημοσιεύ- σει τήν ἀπάντηση τῶν συγγενῶν του. ‘Η ἐφημερίδα πού ἀρνεῖται νά δημοσιεύσει τά κείμενα αὐτά τιμωρεῖται μέ μεγάλη χρηματική ποινή.

‘Ο κινηματογράφος, ἡ φωτογραφία, ἡ ραδιοφωνία καὶ ἄλλα ἀνά- λογα μέσα πού μεταδίδουν εἰδήσεις δέ θεωροῦνται τύπος καὶ σ’ αὐτά ἐπιτρέπεται ἡ προληπτική λογοκρισία. Ἐπίσης στά δημόσια θεάματα, δηλαδή τό θέατρο, ἡ λογοκρισία ἐπιτρέπεται. Γιά τόν κινηματογράφο, εἰδικότερα, ὑπάρχει ὑπηρεσία λογοκρισίας τῶν ταινιῶν, πού κρίνει ποιές ταινίες είναι κατάλληλες ἡ ἀκατάλληλες γιά ἀνηλίκους καὶ ποιές ταινίες πρέπει ν’ ἀπαγορευθοῦν ἐντελῶς.

§ 22. ΠΟΤΕ ΑΝΑΣΤΕΛΛΟΝΤΑΙ ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

“Ολες οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες πού ἀπαριθμήσαμε ἵσχουν καὶ πρ-

στατεύονται σέ κάθε περίπτωση. 'Εγγυητής τους είναι τά δικαστήρια. Μπορεῖ κατά καιρούς νά δημιουργηθοῦν ἐντελῶς ἔξαιρετικές περιστάσεις, πού ή ἀπεριόριστη χρήση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν μπορεῖ νά βλάψει τά γενικότερα συμφέροντα τῆς πολιτείας. Γι' αὐτό τό Σύνταγμα (ἄρθρο 48) ἔχει προβλέψει σ' αὐτές τίς περιπτώσεις τήν προσωρινή ἀναστολή τῶν ἐλευθεριῶν, ώστου παρέλθει ή ἀνωμαλία πού προκάλεσε τό ἔκτακτο αὐτό μέτρο. 'Η ἀναστολή τῶν ἐλευθεριῶν γίνεται, ὅταν κηρυχθεῖ ή «κατάσταση πολιορκίας» η, ὅπως λέγεται συνήθως, μέ τό στρατιωτικό νόμο. Μέ τήν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου είναι δυνατό ν' ἀνασταλοῦν ὅλες η μόνο ὁρισμένες ἀπό τίς διατάξεις μερικῶν βασικῶν ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, καί εἰδικότερα:

α) τοῦ ἄρθρου 5, παρ. 4, πού ἔξασφαλίζει ἐλευθερία κινήσεως τοῦ ἀτόμου. Μετά τήν ἀναστολή τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ μποροῦν ν' ἀπαγορευθοῦν ταξίδια 'Ελλήνων στό ἔξωτερικό η εἰσοδος στή χώρα 'Ελλήνων πού ἔρχονται ἀπό τό ἔξωτερικό.

β) τοῦ ἄρθρου 6, πού ἔξασφαλίζει τή σωματική ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου. Μπορεῖ δηλαδή νά συλληφθοῦν καί νά προφυλακιστοῦν ἄτομα χωρίς δικαστικό ἔνταλμα. Οἱ προθεσμίες γιά τήν προσαγωγή στόν ἀνακριτή δέν ισχύουν·

γ) τῶν ἄρθρων 11 καί 12, πού ἔξασφαλίζουν τήν ἐλευθερία «τοῦ συνέρχεσθαι καί συνεταιρίζεσθαι». 'Η πολιτεία ἔχει σέ περίπτωση στρατιωτικοῦ νόμου τό δικαίωμα νά ἀπαγορεύσει τίς δημόσιες συναθροίσεις η νά διαλύσει πολιτικούς ἢ ἄλλους συλλόγους χωρίς δικαστική ἀπόφαση·

δ) τοῦ ἄρθρου 19, πού κατοχυρώνει τό «ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν». Στίς ἔξαιρετικές αὐτές περιπτώσεις τό κράτος, χρησιμοποιώντας εἰδικούς ὑπαλλήλους λογοκρισίας, ἀποσφραγίζει τίς ιδιωτικές ἐπιστολές καί κατακρατεῖ ὅσες περιέχουν εἰδήσεις πού θά μποροῦσαν νά ζημιώσουν τίς κρατικές ὑποθέσεις η διαγράφει τό ἐπιλήψιμο μέρος τῆς ἐπιστολῆς·

ε) τοῦ ἄρθρου 14, πού κατοχυρώνει τήν ἐλευθερία τοῦ τύπου. 'Η ἀναστολή τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ἔχει πολύ μεγάλη σημασία καί γίνεται ἀμέσως αἰσθητή, γιατί λογοκρίνονται οἱ ἐφημερίδες καί ἀπαγορεύεται νά δημοσιευθεῖ ὅποιαδήποτε εἰδηση, ἂν δέν τήν ἐγκρίνει η ὑπηρεσία λογοκρισίας. 'Επίσης μπορεῖ νά κατασχεθεῖ ὅποιοδήποτε ἔντυπο, χω-

ρίς δικαστικές διατυπώσεις και γιά άλλους λόγους, έκτος από έκείνους πού άναφέρει τό Σύνταγμα στό άρθρο 14.

στ) τοῦ ἄρθρου 9, πού ὅριζει ὅτι τὸ ἄσυλο τῆς κατοικίας εἶναι ἀπαραβίαστο. "Οταν ἴσχύει ὁ στρατιωτικός νόμος, ἐπιτρέπεται ἡ «κατ' οἰκον ἔρευνα» διποτεδήποτε και γιά ὅποιοδήποτε λόγο·

ζ) τέλος τῶν ἄρθρων 96, παρ. 4 και 97, πού ἔξασφαλίζουν τὴν κανονική λειτουργία τῶν τακτικῶν δικαστηρίων. Μέ τὴν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ Νόμου τά πολιτικά ἀδικήματα καθώς και τά ἀδικήματα τοῦ τύπου δέν υπάγονται, ὅπως γίνεται συνήθως, στά τακτικά δικαστήρια, ἀλλά σέ ἕκτακτα στρατοδικεῖα, πού συγκροτοῦνται ἐπίτηδες και λειτουργοῦν μόνο, ἐφόσον διαρκεῖ ἡ κατάσταση πολιορκίας.

Ἐπειδή ἡ κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου εἶναι ἔνα θέμα πολὺ σοβαρό και μπορεῖ νά ἔχει δυσάρεστες συνέπειες, τό Σύνταγμα (ἄρθρο 48) θέλησε νά προστατεύει, ὅσο τό δυνατό περισσότερο, τίς ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν. Γι' αὐτό ἐπιτρέπει νά κηρυχτεῖ ἡ χώρα σέ κατάσταση πολιορκίας μόνο στίς ἀκόλουθες περιπτώσεις: α) σέ περίπτωση πολέμου ἡ ἐπιστρατεύσεως ἔξαιτίας ἔξωτερικῶν κινδύνων, β) σέ περίπτωση πού ἡ δημόσια τάξη και ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας ἔχουν διαταραχτεῖ ἡ ἀπειλοῦνται φανερά ἀπό ἐσωτερικούς κινδύνους. Σέ κάθε ἀλλη περίπτωση ἡ κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου εἶναι ἀντισυνταγματική. Ἀλλά και αὐτή ἡ κήρυξη του δέν μπορεῖ νά γίνει αὐθαίρετα ἀπό τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἀλλά μόνο μέ δρισμένους περιορισμούς.

Ο στρατιωτικός νόμος δέν μπορεῖ νά διατηρηθεῖ γιά πολὺ καιρό. Γι' αὐτό τό Σύνταγμα προβλέπει ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας α) δέν μπορεῖ νά τροποποιήσει τό στρατιωτικό νόμο κατά τή διάρκεια τῆς ἐφαρμογῆς του, β) πρέπει, ὅσο διαρκεῖ ὁ στρατιωτικός νόμος, νά φροντίζει γιά ὅσο τό δυνατό γρηγορότερη ἀποκατάσταση τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

Ἐφόσον ὁ στρατιωτικός νόμος κηρύχθηκε, γιατί ὅρχισε ὁ πόλεμος ἡ ἔγινε ἐπιστράτευση, αἱρεται ἀμέσως, μόλις παύσει ὁ πόλεμος ἡ γίνει ἡ ἀποστράτευση. Σέ κάθε ἀλλη περίπτωση ὁ στρατιωτικός νόμος αἱρεται αὐτοδικαίως 30 ἡμέρες ἀφότου κηρύχθηκε, ἐκτός ἂν συνέλθει στό μεταξύ ἡ Βουλή και ἐπιτρέψει μέ ἀπόλυτη πλειοψηφία τῶν μελῶν της νά παραταθεῖ ἡ ἴσχυς του. Ἡ Βουλή συγκαλεῖται ἀκόμη κι

ᾶν ἔχει διαλυθεῖ. Τό κύριο χαρακτηριστικό στήν κατάσταση πολιορκίας είναι ότι ή φροντίδα γιά τήν ἀσφάλεια τῆς χώρας, πού σέ όμαλές περιστάσεις ἀνήκει στίς διοικητικές ἀρχές, ἀσκεῖται ἀπό τίς στρατιωτικές, οί ὅποιες ὅμως μποροῦν νά χρησιμοποιήσουν καί τήν ἀστυνομία καί τή χωροφυλακή, γιά νά τηρήσουν τήν τάξη στό ἐσωτερικό τῆς χώρας.

§ 23. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Πρέπει νά ἔξεταστεī χωριστά, παρόλο πού ρυθμίζεται ἀπό τό Σύνταγμα μαζί μέ τίς βασικές ἀτομικές ἐλευθερίες. Τό ἄρθρο 17 ὁρίζει: «*Ἡ ιδιοκτησία τέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους, τὰ ἐξ αὐτῆς ὅμως δικαιώματα δὲν δίνανται νά ἀσκοῦνται εἰς βάρος τοῦ γενικοῦ συμφέροντος... Οὐδέποτε τῆς ιδιοκτησίας τον, εἰμὴ διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν... πάντοτε δὲ προηγουμένης πλήρους ἀποζημιώσεως...*». Αὐτό δείχνει τή σημασία καί τή σοβαρότητα πού ἀποδίδει τό πολίτευμά μας στό ζήτημα τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας καί τῆς ηροστασίας τῆς ἀπό τό κράτος.

Παλαιότερα ἔδιναν πολύ μεγαλύτερη σημασία καί ἀξία στήν προστασία τῆς ιδιοκτησίας, πού τή θεωροῦνταν μάλιστα «ίερη καί ἀπαρβίαστη».

Ο τρόπος μέ τόν ὅποιο ἀντιμετωπίζει κάθε κράτος μέ τό Σύνταγμά του καθώς καί μέ ἄλλους βασικούς νόμους τό θέμα τῆς ιδιοκτησίας ἔχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί ἀπό τή διατύπωση τῶν σχετικῶν ἄρθρων ἔχειρίζει ή κοινωνική μορφή τοῦ πολιτεύματος, δηλαδή ἂν αὐτό είναι ἀστικό ή σοσιαλιστικό. Πραγματικά στά σοσιαλιστικά καί κομμουνιστικά καθεστῶτα ή ἀτομική ιδιοκτησία ὅχι μόνο δέν προστατεύεται, ἀλλά οὕτε κάν ἀναγνωρίζεται, γιατί θεωρεῖται πώς είναι τό κύριο στοιχεῖο τῆς ἀνισότητας στήν κοινωνία.

Οι ίδεες περί τῆς ιδιοκτησίας σημείωσαν μεγάλη ἔξέλιξη καί ἄλλαξαν σημαντικά μέ τό πέρασμα τῶν αἰώνων καί τώρα πιά ἀπό τίς παλαιές ἀρχές γιά τήν προστασία τῆς ιδιοκτησίας πολύ λίγες είναι ἐκείνες πού διατηροῦνται.

Σήμερα ὑπερισχύει ή θεωρία ότι ή ιδιοκτησία δέν είναι μόνο δικαίωμα, δὲλλά ότι είναι ταυτόχρονα καί κοινωνική λειτουργία καί ότι γεννᾶ ὑποχρεώσεις τοῦ ιδιοκτήτη ἀπέναντι τοῦ συνόλου. Αὐτή τήν ἀρχή θεσπίζει καί τό Σύνταγμα τοῦ 1975 μέ τήν παράγραφο 1 τοῦ ἄρ-

θρου 17 πού άναφέραμε πιό πάνω. Ο ίδιοκτήτης δηλαδή άναγνωρίζεται από τήν κοινωνία καί προστατεύεται, όχι μόνο γιατί έχει φυσικό δικαίωμα, ἀλλά γιατί, σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα, είναι χρήσιμο στήν κοινωνία νά ύπάρχουν ίδιοκτήτες, ύπό τόν ὅρο βέβαια νά έκμεταλλεύονται τήν περιουσία τους μέ τέτοιο τρόπο, ώστε νά ώφελει καί αὐτούς ἀλλά καί τό σύνολο.

“Ετσι έξελίχθηκαν οἱ ἀντιλήψεις γιά τήν ίδιοκτησία, ώστε νά μή θεωρεῖται πιά δικαίωμα «ἰερόν καί ἀπαραβίαστον» καί νά μεταβληθεῖ ἡ στάση τοῦ κράτους ἀπέναντι τῆς. Σάν παράδειγμα άναφέρουμε ὅτι στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα παρουσιάσθηκε ἡ ἀνάγκη ν' ἀπαλλοτριώθοιν στήν Ἐλλάδα τά μεγάλα ἀγροκτήματα, ίδιως τῆς Θεσσαλίας, γιά ν' ἀποκατασταθοῦν ώς μικροκαλιεργητές οἱ ἀκτήμονες ἀγρότες (κολίγοι). Ἔπειδή ὅμως τό Σύνταγμα δέν ἐπέτρεπε τήν ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση παρά μόνο γιά «δημοσία ἀνάγκη» καί ἡ ἀποκατάσταση τῶν γεωργῶν δέ θεωρήθηκε ἀπό τά δικαιστήρια δημοσία ἀνάγκη, μεταρρυθμίστηκε τό 1911 τό Σύνταγμα τοῦ 1864 καί ἡ λέξη δημοσία ἀνάγκη ἀντικαταστάθηκε μέ τόν ὅρο δημοσία ώφέλεια. Ἡ ιερότητα δηλαδή τῆς ίδιοκτησίας ύποχωρήσε γιά χάρη τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος, πράγμα πού ἀποδεικνύει ὅτι τό δικαίωμα τῆς ίδιοκτησίας ύπάρχει καί γιά τό σύνολο καί όχι μόνο γιά τόν ίδιοκτήτη. “Οσο προχωρεῖ ἡ ἔξελιξη, τόσο περισσότερο πλαταίνει ἡ ἔννοια τῆς «δημοσίας ώφελείας», γιά τήν ὁποία ἐπιτρέπεται νά στερηθοῦν τά ἄτομα ἀπό τήν ίδιοκτησία τους. “Ετσι σήμερα θεωρεῖται δημοσία ώφέλεια, όχι μόνο ἡ ἀποκατάσταση ἀκτημόνων, ἀλλά καί ἡ ἐγκατάσταση προσφύγων, οἱ λαϊκές κατοικίες, τά ἐργοστάσια, τά σχολεῖα, οἱ τουριστικές ἐγκαταστάσεις κτλ. καί γίνονται κάθε μέρα ἀπαλλοτριώσεις γιά τούς σκοπούς αὐτούς.

Στήν Ἐλλάδα σήμερα προστατεύεται ἡ ίδιοκτησία τῶν Ἐλλήνων καί τῶν ἔνων ἔξισουν. Ἀπαλλοτρίωση ἐπιτρέπεται «διὰ δημοσίαν ώφέλειαν, ὅτε καὶ ὅπως ὁ νόμος ὁρίζει».

‘Αποζημιώσεις. Τό κράτος δέν μπορεῖ ν' ἀπαλλοτριώσει ἀκίνητο ἥ κινητό κτῆμα ἐνός ίδιωτη, χωρίς νά τόν ἀποζημιώσει. Ἡ ἀποζημίωση δέν προσδιορίζεται αὐθαίρετα ἀπό τήν κυβέρνηση, ἀλλά ἀπό τά τακτικά δικαστήρια.

Μέ ίδιαίτερες διατάξεις τοῦ ἄρθρου 18 τοῦ Συντάγματος ρυθμίζεται ἡ ίδιοκτησία γιά τίς ίαματικές πηγές, τούς ἀρχαιολογικούς θησαυ-

ρούς καί τά τρεχούμενα ή ύπόγεια νερά καί γενικά τόν ύπόγειο πλοῦτο. Μπορεῖ μέν νόμο νά δριστεῖ, λ.χ. ὅτι δέν ἀναγνωρίζεται ιδιωτική ιδιοκτησία πάνω στά ἀγαθά αυτά, καί ὅτι, ὅταν ἀνευρίσκονται, ἀνήκουν στό κράτος, χωρίς ν' ἀποζημιώθει ὁ ιδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους.

Εἰδικά, ἐπίσης, προβλέπεται καί ὁ περιορισμός τῆς ιδιοκτησίας σέ περίπτωση ἐπιδημίας η γενικότερα ὅταν κινδυνεύει ἡ δημόσια ύγεια. "Ετσι π.χ. μπορεῖ ν' ἀπαγορευτεῖ ἡ κατασκευὴ βόθρων, ὅπου ὑπάρχουν πηγάδια η νά μή λειτουργοῦν βουστάσια, σφαγεῖα η βυρσοδεψεῖα σέ πολυκατοικημένες περιοχές.

Πνευματική ιδιοκτησία. Ἐκτός ἀπό τήν ύλική ιδιοκτησία, πού είναι ἀκίνητη (ἀγροτικά η ἀστικά κτήματα) η κινητή (πράγματα, ἐμπορεύματα, αὐτοκίνητα, ἀμάξια, ζῶα καὶ ἄλλα), ὑπάρχει καί ἡ πνευματική ιδιοκτησία. Αὐτή είναι τό δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου πάνω στά προϊόντα τῆς πνευματικῆς του ἐργασίας, ὅπως είναι τά ἔργα ἐνός συγγραφέα, οἱ συνθέσεις ἐνός μουσουργοῦ, οἱ τεχνικές ἐφευρέσεις κτλ.

Η πνευματική ιδιοκτησία δέν προστατεύεται εἰδικά ἀπό τό Σύνταγμα, ἀλλά μόνο ἀπό τή νομοθεσία ἔτσι, ὥστε νά μήν μπορεῖ ἄλλος νά τυπώσει η νά χρησιμοποιήσει τά πνευματικά ἔργα χωρίς τήν ἄδεια ἐκείνων πού τά δημιούργησαν.

"Ολα σχεδόν τά κράτη ἔχουν, μέ νεώτερους νόμους, παραδεχτεῖ τήν ἀρχή αὐτή καί προστατεύουν τά προϊόντα τῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἐντός τοῦ κράτους, ὅπου δημιουργήθηκαν. Η πνευματική ἐργασία προστατεύεται καί ἔξω ἀπό τά σύνορα τῆς χώρας μέ εἰδικές διεθνεῖς συμβάσεις.

Τό δικαίωμα τοῦ συγγραφέα γιά τήν ἀποκλειστική ἐκμετάλλευση τῶν ἔργων του ἐκφράζεται σέ δόλο τόν κόσμο μέ τήν ἀγγλική λέξη κόπυραϊτ (copyright). Ἐπίσης τό δικαίωμα τοῦ ἐφευρέτη μπορεῖ, μέ αἴτησή του, νά προστατευθεῖ μέ εἰδικό δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας (πατέντα), πού είναι δυνατό νά ἀναγνωριστεῖ καί ἀπό ἄλλα κράτη.

ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ, ΣΩΜΑΤΕΙΑ, ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

Τά ἄρθρα 11 καί 12 τοῦ Συντάγματος περιέχουν δύο ἀπό τίς πιό ἀξιόλογες ἀτομικές ἐλευθερίες: «τήν ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καί

τὴν ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι». Τά δικαιώματα αὐτά ἀνήκουν ὅχι μόνο στούς "Ελληνες, ἀλλά καὶ στοὺς ξένους, οἵ ἐγγυήσεις ὅμως πού παρέχει τό Σύνταγμα ίσχύουν βασικά μόνο γιά τούς "Ελληνες.

§ 24. ΟΙ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ

Τό «δικαιώμα τοῦ συνέρχεσθαι» εἶναι ἡ ἐλευθερία πού ἔχει ὁ πολίτης νά πραγματοποιεῖ πολιτικές συγκεντρώσεις, διαδηλώσεις, διαλέξεις ἢ ἄλλες συναθροίσεις. Τό ἄτομο βέβαια πρέπει νά διατηρεῖ τήν προσωπικότητά του, ἀλλά ἡ σημερινή μορφή τῆς ζωῆς ἀπαιτεῖ μερικές φορές τήν διαδική ἐνέργεια γιά τήν ἐπιτυχία διοιουδήποτε σκοποῦ. Δέν ἀρκεῖ νά ἐκδηλώσει ὁ πολίτης μόνος του τά φρονήματά του ἢ τήν ἰδεολογία του. Ἡ ἐκδήλωση αὐτή συχνά ἀποκτᾷ σημασία καὶ βαρύτητα, ὅταν γίνεται ἀπό διμάδες ἀτόμων, πού μποροῦν νά εἶναι προσωρινές, τυχαῖες ἢ συμπτωματικές, ὅπως οἱ διαδηλώσεις καὶ συναθροίσεις, ἢ διαρκείας καὶ μόνιμες, ὅπως τά σωματεῖα.

Τό Σύνταγμα προστατεύει τήν συγκρότηση τῶν διμάδων αὐτῶν καὶ μέτις δύο μορφές. Μέ τό ἄρθρο 11 δίνει τό δικαίωμα στούς "Ελληνες νά συνέρχονται ἀλλά πάντοτε «ἡσύχως καὶ ἀόπλως», γιά νά μήν κινδυνεύει τό δημοκρατικό πολίτευμα. Μόνο στίς δημόσιες συναθροίσεις πού γίνονται στό ὑπαίθρο ἔχει δικαίωμα νά παρευρίσκεται ἡ ἀστυνομία. Οἱ συναθροίσεις στό ὑπαίθρο μποροῦν νά ἀπαγορευθοῦν, ἃν ἀπό αὐτές προκύπτει κίνδυνος γιά τή δημόσια ἀσφάλεια. Ἡ σχετική ἀπαγόρευση τῆς Ἀστυνομίας πρέπει πάντοτε νά ἀναγράψει τήν αἰτιολογία της.

Οἱ συναθροίσεις διαιροῦνται σέ **ἰδιωτικές** καὶ **δημόσιες**.

'Ιδιωτικές εἶναι οἱ συναθροίσεις, ὅταν σ' αὐτές μποροῦν νά μετέχουν μόνο δρισμένα ἄτομα, μέ προσωπικές προσκλήσεις. Ὁ χῶρος, ὅπου γίνονται οἱ συναθροίσεις αὐτές, μπορεῖ νά εἶναι ιδιωτική κατοικία ἢ δημόσιος τόπος (π.χ. θέατρο) ἢ ὑπαίθριος περιτοιχισμένος χῶρος, πού ὅμως κατά τήν ὥρα πού γίνεται ἡ συγκέντρωση δέν εἶναι προσιτός σέ δλο τόν κόσμο. Σ' αὐτές τίς συγκεντρώσεις ἡ Ἀστυνομία δέν ᔹχει δικαίωμα νά παρευρίσκεται, οὔτε νά τίς ἀπαγορεύσει ἐκ τῶν προτέρων.

Οἱ δημόσιες συναθροίσεις, ἀντίθετα, εἶναι προσιτές σέ δλους, ἔστω καὶ ἃν εἰσπράττεται εἰσιτήριο στήν εἴσοδο. Μόνο γιά τίς ὑπαίθριες συναθροίσεις, π.χ. τίς προεκλογικές, χρειάζεται προηγούμενη ἄδεια

τῆς ἀστυνομίας. Υπάρχουν περιπτώσεις πού ή ἄδεια δέ δίνεται, ὅταν ὑπάρχει φόβος ὅτι ἀπό τή συνάθροιση θά διασαλευτεῖ ή δημόσια τάξη ἢ ἄν σέ ὄρισμένη περιοχή, π.χ. ἀγροτική, «ἀπειλῆται σοβαρὰ ή διαταραχὴ τῆς κοινωνικο-οἰκονομικῆς ζωῆς» (ἄρθρο 11 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος).

Υπαίθριες συναθροίσεις είναι ἐκεῖνες, πού γίνονται σέ χῶρο μή περιοχισμένο, ἔστω καί ἄν είναι σκεπασμένος. «Ολες οι συναθροίσεις αὐτές πρέπει νά ἐπικιώκουν σκοπούς νόμιμους.

§ 25. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ «ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΖΕΣΘΑΙ»

Στή σημερινή κοινωνία, ὅπου κάθε σοβαρή ἐκδήλωση τῆς ζωῆς ἔχει ἀποκτήσει συλλογικό χαρακτήρα καί ὅπου ὁ πολίτης μόνος δέν είναι σέ θέση νά ύπερασπίσει τά συμφέροντά του, εἴτε ἐπαγγελματικά είναι εἴτε κοινωνικά ή πολιτικά, ή «ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι» είναι, φυσικά, ή σπουδαιότερη ἀπ' ὅλες τίς ἐλευθερίες τοῦ ἀτόμου.

Η ἐλευθερία αὐτή καθιερώθηκε στήν 'Ελλάδα ἀρκετά νωρίς, μόλις μέ τό Σύνταγμα τοῦ 1864. Οι 'Εθνοσυνελεύσεις πού ἔγιναν ἀπό τό 1911 καί ὅστερα είχαν ύπόψη τους ὅχι μόνο τίς πολιτικές ὅργανώσεις ἀλλά καί τά ἐπαγγελματικά σωματεῖα καί ιδίως τά ἐργατικά, πού στό μεταξύ είχαν ἀναπτυχθεῖ καί στήν 'Ελλάδα, δπως σέ δλο τόν κόσμο. Στό σημερινό Σύνταγμά μας ή ἐλευθερία αὐτή κατοχυρώνεται μέ τό ἄρθρο 12. 'Αντίθετα μέ τά προηγούμενα, τό Σύνταγμα τοῦ 1975 δέν ἀναφέρει τή λέξη «συνεταιρίζεσθαι», ἀλλά τό «δικαίωμα τῶν 'Ελλήνων νά συνιστοῦν ἐνώσεις καί σωματεῖα».

Τό δικαίωμα αὐτό περιλαμβάνει δύο κυρίως σημεῖα: ὅτι δέν ἀπαιτεῖται κυβερνητική ἄδεια, γιά νά συσταθεῖ ἔνα σωματεῖο, καί ὅτι ή κυβέρνηση δέν ᔁχει δικαίωμα νά διαλύσει αὐθαίρετα ἔνα σωματεῖο παρά μόνο γιά παράβαση τῶν νόμων, ἀλλά καί τότε ή αἴτηση τοῦ εἰσαγγελέα γιά τή διάλυση τοῦ σωματείου ὑποβάλλεται στά τακτικά δικαστήρια, πού ἔχετάζουν ἄν είναι βάσιμοι οι λόγοι γιά τούς δποίους ζητεῖται ή διάλυση, πρίν ἐκδώσουν τή σχετική ἀπόφαση.

Οι ἐνώσεις, τίς δποίες ἔννοει τό Σύνταγμα, είναι ἐκεῖνες πού ἐπιδιώκουν σκοπούς μή κερδοσκοπικούς. Δέν ᔁχει σημασία ποιός είναι ὁ τίτλος τους καί ἃς λέγονται σύνδεσμος, σύλλογος, ἔταιρία, ἐνώση ή σωματεῖο. Οι σκοποί τους μπορεῖ νά είναι πολιτικοί, ἐκπαιδευτικοί,

‘Η γενική συνέλευση έκλεγει κατά διαστήματα όριζόμενα από τό καταστατικό (π.χ. κάθε χρόνο ή κάθε δύο ή τρία χρόνια) τό διοικητικό συμβούλιο. Αντό αποτελεῖ τήν «κυβέρνηση» τοῦ σωματείου. Ο ἀριθμός τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. όριζεται από τό καταστατικό, ἀλλά πρέπει διποσδήποτε νά ὑπάρχει δι πρόεδρος, δι γραμματέας καὶ δι ταμίας. Ο πρόεδρος δέν μπορεῖ ποτέ νά είναι μαζί καὶ ταμίας. Μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου μποροῦν νά είναι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐνήλικοι. Τά μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου δέν πληρώνονται γιά τίς ύπηρεσίες τους.

δ) **Ἐποπτεία.** Τό κράτος ἀφήνει βεβαίως ἐλεύθερα τά σωματεῖα στή δράση τους, ἀλλά ἔχει τό δικαίωμα νά παρακολουθεῖ καὶ νά ἐλέγχει ἄν ἐφαρμόζουν τό καταστατικό τους καὶ δέν ἀπομακρύνονται ἀπό τόν ἀρχικό τους σκοπό.

ε) **Διάλυση σωματείου.** Τό ἅρθρο 12 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρει, ὅτι τά σωματεῖα διαλύονται μόνο μέ δικαστική ἀπόφαση. Τή διάλυση μπορεῖ νά ζητήσει. ἡ εἰσαγγελική ἀρχή ή δι ύπουργός Ἀπασχολήσεως γιά τά ἐπαγγελματικά σωματεῖα. Ἡ διάλυση μπορεῖ νά ἀποφασιστεῖ καὶ ἀπό τή γενική συνέλευση, ὅπως δορίζει τό καταστατικό, ἀλλά στή συνέλευση αὐτή ἀπαιτεῖται μεγαλύτερη ἀπαρτία, δηλαδή νά είναι παρόντα τουλάχιστον τά 2/3 τῶν μελῶν.

στ) **Ἡ δικαστική διάλυση** ἐνός σωματείου ἐπιτρέπεται:

- ὅταν τά μέλη είναι λιγότερα ἀπό 20,
- ὅταν ἐπιδιώκουν σκοπό πού είναι ἀντίθετος μέ τούς νόμους καὶ τήν ἡθική,
- ὅταν στό διοικητικό συμβούλιο μετέχουν ἀνήλικοι, ξένοι ύπήκοοι ή καταδικασμένοι.

§ 26. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ

Τά ἐπαγγελματικά σωματεῖα διαφέρουν ἀπό τά ἄλλα σωματεῖα μόνο σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν **ἰδιότητα** τῶν μελῶν, πού πρέπει ν' ἀσκοῦν τό **ἴδιο** ή παραπλήσιο ἐπάγγελμα καὶ νά ἐπιδιώκουν, μέ τήν **ἱδρυση** τοῦ σωματείου, νά προασπίσουν τά ἐπαγγελματικά **καί** οἰκονομικά τους συμφέροντα. Ο σκοπός τοῦ ἐπαγγελματικοῦ σωματείου δέν πρέπει νά είναι κερδοσκοπικός. Τά μέλη πρέπει νά ἀνήκουν **ὅλα** στήν **ἴδια** τάξη ή κλάδο. Ἐργάτες καὶ ἐργοδότες δέν μποροῦν νά είναι μέλη τοῦ **ἴδιου**

έπαγγελματικού σωματείου. (Στά φασιστικά καθεστώτα τής Ιταλίας (1922—1943) και τής Γερμανίας (1933—1945) είχαν ίδρυθεί μέ νόμο έπαγγελματικά σωματεῖα, δηπού μετείχαν ύποχρεωτικά και οι έργοδότες. Στή Σοβιετική "Ενωση" ή συμμετοχή δύλων τῶν έργαζομένων στά άντιστοιχα συνδικάτα είναι ύποχρεωτική. Τό συνδικαλιστικό κίνημα κατευθύνεται πάντα ἀπό τό Κράτος. 'Η ἀπεργία ἀπαγορεύεται. Τά σωματεῖα τοῦ ίδιου έπαγγέλματος σέ διάφορες πόλεις τῆς Ελλάδας μποροῦν νά ένωθοῦν σέ μιά μεγαλύτερη δργάνωση, τήν όμοσπονδία (π.χ. ή Καπνεργατική 'Ομοσπονδία τῆς Ελλάδας). Πολλά έπαγγελματικά η ύπαλληλικά σωματεῖα στήν ίδια πόλη μποροῦν νά ένωθοῦν σέ μιά τοπική δργάνωση, πού λέγεται 'Εργατικό Κέντρο. "Όλα τά έργατικά σωματεῖα τῆς χώρας μαζί ένώνονται στή Γενική Συνομοσπονδία 'Εργατῶν Ελλάδος (ΓΣΕΕ).

1. Έργατικές δργανώσεις (συνδικάτα)

'Ο συνδικαλισμός τῶν έπαγγελματῶν, και ίδιαίτερα τῶν έργατῶν και ύπαλληλων, είναι τό σπουδαιότερο κοινωνικό φαινόμενο τοῦ 19ου και τοῦ 20οῦ αιώνα. "Οταν ἀκόμη ή παραγωγή ήταν περιορισμένη στό σπίτι και δέν ύπηρχαν έργοστάσια, ἀλλά μόνο μικρά βιοτεχνικά έργαστήρια, οι διάφοροι έπαγγελματικοί κλάδοι ήταν δργανωμένοι σέ συντεχνίες. Οι συντεχνίες αὐτές είχαν σχεδόν μονοπωλήσει τήν δργάνωση και τόν ἔλεγχο τῆς παραγωγῆς και είχαν τή δύναμη νά ἀποκλείουν ἄλλους ἀπό τό έπαγγελμα, ὥστε νά ἔξασφαλίσουν μιά διαρκή ἀπασχόληση γιά τά μέλη τους. Σέ περιπτώσεις ἀνάγκης προσέφεραν και προσωρινή βοήθεια σ' ἓνα παροδικό ἀνεργο μέλος τους. 'Ο έργατης ἀποτελοῦσε μέλος τῆς οἰκογένειας τοῦ «μάστορα», ζοῦσε μαζί του κάτω ἀπό τήν ίδια στέγη και είχε συχνά περίθαλψη σέ περίπτωση ἀσθένειας. Οι συντεχνίες εύδοκιμησαν ὅλο τό μεσαίωνα, ἀλλά κατάντησαν στό τέλος νά είναι τυραννικές, γιατί ἔξασφαλίζαν εἰδικά προνόμια στούς ἀπογόνους, τούς γιούς και τούς γαμπρούς τῶν μαστόρων, ἐνῶ, ἔξαλλου, παρεμπόδιζαν ὅλους τούς ἄλλους νά προοδεύσουν και ἀντιτάχθηκαν στή βιομηχανοποίηση τῆς παραγωγῆς. Γι' αὐτό ή Γαλλική 'Επανάσταση κατάργησε τίς συντεχνίες και διακήρυξε τήν ἀρχή τῆς ἐλευθερίας τῆς έργασίας, σύμφωνα μέ τήν όποια, ὅταν προσλαμβάνεται ἓνας έργατης, γίνεται μιά σύμβαση μεταξύ έργοδότη και έργατη μέ τήν ἐλεύθερη θέληση και τῶν δύο. Αὐτό ὅμως σήμαινε πώς ὁ έργατης ἀφήνεται στίς δικές του δυνά-

μεις, γιά νά ἀντιμετωπίσει τίς δύσκολες περιστάσεις. "Οταν λοιπόν, λίγα χρόνια ὑστερ" ἀπό τή Γαλλική Ἐπανάσταση, ἄρχισε νά πραγματοποιεῖται ή βιομηχανοποίηση τῆς παραγωγῆς καί ή ἀνάπτυξη τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, ἀνατράπηκαν ὅλοι οἱ ὅροι ἐργασίας πού ἵσχυαν ὡς τότε. Ἡ ἀθρόα προσφορά ἐργατικῶν χεριῶν προκάλεσε τή μείωση τῶν ἡμερομισθίων καί τήν ἀνάλογη ἐκμετάλλευση τῶν μισθωτῶν ἀπό τοὺς ἐργοδότες τους, κυρίως στό θέμα τῶν ὥρων ἐργασίας. Δουλειά 10—16 ὥρων τήν ἡμέρα ἦταν σχεδόν κανόνας.

Τό κράτος, μέ τίς ἀντιλήψεις πού ἐπικρατοῦσαν τότε, ὅτι μόνος προορισμός του ἦταν τοῦ «νυκτοφύλακος κυνός», δηλαδή ὅτι δέν πρέπει νά ἔχει καμιά ἀνάμιξη στήν κοινωνική ζωή, ἀλλά νά περιμένει τήν κοινωνική ἀρμονία ἀπό τόν ἐλεύθερο συναγωνισμό τῶν ἀτόμων, δέν ἥθελε καί δέν ἐπεδίωξε νά ἐπέμβει στίς συμβάσεις ἐργασίας. Ἡταν φυσικό λοιπόν οἱ ἐργάτες ν' ἀντιληφθοῦν πολύ γρήγορα πώς μόνο μέ τήν ἔνωση καί τήν ὀργάνωσή τους σέ ἐπαγγελματικά σωματεῖα θά μποροῦσαν νά διεκδικήσουν τά δικαιώματά τους. Στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα ἡ σκέψη αὐτή ἄρχισε νά γίνεται κοινή συνείδηση στοὺς ἐργαζομένους καί στήν Ἀγγλία ἄρχισαν νά ἰδρύονται τήν ἐποχή ἐκείνη οἱ πρῶτες τοπικές ἐργατικές ἐνώσεις, συνδικάτα (Trade Unions). Ἡταν ὅμως τέτοια ἡ προκατάληψη τοῦ ὑπόλοιπου κόσμου ἐναντίον τῶν συνδικάτων, ὥστε χρειάστηκε σκληρός ἀγώνας καί μεγάλη προσπάθεια, γιά ν' ἀναγνωριστοῦν τά πρῶτα ἐργατικά σωματεῖα ἀπό τό κράτος καί νά μπορέσει νά λειτουργήσουν νόμιμα.

Ἀρχικός σκοπός τῶν ὀργανώσεων αὐτῶν ἦταν νά προστατεύσουν τά μέλη τους σέ περίπτωση ἀρρώστιας ἢ ἀνεργίας μέ τή δημιουργία ταμείων ἀλληλοβοηθείας. Ἄλλα πολύ σύντομα ἡ ἀρμοδιότητά τους ἀπλώθηκε σέ πολλά ἄλλα θέματα καί εἰδικότερα στίς συμβάσεις ἐργασίας μεταξύ τῶν ἐργατῶν καί τοῦ ἐργοδότη, ὅπου καθόριζαν κατώτατα ὅρια ἡμερομισθίων, ὥρες καί συνθῆκες ὑγιεινῆς στήν ἐργασία καί ἄλλα θέματα σχετικά μέ κάθε δουλειά.

Μέ τήν πάροδο τῶν χρόνων οἱ διάφορες τοπικές ἐργατικές ὀργανώσεις ἄρχισαν νά ἐνώνονται μέ μεγαλύτερους ὀργανισμούς καί τέλος συσπειρώθηκαν καί συγκρότησαν μιά ἐθνική ἐργατική ἔνωση, τή Γενική Συνομοσπονδία Ἐργατῶν. Στήν Ἀγγλία, στήν χώρα ὅπου πρωταναπτύχθηκε ὁ συνδικαλισμός, οἱ ἐργατικές ἐνώσεις ἀποτέλεσαν τή

βάση τῆς δημιουργίας τοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος, πού ἔγινε ἔνα ἀπό τά δύο ισχυρότερα ἀγγλικά πολιτικά κόμματα καὶ κυβέρνησε ἀρκετές φορές τή Μεγάλη Βρετανία.

Στή σημερινή δημοκρατία τό κράτος ὅχι μόνο δέν ἀπαγορεύει τήν ἐλεύθερη ἄσκηση τῆς συνδικαλιστικῆς δραστηριότητας, ἀλλά ἀντίθετα τήν προστατεύει «ἐναντίον πάσης προσβολῆς», ὥπως ἀναφέρει ρητά τό ἄρθρο 23' τοῦ νέου μας Συντάγματος. Καὶ ἡ διάταξη προσθέτει «ἡ ἀπεργία ἀποτελεῖ δικαιώμα, ἀσκεῖται δὲ ἀπὸ τῆς νόμιμες συνδικαλιστικῆς ὀργανώσεις, διὰ νά διαφυλάξουν οἱ ἐργάζόμενοι τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐργασιακὰ συμφέροντά τους».

Γιά τούς δημοσίους καὶ δημοτικούς ὑπαλλήλους καθώς καὶ γιά τό προσωπικό τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων πού ἔξυπηρετοῦν βασικές ἀνάγκες τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου τό δικαίωμα τῆς ἀπεργίας «τελεῖ ὑπὸ ὠρισμένους περιορισμούς», πού ὅμως δέν μπορεῖ νά είναι τέτοιοι, ὥστε νά φθάνουν στήν κατάργηση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας.

2. Ἐργοδοτικές ὀργανώσεις

Σχεδόν ταυτόχρονα ἀρχισαν νά ὀργανώνονται καὶ οἱ ἐργοδότες. Οἱ τελευταῖοι δέν ἀναγνώριζαν καμία ἔξουσία στό κράτος νά ἐπεμβαίνει στίς ἐπιχειρήσεις τους καὶ τίς σχέσεις τους μέ τό προσωπικό τους, ἀλλά ἐνώθηκαν, γιά νά μποροῦν νά διαπραγματεύονται σάν ὅμαδα καὶ νά ὑπερασπίζονται τά δικά τους συμφέροντα. "Οταν ὅμως ἡ ὀργάνωση τῶν ἐργατῶν στά συνδικάτα προχώρησε καὶ οἱ ἐργατικές διαφορές πῆραν ὄμαδικό χαρακτήρα, ἀναγκάστηκε τό κράτος νά ἐπέμβει σάν ρυθμιστής στίς σχέσεις καὶ τίς διαφορές ἀνάμεσα στούς ἐργάτες καὶ τούς ἐργοδότες καὶ οἱ συλλογικές συμβάσεις ἐργασίας γίνονται τώρα πιά μέ συμμετοχή καὶ τοῦ κράτους.

3. Ἐνώσεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων

Διαφορετική είναι ἡ κατάσταση τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Παντοῦ ἐπικράτησε, μετά ἀπό μακρές συζητήσεις, ἡ γνώμη ὅτι ἡ συνδικαλιστική ἐλεύθερία τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων είναι περιορισμένη καὶ ὅτι, ἂν καὶ μποροῦν νά είναι μέλη ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων, γιά νά προστατεύσουν τά συμφέροντά τους, ὅμως δέν μποροῦν ν' ἀναπτύξουν τήν ἴδια συνδικαλιστική δραστηριότητα μέ τούς ἐργάτες καὶ τούς ἴδιωτικούς ὑπάλληλους.

Τή γνώμη αυτή έκφραζει καί τό ἄρθρο 12 παρ. 4 τοῦ Συντάγματος πού λέει τά ἔξης: «Διὰ νόμου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν περιορισμοὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὅπως συνεταιρίζωνται». Τό ὕδιο ισχύει καί για τούς ὑπαλλήλους τῶν δήμων καί κοινοτήτων καί τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων. Βασίζεται στήν ἀντίληψη ὅτι οἱ δημόσιοι ὑπαλλήλοι εἰναι, ἀπό μιά ἀποψη, τό ὕδιο τό κράτος καί ἐπομένως ἡ σχέση δημοσίων ὑπαλλήλων καί κράτους δέν εἰναι δυνατό νά ρυθμίζεται μέ συλλογικές συμβάσεις καί διαπραγματεύσεις, οὕτε μέ ἀπεργίες καί ἄλλους συνδι-
καλιστικούς ἀγῶνες.

Γι' αὐτόν τό λόγο τό ὕδιο ἄρθρο 12 τοῦ Συντάγματος περιορίζει τό δικαίωμα ἀπεργίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καί ὑπαλλήλων Νομι-
κῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου καί ἀπαγορεύει τήν ἀπεργία στούς δικαστικούς λειτουργούς καί σ' αὐτούς πού ὑπηρετοῦν στά σώματα ἀσφαλείας.

'Η αὐτηρότητα αὐτή προέρχεται ἀπό τήν ἀποψη ὅτι οἱ δημόσιοι ὑπαλλήλοι δέ μοιάζουν μέ ἄλλους ἐργαζόμενους καί δέν ἐπιτρέπεται ν'
ἀπεργοῦν, γιατί μέ τήν ἐκδήλωσή τους αὐτή προκαλοῦν ἀναστάτωση στόν κρατικό μηχανισμό, ἐνῶ τό κοινό συμφέρον ἀπαιτεῖ νά συνε-
χίζεται πάντοτε ἀδιατάρακτη ἡ λειτουργία τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

§ 27. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

1. **Γενικά.** Παρόλο πού δέν ἔχουν ἀμεση σχέση μέ τή συνταγμα-
τική προστασία τοῦ «δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι» καί ὑπάγονται κυρίως στήν πολιτική οίκονομία, τό νέο Σύνταγμά μας περιλαμβάνει καί τούς συνεταιρισμούς στό σχετικό ἄρθρο 12, παρ. 5 ὁρίζοντας ὅτι τελοῦν ὑπό τήν προστασία καί τήν ἐποπτεία τοῦ Κράτους.

Συνεταιρισμός (cooperative) είναι μιά ἐλεύθερη ἔνωση ἀτόμων, μέ σκοπό νά ἀναπτύξουν ἀπό κοινοῦ οίκονομική δραστηριότητα, για νά ὠφεληθεῖ ὁ καθένας ἀνάλογα μέ τή συμμετοχή του. Οἱ καταβολές τῶν συνεταιρίων λέγονται μερίδες ἡ μετοχές. Οὕτε ὁ ἀριθμός τῶν συνεται-
ριών, οὔτε οἱ μερίδες τους είναι στοιχεία σταθερά. Μποροῦν νά ἀλλάξουν ἀνάλογα μέ τίς ἐργασίες τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Οἱ συνεταιρισμοί είναι γέννημα τῶν τελευταίων αἰώνων καί ἀνα-
πτύχθηκαν περισσότερο μέσα στό 19ο αιώνα, σᾶν ἀντίδραση στόν

οίκονομικό άνταγωνισμό που γινόταν δύο και πιο έντονος. Σχεδόν ταυτόχρονα άναφένηκαν γύρω στά 1845 στήν 'Αγγλία, τή Γερμανία και τή Γαλλία.

Οι συνεταιρισμοί, άντιθετα μέ τίς έμπορικές έταιρίες, δέν είναι κεφαλαιοκρατικές έπιχειρήσεις, άλλα προσωπικές και ήθικές ένώσεις άτόμων. Γι' αύτό είναι άπαραίτητο στίς γενικές συνελεύσεις τῶν μελῶν νά έρχονται τά ίδια τά μέλη και όχι άντιπρόσωποι τους. 'Επι πλέον οι συνεταιρισμοί έχουν και τοπικό ή κλειστό έπαγγελματικό χρώμα.

'Η ήθική σημασία τοῦ συνεταιρισμοῦ είναι μεγάλη, γιατί τό συνεταιριστικό κίνημα βοηθᾶ, ώστε ή πολιτική δημοκρατία, πού καθιερώνεται άπο τό Σύνταγμα, νά γίνει κοινωνική και οίκονομική. Μέσα στούς συνεταιρισμούς έκπαιδεύεται ο λαός, γιατί συνηθίζει στίς συναλλαγές, σέ νέα συστήματα έργασίας, σέ αύτοβοήθεια και αύτοδιοίκηση.

2. Είδη συνεταιρισμῶν. 'Υπάρχουν οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί, οι συνεταιρισμοί παραγωγῆς και οι καταναλωτικοί. 'Ανάλογα μέτη συμμετοχή τῶν προσώπων σ' αύτούς, διαιροῦνται σέ άστικούς και γεωργικούς.

α) Οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί συγκεντρώνουν τά μικρά κεφάλαια, ιδίως τά άγροτικά, και τά χρησιμοποιούν μέ χαμηλό τόκο γιά τίς άνάγκες τῶν μελῶν τους.

β) Οι συνεταιρισμοί παραγωγῆς έχουν σκοπό νά κατεργάζονται πρῶτες ψέλες, νά παράγουν είδη κατεργασμένα ή ήμικατεργασμένα και νά τά διαθέτουν χωρίς νά μεσολαβοῦν μεσάζοντες.

γ) Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί προμηθεύουν στά μέλη τους είδη πρώτης άνάγκης σέ τιμές «χονδρικῆς πωλήσεως».

δ) Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί δονομάζονται έτσι, έπειδή τά μέλη τους είναι άγρότες. 'Επιδιώκουν νά καλυτερέψουν τά γεωργικά τους προϊόντα και νά τά διαθέσουν σέ καλές τιμές χωρίς τό κέρδος τῶν μεσαζόντων.

Οι συνεταιρισμοί μπορεῖ νά ένωθοῦν σέ τοπικούς συνασπισμούς και αύτοί πάλι σέ ένώσεις συνεταιρισμῶν δύο τοῦ κράτους τέλος συνδέονται και μέ διεθνεῖς συνδέσμους.

Οι συνεταιρισμοί διοικοῦνται άπο διοικητικά συμβούλια πού

έκλεγονται άπό τις γενικές συνελεύσεις τῶν μελῶν. Τίς πράξεις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἐλέγχει τό ἐποπτικό συμβούλιο, πού ἐπίσης ἐκλέγεται άπό τή γενική συνέλευση τῶν μελῶν.

3. Οἱ συνεταιρισμοὶ στήν Ἑλλάδα. Πρίν ἀπό τό 1915 δέν ύπῆρχαν, παρά μόνο ἐλάχιστοι συνεταιρισμοὶ στήν Ἑλλάδα καί λειτουργοῦσαν μέ τή μορφή ἑταιρίας ή σωματείου. Τό 1915 ἔγινε ὁ Νόμος, 602 - πού ἰσχύει καί σήμερα ἀκόμη μέ πολλές παραλλαγές - καί μέ βάση τήν εὐνοϊκή αὐτή νομοθεσία, τό συνεταιριστικό κίνημα σημείωσε τεράστια ἀνάπτυξη. Οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ εἰναι οἱ περισσότεροι πιστωτικοί, ὑπάρχουν ὅμως καί πολλοί παραγωγικοί, ὅπως οἱ συνεταιρισμοὶ οἰνοποιίας (ό γνωστότερος εἰναι στό Μαρκόπουλο τῆς Ἀττικῆς), σηροτροφίας, ἐλαιοπαραγωγῆς καί ἄλλοι.

Τό 1973 ύπῆρχαν στήν Ἑλλάδα 6871 ἀγροτικοὶ συνεταιρισμοὶ μέ 635.381 μέλη καί 134 ἐνώσεις συνεταιρισμῶν. Ἀπό αὐτούς οἱ 5087 εἰναι πιστωτικοί, 1482 παραγωγικοί καί οἱ ὑπόλοιποι διαφόρων ἄλλων εἰδῶν. "Ολοι μαζί ἐνώνονται στήν Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ἐνώσεων Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν (ΠΑΣΕΓΕΣ).

4. Αὐτόνομοι Ὁργανισμοί. Τό κράτος, γιά νά διευκολύνει τή συγκέντρωση ὄρισμένων γεωργικῶν προϊόντων σ' ὅλη τή χώρα, ἴδρυσε μέ εἰδικούς νόμους ἀρκετούς αὐτόνομους ὅργανοις, πού φροντίζουν ὁ καθένας νά συγκεντρώνει κάθε χρόνο τά προϊόντα τῆς δικαιοδοσίας του, νά βελτιώνει τίς καλλιέργειες καί νά διαθέτει τήν παραγωγή στίς ἀγορές τοῦ ἐσωτερικοῦ καί τοῦ ἐξωτερικοῦ. "Ετσι δημιουργήθηκαν ὁ «Αὐτόνομος Σταφιδικός Ὁργανισμός» (ΑΣΟ) γιά τή σταφίδα, ή «Κεντρική Ὑπηρεσία Διαχειρίσεως Ἐγχωρίων Προϊόντων» (ΚΥΔΕΠ) γιά τά σιτάρια καί τό βαμβάκι, ή «Συνεταιριστική Ἐνωση Καπνοπαραγωγῶν Ἑλλάδος» (ΝΕΚΕ) καί ἄλλες.

'Επίσης μποροῦν νά ίδρυθοῦν ἀπό τό κράτος καί ἀναγκαστικοί συνεταιρισμοί, μέ μέλη τους ἀγρότες πού πήραν κλήρους ἀπό τά μεγάλα ἀγροκτήματα, ὅταν ἀπαλλοτριώθηκαν γι' αὐτόν τό λόγο ἀπό τό κράτος. Τό ἄρθρο 12 τοῦ Συντάγματος προβλέπει εἰδικά γιά τούς συνεταιρισμούς αὐτούς πού ἀποβλέπουν σέ σκοπούς κοινῆς ὡφελείας η κοινοῦ ἐνδιαφέροντος π.χ. νά ἀποξηράνουν ἔλη, νά κατασκευάσουν δρόμους, ποτιστικές ἐγκαταστάσεις η ἄλλα παρόμια ἔργα. Σ' αὐτούς συμμετέχουν ἀναγκαστικά ὅλοι ὅσοι ὡφελοῦνται ἀπό τά ἔργα αὐτά.

Τέτοιοι άναγκαστικοί συνεταιρισμοί ύπηρχαν τό 1973 σ' δλη τήν Ελλάδα 293 μέ σύνολο 64.289 μέλη. Τό Σύνταγμα πού τούς προστατεύει ειδικά μέ τό άρθρο 12, παρ. 6, ἀπαιτεῖ νά ἔξασφαλίζεται μέσα στούς άναγκαστικούς συνεταιρισμούς ή ἵση μεταχείριση αὐτῶν πού συμ- μετέχουν.

5. **Άστικοί συνεταιρισμοί** θεωροῦνται ἐκεῖνοι, πού τά μέλη τους δέν είναι ἀγρότες. Συνήθως είναι συνεταιρισμοί καταναλωτικοί, πού διαθέτουν στά μέλη τους τρόφιμα, εἴδη ρουχισμοῦ καί ἄλλα τέτοια εἰδη. Περισσότερη ἀνάπτυξη πήραν τελευταία οἱ οἰκοδομικοί συνεταιρισμοί. Αύτοί ἀγοράζουν μεγάλες ἐκτάσεις πού τίς χωρίζουν σέ οικόπεδα γιά τά μέλη τους καί συχνά ἀναλαμβάνουν νά κτίσουν καί μικρές κατοικίες μέ κόστος φθηνότερο ἀπό τό τρεχούμενο τῆς ἀγορᾶς.

Οἱ ἀστικοί συνεταιρισμοί δέν ἔχουν πολύ μεγάλη διάδοση στήν Ελλάδα, σέ σχέση μέ τούς γεωργικούς. Οἱ περισσότεροι είναι στό Λεκανοπέδιο Ἀττικῆς.

Αστικοί συνεταιρισμοί παραγωγῆς είναι καί οἱ λεγόμενες **συνεργα- τικές**. "Ως τώρα λειτούργησαν συνεργατικές μέ μέλη ἐμπορορράπτες, ψαράδες κ.ἄ. μέ σχετική μόνο ἐπιτυχία καί οἱ πιό πολλοί ἔχουν δια- λυθεῖ.

Α' ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 28. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

1. Σεβασμός τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου

Ἡ σκληρή ἐμπειρία τῆς τυραννικῆς ἐπταιείας ἔκανε, ὥστε οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού σχημάτισαν τὴν Ἀναθεωρητική Βουλή τοῦ 1974 καὶ ψήφισαν τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975, νά τονίσουν μέ τρόπο πανηγυρικό ὅτι πρωταρχική ὑποχρέωση τῆς πολιτείας είναι νά προστατεύει καὶ νά σέβεται τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐπίσημη αὐτῆς διακήρυξη περιλαμβάνεται στὸ δεύτερο ἄρθρο τοῦ Συντάγματος μας καὶ δείχνει καθαρά πόση σημασία δίνει τό σημερινό κράτος στὴν πνευματική καὶ ἡθική ἀξία τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διάταξη αὐτῆς, τόσο ἀπό τὴν θέση πού τῆς ἔδωσαν, μεταξύ τῶν πρώτων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, ὅσο καὶ γιατί είναι τοποθετημένη στό κεφάλαιο πού τιτλοφορεῖται «Μορφή τοῦ Πολιτεύματος», δείχνει ὅτι ἀποτελεῖ **θεμελιώδη** διάταξη τοῦ καταστατικοῦ μας χάρτη, πού δέν μπορεῖ νά ἀναθεωρηθεῖ μέ καμία ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος.

Θά ἔπειρε δηλαδή νά πάψει νά ὑπάρχει ἡ σημερινή μορφή τοῦ δημοκρατικοῦ μας πολιτεύματος, γιά νά καταργηθεῖ καὶ ἡ ὑποχρέωση τῆς πολιτείας νά σέβεται καὶ νά προστατεύει τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου.

2. Τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου

Δέ σταματάει ὅμως στό σεβασμό καὶ τὴν προστασία τοῦ ἀνθρώπου τό Σύνταγμά μας. Σέ εἰδικό ἄρθρο (25, παρ. 1 — 3) ἀναφέρεται μέ διάταξη πού γιά πρώτη φορά περιέχεται σέ ἑλληνικό Σύνταγμα ὅτι

«Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου ως ἀτόμου καὶ ως μέλους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐγγύηση τοῦ Κράτους». Καί ή διάταξη συμπληρώνει τὴν προστασία προσθέτοντας ὅτι ὅλα τά δργανα τοῦ Κράτους (διοίκηση, ἀστυνομία, χωροφυλακή, δημόσιοι ὑπάλληλοι κτλ.) είναι ὑποχρεωμένα νά διασφαλίζουν τὴν ἐλεύθερη καὶ χωρίς κανένα ἐμπόδιο ἀσκηση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, γιατί, ὥπως λέει ἡ ἐπόμενη παράγραφος τοῦ ίδιου ἄρθρου 25, ὅταν ἡ πολιτεία ἀναγνωρίζει καὶ προστατεύει τά θεμελιώδη καὶ ἀπαράγραπτα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἀποβλέπει στὴν πραγματοποίηση τῆς κοινωνικῆς προόδου μέσα σὲ πνεῦμα ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης.

Αναλυτικότερα βρίσκουμε τὴν προστασία αὐτή στό ἄρθρο 5, παρ. I τοῦ Συντάγματος, πού δρίζει ὅτι ὁ καθένας δικαιοῦται νά ἀναπτύξει ἐλεύθερα τὴν προσωπικότητά του καὶ νά συμμετέχει στὴν κοινωνική καὶ οἰκονομική ζωή τῆς χώρας, ἐφόσον δέν προσβάλλει τά δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ δέν παραβιάζει τό Σύνταγμα ἢ τά χρηστά ἦθη.

Οσον ἀφορᾶ τὴν τελευταία αὐτή φράση θά πρέπει νά τή συνδυάσουμε καὶ μέ τὴν παρ. 3 τοῦ ἄρθρου 25 τοῦ Συντάγματος, πού δέν ἐπιτρέπει τὴν καταχρηστική ἀσκηση τῶν δικαιωμάτων ἀπό τά ἀτομα σέ βάρος τῶν συνανθρώπων τους.

Β' ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 29. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Γενικά. Μέ εἰδική διάταξη τό ἄρθρο 21, παρ. I, τοποθετημένη στό κεφάλαιο «ἀτομικά καὶ κοινωνικά δικαιώματα» τό Σύνταγμα ἀσχολεῖται πιό εἰδικά μέ τὴν ιδιωτική ζωή τῶν πολιτῶν μέ τά ἔξης λόγια: *Ἡ οἰκογένεια, ως θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Ἐθνους, ως καὶ ὁ γάμος, ἡ μητρότης καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους.*

Οι σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέσα στὴν οἰκογένεια, τῶν συζύγων μεταξύ τους, τῶν παιδιῶν πρός τούς γονεῖς καὶ τῶν γονέων πρός τά παιδιά είναι ἔνα ἀπό τά πρῶτα θέματα πού ἀπασχόλησαν τό δίκαιο ἀπό τότε πού ὑπάρχουν κράτη καὶ νόμοι. *Ἐνας εἰδικός κλάδος δικαιίων*

ου, τό «οίκογενειακό δίκαιο», έφαρμόζεται έπι αἰῶνες ἀπό τά δικαστήρια καί διδάσκεται στά πανεπιστήμια. Στήν Ἑλλάδα οἱ διατάξεις τοῦ οίκογενειακοῦ δικαίου περιέχονται στόν ἀστικό κώδικα, τό βασικό, αὐτό νόμο πού ρυθμίζει τίς ίδιωτικές σχέσεις τῶν ἀτόμων.

Γιατί λοιπόν ἔπερπε νά κατοχυρωθοῦν οἱ θεσμοί αὐτοὶ καί ἀπό τό Σύνταγμα; Ὁ λόγος εἶναι ὅτι οἱ συντάκτες τοῦ Συντάγματος θέλησαν νά δώσουν μιά κατευθυντήρια γραμμή στίς κυβερνήσεις καί στά κοινοβούλια πού θά διοικήσουν ἀπό τώρα καί ὑστερα τή χώρα μέ βάση τό νέο Σύνταγμα. Σύμφωνα μέ τή γραμμή αὐτή κάθε νόμος πού θά ἔθιγε λ.χ. τό θεσμό τοῦ γάμου θά εἶναι ἀντισυνταγματικός. Πέρα ὅμως ἀπό αὐτό, ἡ φράση «ἡ οίκογένεια ως θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ ἔθνους» ἀποτελεῖ καί μία διακήρυξη πίστης τῆς σημερινῆς πολιτείας πρός τούς πανάρχαιους καί βασικούς αὐτούς θεσμούς.

Ἐκτός ἀπό αὐτό ὅμως, τό ἄρθρο 21 τοῦ Συντάγματος ἐκφράζει ὅχι μόνο τήν ἐπιθυμία τῆς Πολιτείας νά στερεώσει καί νά ἐνισχύσει τούς θεσμούς αὐτούς ἀλλά καί τήν ἀνησυχία τῆς γιά ἓνα σοβαρό πρόβλημα πού ἀντιμετωπίζει τό ἔθνος μαζ. Εἶναι ἡ ὑπογεννητικότητα πού, δυστυχῶς, ἀποτελεῖ τόν τελευταίον καιρό τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς Ἑλληνικῆς οίκογένειας, ίδιαίτερα στίς πόλεις.

“Οταν δύο νέοι παντρεύονται, πρέπει ν’ ἀποκτήσουν παιδιά. Αὐτό δέν εἶναι μόνο δική τους ἐπιθυμία καί ἐπιταγή τῆς φύσης, ἀλλά καί μιά ἔθνική ἀνάγκη. Γιατί ἡ χώρα μας πρέπει νά μεγαλώσει ὅχι σέ ἔκταση ἀλλά σέ πληθυσμό μέ νέους πολίτες πού θά πάρουν τή σκυτάλη ἀπό τούς παλιούς καί θά συνεχίσουν αὐτοί πλέον τήν πορεία τοῦ ἔθνους. “Οταν ἔνα ζευγάρι ἀποκτήσει μόνο δύο παιδιά, ἀπλῶς συντηρεῖται ὁ σημερινός πληθυσμός τῶν Ἑλλήνων καί ἡ χώρα μας δέν προχωρεῖ. Μένει στάσιμη. ”Οταν ὅμως ἔνα ζευγάρι ἀποκτᾶ ἔνα μόνο παιδί, τό ἔθνος δέ σταματᾶ μόνο ἐκεῖ πού βρίσκεται, ἀλλά ὀπισθοχωρεῖ καί χάνει τόν ἀγώνα πού εἶναι ὑποχρεωμένο νά δίνει καθημερινά παντοῦ καί πρός ὅλους. Αὐτό σημαίνει πώς ἡ ὑπογεννητικότητα πού ὑπάρχει σήμερα στήν Ἑλλάδα, ὅχι μόνο ἔχει καθηλώσει τόν πληθυσμό τῆς χώρας μας στούς ίδιους σχεδόν ἀριθμούς, ἀλλά ἀποτελεῖ ταυτόχρονα καί τροχοπέδη γιά τήν ἀνάπτυξη καί πρόοδο τῆς χώρας μαζ. Αὐτή εἶναι ἡ βαθύτερη ἔννοια τοῦ ἄρθρου 21 τοῦ Συντάγματος.

2. Πολύτεκνοι

Στήν ἀμέσως ἐπόμενη παράγραφο τοῦ ἄρθρου 21 ἀναφέρεται ὅτι οἱ πολύτεκνες οἰκογένειες «δίκαιονται τῆς προστασίας τοῦ κράτους». Ὁ εἰδικός νόμος περὶ πολυτέκνων δρίζει ὅτι πολύτεκνοι θεωροῦνται κατ' ἀρχήν ὅσοι ἔχουν πάνω ἀπό πέντε παιδιά, οἱ χῆρες μὲ τρία παιδιά καὶ πάνω.

Στούς πολύτεκνους παρέχονται εὐκολίες στήν ιατρική καὶ φαρμακευτική περίθαλψη, ἐκπτώσεις στὰ εἰσιτήρια τῶν συγκοινωνιῶν, εὐκολίες καὶ φορολογικές ἀπαλλαγές, γιάν^v ἀποκτήσουν λαϊκή στέγη καὶ ἄλλα προνόμια. Στό πρῶτο παιδί τους ὁ νόμος δίνει ἀπαλλαγὴν ἀπό τήν στρατιωτική θητεία καὶ σέ ὅλα τά παιδιά πολυτέκνων προνόμια γιά τήν παιδεία.

Υπάρχουν 106^v Ενώσεις καὶ Σύλλογοι Πολυτέκνων στίς κυριότερες πόλεις τῆς χώρας μας καὶ μιά δόμοσπονδία ὅλων αὐτῶν τῶν σωματείων στήν^v Αθήνα. Οἱ πολύτεκνες οἰκογένειες σέ ὅλη τήν^v Ελλάδα δέν^v ξεπερνοῦν τίς 26.700.

3. Μητρότητα καὶ παιδική ήλικιά

Ἡ προστασία τῆς μητρότητας καὶ τῆς παιδικῆς ήλικίας ἔιναι θέματα πού ἐπασχολοῦν τὸ κράτος ἐδῶ καὶ πολλές δεκαετίες καὶ ρυθμίζονται ἀπό ἔνε πλῆθος εἰδικούς νόμους.

— Ἡ ἐργατική νομοθεσία προβλέπει γιά τήν προστασία τῶν ἐργαζομένων παιδιῶν καθώς καὶ τῶν γυναικῶν πρίν καὶ μετά τόν τοκετό.

— Εἰδικός κλάδος στή διοίκηση, τό^v Υπουργεῖο Κοινωνικῶν^v Υπηρεσιῶν, ἰδρύει μαιευτήρια, βρεφοκομεῖα, δρφανοτροφεῖα, πρεβαντόρια, παιδικούς σταθμούς καὶ ἄλλα τέτοια καταστήματα προστασίας παιδιῶν καὶ τά συντη^v εῖ μέ δικό του προσωπικό.

— Τό^vιδιο^v Υπουργεῖο ἀναθέτει σέ δργανισμούς δημοσίου δικαίου, ὅπως τό Πατριωτικό^v Ἰδρυμα Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ^v Αντιλήψεως, (ΠΙΚΠΑ), τό^v Εθνικό^v Ἰδρυμα Κοινωνικῆς Προνοίας (ΕΙΠ) καὶ ἄλλα, τήν εὐθύνη γιά ὄρισμένους τομεῖς τῆς παιδικῆς προστασίας καὶ ἐπιχορηγεῖ γενναῖα τά ίδιωτικά^v ἰδρύματα στόν τομέα αὐτό^v ἐπιβλέποντας τήν κανονική λειτουργία τους.

— Τά^v Υπουργεῖα Παιδείας καὶ^v Απασχολήσεως δργανώνουν θερινές κατασκηνώσεις γιά τά παιδιά τῶν σχολείων καὶ τούς^v ἐργαζόμε-

νους νέους. Γιατί λοιπόν ξέπρεπε και τά θέματα αυτά νά άναφερθοῦν μέ εἰδική διάταξη ἀπό τό Σύνταγμα; Καὶ ἐδῶ συμβαίνει αὐτό πού εἴπαμε πιό πάνω: δηλαδή τό Σύνταγμα θέλει μέ εἰδική μνεία νά τονίσει τή σημασία πού δίνει τό σημερινό κράτος - αὐτό πού οι θεωρητικοί δύνομασαν στόν 20ό αιώνα «Κράτος-Πρόνοια» — στήν προστασία τῆς μητέρας και τοῦ παιδιοῦ. "Ισως αὐτό νά γίνεται ἐπειδή οι συντάκτες του, διαπιστώνοντας ὅτι στή χώρα μας δέν ἔχει ἀκόμη ἀναπτυχθεῖ σέ ὅλη τήν κοινωνία ή ἀνάγκη τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ἀνθρώπων καί τῆς προστασίας τῶν ἀδυνάτων, θέλουν μέ εἰδική μνεία στό Σύνταγμα, νά ὑπενθυμίσουν στό λαό τόν εἰδικό αὐτό προορισμό τοῦ κράτους." Ομως μόνη ή ἀναγραφή αὐτῶν τῶν διατάξεων στό Σύνταγμα δέν παρέχει στόν πολίτη τό δικαίωμα νά καταφύγει στά δικαστήρια καί μέ ἀγωγή κατά τοῦ δημοσίου νά ζητήσει τήν προστασία τοῦ ἄρρθρου 21 τοῦ Συντάγματος, ἃν δέν ύπάρχουν και εἰδικοί νόμοι, πού νά καθορίζουν μέ κάθε λεπτομέρεια τή μορφή και τήν ἔκταση τῆς προστασίας αὐτῆς.

§ 30. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΝΑΠΗΡΩΝ

1. Ἀνάπηροι και θύματα πολέμων

Ἡ ύποχρέωση τοῦ κράτους γιά τή βοήθεια πρός τούς σωματικά ἡ οἰκονομικά ἀδύνατους είναι πολύ μεγαλύτερη ἀπέναντι τῶν ἀναπήρων πολέμου ἀπ' ὅ,τι γιά κάθε ἄλλη τάξη ἡ δύμαδα πολιτῶν, γιατί αὐτοί ἔχασαν τήν ύγεια τους ἡ τήν ἀρτιμέλεια τοῦ σώματός τους πολεμώντας γιά τήν πατρίδα και ὅχι ἀπό τυχαῖο γεγονός.

Ἐκτός ἀπό τίς τιμητικές διακρίσεις πού δίνονται στούς ἀναπήρους πολέμου, τό κράτος τούς παρέχει ὀλοκληρωμένη ιατρική περίθαλψη και λουτροθεραπεία, ἐπαγγελματική ἀποκατάσταση σέ περίπτερα ἡ θέσεις στό βοηθητικό προσωπικό τῶν μεγάλων ὁργανισμῶν, ἐκπτώσεις στά εἰσιτήρια τῶν συγκοινωνιῶν, ἀπαλλαγές ὡς ἔνα σημεῖο ἀπό τούς φόρους εἰσοδήματος και διευκολύνσεις φορολογικές και ἄλλες διευκολύνσεις γιά τήν ἀποκατάσταση λαϊκῆς στέγης.

Τό κυριότερο ὅμως είναι οι συντάξεις πού χορηγεῖ ἡ πολιτεία στούς ἀναπήρους πολέμου, πού καθορίζονται ἀνάλογα μέ τό βαθμό ἀναπηρίας τοῦ κάθε συνταξιούχου. Στόν τακτικό προϋπολογισμό τοῦ Κράτους

τοῦ 1975 ό ἀριθμός τῶν πολεμικῶν συνταξιούχων ὑπερβαίνει τούς 63.000 καὶ τὸ συνολικό ποσό πού καταβάλλεται γιά τίς συντάξεις τους φθάνει τά 1.957 ἑκατομμύρια δραχμές.

Δέν ἀποτελεῖ ὅμως μόνο ὑποχρέωση τοῦ κράτους ἡ φροντίδα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον γιά τοὺς ἀναπήρους καὶ τὰ θύματα πολέμου. "Ολοι οἱ "Ελληνες, μικροί καὶ μεγάλοι, ὁφείλουν σεβασμό καὶ εὐγνωμοσύνη πρός ἐκείνους πού θυσιάστηκαν γιά τὴν πατρίδα μας.

Σεβασμό ὅμως, ἄνθρακας νά μιλήσουμε γενικότερα, ὁφείλουμε ἐπίσης ὅλοι οἱ "Ελληνες καὶ πρός κάθε ἄλλον ἀνάπηρο καὶ συνάνθρωπό μας, πού ἀπό κάποια ἀτυχία ὑποφέρει ἀπό κάτι σοβαρό, δέν ἔχει ἀκέραια ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός του ἢ δέν ἀντιλαμβάνεται καλά καὶ σωστά ὅσα τοῦ λέμε. Σέ ὅλες αὐτές τίς περιπτώσεις, ἡ συμπεριφορά μας πρέπει νά είναι πολύ προσεκτική, ὅχι μόνο ἐπειδή οἱ ἀνθρωποι αὐτοί χρειάζονται ἴδιαίτερη προστασία καὶ φροντίδα, ἀλλά καὶ ἐπειδή ποτέ δέν πρέπει νά τούς δείχνουμε ὅτι τούς ξεχωρίζουμε ἡ τούς ὑποτιμᾶμε.

2. Προστασία ὑγείας

Σέ ἄλλη παράγραφο τοῦ ἄρθρου 21 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρεται ὅτι τὸ Κράτος «μεριμνᾷ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν καὶ λαμβάνει εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τοῦ γῆρατος καὶ τῆς ἀναπηρίας».

Μέ τῇ διάταξῃ αὐτή ἐπιβεβαιώνεται ὅτι τὸ κράτος δέν ἔχει μόνο ὑποχρέωση γιά τοὺς λόγους κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης νά φροντίζει γιά τὴν ὑγεία τῶν πολιτῶν, ἀλλά ἔχει καὶ συμφέρον. Γιατί σ' ἀλήθεια τό μεγαλύτερο οἰκονομικό ἀγαθό σέ κάθε χώρα είναι αὐτό πού σήμερα τό δόνομάζουν «ὁ ἀνθρώπινος παράγων». Οὔτε τά κεφάλαια, οὔτε τά πλούτη, οὔτε τά κτίρια καὶ οἱ ἐγκαταστάσεις λογαριάζονται τόσο, ὅσο οἱ γεροί ἀνθρωποι πού μέ τὴν ἐργασία τους θά κάνουν, ὥστε ὅλα αὐτά νά ἀποδώσουν. Γι' αὐτό στόν κρατικό προϋπολογισμό προβλέπεται ἔνα πολύ σημαντικό κονδύλι στά τακτικά ἔξοδα γιά τὴν ὑγεία, τά ιατρεῖα, νοσοκομεῖα, ἀγροτικούς γιατρούς, μέτρα γιά τὴν προφύλαξη ἀπό ἐπιδημίες καὶ τὴν καταπολέμησή τους, ὅταν ἐκδηλωθοῦν. Καὶ στόν προϋπολογισμό ἐπενδύσεων ἀναγράφονται σοβαρές πιστώσεις γιά νέα ἔργα στόν τομέα τῆς ὑγείας καὶ γιά σωματικά ἡ πνευματικά ἀνάπτηρα ἄτομα, τά ὅποια προστατεύει εἴτε σέ εἰδικά ἰδρύματα, ὅπως οἱ

οίκοι τυφλῶν, κωφαλάλων κτλ. ὅπου παρέχει τή λεγόμενη κλειστή κοινωνική πρόνοια, εἴτε σέ δημόσια ίδρυματα τοῦ Δημοσίου η τῶν Ὀργανισμῶν Δημοσίου Δικαίου η σέ ιδιωτικά καταστήματα πού ἐπιχορηγοῦνται ἀπό τό κράτος, εἴτε μέ επαγγελματική ἀποκατάσταση καὶ ἐνίσχυση τῆς οἰκογένειας, δηλαδή τή λεγομένη ἀνοικτή πρόνοια.

Γι' αὐτό ἄλλωστε ἐγγράφονται στόν κρατικό προϋπολογισμό, τόσο στόν τακτικό δσο καὶ στόν προϋπολογισμό ἐπενδύσεων, τεράστια ποσά γιά τίς δαπάνες κοινωνικῆς πρόνοιας καὶ ύγειας. Παραθέτουμε ἐδῶ ἓναν πίνακα πού δείχνει τίς σχετικές μέ τά θέματα αὐτά δαπάνες γιά τό 1977 σέ σύγκριση μέ τό 1976 (σέ ἑκατομμύρια δραχμές):

I. Δαπάνες Προνοίας	1977	1976	1975
Τακτικός Προϋπολογισμός	3.925,7	3.670	255,7
Προϋπολογισμός Ἐπενδύσεων	150,0	130	120
<hr/>			
II. Δαπάνες Υγείας			
Τακτικός Προϋπολογισμός	11.671,2	9.696,8	1974,4
Προϋπολογισμός Ἐπενδύσεων	600,0	600	135,0

3. Περίθαλψη ήλικιωμένων

Ἐπειδή ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος είναι τό πολυτιμότερο ἀγαθό γιά τό κράτος, γι' αὐτό η ὁργανωμένη κοινωνία πρέπει νά μεριμνᾶ καὶ γιά ἐκείνους πού ἔχασαν τίς δυνάμεις τους μέ τά χρόνια καὶ δέν μποροῦν πιά ν' ἀποδώσουν μέ τήν ἐργασία τους καὶ νά συντελέσουν στήν οἰκονομική πρόοδο τῆς χώρας. Ο κυριότερος τρόπος, μέ τόν όποιο τό κράτος φροντίζει νά ἔξασφαλίζει τούς γέρους, είναι οἱ συντάξεις γήρατος.

Σήμερα οἱ περισσότεροι Ἐλληνες είναι ἀσφαλισμένοι. Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῶν πόλεων στό "Ιδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ΙΚΑ), οἱ ἀγρότες στόν Ὀργανισμό Γεωργικῶν Ἀσφαλίσεων (ΟΓΑ), οἱ ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες (ἰατροί, δικηγόροι, ἔμποροι, αὐτοκινητιστές, βιοτέχνες καὶ ἄλλοι) στά κλαδικά τους ταμεῖα καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι συνταξιοδοτοῦνται ἀπό τό δημόσιο. Ολοι σχεδόν οἱ ἀσφαλισμένοι καταβάλλουν εἰσφορές στά ταμεῖα τους, πού ὅμως τίς περισσότερες φορές δέν είναι ἀνάλογες μέ τίς δαπάνες γιά τίς συντάξεις. Τά ἐλλείμματα καλύπτονται ἀπό τό δημόσιο η ἀπό εἰδικές φορο-

λογίες, τούς λεγόμενους κοινωνικούς πόρους. Ειδικά οι συντάξεις τοῦ ΟΓΑ παρέχονται χωρίς τακτικές είσφορές τῶν ἀγροτῶν καὶ τά ἔξοδα καλύπτονται ἀπό πρόσθετη φορολογία πού καταβάλλουν οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων γιά αὐτό τό σκοπό.

Τό σύνολο τῶν ἀσφαλισμένων γιά τό 1975 ἦταν:

	ἄτομα
— στό ΙΚΑ	1.025.000
— στόν ΟΓΑ	1.642.758
— στά Κλαδικά Ταμεῖα	140.000

Γ' ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

§ 31. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Ἐκτός ἀπό τίς ἀτομικές ἐλευθερίες τά νεώτερα Συντάγματα καθιερώνουν καὶ τά **κοινωνικά δικαιώματα** πού ἔχει ὁ πολίτης, ὅχι πιά μέ τήν ἴδιότητά του ὡς ἄτομο, ἀλλά ὡς μέλος τῆς κοινωνίας καὶ ὡς ἐργαζόμενος ἀνθρωπος.

"Οσο μεγάλωνε ὁ ἀριθμός τῶν ἐκλογέων, μέ τήν ἐφαρμογή τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, τόσο περισσότερο τά πλατύτερα λαϊκά στρώματα ζητοῦσαν νά ἀναγνωριστεῖ ὅχι μόνο ἡ **ὑποχρέωση** τοῦ κράτους νά μήν ἐπεμβαίνει στίς ἐλευθερίες τοῦ ἄτομου, ἀλλά συγχρόνως καὶ ἡ **ὑποχρέωση** τοῦ κράτους νά **ρυθμίζει** τήν οἰκονομική ζωή γιά τό ὄφελος τῶν ἐργαζομένων.

"Η οἰκονομική ἔξέλιξη, ὑστερ' ἀπό τήν ἐκπληκτική ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας μέσα στίς τελευταῖες δεκαετίες, ἔδειξε ὅτι τά καθήκοντα τοῦ κράτους δέν μποροῦν νά περιοριστοῦν στή μή ἐπέμβαση στήν οἰκονομική ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων. Γιατί πολύ συχνά ἡ ἐλευθερία αὐτή ὀδηγεῖ στήν ἐκμετάλλευση τῶν ἀδυνάτων ἀπό τούς οἰκονομικά ισχυρούς. Αντίθετα, τό κράτος πρέπει νά παίρνει ὅλα τά ἀνάγκατα μέτρα γιά τήν προστασία τῶν ἐργαζομένων, ἔστω καὶ ἂν τά μέτρα αὐτά περιορίζουν τίς ἀτομικές ἐλευθερίες τῶν ισχυροτέρων.

Φυσική συνέπεια τῆς νέας αὐτῆς νοοτροπίας είναι ὅτι στόν 20ό αιώνα ἀναγνωρίστηκε ἡ **ὑποχρέωση** τοῦ κράτους νά **ἔξασφαλίζει** στό

λαό μιά άνεκτή οἰκονόμική ζωή, νά προστατεύει και νά τοῦ προσφέρει έργασία, νά έξασφαλίζει συντάξεις στούς ήλικιωμένους, όταν θά σταματήσουν νά έργαζονται, καθώς και περιθαλψη ιατρική και νοσοκομειακή γιά τούς άρρωστους. Οι ίδεις αύτές έγιναν μετά τό β' παγκόσμιο πόλεμο κοινό αίτημα δλης τῆς ἀνθρωπότητας και γι' αύτό περιέχονται στόν περίφημο «Χάρτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ» τοῦ 1941, ὅπου διακηρύσσεται ότι «οἱ ἀνθρωποὶ πρέπει νά ἀπελευθερωθοῦν ἀπό τό φόβο, τῆν ἀνάγκη και τῆν ἔνδεια». Ἡ ἀρχή αύτή ἀποτελεῖ τή βάση τῶν λεγομένων «κοινωνικῶν δικαιωμάτων».

Τό έλληνικό Σύνταγμα τοῦ 1952 δέν ἀνέφερε ρητά τά κοινωνικά δικαιώματα, τά περισσότερα ὅμως είχαν ὥδη ἀναγνωριστεῖ μέ τή νομοθεσία τῶν τελευταίων πενήντα χρόνων. Στό νέο Σύνταγμα τοῦ 1975 προστατεύονται μέ τό ἄρθρο 22 τά κοινωνικά δικαιώματα ώς ἔξῆς:

1. Τό δικαίωμα τῆς έργασίας

Τό ἄρθρο 22, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος ὥριζει ότι «ἡ έργασία ἀποτελεῖ δικαίωμα και τελεῖ ὑπὸ τήν προστασία τοῦ κράτους». Μέ τόν τρόπο αὐτό ἀναγνωρίζεται συνταγματικά τό δικαίωμα κάθε "Ελληνα νά ἐκλέγει και νά ἀσκεῖ τό ἐπάγγελμα πού θέλει. Ταυτόχρονα ὅμως οἱ νόμοι ἀναγνωρίζουν τό δικαίωμα τοῦ κράτους νά ἐπεμβαίνει στήν ἐλευθερία τῆς έργασίας, γιά νά προστατεύσει τούς έργαζόμενους. Πρακτικά, αὐτό σημαίνει ότι τό κράτος μπορεῖ νά ἐπέμβει στή συμφωνία έργασίας μεταξύ έργαζομένου και έργοδότη (στή λεγόμενη «σύμβαση έργασίας») και νά ρυθμίσει μέ νόμους ἡ διατάγματα: τίς ώρες έργασίας, τίς ήμέρες ἀργίας, τήν προστασία τῶν έργαζόμενων παιδιῶν, τούς ὄρους ὑγεινῆς στούς τόπους έργασίας, τά μέτρα ἀσφαλείας, γιά νά προλαμβάνονται τά έργατικά ἀτυχήματα. Αὐτό σημαίνει ότι τό κράτος μπορεῖ νά ζητᾶ ειδική ἀστυνομική ἄδεια, γιά νά ἐπιτρέψει τήν ἔξασκηση ὁρισμένου ἐπαγγέλματος και μπορεῖ νά διατηρήσει τό δικαίωμα νά μή χορηγεῖ τήν ἄδεια αὐτή, όταν τό ἐπάγγελμα είναι ἐπικίνδυνο ἡ βλαβερό ἡ ὅταν ὑπάρχει στόν κλάδο αὐτό μεγάλη ἀνεργία κτλ. Τό κράτος μπορεῖ ἐπίσης νά διατιμήσει ὁρισμένα εἰδη πρώτης ἀνάγκης ἡ νά ἀπαγορεύσει τήν εἰσαγωγή και τήν ἔξαγωγή ὁρισμένων ἐμπορευμάτων προστατεύοντας μέ τόν τρόπο αὐτό τήν ἐγχώρια παραγωγή ἡ τήν κατανάλωση ἡ τό νόμισμά του, ἔστω και ἄν μέ τό μέτρο αὐτό περιορίζει τήν ἀσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἐμπόρου.

‘Η σειρά ὅλων αὐτῶν τῶν μέτρων περιόρισε τήν παλαιά ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ν’ ἀσκεῖ ὁποιοδήποτε ἐπάγγελμα ὅποτε καὶ ὅπως αὐτό θέλει.

Σήμερα ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίληψη, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι κοινωνική λειτουργία καὶ πρέπει νά ρυθμίζεται μέ τέτοιον τρόπο, ὥστε νά ὠφελεῖται ἀπό αὐτήν τὸ σύνολο τῆς κοινωνίας.

2. Ή πλήρης ἀπασχόληση

‘Η ἴδια παράγραφος 1 τοῦ ἄρθρου 22 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρει πιό κάτω: «τοῦ κράτους μεριμνῶντος διὰ τὴν δημιουργίαν συνθηκῶν καὶ ἀπασχολήσεως πάντων τῶν πολιτῶν καὶ διὰ τὴν ἡθικὴν καὶ ὑλικὴν ἔξυψωσιν αὐτῶν».

Ἡ διάταξη αὐτή ἐκφράζει τό σημερινό προορισμό τοῦ κράτους, πού ἔχει τήν ύποχρέωση νά προσφέρει στοὺς πολίτες του ὅχι μόνο ἀσφάλεια ἐσωτερική καὶ ἐξωτερική, ἀλλά πρέπει ἐπί πλέον νά τούς ἀπαλλάσσει ἀπό τή φτώχεια, τό φόβο καὶ τήν ἀνάγκη. Γι’ αὐτό ἡ σύγχρονη οἰκονομική ἐπιστήμη παραδέχεται ὅτι ἔνα ἀπό τά καθήκοντα τοῦ κράτους είναι νά παρέχει πλήρη ἀπασχόληση στόν πληθυσμό του. Αὐτό σημαίνει ὅτι τό κράτος ἔχει ύποχρέωση νά δημιουργεῖ ἔργα παραγωγικά, ὅπου κάθε πολίτης -θά μπορεῖ νά βρίσκει ἐργασία, καὶ ταυτόχρονα ὅτι είναι δικαίωμα τοῦ πολίτη νά ζητήσει δουλειά. Γι’ αὐτό ἀλλωστε, μιά ἀπό τίς κυριότερες φροντίδες τοῦ σημερινοῦ κράτους είναι ἡ καταπολέμηση τῆς ἀνεργίας.

3. Τό δικαίωμα τῶν μισθωτῶν νά ἐκφράζουν τίς ἀπόψεις τους στόν καθορισμό τῶν ὅρων ἐργασίας.

Βασικό αἴτημα τῶν ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, πού ἀποτελοῦν σήμερα τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ σέ κάθε κράτος, είναι νά μή θεωρεῖται πιά ἡ ἐργασία «έμπόρευμα» καὶ νά μή ρυθμίζονται οἱ μισθοί καὶ τά ἡμερομίσθια ἀνάλογα μέ τήν προσφορά καὶ τή ζήτηση, ἀλλά ἀνάλογα μέ τήν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς. Ἐπί πλέον οἱ ἐργαζόμενοι ζητοῦν νά συμμετέχουν, μέ ἀντιπροσώπους τους, στή ρύθμιση αὐτῆς. Τό δικαίωμα αὐτό ἔχει περιληφθεῖ στό ἄρθρο 22, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος, ἀλλά προϋποθέτει ὅτι οἱ μισθωτοί θά είναι ὀργανωμένοι σέ ισχυρές ἐργατικές ὀργανώσεις (συνδικάτα) καὶ ὅτι ὅλες αὐτές θά είναι σέ

θέση νά διεκδικήσουν τά δικαιώματά τους. "Οσο λιγότερο άναπτυγμένη είναι μιά μή κομμουνιστική χώρα, τόσο πιό άδύνατο είναι συνήθως τό συνδικαλιστικό της κίνημα καί έλέγχεται άπό έκείνους πού άσκούν τήν κρατική έξουσία.

Σχετική είναι έπίσης καί ή άξιωση τῶν ἐργαζομένων νά συμμετέχουν στόν καθορισμό τῶν κατώτατων όριών τῶν ήμερομίσθιών (συλλογικές συμβάσεις).

4. Η ίσότητα ἀνδρῶν καί γυναικῶν στήν ἀμοιβή ἐργασίας

"Οταν οἱ γυναικεὶς ἄρχισαν νά ἐργάζονται ἔξω ἀπό τό σπίτι, γιατί ἡ παραγωγὴ ἔφυγε πιά ἀπό τήν οἰκιακή καί βιοτεχνική οἰκονομία καί μεταφέρθηκε στά ἐργοστάσια, προσέφεραν ἀρχικά ἐργασία ἀνειδίκευτη. Ἐπί πλέον ὁ ἀριθμός τῶν γυναικῶν πού ζητοῦσαν δουλειά ἦταν πολύ μεγάλος καί κάθε μέρα μεγάλωνε καί πιό πολύ. Συγέπεια αὐτοῦ, μέ τίς ἀντιλήψεις πού ἐπικρατοῦσαν στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα, ὅτι δηλαδή ἡ προσφορά καί ή ζήτηση καθορίζει τίς τιμές τῶν ἐμπορευμάτων καθώς καί τῆς ἐργασίας, ἦταν νά καθορίζονται τά ήμερομίσθια τῶν γυναικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σέ ἐπίπεδα πολύ κατώτερα ἀπό τά ἀνδρικά. Ἡ ἀρχή αὐτή διατηρήθηκε καί ἀφοῦ οἱ γυναικεὶς εἰδικεύτηκαν καί ἐκπαιδεύτηκαν στά ἐπαγγέλματα. Γι' αὐτό τό αἴτημα «ἰση πληρωμή γιά ἵση ἐργασία» ἦταν κοινό αἴτημα πού πρόβαλαν ὅλες οἱ γυναικεῖς ὁργανώσεις ἐπί ἕνα σχεδόν αἰώνα.

Στήν Ἑλλάδα η ίσότητα πληρωμῆς ἀνδρῶν καί γυναικῶν καθιερώθηκε τό 1951 γιά τούς δημόσιους ὑπαλλήλους καί λίγο ἀργότερα γιά τούς ἐργαζόμενους στούς Ὀργανισμούς Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, δηλαδή στούς δήμους, τά ἀσφαλιστικά ταμεῖα, τό ΙΚΑ κτλ. Στίς ιδιωτικές ἐπιχειρήσεις ἐντούτοις ἐπικρατοῦσε ὡς τόν Ἀπρίλιο 1975 κανόνας ὅτι οἱ γυναικεὶς ἐργάτριες καί ὑπάλληλοι θά παίρνουν κατώτερες ἀποδοχές ἀπό τούς ἄνδρες. Ἡ διάκριση αὐτή καταργήθηκε μέ νόμο τοῦ 1975, ὁ δόποιος ἐπικύρωσε τή διεθνή σύμβαση αὐτή τοῦ 1952. Τέλος, τό ἥρθο 22 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 ἀναφέρει ρητά τά ἔξης: «Πάντες οἱ ἐργαζόμενοι ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ ἄλλης διακρίσεως δικαιοῦνται ἵσης ἀμοιβῆς δι· ἵσης ἀξίας παρεχόμενη ἐργασίαν».

5. Τό δικαίωμα γιά κοινωνική άσφαλιση

Τό κράτος έχει σήμερα τή δυνατότητα άλλα και τήν ύποχρέωση νά έπεμβαίνει στίς συμβάσεις έργασίας και νά έπιβάλλει ώστε κάθε έργαζόμενος νά άσφαλίζεται υποχρεωτικά γιά περιπτώσεις άσθνειας ή άτυχήματος καθώς και γιά τήν περίθαλψή του όταν γεράσει. Ή κοινωνική άσφαλιση πραγματοποιείται μέ τό νά κρατά υποχρεωτικά ό έργοδότης ένα μέρος άπό το μισθό του έργαζόμενου έργατη. Οι είσφορές αύτές, έργαζομένων και έργοδοτῶν, στήν πράξη γίνονται μέ ειδικά ένσημα πού κολλᾶ ό έργοδότης στό άσφαλιστικό βιβλιάριο τού έργαζόμενου. Τά χρήματα παραδίδονται στά άσφαλιστικά ταμεῖα, γιά νά διατεθοῦν γιά τό σκοπό πού προορίζονται. Ή ύποχρέωση αύτή τοῦ κράτους είναι τό κύριο μέτρο πού έξασφαλίζει τόν πολίτη άπό τήν άνάγκη και τήν ένδεια και άποτελεῖ σήμερα δικαίωμα κάθε έργαζόμενου. «Τό κράτος μεριμνᾶ διὰ τήν κοινωνικήν άσφαλισιν τῶν έργαζομένων ώς ό νόμος ὄριζε». Μέ τίς κοινωνικές άσφαλίσεις παίρνουν σάρκα και όστά οι νέες άντιληψεις γιά τόν προορισμό τοῦ κράτους.

Στήν 'Ελλάδα οί κοινωνικές άσφαλίσεις άρχισαν νά έφαρμόζονται λίγο πρίν τό Β' παγκόσμιο πόλεμο. "Ολοι οί έργαζόμενοι σέ ίδιωτικές έπιχειρήσεις άσφαλίζονται στό "Ιδρυμα Κοινωνικῶν Ασφαλίσεων (ΙΚΑ), ύπάρχουν ομως όρισμένοι κλάδοι, σπως οί τραπεζικοί, τό προσωπικό τῶν αύτοκινήτων, τυπογράφοι και άλλοι, πού ύπαγονται σέ ίδιαίτερα άσφαλιστικά ταμεῖα. Οι άμεσοι και έμμεσοι άσφαλισμένοι στά διάφορα ταμεῖα κοντεύουν νά φθάσουν τό σύνολο τῶν έργαζομένων. Στό ΙΚΑ και μόνο οί άμεσοι άσφαλισμένοι είναι 1.073.000 και μαζί μέ τά προστατευόμενα μέλη τῶν οίκογενειῶν τους φθάνουν τούς 2.870.000 άτομα. Οι δημόσιοι ύπαλληλοι έχουν συντάξεις και περίθαλψη πού προσφέρονται άπό τό κράτος. Οι πολιτικοί και στρατιωτικοί συνταξιούχοι πού είσπράττουν συντάξεις άπό τό δημόσιο ήταν τό 1976 πάνω άπό 126.000 άτομα. Οι μόνοι μή άσφαλισμένοι μέχρι τό 1964 ήταν οί άγροτες πού άποτελοῦν ένα πολύ μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας. Σήμερα έχει ομως δημιουργηθεῖ γι' αύτούς ό 'Οργανισμός 'Αγροτικῶν Ασφαλίσεων (ΟΓΑ), πού άπονέμει συντάξεις και στούς άγροτες, άνδρες και γυναίκες πάνω άπό 65 χρόνων, καθώς και νοσοκομειακή περίθαλψη.

6. Τό δικαίωμα τοῦ ἐργαζόμενου γιά ἑβδομαδιαία καὶ ἑτήσια ἄδεια.

Τό δικαίωμα αὐτό ἰσχύει στήν Ἑλλάδα μέ τήν ἐργατική νομοθεσία. Οἱ νόμοι γιά τήν Κυριακή ἀργία καὶ γενικά τήν ἑβδομαδιαία ἀνάπαυση (ρεπό) ἐφαρμόζονται ἀπό τό 1911. Ὁ νόμος γιά τήν «ἑτήσια ἄδεια μετ' ἀποδοχῶν» ὅλων τῶν ἐργαζομένων ἰσχύει ἀπό τό 1945. Ἡ διάρκεια τῆς ἄδειας ρυθμίζεται ἀνάλογα μὲ τά χρόνια ὑπηρεσίας πού ἔχει ὁ μῖσθωτός σέ μιά ἐπιχείρηση.

Δ' ΚΟΙΝΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

§ 32. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Σέ μιάν ἐποχή, ὅπως ἡ σημερινή, ὅπου τά πάντα μεταβάλλονται μέ ραγδαῖο ρυθμό, οἱ συνθῆκες πού δημιουργοῦνται καὶ οἱ ἀνάγκες πού προκύπτουν ἐπιβάλλονται νέα μέτρα καὶ διαφορετικά κριτήρια ἀπό αὐτά πού ἴσχυαν παλαιότερα.

Τό ἄρθρο 24 τοῦ Συντάγματος προνοεῖ ἀκριβῶς γιά μιά νέα ἀνάγκη, πού δημιουργήθηκε τά τελευταῖα χρόνια ἀπό τήν τρομακτική πορεία τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ, τήν ἐκπληκτική πρόοδο σέ πολλούς τομεῖς καὶ, τέλος, ἀπό τήν φυσική, ὡς ἔνα βαθμό, ἀδιαφορία τοῦ ἀνθρώπου γιά σα αὐτοχή, δυσάρεστα ἡ καταστρεπτικά συμβαίνουν γύρω του.

Ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος, γιά τήν ὁποία μιλάει τό ἄρθρο αὐτό, δέν μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἔργο καὶ προσπάθεια μερικῶν ἀτόμων ἢ νά ἀνατεθεῖ μόνο σέ λίγες εἰδικές ἐπιτροπές ἢ ὑπηρεσίες. Ἀποτελεῖ ἐπείγουσα ὑποχρέωση ὅλων μας καὶ καθενός χωριστά. Γιατί στήν πραγματικότητα προσπαθεῖ νά ἀντιμετωπίσει ἔναν τρομακτικό κίνδυνο, πού μόνο μέ τήν κοινή προσπάθεια μποροῦμε νά τόν ἐκμηδενίσουμε ἢ ἔστω νά τόν περιορίσουμε στίς λιγότερες δυνατές καταστρεπτικές συνέπειες.

Περιβάλλον είναι αὐτό πού ἐννοεῖ ἡ ἕδια ἡ λέξη, ἀλλά είναι ταυτόχρονα καὶ χίλια δυό ἄλλα μεμονωμένα πράγματα, καθένα χωριστά καὶ ὅλα μαζί.

— Είναι τά ἀρχαῖα μνημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ μας ἀλλά καὶ πολλές

νεώτερες δημιουργίες, πού δένουν τό παλιό μέ τό σύγχρονο, τό χθές μέ τό σήμερα.

— Είναι οι θάλασσες και οι άκρογιαλιές μας, πού πρέπει νά διαφυλαχτοῦν, νά διατηρηθοῦν και νά διασωθοῦν, όχι μόνο άπό πετρέλαια και τά χημικά κατάλοιπα πού τίς δηλητηριάζουν, ἀλλά ἐπίσης νά προστατευθοῦν άπό ἐκείνους πού, συνειδητά η ἀσυνείδητα, ἀλλοιώνουν τή μορφή και τή φύση τους, τίς κατακλέβουν, τίς καταπατοῦν η τίς ἐμπορεύονται.

— Είναι τά λιγοστά ποτάμια μας, πού πρέπει νά προστατευθοῦν γιά νά μή μεταβληθοῦν σέ όχετούς, όπως γίνεται ηδή σέ ἄλλα μέρη, γιατί ἄλλωστε η χώρα μας δέν ἔχει τήν πολυτέλεια τῶν πολλῶν καί ὄρμητικῶν ποταμῶν, πού ύπάρχουν ἄλλοι.

— Είναι ό οὐρανός και η ἀτμόσφαιρα, πού θεωροῦνται άπό τίς καθαρότερες, διαυγέστερες τοῦ κόσμου και κινδυνεύουν τώρα άπό τήν καπνιά τῶν ἐργοστασίων, τήν καρκινογόνο αἰθάλη τῶν θερμάνσεων, άπό τίς ύδρογονικές και ἀτομικές ἐκρήξεις στόν Εἰρηνικό και τή Νεβάδα, στή Σιβηρία και στήν κινέζικη ἔρημο τοῦ Τσιέν γιάνγκ, ἀκόμη και άπό τά ύπερηχητικά ἀεροπλάνα πού «σχίζουν» κυριολεκτικά τόν αἰθέρα και καταστρέφουν τή φυσική ίσορροπία τῶν ἥχων και τῆς ἀτμόσφαιρας.

— Είναι τά δάση, τό μεγαλύτερό ἀγαθό μας, πού ἀποτελοῦν τό προστατευτικό τεῖχος γιά ἔνα σωρό φυσικούς ἐπιδρομεῖς και ὅμως ἀφανίζονται μέ τόση ἔνταση και τέτοιον κακοποιό ρυθμό άπό πυρκαγιές και νόμιμη ξύλευση, ώστε νά διεκδικοῦμε τώρα τό θλιβερό προνόμιο τῆς πιό «φαλακρῆς» χώρας τῆς Εὐρώπης.

— Είναι, τέλος, οί πόλεις πού ἀναπτύσσονται στήν πραγματικότητα μέ τερατώδη τρόπο και μορφή, συχνά χωρίς οίκιστικό σχέδιο και σχεδόν πάντοτε χωρίς γοῦστο η οίονδήποτε ρυθμό. Ἡ παλιά μορφή κάθε πόλης ἔχει ἔξαφανιστεῖ άπό καιρό χωρίς ν' ἀντικατασταθεῖ άπό οτιδήποτε ἐνδιαφέρον, εὐχάριστο, πρακτικό η σωστό, πού συνήθως θυσιάζονται στό βωμό τῆς οἰκοπεδολατρείας και τοῦ «όριζόντιου» τσιμεντένιου κουτιοῦ.

‘Αποτελεῖ ὑποχρέωση κάθε πολίτη νά συνεισφέρει στήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος, γιατί ἀπ' τήν καταστροφή η τή βαριά βλάβη του αὐτός πρῶτος θά ταλαιπωρηθεῖ και θά ζημιώσει.

‘Η πολιτεία, μέ τό ἄρθρο 24 τοῦ Συντάγματος, ἐπισημαίνει τήν ἀνάγκη τῆς πρωτοβουλίας αὐτῆς και καθορίζει ὄρισμένα γενικά μέτρα

πού είναι άπαραίτητα. Δέν είναι άλλωστε τυχαίο τό γεγονός ότι στό άρθρο αύτό περιέχονται πολύ περισσότερες λεπτομέρειες άπ' ότι προβλέπονται σέ πολλά άλλα και ότι καθορίζονται δρισμένα μέτρα και κατευθύνσεις πού κρίνονται άναγκαία γιά τήν έφαρμογή τής πολιτικής αυτής.

Πολλά είναι άλλωστε και πυκνά τά παραδείγματα άπό άλλες χώρες, ιδίως εύρωπαϊκές και άμερικανικές, όπου έχουν ίδρυθεί ειδικά ύπουργεια περιβάλλοντος και όπου ειδικοί έπιστημονες και τεχνικοί μέ τη βοήθεια τῶν πολιτῶν πού ένδιαφέρονται έφαρμόζουν μέ αύστηρότητα μακρόπνοα μελετημένα μέτρα κάθε μορφῆς, γιά νά προστατεύσουν τό περιβάλλον άπό τούς κινδύνους πού τό άπειλούν.

Στίς χώρες αυτές κρίθηκε πώς ή υπαρξη ένός ύπουργείου ή έστω μιᾶς συντονισμένης κρατικής ύπηρεσίας άποτελεῖ τόν καλύτερο τρόπο έφαρμογής ὅλων έκείνων τῶν μέτρων πού, άνάλογα μέ κάθε περίσταση, κρίνονται άναγκαία γιά τό σκοπό αυτό. Καί ή άληθεια είναι πώς στίς χώρες αυτές τά μέτρα γιά τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος έγκρίνονται καί έφαρμόζονται μέ ταχύτητα και άποφασιστικότητα.

"Ετσι π.χ. ὁ Καναδάς άπαγορεύει τώρα νά προσεγγίζουν στά λιμάνια του τά γιγαντιαία πετρελαιοφόρα, γιατί έχει άποδειχθεί πώς ή παρουσία τους κοντά στίς άκτες, οσα μέτρα και ἄν πάρουν τά λιμεναρχεία, προκαλεῖ έπικινδυνη μόλυνση τής θάλασσας.

"Ενα άλλο παράδειγμα: τά έννέα κράτη τής Εύρωπαϊκής Οίκονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) καταστρώνουν τώρα ένα κοινό σχέδιο, γιά νά περιοριστεῖ ή άσύδοτη και χωρίς μέτρο οίκοδόμηση τῶν πόλεων και γιά νά διατηρθοῦν άνοικτοί χώροι και έποχρεωτικοί «πνεύμονες πρασίνου» στά μεγάλα άστικά κέντρα.

"Άλλα κράτη πάλι, ιδίως στήν άμερικανική ήπειρο, έχουν άνασταθεῖ άπό τήν πρόσφατη άποκάλυψη, ότι οί φοβεροί θόρυβοι πού προκαλοῦν τά άεριωθούμενα ύπερηχητικά άεροπλάνα γίνονται αἰτία γιά πολλές νευρικές άλλα και γιά καρδιακές παθήσεις τῶν άνθρωπων, και παίρνουν μέτρα γιά τήν προστασία τής άτμοσφαίρας άπό τή σύγχρονη αύτή μάστιγα.

"Ακόμη και μερικά άφρικανικά και άσιατικά κράτη, έστω και καθυστερημένα οίκονομικά, προσπαθοῦν νά διατηρήσουν τίς ζούγκλες πού έπάρχουν στά έδαφη τους και τά άγρια θηρία πού ζούντεσα στίς ζούγκλες αύτές. Γιατί άρχισαν τώρα νά συνειδητοποιοῦν πώς ή προστα-

σία τοῦ περιβάλλοντος είναι ἔνα ἐνιαῖο σύνολο καὶ δέ χρειάζονται μόνο τά πάρκα ἀλλά ἐπίσης καὶ τά ἄγρια θηρία καὶ τά παρθένα δάση.

Τό αρθρο 24 τοῦ Συντάγματός μας ἀναφέρει μιά σειρά ἀπό μέτρα καὶ προϋποθέσεις πού θά ἔξασφαλίσουν τήν καλύτερη δυνατή προστασία γιά τό ἑλληνικό περιβάλλον πού θά ἐφαρμοστοῦν μέ τήν ἔκδοση εἰδικῶν νόμων πού θά ρυθμίσουν καὶ ἄλλα προβλήματα τά ὅποια θά δημιουργηθοῦν στό μέλλον.

Εἰδικότερα τό Σύνταγμα προβλέπει:

— γιά τή «χωροταξική ἀναδιάρθρωση», ἀνάπτυξη, πολεοδόμηση καὶ ἐπέκταση τῶν πόλεων καὶ τῶν οἰκισμῶν. Στό θέμα αὐτό θεσπίζεται καὶ ἡ ὑποχρέωση τῶν κατοίκων νά προσφέρουν, χωρίς ἀποζημίωση ἥ μέ ἀντιπαροχή σέ ἄλλα μέρη, τίς ἀπαραίτητες ἐκτάσεις γιά τή δημιουργία κοινόχρηστων χώρων στούς οἰκισμούς καὶ νά συμμετέχουν στά ἔξοδα γιά τήν ἐκτέλεση τῶν βασικῶν ἔργων.

— γιά τά μνημεῖα καὶ τίς παραδοσιακές περιοχές, πού, ὅπως γράφει ἡ παρ. 6 τοῦ ᾧδιου ἀρθρου, «τελοῦν ὑπὸ τήν προστασία τοῦ κράτους». Αὐτό είναι φυσικό, γιατί τά μνημεῖα πού βρίσκονται στή χώρα μας ἀποτελοῦν μιά ἀπό τίς πιό πολύτιμες κληρονομιές τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ λαοῦ της. Εἰδικοί νόμοι θά ὁρίσουν τά μέτρα πού είναι ἀπαραίτητα γιά νά πραγματοποιηθεῖ ὁ σκοπός αὐτός καὶ πού κατ' ἀνάγκη θά περιορίζουν τό δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ἀναγνωρίζοντας δῆμος τόν τρόπο καὶ τό είδος τῆς ἀποζημίωσης πού θά μποροῦν νά ζητήσουν οἱ ἰδιοκτῆτες.

— γιά τήν προστασία τῶν δασῶν καὶ ἀπαγορεύει αὐστηρά τή μεταβολή τοῦ προορισμοῦ τους. Τά δάση μας, πού κάποτε σκέπαζαν ὅλόκληρο τόν ἑλληνικό χῶρο, ἔχουν σήμερα καταστραφεῖ σέ τέτοιο βαθμό καὶ σέ τόση ἐκταση, ὥστε νά χρειάζονται μεγάλη καὶ εἰδική προσπάθεια, γιά νά διασωθοῦν καὶ πάλι στά γυμνά ἑλληνικά βουνά.

Κοινή λοιπόν ὑποχρέωση τοῦ κράτους καὶ τῶν πολιτῶν νά διασώσουν ὅ,τι μπορεῖ ἀκόμη νά διασωθεῖ ἀπό τά δάση, τά μνημεῖα, τούς οἰκισμούς, νά προλάβουν νά μή «ρυπανθοῦν» ἀνεπανόρθωτα ὁ ἄερας, τό ἔδαφος καὶ ἡ θάλασσα, τό τοπίο, οἱ ἀκτές, τά βουνά καὶ κάθε γωνιά τῆς ἑλληνικῆς γῆς.

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§33. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥΣ

Σέ μια δημοκρατία ὄλες οἱ ἔξουσίες ἡ, ὅπως τίς λέμε σήμερα, λειτουργίες, πηγάζουν, δηλαδή προέρχονται, ἀπό τό λαό. Αὐτό ὁρίζει καὶ τὸ δικό μας Σύνταγμα. "Ομως οἱ ἔξουσίες τοῦ κράτους δέν ἀσκοῦνται ὄλες ἀπό ἓν μόνο ὅργανο. Ἀντίθετα, μιά θεμελιώδης ἀρχή, στὴν ὥποια στηρίζονται τὰ σύγχρονα πολιτεύματα, είναι ὅτι οἱ διάφορες πράξεις τοῦ κράτους, δηλαδή οἱ διάφορες λειτουργίες του, γίνονται ἡ κάθε μία ἀπό ίδιαίτερο ὅργανο. Ἡ ἀρχή αὐτή ὀνομάζεται διάκριση τῶν ἔξουσιῶν.

Τό νέο Σύνταγμά μας, σέ εἰδικό κεφάλαιο πού ἐπιγράφεται «Σύνταξις τῆς Πολιτείας», καθιερώνει ρητά τή διάκριση τῶν ἔξουσιῶν, ὁρίζοντας στό ἄρθρο 26 ὅτι: 1) ἡ νομοθετική λειτουργία ἀσκεῖται ἀπό τή Βουλή καὶ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, 2) ἡ ἐκτελεστική λειτουργία ἀσκεῖται ἀπό τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ τὴν κυβέρνηση καὶ 3) ἡ δικαστική λειτουργία ἀσκεῖται ἀπό τὰ δικαστήρια καὶ οἱ δικαστικές ἀποφάσεις «ἐκτελοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ».

Στά πρωτόγονα κράτη καί στήν ἀπόλυτη μοναρχίᾳ ὁ βασιλιάς ἡ ἀρχηγός τῆς φυλῆς ἦταν ταυτόχρονα νομοθέτης καὶ κυβερνήτης καὶ δικαστής. Ἡ πείρα ὅμως ἔδειξε στούς λαούς, ὅτι δέν είναι οὕτε εὔκολο οὕτε σωστό νά ἀσκεῖται ὅλη ἡ κρατική ἔξουσία ἀπό τό ἴδιο πρόσωπο, γιατί τότε τό πρόσωπο αὐτό γίνεται πανίσχυρο καὶ δέν ὑπάρχει πιά καμιά ἐγγύηση γιά τίς ἐλευθερίες τῶν ἀτόμων. Γι' αὐτό δέν είναι τυχαίο ὅτι καὶ στήν Ἀθήνα τοῦ Περικλῆ **ἄλλα** ὅργανα ἦταν οἱ δικαστές, **ἄλλα** οἱ νομοθέτες καὶ **ἄλλα** οἱ κυβερνήτες. Παγκόσμια σημασία πήρε ἡ διάκριση μέ τή γαλλική ἐπανάσταση, πού ἐπηρεάστηκε στό θέμα τοῦτο ἀπό τίς διδασκαλίες τοῦ φιλόσοφου Μοντεσκιέ, ὅτι κάθε μία ἀπό τίς τρεῖς ἔξουσίες τοῦ κράτους, νομοθετική, διοικητική καὶ δικαστική, πρέπει νά ἀσκεῖται ἀπό ἄλλο ὅργανο καὶ δέν πρέπει τά ὅργανα τῆς μιᾶς

έξουσίας νά έπεμβαίνουν στά καθήκοντα τῆς ἄλλης. "Ετσι ή μία έξουσία θά περιορίζει τίς ἄλλες νά καταχραστοῦν τή δυνατή τους.

§ 34. Η ΒΟΥΛΗ

Νομοθετική έξουσία είναι ἐκείνη πού θέτει, μεταβάλλει ἡ καταργεῖ τούς νόμους, δηλαδή τούς κανόνες πού ρυθμίζουν ἀναγκαστικά τήν κοινωνική συμβίωση τῶν ἀνθρώπων. Τό ἄρθρο 26 τοῦ νέου Συντάγματος προβλέπει ὅτι ή «νομοθετική λειτουργία ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας».

Ἡ Βουλὴ είναι τό ὅργανο ἐκείνο τοῦ κράτους πού ἀποτελεῖται ἀπό ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ καὶ κύριος προορισμός τῆς είναι νά ψηφίζει τούς νόμους.

Οἱ βουλευτές, τά μέλη δηλαδή τῆς Βουλῆς, ἐκλέγονται ἀπό τοὺς κατοίκους τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν. Κάθε βουλευτής ὅμως ἀντιπροσωπεύει, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 51, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος, ὀλόκληρο τό ἔθνος καὶ ὅχι μόνο τήν ἐκλογική του περιφέρεια.

Ο ἀριθμός τῶν βουλευτῶν, σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα, είναι διακόσιοι τό ἐλάχιστο καὶ τριακόσιοι τό πολύ. Κάθε περιφέρεια ἐκλέγει ἀριθμό βουλευτῶν ἀνάλογο μέ τόν πληθυσμό της, ὅπως αὐτός προκύπτει ἀπό τήν τελευταία ἀπογραφή τοῦ κράτους (ἄρθρο 54, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος). Ἀπό τό σύνολο τῶν βουλευτῶν τό 1/25, δηλαδή ἀπό τούς 300 οἱ 12, θά είναι οἱ λεγόμενοι βουλευτές ἐπικρατείας. Αὐτοί ἐκλέγονται γιά ὅλη τήν ἐπικράτεια ἀνάλογα μέ τήν ἐκλογική δύναμη κάθε κόμματος. "Ετσι π.χ., ἂν ἔνα κόμμα κερδίσει στίς ἐκλογές 100 ἔδρες, θά πάρει καὶ ἄλλες 5 ἀπό τόν κατάλογο τῶν βουλευτῶν ἐπικρατείας. Μέ τόν τρόπο αὐτό τῆς ἐκλογῆς, παρμένο ἀπό τό γερμανικό Σύνταγμα, διευκολύνονται τά κόμματα νά ὑποδείξουν ὁρισμένα πρόσωπα πού ἔχουν διακριθεῖ στή δημόσια ζωή, γιά νά γίνουν μέλη τῆς Βουλῆς χωρίς νά πάρουν μέρος στόν ἐκλογικό ἀγώνα.

Γιά νά θέσει κάποιος ὑποψηφιότητα γιά βουλευτής, πρέπει νά είναι "Ελληνας πολίτης ἀπό εἰκοσιπέντε χρόνων καὶ νά ἔχει τό δικαίωμα ψήφου (ἄρθρο 55 τοῦ Συντάγματος). Δέν ἐπιτρέπεται νά ἐκλεγοῦν οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ στρατιωτικοί, οἱ δήμαρχοι καὶ ὁρισμένες ἄλλες κατηγορίες ἀνθρώπων, ἂν δέν παραιτηθοῦν, πρίν ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, ἀπό τό ἀξιωμά τους (ἄρθρο 56, παρ. 1). Καὶ οἱ μέν στρα-

τιωτικοί δέν μποροῦν πιά ποτέ νά ἐπανέλθουν στό στράτευμα, οἱ πολιτικοί ύπαλληλοι ὅμως μποροῦν νά ξαναλάβουν τήν ὑπηρεσία τους, ἀλλά μόνο ἀφοῦ περάσει ἔνας χρόνος ἀπό τήν ἡμέρα πού παραιτήθηκαν. Ἐξαίρεση κάνει τό Σύνταγμα γιά τούς καθηγητές τῶν πανεπιστημίων, πού δέν είναι ἀνάγκη νά παραιτηθοῦν ἀπό τή θέση τους, γιά νά ἐκλεγοῦν, καὶ στήν περίπτωση πού θά τούς ψηφίσει ὁ λαός θά ἀνασταλεῖ προσωρινά, ὅσο δηλαδὴ διαρκεῖ ἡ βουλευτική περίοδος, ἡ καθηγητική ἰδιότητά τους. Ἐπίσης ὁ βουλευτής δέν μπορεῖ νά κατέχει ὄρισμένες ἰδιωτικές θέσεις, ὅπως π.χ. τοῦ διευθυντῆ ἐταιρίας μέ εἰδικά προνόμια, οὔτε μισθώνει δημόσια κτήματα. Αὐτό λέγεται «ἀσυμβίβαστον» τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος (ἄρθρο 57, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος).

Ο βουλευτής δέν καταδιώκεται οὔτε ἔχει καμιά εὐθύνη ἀπέναντι οίουδήποτε γιά γνώμη ἡ ψῆφο πού ἔδωσε μέσα στή βουλή (ἄρθρον 60 παρ. 1), ἐκτός ἀν ἡ γνώμη αὐτή συνδέεται μέ συκοφαντική δυσφήμιση ἄλλου προσώπου. Τό Σύνταγμα θέλησε μέ αὐτό τόν τρόπο νά ἐξασφαλίσει τήν ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία τῆς γνώμης καὶ τῆς ψήφου τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ. Τό προνόμιο αὐτό ὀνομάζεται τό «ἀνεύθυνον τῶν βουλευτῶν».

Ἐπίσης οἱ βουλευτές δέν καταδιώκονται γιά ὅποιαδήποτε ἰδιωτική πράξη τους (π.χ. ἀξιόποινη) οὔτε συλλαμβάνονται ἡ φυλακίζονται ὅσο διαρκεῖ ἡ βουλευτική περίοδος, παρά μονάχα ἀν δώσει εἰδική ἄδεια ἡ Βουλή (ἄρθρο 62 τοῦ Συντάγματος). Τό προνόμιο αὐτό ὀνομάζεται «ἀσυλία». Ἐννοεῖται ὅτι ἡ Βουλή ἐξετάζει μόνο ἀν ὁ βουλευτής καταδιώκεται γιά πολιτικούς σκοπούς. “Οταν βεβαιωθεῖ ὅτι δέν πρόκειται γι’ αὐτό, πρέπει κανονικά νά δώσει τήν ἄδεια νά διωχθεῖ.

2. Λειτουργία τῆς Βουλῆς

Η λειτουργία τῆς Βουλῆς ρυθμίζεται καὶ ἀπό τό Σύνταγμα ἀλλά καὶ ἀπό τόν κανονισμό της. Μετά τήν ἐκλογή τους οἱ βουλευτές μποροῦν νά ἀσκοῦν τά καθήκοντά τους, ἀφοῦ δώσουν τόν ὄρκο ὅτι θά τηρήσουν τό Σύνταγμα καὶ τούς νόμους. Τό ἄρθρο 59^{τοῦ} Συντάγματος ὀρίζει τόν τύπο τοῦ ὄρκου γιά τούς χριστιανούς ἔρθροδοξους. Οἱ ἀλλόθρησκοι ἡ ἐτερόδοξοι ὄρκιζονται μέ τόν τύπο τῆς θρησκείας τους ἢ τοῦ δόγματός τους.

‘Η διάρκεια τῆς Βουλῆς είναι τέσσερα χρόνια ἀπό τήν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν καὶ τὸ χρονικό αὐτὸ διάστημα λέγεται βουλευτική περίοδος (ἄρθρο 53, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος). ‘Η περίοδος διαιρεῖται σὲ συνόδους, τακτικές καὶ ἔκτακτες. Τακτική σύνοδος γίνεται μία κάθε χρόνο καὶ ἀπό τὸ Σύνταγμα προβλέπεται ὅτι θά ἀρχίσει στίς 15 Ὁκτωβρίου (ἄρθρο 64, παρ. 1), ὁπότε ἡ Βουλή συνέρχεται «ἀυτοδικαίως». ‘Η σύνοδος διαρκεῖ τὸ λιγότερο πέντε μῆνες. Ἐκτακτη σύνοδος είναι ἐκείνη πού καλεῖ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας (ἄρθρο 40 τοῦ Συντάγματος), ὅταν ἡ κυβέρνηση θά κρίνει πώς είναι ἀνάγκη. ‘Η ἔκτακτη σύνοδος μπορεῖ ν’ ἀσχοληθεῖ μὲ κάθε ζήτημα τῆς ἀρμοδιότητας τῆς Βουλῆς, ἐκτός ἀπό τὴν ψήφιση τοῦ προϋπολογισμοῦ, γιατί αὐτός, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 72 τοῦ Συντάγματος, πρέπει ὑποχρεωτικά νά ψηφιστεῖ ἀπό τὴν τακτική σύνοδο τῆς Βουλῆς.

‘Η Βουλή στήν ἀρχή κάθε βουλευτικῆς περιόδου ἐκλέγει ἀπό τὰ μέλη τῆς τὸν πρόεδρο καὶ τοὺς ἀντιπροέδρους, τοὺς γραμματεῖς καὶ τά μέλη για τίς κοινοβουλευτικές καὶ ἔξεταστικές ἐπιτροπές. Οἱ ἐπιτροπές αὐτές συγκροτοῦνται σέ ἀναλογία μὲ τῇ δύναμῃ τῶν κομμάτων μέσα στή Βουλή (ἄρθρο 68, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

Οἱ συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς είναι δημόσιες, ἔχει δηλαδή κάθε πολίτης τὸ δικαίωμα νά τίς παρακολουθήσει. Ἐπί πλέον οἱ συζητήσεις στή Βουλή μεταδίδονται τακτικά ἀπό τὸ ραδιόφωνο καὶ τήν τηλεόραση. Οἱ συζητήσεις στενογραφοῦνται καὶ τά πρακτικά δημοσιεύονται μετά ἀπό κάθε συνεδρίαση.

§ 35. ΕΚΛΟΓΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

1. Ἐκλογεῖς

‘Η Βουλή ἐκλέγεται ἀπό τὸ λαό (ἄρθρο 51, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος). Μέ τή λέξη λαός ὅμως δέν ἐννοοῦμε στήν περίπτωση αὐτή ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς χώρας, ἀλλά μόνο τοὺς πολίτες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, πάνω ἀπό μιάν δρισμένη ἥλικια. Αύτοί ὀνομάζονται καὶ ἐκλογεῖς. Τό σύνολο τῶν ἐκλογέων λέγεται «ἐκλογικό σῶμα».

2. Ἐκλογές

Τό Σύνταγμα ὁρίζει ὅτι οἱ ἐκλογές ἐνεργοῦνται «δι ἀμέσου, μνηστικῆς καὶ καθολικῆς ψηφοφορίας» (ἄρθρο 51, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

α) Καθολική ψηφοφορία σημαίνει ότι τό κράτος δέν έχει τό δικαίωμα νά ζητήσει ούτε περιουσιακά, ούτε κληρονομικά προσόντα, ούτε ειδική μόρφωση, γιά νά έπιτρέπει στόν "Ελληνα πολίτη νά ψηφίσει. Τό μόνο πού ζητάει ό νόμος είναι τό δριο ήλικιας. Αύτό δέν δρίζεται στό Σύνταγμα, ἀλλά είναι σήμερα τά 21 χρόνια.

β) Μυστική ψηφοφορία σημαίνει ότι κανείς δέν έχει τό δικαίωμα νά πληροφορηθεί ποιόν ψήφισε ό κάθε πολίτης. 'Η μυστική ψηφοφορία έξασφαλίζεται σήμερα μέν ενα ίδιαίτερο χώρισμα μέσα στό έκλογικό τμῆμα, όπου ό έκλογέας κλείνει τό ψηφοδέλτιο του σέ ειδικό φάκελο, χωρίς νά τό δει κανείς. 'Η μυστικότητα τής ψηφοφορίας αποβλέπει στό νά μήν μπορεί κανείς νά έπηρεάσει τόν έκλογέα και αποτελεῖ θεμελιώδη ἀρχή τοῦ Συντάγματος.

γ) "Αμεση ψηφοφορία ύπάρχει, όταν οί έκλογεις έκλεγουν ἀπευθείας τούς άντιπροσώπους τους. Τό άντιθετο σύστημα είναι ή ἔμμεση έκλογή, όπου οί έκλογεις ύποδεικνύουν όρισμένα πρόσωπα (έκλεκτρες), τά όποια θά έκλεξουν τούς άντιπροσώπους τοῦ έθνους. Στήν 'Ελλάδα ισχυσε πάντοτε τό **ἄμεσο** σύστημα, πού ἀλλωστε έχει κατοχυρωθεῖ και ἀπό τό Σύνταγμα.

Τό Σύνταγμα τῶν έκλεκτόρων (ἔμμεση έκλογή) έφαρμόζεται στήν 'Αμερική γιά τήν έκλογή τοῦ προέδρου τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν.

3. Τρόπος πού ένεργοῦνται οί έκλογές

α) Οί έκλογές διενεργοῦνται τήν **ΐδια μέρα** σέ δλο τό κράτος (ἄρθρο 51, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος). Μπορεῖ μέ ειδικό νόμο νά έπιτραπεῖ και στούς "Ελληνες τοῦ έξωτερικοῦ νά ψηφίζουν στόν τόπο τής διαμονής τους.

β) Ο πολίτης είναι **ύποχρεωμένος** νά ψηφίσει. 'Ο νόμος θεσπίζει τό «ύποχρεωτικόν τής ψηφοφορίας» και προβλέπει όρισμένες ποινές γιά τούς έκλογεις πού δέν έκτελοῦν τό καθήκον τους αύτό (ἄρθρο 51, παρ. 5 τοῦ Συντάγματος).

γ) Οί έκλογές διεξάγονται μέ βάση τούς **έκλογικούς καταλόγους**, όπου είναι γραμμένα τά δνόματα δλων τῶν έκλογέων. "Οσοι ἀπό

ἀμέλεια ἡ γιά ἄλλο λόγο δέν ἐγγραφοῦν στούς ἐκλογικούς καταλόγους δέν μποροῦν νά ψηφίσουν.

δ) Οἱ ὑποψήφιοι βουλευτές **ἀνακηρύσσονται** ἀπό τὸ Πρωτοδικεῖο τῆς περιφέρειας δῆν θά ἐκλεγοῦν.

ε) Οἱ ἐκλογές γίνονται μέ **ψηφοδέλτια**, δῆν ἀναγράφονται τά δόνόματα τῶν ὑποψηφίων τοῦ **συνδυασμοῦ** πού καταρτίζει κάθε κόμμα. "Αλλοτε χρησιμοποιοῦνσαν τίς κάλπες, δηλαδή δοχεῖα μετάλλινα χωρισμένα σέ δύο διαμερίσματα, ἔνα μαῦρο μέ τά γράμματα ΟΧΙ καὶ ἔνα ἄσπρο μέ τά γράμματα ΝΑΙ καί, ἀνάλογα μέ τήν προτίμησή του, ἔριχνε ὁ πολίτης τό σφαιρίδιό του σ' ἔνα ἀπό τά δύο διαμερίσματα. Αὐτά ἔχουν τώρα πιά καταργηθεῖ, γιατί διευκόλυναν τήν ἐκλογική νοθεία. "Ομως ἡ λέξη «κάλπη» καί «μαυρίζω» ἔχουν μείνει στή γλώσσα μας σχετικά μέ τίς ἐκλογές.

στ) Τό κράτος διαιρεῖται σέ **ἐκλογικές περιφέρειες**. Αὐτές δρίζονται ἀπό εἰδικό νόμο καί μποροῦν νά είναι εὐρεῖς ἡ στενές. Στήν εὐρεία **περιφέρεια** ἐκλέγονται πολλοί βουλευτές, ἀπό τίς διάφορες ἐπαρχίες πού τήν ἀποτελοῦν. "Ολοι αὐτοί οἱ ὑποψήφιοι περιλαμβάνονται σέ κοινό **ψηφοδέλτιο**. 'Αντίθετα, στή στενή **περιφέρεια** είναι δυνατόν νά ἐκλέγεται καί **ἔνας μόνο βουλευτής**.

ζ) Οἱ ἐκλογικές περιφέρειες διαιροῦνται σέ **ἐκλογικά τμήματα**, δῆν γίνεται ἡ ψηφοφορία. Τά τμήματα ἐπιτηροῦνται ἀπό μία ἐφορευτική ἐπιτροπή καί ἀπό τό **δικαστικό ἀντιπρόσωπο**, πού φροντίζει ὥστε οἱ ἐκλογές νά γίνουν ἡσυχα, σύμφωνα μέ τούς νόμους καί νά είναι γνήσιες.

η) Τό κῦρος τῶν ἐκλογῶν ἐλέγχεται ἀπό **ἔνα εἰδικό δικαστήριο** (ἄρθρο 100 τοῦ Συντάγματος). "Αν κάποιος ὑποψήφιος, πού δέν ἔχει τά προσόντα, ἐκλεγεῖ βουλευτής ἡ ἄν, παρόλο πού ἡταν στή θέση τους ἡ ἐφορευτική ἐπιτροπή καί ὁ δικαστικός ἀντιπρόσωπος, ὑπάρχει ὑποψία πώς **ἔνας ἀπό τούς ὑποψηφίους ἀδικήθηκε**, τότε ἔχει κάθε πολίτης τό δικαίωμα νά προσβάλει μέ **ἔνσταση** τό κύρος τῆς ἐκλογῆς. Τό εἰδικό δικαστήριο ἀποτελεῖται ἀπό ἀνώτατους δικαστικούς, ἀρεοπαγίτες καί συμβούλους ἐπικρατείας. 'Εξετάζει μάρτυρες ἡ ἐγγραφα καί μπορεῖ, ἄν πεισθεῖ γιά τήν ἀκρίβεια τῆς ἔνστάσεως, ν' ἀκυρώσει τήν ἐκλογή στήν περιφέρεια, δῆν ἡ διεξαγωγή ἔγινε χωρίς νά τηρηθοῦν οἱ νόμοι. 'Εκεῖ διενεργοῦνται ἀργότερα ἐπαναληπτικές ἐκλογές.

Δύο είναι, κυρίως, τά έκλογικά συστήματα: τό πλειοψηφικό καί τό άναλογικό.

Μέ τό πλειοψηφικό σύστημα έκλεγεται ό υποψήφιος τοῦ κόμματος ἐκείνου πού, σέ σχέση μέ τό δεύτερο κόμμα, πήρε ἔστω καί μία ψῆφο περισσότερη.

Μέ τό άναλογικό σύστημα οἱ ἔδρες τῶν βουλευτῶν κατανέμονται ἀνάλογα μέ τὸν ἀριθμό τῶν ψήφων πού πήρε κάθε κόμμα. Ἐν π.χ. σέ μια περιφέρεια άναλογοῦν 25 ἔδρες στὴ Βουλὴ καί ψηφίσουν 175.000 ἐκλογεῖς, θά διαιρέσουμε τό σύνολο τῶν ψηφοφόρων αὐτῶν μέ τὸν ἀριθμό τῶν βουλευτικῶν ἔδρῶν καί βρίσκουμε ἔτσι τὴν ἐκλογική βάση ($175.000 : 25 = 7.000$). Τά κόμματα πού μετέχουν στὴν ἐκλογή θά πάρουν τόσους βουλευτές, ὅσες φορές χωρεῖ ἡ ἐκλογική βάση (δηλαδή τό 7.000) στὸν ἀριθμό τῶν ψήφων πού ἔλαβαν. Ἐάν λ.χ. ἔνα κόμμα πήρε 72.000 ψήφους, τοῦ ἀντιστοιχοῦν 10 ἔδρες ($72.000 : 7.000 = 10$) καί θά ἔχει ύπόλοιπο 2.000 ψήφους, πού θά κατανεμηθοῦν μέ διάφορους ὑπολογισμούς (δεύτερη κατανομή). Τίς ύπόλοιπες ἔδρες θά λάβουν οἱ ύποψήφιοι τῶν ἄλλων κομμάτων, πάντοτε μέ τὴν ἀναλογία 7.000 ψῆφοι = 1 βουλευτική ἔδρα. Τό δεύτερο κόμμα μέ 50.000 ψήφους θά πάρει 7 ἔδρες ($50.000 : 7 = 7$), μέ ύπόλοιπο 1.000 ψήφους, τό τρίτο μέ 30.000 ψήφους θά πάρει τέσσερις ἔδρες, μέ ύπόλοιπο 2.000 ψήφους, καί τό τελευταῖο μέ 18.000 μόνο δύο ($18.000 : 7 = 2$), μέ ύπόλοιπο 4.000 ψήφους.

Ἄντιθετα, ἂν ἐφαρμόσουμε μέ τοὺς ἴδιους ἀριθμούς τό πλειοψηφικό σύστημα, τό ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν θά είναι ἐντελῶς διαφορετικό, γιατὶ τό κόμμα πού ἔλαβε 72.000 ψήφους θά πάρει καὶ τίς 25 ἔδρες, ἐφόσον τά ύπόλοιπα κόμματα πήραν λιγότερους ψήφους καί μολονότι ὅλα μαζί συγκέντρωσαν περισσότερες ψήφους ἀπό τό κόμμα τῆς πλειοψηφίας, δέ θά κερδίσουν οὕτε μία ἔδρα.

Τό άναλογικό σύστημα εὐνοεῖ τὴν πιστή ἀπογραφή τῶν διαφόρων πολιτικῶν δυνάμεων, ἐνῷ τό πλειοψηφικό ἐπιτρέπει νά σχηματιστοῦν ίσχυρές κυβερνήσεις.

Ἐκτός ὅμως ἀπό τά δύο αὐτά έκλογικά συστήματα, ύπάρχουν καί ἄλλα, πού ἀποτελοῦν ἔνα συνδυασμό τοῦ άναλογικοῦ καί τοῦ πλειοψηφικοῦ. Τά κυριότερα είναι ή ἐνισχυμένη άναλογική καί τό μικτό.

Στήν ένισχυμένη άναλογική ύπάρχουν οι λεγόμενες πρώτη και δεύτερη κατανομή (όπως άλλωστε και στήν άπλη άναλογική). Στήν πρώτη κατανομή μετέχουν δλα τά κόμματα και έκλεγουν άριθμό βουλευτῶν άναλογο μέ τόν άριθμό τῶν ψήφων πού ἔλαβαν, ἐνῶ τά ύπόλοιπα τῶν ψήφων ἀθροίζονται σέ εὐρύτερες περιφέρειες, ὅπου γίνεται ή δεύτερη κατανομή. "Οταν ὅμως τό σύστημα είναι ή ένισχυμένη άναλογική, τότε στή δεύτερη κατανομή δέ μετέχουν πιά δλα τά κόμματα, άλλα μόνο τά μεγάλα, δηλαδή ἐκεῖνα πού θά συγκεντρώσουν δρισμένο ποσοστό ψήφων σέ δλη τή χώρα. Τό ποσοστό αὐτό δέν είναι δμοιο πάντοτε σέ δλες τίς ἐκλογές, άλλα δρίζεται κάθε φορά διαφορετικά ἀπό τόν ἐκλογικό νόμο. Τό 1974 οι ἐκλογές ἔγιναν μέ τήν ένισχυμένη άναλογική και τό ποσοστό τῶν ψήφων γιά τή συμμετοχή στή δεύτερη κατανομή είχε δριστεῖ γιά τά κόμματα σέ 17% τοῦ συνόλου και γιά τούς συνασπισμούς κομμάτων σέ 25%. Στίς ἐκλογές τοῦ 1958 τό ποσοστό αὐτό είχε δριστεῖ μεγαλύτερο, δηλαδή σέ 25% γιά τά κόμματα και σέ 35 και 40% γιά τούς συνασπισμούς κομμάτων.

Μέ τό σύστημα αὐτό τά μεγάλα κόμματα ἀποκτοῦν και ἄλλες ἔδρες.

Μικτό είναι τό ἐκλογικό σύστημα κατά τό όποιο σέ ἄλλες ἐκλονικές περιφέρειες τοῦ κράτους ἐφαρμόζεται τό πλειοψηφικό, σέ ἄλλες ή ένισχυμένη άναλογική και σέ ἄλλες ή άπλη άναλογική. Τό σύστημα αὐτό ἐφαρμόστηκε στήν Ἑλλάδα κατά τίς ἐκλογές τῆς 19 Φεβρουαρίου 1956.

§ 37. ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

1. Πῶς ψηφίζονται οι νόμοι.

Η νομοθετική ἔξουσία ἀσκεῖται ἀπό τή Βουλή η ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας μᾶς λέει τό ἄρθρο 26 τοῦ Συντάγματος. Γιά νά γίνει δμως ἔνας νόμος, χρειάζεται πρώτα νά ψηφιστεῖ ἀπό τή Βουλή, ὕστερα νά κυρωθεῖ ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας και τέλος πρέπει νά δημοσιευτεῖ στήν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως».

Η ψήφιση δμως τῶν νόμων ἀπό τή Βουλή γίνεται μέ μιά ὄρισμένη διαδικασία, πού ἐπιβάλλεται ἀπό τά ἄρθρα 73—76 τοῦ Συντάγματος.

‘Υπάρχει πρῶτ’ ἀπ’ δλα ή γενική ἀρχή ὅτι «δικαίωμα προτάσεως νόμων εἰς τήν Βουλὴν και τήν κυβέρνησιν» (ἄρθρο 73, παρ. 1 τοῦ Συντάγ-

ματος). Ὡς Βουλή ἀσκεῖ τό νομοθετικό της ἔργο «ἐν ὀλομελείᾳ», δηλαδή πρέπει νά είναι παρόντες ὅλοι οι βουλευτές και οι ἀποφάσεις νά ἐγκριθοῦν ἀπό τήν πλειοψηφία τῶν παρόντων, οι όποιοι ποτέ δέν μποροῦν νά είναι λιγότεροι ἀπό τό 1/4 τοῦ συνόλου τῶν Βουλευτῶν, δηλαδή σήμερα 75 (ἄρθρο 67 τοῦ Συντάγματος).

Ἡ Βουλὴ μπορεῖ νά ὁρίσει στόν κανονισμό της ὅτι θά διαιρεθεῖ σέ δύο τό πολύ τμήματα και θά ὁρίσει πῶς θά μοιραστοῦν κατά ὑπουργεῖα οι ἀρμοδιότητες τῶν τμημάτων (ἄρθρο 70 τοῦ Συντάγματος).

Ὥοπεσδήποτε ὅμως ὑπάρχουν ὄρισμένα θέματα πού δέν ἐπιτρέπεται ποτέ νά παραπεμφθοῦν σέ τμήματα και πρέπει πάντοτε νά συζητοῦνται στήν ὀλομέλεια. Τά κυριότερα ἀπό αὐτά είναι οι νόμοι πού θά ἀλλάξουν τό ἐκλογικό σύστημα και οι νόμοι πού θίγουν τήν προστασία τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων.

Ἡ διαδικασία περνᾶ ἀπό τά ἔξῆς στάδια:

1. Ὁ νόμος ὑποβάλλεται σέ σχέδιο (νομοσχέδιο) στή Βουλή, συνήθως ἀπό τόν ἀρμόδιο ὑπουργό. "Ετσι π.χ. ἔνα νομοσχέδιο γιά τά σχολεῖα θά τό φέρει ὁ 'Ὑπουργός Παιδείας, ἔνα νομοσχέδιο γιά τά λεωφορεῖα ὁ 'Ὑπουργός Μεταφορῶν κ.ο.κ. "Αν μέσα στό νομοσχέδιο προβλέπονται καινούριες δαπάνες πού θά ἐπιβαρύνουν τό δημόσιο, δέν μπορεῖ νά συζητηθεῖ, ἂν δέ συνοδεύεται ἀπό ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους πού καθορίζει πόση θά είναι ἡ δαπάνη (ἄρθρο 75 Συντάγματος) και μέ ποιόν τρόπο θά καλυφθεῖ.

2. "Ολα τά νομοσχέδια πρέπει νά συνοδεύονται ἀπό αἰτιολογική ἔκθεση, ὅπου ἀναγράφεται ὁ λόγος γιατί πρέπει νά ψηφιστεῖ τό νομοσχέδιο και τί ἀποτελέσματα ἐλπίζεται ὅτι θά ἔχει ὁ νόμος στή ζωή τοῦ τόπου.

3. Μόλις ὑποβληθεῖ τό νομοσχέδιο στή Βουλή, παραπέμπεται στήν ἀρμόδια κοινοβουλευτική ἐπιτροπή (π.χ. τό νομοσχέδιο γιά τά σχολεῖα στήν ἐπιτροπή ἐπί τῆς Παιδείας) και, ἀφοῦ ἡ ἐπιτροπή τό ἐπεξεργαστεῖ, εἰσάγεται στή Βουλή — τήν ὀλομέλεια ἡ τό ἀρμόδιο τμῆμα —, γιά νά ψηφιστεῖ.

4. Κάθε νομοσχέδιο συζητεῖται και ψηφίζεται ἀπό τή Βουλή (σέ ὀλομέλεια ἡ σέ τμήματα) σέ δύο διαφορετικές συνεδρίασεις, πού ἀπέχουν μεταξύ τους κατά δύο μέρες τουλάχιστον (ἄρθρον 76, παρ. 2).

Στήν πρώτη συνεδρίαση τό νομοσχέδιο ψηφίζεται στίς γενικές του

διατάξεις, αύτό πού λέγεται «κατ' ἀρχήν» και «κατ' ἄρθρον» γιά πρώτη φορά, δηλαδή κάθε μία ἀπό τίς διατάξεις του ψηφίζεται χωριστά. Στή δεύτερη συνεδρίαση «κατ' ἄρθρον καί ώς σύνολον».

Σέ εξαιρετικές περιπτώσεις ἐπιτρέπεται νά ψηφιστεῖ ἔνα νομοσχέδιο σέ μιά μόνη συνεδρίαση, ὅταν ἡ κυβέρνηση τό χαρακτηρίσει ώς «κατεπείγον», ἀλλά στή συζήτηση πρέπει νά είναι παρόντες ὁ πρωθυπουργός, ὁ ἀρμόδιος ὑπουργός και οἱ ἀρχηγοί τῶν κομμάτων (ἄρθρο 76, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος).

Ορισμένοι νόμοι πού ἀφοροῦν τήν ἐπικύρωση ἐνός κώδικα, δηλαδή ἐνός συνόλου διατάξεων γιά ἔναν ὄρισμένο θεσμό πού ἔχει περάσει ἀπό ἐπιστημονική ἐπεξεργασία ἐπιτροπῆς εἰδικῶν, διορισμένων, γιά τή μελέτη αὐτή μέ διατάξεις νόμων, μποροῦν νά ψηφιστοῦν ἀπό τήν ὀλομέλεια τῆς Βουλῆς μέ ἔναν ιδιαίτερο νόμο πού τούς ἐγκρίνει σάν σύνολο. Π.χ. ὁ Κώδικας ὁδικῆς κυκλοφορίας.

5. Ἐφοῦ ψηφιστεῖ ἔνας νόμος, διαβιβάζεται στόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, γιά νά τόν «κυρώσει» μέ τήν ὑπογραφή τοῦ καί νά διατάξει τή δημοσίευσή του στήν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως». Δέκα ήμέρες μετά τή δημοσίευσή του ὁ νόμος ἀρχίζει νά ἐφαρμόζεται σέ ὅλη τήν ἐπικράτεια καί κανένας δέν μπορεῖ νά ισχυριστεῖ ὅτι δέν τόν γνωρίζει. Αύτό ἐννοοῦμε, ὅταν λέμε «ἄγνοια νόμου δέν ἐπιτρέπεται».

2. Νομοθετικά διατάγματα

Ἡ Βουλή δέ συνεδριάζει ὅλο τό χρόνο. Συνέρχεται σέ συνόδους τακτικές καί ἔκτακτες. Ὁταν ἡ Βουλή διακόψει τίς ἐργασίες τῆς, οἱ βουλευτές πηγαίνουν στίς ἐπαρχίες τους. Εἶναι ὅμως δυνατόν στό διάστημα πού ἡ Βουλή ἔχει διακοπές νά προκύψουν θέματα ἐπείγοντα πού πρέπει νά ρυθμιστοῦν ἀμέσως. Γι' αὐτό τό Σύνταγμα προβλέπει στό ἄρθρο 43, παρ. 4 ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μπορεῖ νά προχωρήσει στήν ἔκδοση νομοθετικῶν διαταγμάτων (Ν.Δ.), πού θεωροῦνται ώς νόμοι. Γιά νά γίνει ὅμως αὐτό, πρέπει νά ὑπάρχει ἡ συγκατάθεση τοῦ εἰδικοῦ τμήματος πού συγκροτεῖται, ὥπως καί τά ἄλλα τμήματα καί οἱ ἐπιτροπές τῆς Βουλῆς, ἀνάλογα μέ τή δύναμη τῶν κομμάτων ἢ διμάδων ἀκόμη καί τῶν βουλευτῶν πού είναι ἀνεξάρτητοι (ἄρθρο 71 τοῦ Συντάγματος). Ὁ τρόπος λειτουργίας αὐτοῦ τοῦ τμήματος διακοπῶν καθώς καί τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν πού θά ἐπεξεργάζονται

τά θέματα πού θά συζητηθοῦν ἐκεῖ όριζεται ἀπό τὸν κανονισμό τῆς Βουλῆς. Γιά νά ψηφιστοῦν ἀποφάσεις στὸ τμῆμα αὐτό, ὅπως καὶ στὰ ἄλλα τμῆματα τῆς Βουλῆς, χρειάζεται ἡ πλειοψηφία τῶν παρόντων, πού ποτέ ὅμως δέν μπορεῖ νά είναι κατώτερη ἀπό τὰ 2/5 τῶν βουλευτῶν πού συμμετέχουν σ' αὐτό τὸ τμῆμα. Γιά τὸ 1976 τὸ τμῆμα διακοπῶν όριστηκε νά ἔχει 60 μέλη καὶ 30 ἀναπληρωματικά.

Ἡ ἄδεια πού δίνει ἡ Βουλή στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας νά προβεῖ στήν ἔκδοση νομοθετικῶν διαταγμάτων λέγεται «νομοθετική ἔξουσιοδότηση» καὶ ὅσο ἵσχε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1952 ἡ ἐπιτροπή τῆς Βουλῆς πού ἐνέκρινε τά νομοθετικά διατάγματα λεγόταν «Ἐπιτροπή Ἐξουσιοδοτήσεως ἡ Μικρή Βουλή».

Φυσικά οὕτε στό τμῆμα διακοπῶν, ὅπως συμβαίνει καὶ γιά ἄλλα τμῆματα, δέν μποροῦν νά συζητηθοῦν θέματα πού μόνο ἡ ὀλομέλεια τῆς Βουλῆς μπορεῖ νά χειριστεῖ, ὅπως είναι οἱ νόμοι πού θίγουν τά ἀτομικά δικαιώματα, οἱ νόμοι γιά τό ἐκλογικό σύστημα ἡ γιά τήν κατάσταση πολιορκίας καὶ ἄλλοι (ἄρθρο 72 τοῦ Συντάγματος).

Ἀναγκαστικοί νόμοι λέγονται οἱ νόμοι πού δέν ψηφίστηκαν οὕτε ἀπό τή Βουλή οὕτε ἀπό τά τμῆματά της, ἀλλά ἐκδόθηκαν ἀπό τήν κυβέρνηση «ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς» καὶ χωρίς τήν ἔξουσιοδότησή της. Οἱ νόμοι αὐτοί είναι ἀντισυνταγματικοί. Στό καιρό τῆς δικτατορίας τῆς 4ης Αύγουστου 1936 καὶ στή δικτατορία 1976 — 1974 ὅλοι οἱ νόμοι πού δημοσιεύθηκάν ἦταν ἀναγκαστικοί (A.N.).

§ 38. ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ

1. Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

“Οταν οἱ νόμοι ὑπογραφοῦν ἀπό τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ σφραγιστοῦν μέ τή «μεγάλη τοῦ κράτους σφραγίδα», φυλάγονται τά πρωτότυπα στό Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης. Ἐπειδή ὅμως δέν μπορεῖ κάθε πολίτης νά πηγαίνει στό Ὑπουργεῖο νά διαβάζει τό κείμενο τοῦ νόμου, ὑπάρχει ἔνα ἐπίσημο κείμενο μέ τήν ἐγγύηση τοῦ κράτους ὅτι είναι ὅμοιο μέ τό πρωτότυπο. Τό κείμενο αὐτό θά τό βροῦμε στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως πού δημοσιεύει πιστά τό νόμο καὶ τόν κάνει ἔτσι γνώστο στούς πολίτες. Τό κράτος ἔχει δικό~~τούς~~ τό «Ἐθνικό Τυπογραφεῖο» ἀπό τό 1825.

‘Η Ἐφημερίδα τῆς κυβερνήσεως διαιρεῖται σέ τόμους (κάθε τόμος περιέχει τά φύλλα ἐνός ήμερολογιακοῦ ἔτους) καὶ σέ τεύχη, πού ἄλλο περιέχει τοὺς νόμους, ἄλλο τὰ διατάγματα καὶ τίς ὑπουργικές ἀποφάσεις, ἄλλο τοὺς διορισμούς, τίς ἀπολύσεις καὶ μεταθέσεις ὑπαλλήλων κτλ. Ἐπί πλέον ὑπάρχουν καὶ Δελτία, ὅπως τὸ «Δελτίο Ἀνωνύμων Ἐταιρειῶν» καὶ τὸ «Δελτίο Σημάτων καὶ Διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας».

2. Ἀριθμηση τῶν νόμων

Ἐπί τῆς βασιλείας τοῦ "Οθωνα ἄρχισε ἡ ἀριθμηση τῶν νόμων μέ ελληνικά γράμματα κατά τὸ ἀρχαῖο πρότυπο Α,Β,Γ. κτλ. Ἔτσι π.χ. ὁ νόμος ΧΠΘ (περὶ ἐπιτροπείας ἀνηλίκων) είναι ὁ νόμος ὑπ' ἀριθ. 689. Ἀπό τὴν βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου Α' (1913) ἄρχισε νέα ἀριθμηση μέ ἀραβικούς ἀριθμούς (1,2,3 κτλ.), πού συνεχίστηκε καὶ στήν περίοδο τῆς δημοκρατίας (1924—1935) χωρίς νά διακοπεῖ ἡ σειρά καὶ μετά τήν παλινόρθωση τῆς βασιλείας ὡς τίς 4 Αὐγούστου 1936.

Ἡ δικτατορία Μεταξᾶ ἄρχισε πάλι νά ἀριθμεῖ ἀπό τὸ 1 τοὺς ἀναγκαστικούς νόμους (A.N.) πού ἔξεδιδε, οἱ ὁποῖοι ἀπό τὸ 1936 ὡς τὸ 1941 ἔφθαναν τούς 2925. Ἀπό τότε ἐπικράτησε ἡ συνήθεια νά ἀναφέρεται δίπλα στὸν ἀριθμό τοῦ νόμου καὶ ἡ χρονιά πού δημοσιεύτηκε (π.χ. A.N. 2900/1941).

Στήν ἐποχή τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς τῆς χώρας (1941—1944) ἐφαρμόστηκε ἐπίσης νέα ἀριθμηση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων (N.D.) ἀπό 1—2243, πάντοτε μέ μνεία τῆς χρονιᾶς καὶ ἀπό τὸ 1941—1944 τῶν νόμων (N) 1—1181.

Μετά τήν παλινόρθωση καὶ ἐπί βασιλείας τῶν Γεωργίου Β', Παύλου Α' καὶ Κωνσταντίνου Β' ἡ ἀριθμηση τῶν νόμων ἀρχίζει πάλι ἀπό 1 καὶ φθάνει στὸν 4610, μέ μνεία πάντοτε τῆς χρονολογίας, ὡς τήν 21η Ἀπριλίου 1967. Κατά τήν πρώτη φάση τῆς δικτατορικῆς ἐπταετίας (1967—1973) δημοσιεύθηκαν τά νομοθετικά διατάγματα 1—1403 καὶ στή δεύτερη φάση τῆς δικτατορίας (Νοέμβριος 1973—Ιούλιος 1974) τά N.D. 1—494.

Μετά τήν πτώση τῆς δικτατορίας (23 Ἰουλίου 1974) ἄρχισε πάλι καινούρια ἀριθμηση τῶν νόμων.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 39. ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΚΡΑΤΟΣ

Η έκτελεστική έξουσία ή λειτουργία, ὅπως ἀναφέρεται ἐπίσημα στό Σύνταγμα (ἄρθρο 26), είναι μία ἀπό τις τρεῖς λειτουργίες, πού, μαζί με τή νομοθετική καί τή δικαστική, συγκροτοῦν τή δημοκρατική μας πολιτεία.

Τό ἴδιο ἄρθρο διευκρινίζει ὅτι «ἡ ἐκτελεστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς κυβερνήσεως» καί μέ αὐτό θέλει νά ἐπισημάνει καί νά καθορίσει ἀκριβῶς τούς δύο φορεῖς τῆς έξουσίας αὐτῆς, πού ἀπό τήν πράξη καί στήν ούσια ἔχει ἀποδειχθεῖ πώς είναι ή σημαντικότερη, περισσότερο ἀποφασιστική καί ἀπό πολλές πλευρές σπουδαιότερη έξουσία τοῦ σημερινοῦ κράτους.

Οπως δείχνει καί τό ὄνομά της, ή ἐκτελεστική έξουσία ἔχει κύριο σκοπό της τήν ἐκτέλεση τῶν νόμων, πού ψηφίζει ή ἄλλη έξουσία (ἢ λειτουργία), ή νομοθετική. Ἀλλά πρακτικά, τό ἔργο πού ἔχει ἀνατεθεῖ ἀπό τήν πολιτεία στήν ἐκτελεστική έξουσία — καί ίδιαίτερα στόν ἔνα ἀπό τούς δύο φορεῖς της, τήν κυβέρνηση — είναι τεράστιο, πολύπλοκο, πολύπλευρο, ἀποφασιστικό καί σημαντικό.

Αὐτή πρέπει νά φροντίσει γιά τήν ἄμυνα καί τήν ἀσφάλεια τῆς χώρας, νά πραγματοποιήσει συμφωνίες μέ φίλους καί ν' ἀντιμετωπίσει ἀντιπάλους καί ἐχθρούς, νά ὁργανώσει καί νά βελτιώσει τά οἰκονομικά τοῦ κράτους, νά ἐπιβαρύνει τούς πολίτες μέ φόρους η ἄλλες δαπάνες, η νά βελτιώσει τίς συνθῆκες ἐργασίας καί ζωῆς τους, νά τούς έξασφαλίσει καλύτερη ύγειονομική περίθαλψη καί συντάξεις. Αὐτή θά δώσει καλύτερες τιμές γιά τά γεωργικά προϊόντα, ἄλλα θ' ἀντιμετωπίσει, ὅπως αὐτή κρίνει καλύτερα, διαμαρτυρίες καί ἀπεργίες καί θά πάρει λογικά μέτρα γιά τήν ἐσωτερική ἡρεμία καί ἀσφάλεια, ὅταν τοῦτο χρειάζεται. Αὐτή δμως μπορεῖ καί νά παρασυρθεῖ καί νά προχωρήσει σέ ἀποφάσεις πού πιθανόν θ' ἀποδειχτοῦν ἐπικίνδυνες καί μποροῦν νά προκαλέσουν μεγαλύτερες ἀντιδράσεις η νά ταράξουν ἀκόμη τήν

έθνική ένότητα της χώρας καί τοῦ λαοῦ. Μέ δυν λόγια αὐτή διοικεῖ καί αὐτή κυβερνᾶ. Καί ἐπειδὴ, μὲ τῇ δύναμῃ καί τίς δυνατότητες πού ἔχει, μπορεῖ νά δώσει σωστή ἡ κακή κατεύθυνση σέ κάθε σχεδόν ζήτημα, εἶναι στήν πραγματικότητα ἡ σπουδαιότερη ἀπό τίς τρεῖς ἔξουσίες τοῦ πολιτεύματος.

‘Η Ἑλλάδα, μετά τό δημοψήφισμα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1974, εἶναι πιά προεδρεύμενη δημοκρατία. Γι’ αὐτό ἄλλωστε τό ἄρθρο 26 τοῦ Συντάγματος δρίζει ὅτι ἡ ἐκτελεστική λειτουργία ἀσκεῖται ἀπό κοινοῦ ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καί τήν κυβέρνηση, δηλαδή τόν πρωθυπουργό καί τούς ὑπουργούς.

Ἐπειδή τό 1974, μετά τήν πτώση τῆς δημοκρατίας, μεσολάβησε μιά μεταβατική περίοδος, ἡ Βουλή ἔξελεξε ἀρχικά προσωρινό Πρόεδρο Δημοκρατίας, τό Μιχαήλ Στασινόπουλο. Στίς 14 Ἰουνίου 1975 ἡ Βουλή, ἀφοῦ συμπλήρωσε τήν ἐπεξεργασία τοῦ νέου Συντάγματος καί ψήφισε τό νέο Καταστατικό Χάρτη τῆς χώρας, ἔξελεξε μέ μυστική ψηφοφορία, ὥστα δρίζει τό ἄρθρο 32 τοῦ Συντάγματος, πρῶτο Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τόν Κωνσταντίνο Τσάτσο.

Τό δημοψήφισμα τῆς 8ης Δεκεμβρίου τοῦ 1974 ἦταν ἀπαραίτητο γιά νά τερματιστεῖ μιά ἐκκρεμότητα πού ὅλοι, ἀκόμη καί ὁ τέως βασιλιάς, τήν ἀναγνώρισαν. Ἀπό τή στιγμή πού μέ πλειοψηφία σχεδόν 70% ὁ ἐλληνικός λαός ἔκρινε καί διάλεξε τή δημοκρατία ώς τό πολίτευμα πού ἤθελε, κάθε ἀμφισβήτηση καί ἐπιφύλαξη είχαν τερματιστεῖ καί παραμεριστεῖ.

Μέ βάση τήν ἐτυμηγορία αὐτή τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἡ συνταγματική Βουλή, ἡ Βουλή δηλαδή πού είχε τήν εἰδική ἐντολή τοῦ λαοῦ νά ψηφίσει τό Σύνταγμα, ἐνέκρινε τά σχετικά ἄρθρα τοῦ νέου Συντάγματος, τά ὅποια καθορίζουν τή μορφή τοῦ πολιτεύματός μας καί προβλέπουν μέ κάθε λεπτομέρεια πῶς ἐκλέγεται ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τί ἐκφράζει καί τί ἀντιπροσωπεύει στήν ὑψηστή θέση πού καταλαμβάνει, ποιές ὑποχρεώσεις ἔχει, ποιός εἶναι ὁ ρόλος του γενικά, ποιά εἶναι τά καθήκοντά του. Τό νέο ἐλληνικό Σύνταγμα καθορίζει ὅλα αὐτά μέ κάθε λεπτομέρεια. Καί ἀφιερώνει 21 ἀπό τά ἄρθρα του (ἀπό τό 30ό μέχρι καί τό 50ό) στό ρόλο, τά καθήκοντα, τίς ἀρμοδιότητες, τά δικαιώματα καί τίς ὑποχρεώσεις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Τά αρθρα 30—34 τοῦ Συντάγματος καθορίζουν τίς λεπτομέρειες καὶ τόν τρόπον ἐκλογῆς τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, τόν ἀντικαταστάτη του σέ περίπτωση ἀπουσίας καὶ ὁρισμένα ἄλλα λεπτομερειακά ἢ διαδικαστικά θέματα. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται γιά πέντε χρόνια. Μπορεῖ νά ἐκλεγεῖ κάθε "Ελληνας πολίτης ηλικίας 40 καὶ πάνω χρόνων καὶ ψηφοφόρος.

1. Ἀνεύθυνο τοῦ Προέδρου

Ίδιαίτερη σημασία ἔχει τό κεφάλαιο «Ἐξουσίαι καὶ εὐθύνη τοῦ Προέδρου», ὅπου μέ τό ἀρθρο 35 καθορίζει τό λεγόμενο «ἀνεύθυνον τοῦ αίρετοῦ ἀνώτατου ἀρχοντος», πού ἵσχυε ἄλλωστε καὶ σέ ὅλα τά προηγούμενα ἑλληνικά Συντάγματα, εἴτε βασιλιάς ἦταν ὁ ἀνώτατος ἀρχοντας, εἴτε (ὅπως στήν περίοδο μεταξύ 1924 καὶ 1935) Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

Τό «ἀνεύθυνο» κρίνεται ἀναγκαῖο, ἐπειδή ὁ ἀνώτατος ἀρχοντας, στή δική μας περίπτωση ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, δέν μπορεῖ καὶ δέν ἐπιτρέπεται νά φέρει πολιτικές ἢ ἄλλες εὐθύνες γιά τό καθετί πού ὑπογράφει, εἴτε νόμος είναι, εἴτε Προεδρικό Διάταγμα, εἴτε διάγγελμα, εἴτε ὁ, τιδήποτε ἄλλο. Ἐπειδή ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διέφειλε νά μένει πάνω ἀπό τίς πολιτικές διαμάχες ἄλλα καὶ ἐπειδή διέφειλε νά ἀποδέχεται τή διακυβέρνηση τῆς χώρας ἀπό τήν πλειοψηφία τῆς Βουλῆς, είναι πολιτικά δρθό καὶ λογικό νά ὑπογράφει καὶ νά ἐγκρίνει μέ τήν ὑπογραφή του τίς ἀποφάσεις τῆς Βουλῆς καὶ τίς πράξεις τῆς κυβερνήσεως, χωρίς ὅμως νά φέρει ὁ ἴδιος προσωπική εὐθύνη γιά τίς πράξεις αὐτές.

Τό «ἀνεύθυνο» αὐτό ὅμως κατοχυρώνεται μέ τήν ὑποχρέωση πού ἐπιβάλλει τό Σύνταγμα μέ τό ἀρθρο 35: «οὐδὲμία πρᾶξις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἵσχυε ἡ ἐκτελεῖται, ἀν δέν ἔχῃ ἐπίσης καὶ τήν ὑπογραφήν τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ ἢ τοῦ ιδίου τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὅταν αὐτὸν ἀπαιτήται, ἢ ὅλων τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου».

Μέ τόν τρόπο αὐτό ἡ πολιτική εὐθύνη μεταφέρεται, μπορεῖ κανείς νά πεῖ, «αὐτομάτως» στήν κυβέρνηση καὶ στόν κάθε ὑπουργό χωριστά, ἐνῷ γιά τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας προκύπτει εὐθύνη μόνο σέ εἰδικές περιπτώσεις, γιά εἰδικά ἀδικήματα ἢ ἐνέργειες, δηλαδή γιά ἐσχάτη προδοσία ἢ παραβίαση τοῦ Συντάγματος, ἀλλά καὶ τότε χρειά-

ζεται ειδική διαδικασία και ειδική πλειοψηφία τῆς Βουλῆς (ἄρθρο 49 τοῦ Συντάγματος), γιά νά ἐπιβληθοῦν οἱ νόμιμες κυρώσεις.

Ἐλάχιστες είναι οἱ περιπτώσεις, πού ἀναφέρονται περιοριστικά στὸ ἄρθρο 38 τοῦ Συντάγματος, ὅπου δέ χρειάζονται προσυπογραφή οἱ πράξεις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Οἱ κυριότερες ἀπό αὐτές είναι:

— διορισμός τοῦ πρωθυπουργοῦ.

— ή σύγκληση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ὑπό τήν Προεδρία του σέ ἔκτακτες περιστάσεις.

— ή σύγκληση τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας.

— ή ἄρνηση τοῦ προέδρου νά κυρώσει ἔνα νόμο πού ψήφισε ή Βουλή. Ν' ἀσκήσει δηλαδή τό δικαίωμα τοῦ «βέτο» (ἄρνησηκυρία) και νά ἐπιστρέψει τό νόμο στήν ὀλομέλεια τῆς βουλῆς, ὅπου θά ξανασυζητηθεῖ (ἄρθρο 42, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος) και θά ψηφιστεῖ μόνο μέ απόλυτη πλειοψηφία.

— νά ἀπευθύνει σέ ὅλως ἔξαιρετικές περιστάσεις διαγγέλματα πρός τόν Ἑλληνικό λαό, πού δημοσιεύονται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως (ἄρθρο 44, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

2. Συμβούλιο τῆς Δημοκρατίας

Καὶ στίς περιπτώσεις ὅμως πού τό Σύνταγμα ἀφήνει τόν πρόεδρο νά ἀποφασίσει χωρίς τήν εὐθύνη τοῦ πρωθυπουργοῦ ἢ τῶν ἀρμοδίων ὑπουργῶν πάλι προβλέπεται ἀπό τό ἴδιο τό Σύνταγμα ἔνα συμβουλευτικό ὅργανο, τοῦ ὁποίου τή γνώμη είναι ὑποχρεωμένος νά ζητήσει διόρεστος. Αὐτό είναι τό Συμβούλιο τῆς Δημοκρατίας. Μέ τά προηγούμενα Ἑλληνικά Συντάγματα ὁ βασιλιάς είχε τό δικαίωμα νά συγκαλέσει τό «Συμβούλιο τοῦ στέμματος» και νά ἀκούσει τίς ἀπόψεις του πρίν διόρεστος πάρει μία ἀπόφαση στίς δύσκολες στιγμές τῆς ζωῆς τῆς χώρας. Τό ρόλο τοῦ Συμβουλίου τοῦ στέμματος παίζει σήμερα τό Συμβούλιο τῆς Δημοκρατίας.

Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 39 τοῦ Συντάγματος τό συμβούλιο αὐτό συγκαλεῖται σέ κάθε σοβαρή ἐθνική περίσταση. Ἀπαρτίζεται ἀπό ἑκείνους πού διατέλεσαν πρόεδροι δημοκρατίας, ἐκλεγμένοι κατά τρόπο δημοκρατικό ἀπό τό λαό ἢ τούς ἐκπροσώπους του, ἀπό τούς πρώην πρωθυπουργούς πού κυβέρνησαν τή χώρα μέ ψῆφο ἐμπιστοσύνης τῆς

Βουλῆς καί ἀπό τὸν ἀρχηγό τῆς «ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως», δηλαδή τοῦ κόμματος πού ἔρχεται δεύτερο σέ ἀριθμό βουλευτῶν στό κοινοβούλιο.

Οἱ ἀποφάσεις τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ δέ δεσμεύουν νομικά τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, παίζουν ὅμως σπουδαῖο ρόλο ἀπό πολιτική ἄποψη.

3. Τακτικά καθήκοντα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

΄Από ὅσα θά ἴδομε παρακάτω θά διαπιστώσουμε ὅτι τὰ καθήκοντα πού ἀναθέτει τὸ Σύνταγμα στὸν Πρόεδρο Δημοκρατίας εἰναι πολλά καὶ σπουδαῖα. Δέν πρέπει ὅμως νά λησμονήσουμε πώς οὐσιαστικά οἱ πράξεις τους εἰναι πράξεις τῶν ὑπουργῶν, δηλαδή τῆς κυβερνήσεως. Αὐτὸ ὅμως δέ σημαίνει πώς τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου εἰναι διακοσμητικό. «Ἐνας συνετός καὶ μέ ήθικο κύρος ἀνώτατος ἄρχοντας μπορεῖ νά ἐπηρεάσει τούς ὑπουργούς του πρός τὸ καλό καὶ νά ἐμποδίσει μέ κατάλληλη χρήση τῶν δικαιωμάτων του τό κακό. Γι' αὐτό ἄλλωστε καὶ τό ἄρθρο 30 τοῦ Συντάγματος τὸν ὀνομάζει «ρυθμιστή τοῦ πολιτεύματος».

Τὰ κυριότερα ἀπό τὰ καθήκοντα τοῦ Προέδρου εἰναι τά ἔξῆς:

α)-Διορίζει καὶ παύει τὸν πρωθυπουργό καὶ τοὺς ὑπουργούς. Στό κοινοβούλευτικό σύστημα ὁ Πρόεδρος εἰναι ὑποχρεωμένος νά διορίζει πρωθυπουργό καὶ μέλη τῆς κυβερνήσεως πρόσωπα πού ἔχουν τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς Βουλῆς, γιατί διαφορετικά θά ἀναγκαστοῦν νά παραιτηθοῦν (ἄρθρα 37, παρ. I καὶ 38 τοῦ Συντάγματος).

β) Ἐπικυρώνει καὶ ἐκδίδει τοὺς νόμους πού ψήφισε ἡ Βουλή καὶ τοὺς δημοσιεύει στήν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» (ἄρθρο 42 τοῦ Συντάγματος).

γ) Είναι ἀρχηγός τοῦ στρατοῦ, τοῦ στόλου καὶ τῆς ἀεροπορίας ἡ, ὅπως λέει τό ἄρθρο 45 τοῦ Συντάγματος, «ἄρχει τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας». Αὐτό δέ σημαίνει ὅτι εἰναι πραγματικά ὁ οὐσιαστικός ἥγετης τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἀλλά ὅτι ὅλοι οἱ στρατιωτικοί πρέπει νά ὑπακούουν στίς διαταγές του, πού ἐκδίδονται «ἐν ὀνδματι τῆς κυβερνήσεως». Ἐπίσης ἀπονέμει τούς βαθμούς στούς ἀξιωματικούς..» Ομως καὶ στήν περίπτωση αὐτή δέν μπορεῖ νά ἐνεργήσει αὐθαίρετα καὶ νά εύνοήσει πρόσωπα τῆς ἐκλογῆς του, γιατί οἱ προαγωγές καὶ οἱ διάφορες

τοποθετήσεις γίνονται μέ βάση τίς γνωμοδοτήσεις τῶν εἰδικῶν ὑπηρεσιακῶν συμβουλίων. Δηλαδή προάγεται κανείς, εἴτε ἐπειδή ὑπηρέτησε δρισμένα χρόνια σ' ἓνα βαθμό («κατ' ἀρχαιότητα»), εἴτε ἐπειδή ἔδειξε ιδιαίτερο ζῆλο ἢ ἐπίδοση στήν υπηρεσία του («κατ' ἐκλογήν») ἢ «κατ' ἀπόλυτον ἐκλογήν»).

δ) Διορίζει καί παύει τούς δημοσίους ύπαλληλους (ἄρθρο 46 τοῦ Συντάγματος). Ἀλλά καὶ αὐτό δέ σημαίνει ὅτι οἱ δημόσιοι ύπαλληλοι βρίσκονται στή διάθεση τοῦ Προέδρου ἢ τοῦ ύπουργοῦ καὶ ἔχαρτωνται ἀπό αὐτούς, ἀφοῦ, κατά τό Σύνταγμα, είναι μόνιμοι, δηλαδή δέν παύονται, ἢ δέν καταργηθεῖ μέ νόμο ή θέση στήν όποια υπηρετοῦν, ἐνώ διορίζονται σύμφωνα μέ εἰδικούς νόμους, πού όρίζουν καὶ τά σχετικά πρόσοντα γιά κάθε θέση. Ἐξάλλου παύονται μόνο ὕστερα ἀπό ἀπόφαση εἰδικοῦ υπηρεσιακοῦ συμβουλίου, πού είναι ἀνεξάρτητο ἀπό τήν κυβέρνηση. Οἱ διορισμοί καθώς καὶ οἱ ἀπολύτεις τῶν δημοσίων ύπαλληλων δημοσιεύονται στήν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» (τεῦχος Γ).

ε) Απονέμει τά ἑλληνικά παράσημα σέ "Ελληνες καὶ σέ ύπηρκόους ξένων κρατῶν (ἄρθρο 46, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος). Σύμφωνα μέ μιά ἀπό τίς πιό βασικές διατάξεις τοῦ Συντάγματος (ἄρθρο 4, παρ. 7) δέν ἀναγνωρίζονται στούς "Ελληνες τίτλοι εὐγενείας (π.χ. κόμης, βαρόνος, ἀνάγνωρισης κτλ.). Αὐτό ἀποτελεῖ μιά δημοκρατική ἀρχή, πού πήραμε ἀπό δούκας κτλ.). Αὐτό ἀποτελεῖ μιά δημοκρατική ἀρχή, πού πήραμε ἀπό ἄλλα πολιτεύματα (τό ἀμερικανικό, τό ἑλβετικό κτλ.). "Ελληνες ὅμως καθώς καὶ ξένοι, πού μέ όποιοδήποτε τρόπο ἔξυπηρέτησαν τήν Ελλάδα καὶ τά ἑλληνικά συμφέροντα, παίρνουν σάν ἡθική ἀνταμοιβή ἑλληνικά παράσημα. Τά παράσημα αὐτά ἀπονέμονται ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας.

στ) Μπορεῖ νά ἀπονείμει χάρη ἢ ἀμνηστία στούς καταδικασμένους ἀπό τά ποινικά δικαστήρια ἢ σέ ὄσους ύπεπεσαν σέ ἀξιόποινες πράξεις (ἄρθρο 47 τοῦ Συντάγματος).

Χάρη. Ἡ χάρη παρέχεται γιά όποιοδήποτε ἀδίκημα, ἀλλά μόνο ἀφοῦ ἐκδοθεῖ ἀπό τό δικαστήριο ἡ καταδικαστική ἀπόφαση. Μέ τή χάρη ὁ καταδικασμένος ἀπαλλάσσεται ἀπό τό νά ἐκτίσει δλόκληρη τήν ποινή του ἢ τό ύπόλοιπο τῆς ποινῆς του. Χάρη υπάρχει ἐπίσης, ὅταν ἡ ποινή μετατραπεῖ καὶ γίνει ἡπιότερη, π.χ. ὅταν ἡ θανατική ποινή γίνει ίσοβια δεσμά. Ἡ χάρη ἀφορᾶ μόνο τήν ἐκτέλεση τῆς ποινῆς, χωρίς νά μεταβάλλει οὕτε νά καταργεῖ τά ἄλλα ἀποτελέσματα τῆς καταδίκης, π.χ. τή στέρηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Αμνηστία. Η άμνηστία άντιθετα, ή όποια δίνεται μόνο σέ πολιτικά άδικήματα, έξαφανίζει όλοκληρωτικά τήν άξιόποινη πράξη, είτε έχει καταδικαστεῖ ο άμνηστευόμενος είτε όχι. Πολλές φορές δίνεται και πρίν από τη δίκη. Ο άμνηστευόμενος μπορεῖ, ύστερ' απ' αυτά, νά θεωρηθεῖ ότι δέ διέπραξε καμία άξιόποινη πράξη. Τό Σύνταγμα άπαγορεύει ρητά τήν άμνηστία σέ κοινά έγκλήματα.

Η άμνηστία παρέχεται όταν τό κράτος κρίνει πώς είναι συμφέρον νά λησμονήθοιν δρισμένες πράξεις, πού είχαν διαταράξει τήν τάξη. Πολιτικά άδικήματα είναι π.χ. ή έσχατη προδοσία, έπαναστατικά κινήματα, πολιτικές συνωμοσίες, έξεγέρσεις κτλ.

ζ) Αντιπροσωπεύει τό κράτος στίς σχέσεις του μέ αλλα κράτη και ύπογράφει δλες τίς συνθήκες πού συνάπτει ή Έλλαδα μέ ξένα κράτη (ἄρθρο 36 τοῦ Συντάγματος). Οι συνθήκες προσυπογράφονται φυσικά άπό τόν ύπουργό τῶν Εξωτερικῶν καί, σέ δρισμένες περιπτώσεις, άπό τόν ίδιο τόν πρωθυπουργό. Οι συνθήκες είναι έμπορικές, ναυτιλιακές, συνθήκες φιλίας η συμμαχίας η συνθήκες πού άφοροιν έλληνικούς πληθυσμούς, οι δποῖοι κατοικοῦν σέ αλλο κράτος, καθώς και συμφωνίες γιά τή συμμετοχή τῆς χώρας μας σέ διεθνεῖς δργανισμούς.

Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας άνακοινώνει στή Βουλή δλες τίς συνθήκες πού ύπογράφει ή Έλλαδα, έκτος ἄν ή γνωστοποίησή τους πρόκειται νά βλάψει τό συμφέρον η τήν άσφαλεια τῆς χώρας. Τήν άνακοίνωση τήν κάνει γιά λογαριασμό τοῦ Προέδρου ή Κυβέρνηση. Υπάρχουν περιπτώσεις δπου είναι δυνατό νά άνακοινωθοῖν μόνο δρισμένα άρθρα μιᾶς συνθήκης καί αλλα νά τηρηθοῦν μυστικά τά μυστικά δμως άρθρα δέν έπιτρέπεται ποτέ νά είναι άντιθετα πρός τά φανερά (ἄρθρο 36, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

4. "Εκτακτα καθήκοντα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

Έκτός άπό τά παραπάνω καθήκοντα ύπάρχουν καί τρεῖς σπουδαιότατες πράξεις πού έχουν άνατεθεῖ άπό τέ Σύνταγμα στόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, δηλαδή ή κήρυξη πολέμου, ή κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καί ή διάλυση τῆς Βουλῆς.

α) ή κήρυξη πολέμου άνατιθεται στόν Πρόεδρο - σύμφωνα μέ τήν άρχή ότι αυτός άντιπροσωπεύει τή χώρα στίς διεθνεῖς σχέσεις (ἄρθρο 36 τοῦ Συντάγματος). Η κήρυξη τοῦ πολέμου λέγεται καί «δια-

κοπή τῶν διπλωματικῶν σχέσεων καὶ ἀρχὴ ἐχθροπραξιῶν μὲν ἄλλο κράτος».

Ἐπειδὴ σ' ἔναν πόλεμο κρίνεται ἡ τύχη τῶν λαῶν, πολλά δημοκρατικά Συντάγματα καθόρισαν ὅτι πρέπει νά ἐρωτηθεῖ, πρίν ἀρχίσει ὁ πόλεμος, καὶ ὁ λαός διὰ μέσου τῶν ἀντιπροσώπων του, δηλαδὴ τῆς Βουλῆς. Πρῶτο τό γαλλικό Σύνταγμα τοῦ 1875 καὶ ὕστερα ἀπό τὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο ὅλα σχεδόν τά Συντάγματα (καὶ τό ἐλληνικό τοῦ 1927) ὥρισαν ὅτι ὁ ἀνώτατος ἄρχοντας, γιά νά κηρύξει πόλεμο, πρέπει νά ἔχει τήν προηγουμένη ἔγκριση τῆς Βουλῆς, πού συνέρχεται σέ ειδική ἐπί τοῦτο συνεδρίαση. Στήν πραγματικότητα δημοσίεις αὐτές δέν μπόρεσάν ποτέ νά ἐφαρμοστοῦν σέ κανένα κράτος, γιατί ὁ πόλεμος ἔρχεται συνήθως ἀπρόοπτα καὶ δέν περιμένει συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς.

β) Ἡ κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ἔχει ἐπίσης μεγάλη σημασία.

Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κηρύσσει τό στρατιωτικό νόμο (νόμος «περί καταστάσεως πολιορκίας»), σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 48 τοῦ Συντάγματος, γιά τρεῖς μόνο λόγους: α) σέ περίπτωση πολέμου, β) ὅταν γίνεται γενική ἐπιστράτευση γιά ἔξωτερικούς κινδύνους καὶ γ) σέ περίπτωση πού ἔχει σοβαρά διαταραχθεῖ ἡ ἀπειλεῖται «ἐκδήλωση» ἢ δημόσια τάξη καὶ ἀσφάλεια τῆς χώρας ἀπό ἔσωτερικούς κινδύνους.

Ο στρατιωτικός νόμος ἔχει ἔξαιρετική σημασία, γιατί καταργεῖ προσωρινά σχεδόν ὅλες τίς ἀτομικές ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν. Γι' αὐτό τό Σύνταγμα ἀπαιτεῖ νά ὑπάρχει προεδρικό διάταγμα προσυπογραφόμενο ἀπό τὸν πρωθυπουργό καὶ ὀλόκληρο τό ὑπουργικό συμβούλιο, γιά νά τεθεῖ σέ ἐφαρμογή ὁ νόμος «περί καταστάσεως πολιορκίας» καὶ νά συστηθοῦν ἔκτακτα δικαστήρια. Ο νόμος αὐτός δέν μπορεῖ νά τροποποιηθεῖ κατά τή διάρκεια τῆς ἐφαρμογῆς του.

Ἡ σημασία τοῦ ρόλου πού θά παίξει σέ μιά τέτοια περίπτωση ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας φαίνεται ἀπό τήν ἀμέσως ἐπόμενη παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 48, πού ἀναθέτει στόν πρόεδρο νά πάρει ὅλα τά μέτρα γιά νά ιντιμετωπίσει τήν ἔκτακτη κατάσταση καὶ νά φροντίσει νά ἀποκαταταθεῖ ὅσθ μπορεῖ πιό γρήγορα ἡ λειτουργία τῶν συνταγματικῶν θεμῶν.

Ο στρατιωτικός νόμος αἱρεται «αὐτοδικαίως» ἀμέσως μόλις παύει ὁ πόλεμος ἡ, ὅταν ἔγινε ἐπιστράτευση ἡ σημειώθηκαν ἔσωτερικές διαταραχές, σέ 30 ημέρες τό ἀργότερο ἀπό τότε πού δημοσιεύθηκε,

έκτος ἂν ἡ ὀλομέλεια τῆς Βουλῆς ἐγκρίνει ὅτι πρέπει νά παραταθεῖ.

γ) "Ενα ἀπό τά ἀποφασιστικότερα δικαιώματα πού παρέχονται στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἀπό τό Σύνταγμα είναι τό δικαίωμα νά διαλυθεῖ ἡ Βουλή ἔστω κι ἂν σ' αὐτό διαφωνεῖ ὁ πρωθυπουργός καί ἡ κυβέρνηση γενικότερα.

Τό δικαίωμα αὐτό φαίνεται τυπικά νά είναι καταχρηστικό καί ἀντίθετο καί πρός τήν ἀρχή τῆς λαϊκής κυριαρχίας καί πρός τό «ἀνεύθυνο» τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, πού ἔξετάσαμε λίγο πιό πάνω. Μιά προσεκτικότερη μελέτη τοῦ θέματος θά μᾶς δείξει πώς ἐδῶ δέν πρόκειται οὔτε γιά καμιά ὑπερβολική ἐξουσία οὔτε γιά καταχρηστικό δικαίωμα. Καί αὐτό ὅχι μόνο γιατί ἀπό κάποιον πρέπει νά κρίνεται σέ μια δεδομένη ἀποφασιστική στιγμή ἡ θέληση τῆς Βουλῆς καί ἡ ἀρμονία τῶν ἀπόψεων τῆς Βουλῆς πρός τή θέληση τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλά καί ἐπίσης γιατί τό Σύνταγμα προβλέπει στό ἄρθρο 41 μιά σειρά ἀπό διαδικασίες καί ὄρισμένες ἐγγυήσεις, γιά νά ἀσκήσει ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τό δικαίωμα νά διαλύσει τή Βουλή.

Οἱ διαδικασίες καί προϋποθέσεις αὐτές προβλέπουν:

— ὅτι θά καλέσει ὁ Πρόεδρος τό Συμβούλιο τῆς δημοκρατίας, πού πρέπει νά ἔχει τήν ἴδια γνώμη μ' αὐτόν.

— ὅτι ἔγινε φανερή ἡ δυσαρμονία τῆς Βουλῆς πρός τό λαϊκό αἴσθημα.

— ὅτι διαπιστώνεται ἡ ἀνάγκη νά ἐκλέξει ὁ λαός μιά νέα πιό ἰσχυρή Βουλή, πού θά ἀντιμετωπίσει ὄρισμένα σοβαρά ἐθνικά θέματα,

— ὅτι ὁ Πρόεδρος είναι ὑποχρεωμένος νά προκηρύξει ἐκλογές γιά τήν ἀνάδειξη μιᾶς νέας Βουλῆς, πού θά γίνουν τό ἀργότερο μέσα σ' ἔνα μήνα ἀπό τή διάλυση τῆς Βουλῆς, κι ὅτι ἡ Νέα Βουλή θά συνέλθει τριάντα μέρες μετά τίς ἐκλογές,

— ὅτι ἡ νέα Βουλή πού ὁ λαός ψήφισε μετά τή διάλυση τῆς παλαιᾶς δέν μπορεῖ νά διαλυθεῖ, πρίν περάσει ἔνας χρόνος ἀπό τήν ἐκλογή της. Μέ τήν τελευταία αὐτή διάταξη τό Σύνταγμα θέλει νά προλάβει τί ἀπανωτές διαλύσεις τῆς Βουλῆς, πού είχαν ταράξει τή χώρα στή περίοδο τοῦ διχασμοῦ (1914—1917).

1. Τά διατάγματα. Οἱ κυβερνητικές πράξεις πού περιβάλλονται μέ τό κύρος τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους λέγονται διατάγματα.

Γιά νά διορίσει ἡ κυβέρνηση δημόσιους ὑπαλλήλους καί, γενικά, γιά νά διατάξει τήν ἐκτέλεση τῶν νόμων πού ψήφισε ἡ Βουλή, χρειάζεται κάθε φορά προεδρικό διάταγμα, τό δόποιο πάντοτε προσυπογράφεται ἀπό τὸν ἀρμόδιο ὑπουργό. Ὁρισμένα διατάγματα ὀνομάζονται ἐκτελεστικά ἡ κανονιστικά. Αὐτά ἄλλοτε περιέχουν λεπτομέρειες γιά τὴν ἐκτέλεση ἐνός νόμου καί ὁδηγίες πρός τούς ὑπαλλήλους καί ἄλλοτε συμπληρώνουν σέ δρισμένα σημεῖα καί ἐπιβάλλουν νέες ὑποχρεώσεις στοὺς πολίτες, ὅπως ἀκριβῶς καί ὁ νόμος. Αὐτό συμβαίνει, γιατί δέν εἶναι δυνατόν ὁ νόμος νά προβλέπει ὅλες τὶς λεπτομέρειες, ἄλλα ἀφήνει συνήθως κενά, πού συμπληρώνονται μέ τὰ διατάγματα. Σέ πολλές περιπτώσεις πάλι ὁ ἴδιος ὁ νόμος ὁρίζει ὅτι, γιά δρισμένο θέμα, πού δέν προβλέπεται καί δέν ἀντιμετωπίζεται μέσα στό νόμο, θά ἐκδοθεῖ σχετικό ρυθμιστικό διάταγμα. Μέ αὐτό τὸν τρόπο ὁ νόμος γίνεται ἐλαστικότερος, δηλαδή μπορεῖ νά προσαρμοστεῖ εὐκολότερα πρός τὶς ἀνάγκες κάθε ἐποχῆς.

Τά περισσότερα ἀπό τά ἐκτελεστικά καί κανονιστικά διατάγματα πρέπει, προτοῦ δημοσιευτοῦν, νά ἔξεταστοῦν ἀπό τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, δηλαδή ἔνα ἀνώτατο δικαστήριο, πού ἐρευνᾶ μήπως τὰ διατάγματα περιέχουν διατάξεις ἀντίθετες πρός τούς νόμους ἢ τό Σύνταγμα.

‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔκδίδει καί τά νομοθετικά διατάγματα, πού ἐπέχουν θέση νόμων (βλ. ἀνωτ. παρ. 27).

‘Υπάρχει σέ διάφορες χῶρες μία τάση νά δοθεῖ στὸν ἀρχηγό τοῦ κράτους, οὐσιαστικά δηλαδή στήν κυβέρνηση, μεγαλύτερη ἔξουσία, ὥστε νά νομοθετεῖ μέ διατάγματα καί νά περιοριστεῖ ἀντίστοιχα ἡ νομοθετική ἔξουσία τῆς Βουλῆς. ‘Η τάση αὐτή πού ἐπικαλεῖται διάφορα ἐπιχειρήματα, ὅπως π.χ. ὅτι δρισμένα θέματα εἶναι ἐπείγοντα ἢ ὅτι πρέπει νά ἀποφεύγονται οἱ πολλές συζητήσεις στή Βουλή, δέν εἶναι σύμφωνη μέ τή βάση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. ‘Ἐπι πλέον εἶναι καὶ ἐπικίνδυνη. Μέ τή συζήτηση στή Βουλή ἡ κοινή γνώμη ἔχει τόν εαιρό καί τήν εὐκαιρία νά προσέξει τί ψηφίζεται καί ν’ ἀντιδράσει,

ἄν είναι ἀνάγκη, ἐνῶ, ἄν ἡ νομοθετική ἔξουσία ἀσκεῖται μὲν διατάγματα, ἡ κυβέρνηση θά είναι περισσότερο ἀπ' ὅσο χρειάζεται ἐλεύθερη νάρυθμίζει τά ζητήματα ὅπως αὐτή θέλει, χωρὶς σχετική συζήτηση καὶ κριτική ἀπό τήν κοινή γνώμη καὶ τήν ἀντιπολίτευση.

Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι, ὅπως οἱ νόμοι, ἔτσι καὶ τά διατάγματα δέν μποροῦν νά λειτουργοῦν, ἄν δέ δημοσιευτοῦν στήν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως».

2. Οἱ ἀστυνομικές διατάξεις. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου ὁ νόμος ἀναθέτει καὶ σέ ἄλλην ἀρχήν νά θέτει κανόνες δικαίου, π.χ. στήν ἀστυνομία. Οἱ ἀστυνομικές διατάξεις είναι πράξεις πού ἐκδίδονται, ὅταν τό ἐπιτρέπει ὁ νόμος, μέν εἰδική ἔξουσιοδότηση πού περιέχουν κανόνες δικαίου, γιατί ἐπιβάλλουν στούς πολίτες ὑποχρεώσεις καὶ τούς ἀπαγορεύουν ὄρισμένες πράξεις. Οἱ ἀστυνομικές διατάξεις ἀφοροῦν ἴδιως στή ρύθμιση τῆς δημόσιας τάξης καὶ ἡσυχίας, π.χ. ὁ κανονισμός κυκλοφορίας αὐτοκινήτων, ή ἀπαγόρευση τῶν θορύβων σέ ὄρισμένες ὁρες κτλ. «Οποιος παραβαίνει μιά ἀστυνομική διάταξη διαπράττει πταῖσμα καὶ δικάζεται ἀπό τό ἀρμόδιο πταισματοδικεῖο.

§ 42. ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

Ἡ κυβέρνηση ἀποτελεῖ τήν οὐσιαστικότερη καὶ πιό ἀποφασιστική ἐκφραση τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας. Καὶ ὁ πρωθυπουργός, κορυφὴ καὶ ἀρχηγὸς τῆς, είναι ὁ κυριότερος παράγοντας τῆς ἔξουσίας αὐτῆς, μέ συλλογικό ὅργανο γιά τήν ἀσκησή της διάλογο την κυβέρνηση.

Χαρακτηριστικό τῆς σημασίας της μάλιστα είναι ὅτι, ἐνῶ τόσες πολλές καὶ σημαντικές ἀρμοδιότητες τοῦ κράτους ἀσκοῦνται ἀπό τόν Πρόεδρο Δημοκρατίας, ὅπως εἴδαμε πιό πάνω, καμία ἀπό αὐτές δέν είναι ἔγκυρη, ὅταν δέ συμπράξει καὶ ὁ ἀρμόδιος ὑπουργός. Στήν πραγματικότητα δηλαδή ἡ ἐκτελεστική ἔξουσία ἀσκεῖται ἀπό τούς ὑπουργούς, ποιέ μέ ἐπικεφαλῆς τῶν πρωθυπουργού ἀπαρτίζουν τό ὑπουργικό συμβούλιο δηλαδή τήν κυβέρνηση.

Τό τέταρτο κεφάλαιο τοῦ Συντάγματος, μέ τά ἄρθρα 81—86, καθορίζει τή μορφή καὶ τόν τρόπο πού λειτουργεῖ καὶ ἐργάζεται ἡ κυβέρνηση καθώς καὶ οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ τῶν ὑπουργῶν.

Κάθε ὑπουργός διευθύνει ἔναν κλάδο ἀπό τή διοίκηση, δηλαδή ἔνν υπουργεῖο, μπορεῖ ὅμως νά ὑπάρχουν ὑπουργοί «ἄνευ χαρτοφυλα-

κίου», δηλαδή μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου πού δέν είναι προϊστάμενοι σέ ἔνα συγκεκριμένο κλάδο διοικήσεως, καθώς καὶ ὑφουργοί, πού είναι βοηθοί τῶν ὑπουργῶν ἢ διευθύνουν ἔναν τομέα τοῦ ὑπουργείου.

I. **Πρωθυπουργός.** Ο πρωθυπουργός είναι ὁ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ο θεσμός τοῦ πρωθυπουργοῦ ἀναπτύχθηκε ἀρχικά στήν Ἀγγλίᾳ, ὅπου παλαιότερα προήδρευε στό ὑπουργικό συμβούλιο ὁ βασιλιάς. "Οταν ὅμως ἔγινε βασιλιάς τῆς Ἀγγλίας ὁ Γεώργιος ὁ Α', πού δέ γνώριζε τά ἀγγλικά, γιατί ἡταν γερμανικῆς καταγωγῆς, τό ὑπουργικό συμβούλιο βρήκε τήν εὐκαιρία νά ὁρίσει πρόεδρο ἔνα ἀπό τά μέλη του. Ο πρόεδρος αὐτός ἀνάλαβε κατόπιν καὶ ἄλλα καθήκοντα καὶ ἔτσι σιγά-σιγά δημιουργήθηκε ὁ σημερινός θεσμός τοῦ πρωθυπουργοῦ.

Κατά τό δικό μας πολίτευμα, ὁ πρωθυπουργός μπορεῖ νά είναι ταυτόχρονα καὶ ὑπουργός, νά προσταται δηλαδή σ' ἔνα ὑπουργεῖο ἢ νά είναι μόνον Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως. Ούσιαστικά είναι τό σπουδαιότερο πρόσωπο ὅλης τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας καὶ ὁ κύριος μοχλός τῆς κρατικῆς μηχανῆς. Γιατί αὐτός καθορίζει καὶ ἐφαρμόζει, μέ τό ὑπουργικό του συμβούλιο, τίς σπουδαιότερες ἐκδηλώσεις καὶ ἀποφάσεις τῆς πολιτείας. Συνήθως είναι ὁ ἀρχηγός ἢ ὁ ἀντιπρόσωπος ἐνός κόμματος καὶ μέ τήν ἴδιότητά του αὐτή, σχηματίζει τήν κυβέρνηση, γιά νά ἐφαρμόσει ὄρισμένο πρόγραμμα. Αὐτό πραγματοποιεῖται ὅχι μόνο μέ τό νά εἰσηγεῖται στή βουλή, ἀπευθείας ἢ διά μέσου τῶν ὑπουργῶν, τά ἀναγκαῖα νομοθετήματα, ἀλλά καὶ μέ τήν πρωτοβουλία καὶ τή δυνατότητα πού ἔχει ὡς κυβερνήτης νά παρακολουθεῖ καὶ νά λύει ὅλα τά ζητήματά ἔξωτερικῆς καὶ ἔσωτερικῆς πολιτικῆς. Τό νέο Σύνταγμά μας στήν παρ. 2 τοῦ ἀρθρου 82 ὁρίζει ὅτι «ὁ πρωθυπουργός, ἔξασφαίζει τήν ἐνότητα τῆς κυβερνήσεως καὶ κατευθύνει τὰς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ ὃν δημοσίων ὑπηρεσιῶν». Ή θέση του αὐτή δίνει στόν πρωθυπουργό τό ψκαίωμα νά προτείνει στόν ἀρχηγό τοῦ κράτους τούς ὑπουργούς, πού θα παρτίσουν τήν κυβέρνησή του.

Τόση σημασία ἔχει τό πρόσωπο τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὥστε στήν ίτορία νά παίρνει ἡ ἐποχή πού αὐτός κυβέρνησε τή χώρα τό ὄνομά του, πχ. ἐπί Τρικούπη, ἐπί Ελευθερίου Βενιζέλου, ἐπί Γεωργίου Παπαδέου, ἐπί Καραμανλῆ... κ.ο.κ.

2. Ύπουργικό Συμβούλιο. Οι ύπουργοι. Ο πρωθυπουργός χάρασσει τή γενική πολιτική της κυβερνήσεως, ἀφοῦ συνεννοηθεῖ μέ τούς ύπουργούς. Σέ τοῦτο χρησιμεύει ὁ θεσμός τοῦ ύπουργικοῦ συμβουλίου, ἀφοῦ γιά τή γενική πολιτική τῆς χώρας εἰναι ύπευθυνοὶ δλοι οἱ ύπουργοί. "Οσο καὶ ἂν λέγεται τυπικά πώς ὁ πρωθυπουργός εἰναι ὁ πρίμους ἵντερ πάρες (ὁ πρῶτος μεταξύ ἴσων), μέσα στό ύπουργικό συμβούλιο εἰναι οὐσιαστικά ἡ πραγματική κεφαλή του καὶ γενικά ἡ κεφαλή τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας.

Τό ύπουργικό συμβούλιο ἔχει καὶ τίς δικές του ἀμριδιότητες ἄσχετες μέ τά καθήκοντα πού ἔχει καθένα ἀπό τά μέλη του. "Ετσι τό ύπουργικό συμβούλιο ώς σύνολο:

— ύπογράφει τά διατάγματα γιά τή διάλυση τῆς Βουλῆς (ἄρθρο 41, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος),

— ύποβάλλει στή Βουλή νομοσχέδια πού ἔχουν ἔξαιρετική σπουδαιότητα γιά τή γενική πολιτική τῆς χώρας (ἄρθρο 44, παρ. 1),

— ύπογράφει τό διάταγμα γιά τήν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου (ἄρθρο 48, παρ. 1),

— ύπογράφει τό διάταγμα γιά τήν παροχή ἀμνηστίας σέ πολιτικά ἀδικήματα (ἄρθρο 47, παρ. 3),

— διορίζει τόν πρόεδρο καὶ τούς ἀντιπροέδρους τοῦ 'Αρείου Πάγου, τοῦ Συμβουλίου 'Επικρατείας καὶ τοῦ 'Ελεγκτικοῦ Συνεδρίου (ἄρθρο 90, παρ. 5),

— ἀποφασίζει πῶς θά διατεθοῦν οἱ ἔκτακτες πιστώσεις τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Συνήθως ὅμως, ἐκτός ἀπό τίς παραπάνω περιπτώσεις, τό ύπουργικό συμβούλιο καθορίζει μέ γενικές μόνο γραμμές τήν Κυβερνητική πολιτική (ἄρθρο 82, παρ. 1) καὶ κάθε ύπουργός διευθύνει τόν τομέα του ἀνεξάρτητα ἀπό τούς συναδέλφους του.

Ο πρωθυπουργός καὶ οἱ ύπουργοί προέρχονται συνήθως ἀπό τη Βουλή. Τό «ἀσυμβίβαστο» διαφόρων θέσεων κτλ., πού ἴσχυει γιά τούς βουλευτές, ἴσχυει ἀκόμη περισσότερό γιά τούς ύπουργούς. Δέν ἀπέκλείεται ὅμως νά γίνουν ύπουργοί καὶ πρόσωπα πού δέν ᔁχουν ἐκλεγῆ στή Βουλή. Αύτά εἰναι συνήθως εἰδικοί σέ ἔναν δρισμένο κλάδο. 'Επσης δέν ἀπόκλειεται ὁ ἀρχηγός τοῦ κράτους νά ἀναθέσει τήν Κυβέρνηση σέ πρόσωπο «ἔξωκοινοβουλευτικό». Είναι ὅμως ἀπαραίτητο κάθε κυβέρνηση, εἴτε ἀπαρτίζεται ἀπό κοινοβουλευτικούς εἴτε ἀπό ἔξωκι-

νοβουλευτικούς, νά έμφανιστεί τό γρηγορότερο στή Βουλή και νά ζητήσει τήν ψήφο τής έμπιστοσύνης της.

Τό Σύνταγμα δέν δρίζει ειδικά προσόντα, γιά νά γίνει κανείς ύπουργός η πρωθυπουργός, άλλά ύποτιθεται ότι θά είναι πρόσωπο πού έχει διακριθεί στήν πολιτική ζωή τής χώρας. Συχνά έπιστης γίνονται ύπουργοί βουλευτές πού έχουν μεγάλη τοπική έπιρροή στήν έκλογική τους περιφέρεια. "Ενας ύπουργός μέσα στό σύγχρονο κράτος πρέπει νά έχει όχι μονάχα σοβαρή μόρφωση άλλά και πνευματικά και ήθικά προσόντα, έπειδή μετέχει στή διαχείριση τῶν κοινῶν και αὐτό ἀπαιτεῖ σταθερότητα, ἐντιμότητα, θάρρος και δημιουργικό πνεύμα. Ο ύπουργός, έπειδή φέρει ὅλη τήν εὐθύνη, είναι και πρέπει νά είναι ἀνεξάρτητος στή δράση του. Οὔτε μπορεῖ νά ίσχυριστεί ότι γιά μιά πράξη του είχε ἔγγραφη ή προφορική ἐντολή ἀπό τόν Πρόεδρο τής Δημοκρατίας, γιατί αὐτό σύμφωνα μέ ρητή διάταξη τοῦ ἄρθρου 85 τοῦ Συντάγματος δέν τόν ἀπαλλάσσει ἀπό τίς εὐθύνες τους.

3. **Υπουργική εὐθύνη.** Οι ύπουργοί είναι ύπεύθυνοι όχι μόνο γιά τίς δικές τους πράξεις άλλά και γιά τίς ἐνέργειες και παραλείψεις τοῦ Προέδρου τής Δημοκρατίας, καθώς και γιά τίς πολιτικές δηλώσεις του. "Οταν λέμε ότι οι ύπουργοί είναι ύπεύθυνοι, ἐννοοῦμε: α) ότι μποροῦν νά τιμωρηθοῦν ποινικά (ποινική εὐθύνη), β) ότι μποροῦν νά καταδικαστοῦν νά πληρώσουν ἀποζημίωση σέ ἐκείνους πού ζημιώθηκαν (ἀστική εὐθύνη) και γ) είναι δυνατό νά ἔξαναγκαστοῦν σέ παραίτηση (πολιτική ή κοινοβουλευτική εὐθύνη).

Ποινική-εὐθύνη: 'Ο ύπουργός καταδιώκεται ποινικά, ἄν μέ πρόθεση η ἀπό ἀσυγχώρητη ἀμέλεια, εἴτε μέ δική του πράξη εἴτε μέ πατροσυπογραφή μιᾶς πράξης τοῦ Προέδρου τής Δημοκρατίας, παραβιασε τό Σύνταγμα η τούς νόμους. Επίσης είναι ύπεύθυνος ἄν, ἔκεινες τοῦ ύπουργοῦ πού έχουν σχέση μέ τό δημόσιο βίο του και όχι σημειώσεις ἀφοροῦν τήν ιδιωτική του ζωή. Οι ἄλλοι ύπουργοί στήν ίδια κυβέρνηση πάντως δέν εὐθύνονται γιά τίς πράξεις τοῦ συναδέλφου τους. Μόνο γιά τίς πράξεις πού ἀποφασίστηκαν στό ύπουργικό συμβούλιο εὐθύνονται ὅλοι οι ύπουργοί «ἄλληλεγγύως». Οι ύπουργοί δικάζονται ἀπό ειδικό δικαστήριο σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 86 τοῦ Συντάγματος.

Αστική εύθυνη: "Οταν ό ύπουργός καταδικαστεῖ άπό το εἰδικό δικαστήριο, μπορεῖ νά ύποχρεωθεῖ, ύστερα άπό άγωγή τῶν ἐνδιαφερομένων στά τακτικά δικαστήρια, ν' ἀποζημιώσει τούς πολίτες ἐκείνους πού ζημιώθηκαν άπό τίς παράνομες πράξεις του. Τό ίδιο μπορεῖ νά ζητήσει καί τό δημόσιο, ἄν ζημιώθηκε καί ἐκεῖνο.

Πολιτική εύθυνη: 'Η σπουδαιότερη, πρακτικά, εύθυνη τῶν ύπουργῶν είναι ή πολιτική. Αὐτή προϋποθέτει ότι ό ύπουργός πάντοτε θά λογοδοτεῖ στή Βουλή γιά ὅλες τίς πράξεις τοῦ 'Υπουργείου του ἢ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, εἴτε είναι παράνομες εἴτε ἀκόμη, ἄν καί νόμιμες, δέν είναι σκόπιμες ἢ δρόθες. "Αν ή Βουλή ἀρεῖ τήν ἐμπιστοσύνη της ἀπό τόν ύπουργό, αὐτός ἀναγκάζεται νά ύποβάλει παραίτηση καί ύφισταται ἔτσι μιά ἡθική μείωση, πού είναι ἐξίσου σοβαρή μέ μιά καταδίκη. 'Η παραίτηση αὐτή τοῦ ύπουργοῦ ἢ καί ὀλόκληρου τοῦ ύπουργικοῦ συμβουλίου είναι ή πιό σημαντική κύρωση γιά τήν εύθυνη τῶν ύπουργῶν. Γιατί ή ποινική εύθυνη δύσκολα πραγματοποιεῖται, ἐνῶ, ἀντίθετα, ἄν ή Βουλή κρίνει ότι ό ύπουργός δέν είναι κατάλληλος ἢ γενικά δέν είναι ίκανοποιημένη ἀπό τόν τρόπο μέ τόν ὅποιο διευθύνει τό ύπουργειο του, μπορεῖ εύκολα νά ἐκφράσει τή δυσπιστία της πρός αὐτόν καί νά τόν ἀναγκάσει νά ἀποχωρήσει ἀπό τήν κυβέρνηση.

Κάθε ἐβδομάδα καί τίς μέρες πού ὁρίζει ό κανονισμός τῆς Βουλῆς γίνεται ό λεγόμενος «κοινοβουλευτικός ἔλεγχος». Κάθε βουλευτής ἔχει τό δικαίωμα, μέ μιάν ἐρώτηση ἢ ἐπερώτηση, νά ἐλέγχει ἔναν ύπουργό, γιατί μία πράξη τοῦ ύπουργείου του ἔγινε μέ ὄρισμένον τρόπο καί ὅχι μέ ἄλλον τρόπο, πού ό βουλευτής τόν θεωρεῖ καλύτερο. 'Ο ύπουργός ύποχρεοῦται, μέσα σέ μιά μικρή προθεσμία, ν' ἀπαντήσει στήν ἐρώτηση αὐτή. 'Ο ύπουργός ἔχει ἐπίσης τό δικαίωμα ὅσο συζητεῖται ἢ ἐρώτηση ἢ ἢ ἐπερώτηση, νά θέσει ζήτημα ἐμπιστοσύνης ἢ αὐτός μόνος ἢ ὀλόκληρη ἢ κυβέρνηση. 'Ο κοινοβουλευτικός ἔλεγχος, μαζί μέ τήν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, ἀποτελεῖ τή βάση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 43. ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

Τό κράτος, γιά νά έκπληρώσει τούς σκοπούς του, δέ χρειάζεται μόνο τά κύρια δργανα πού άναφέρει τό Σύνταγμα: τόν πρόεδρο τής Δημοκρατίας, τόν πρωθυπουργό, τούς ύπουργός κτλ. ἀλλά και πολλά ἄλλα δευτερεύοντα δργανα, πού έκτελοῦν τίς διάφορες ύπηρεσίες τοῦ κράτους και ὁνομάζονται **κρατικοί η δημόσιοι ύπαλληλοι**. Στό Σύνταγμα τοῦ 1975 (ἄρθρο 103, παρ. 1) άναφέρεται ὅτι: «*Oἱ δημόσιοι ύπαλληλοι εἰναι ἔκτελεσται τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους και ύπηρετοῦν τὸν λαὸν, ὀφείλοντες πίστιν εἰς τὸ Σύνταγμα και ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Πατρίδα.*». Οἱ κρατικοί ύπαλληλοι διαιροῦνται σέ πολιτικούς και στρατιωτικούς. Οἱ δικαστικοί ἀνήκουν σέ ἴδιαίτερη κατηγορία.

Οἱ ύπαλληλοι ἀποτελοῦν τό σταθερό στοιχεῖο στίν δργάνωση τοῦ σημερινοῦ κράτους, γιατί, ἐνῶ οἱ κυβερνήσεις και οἱ Βουλές ἔρχονται και παρέρχονται, οἱ ύπαλληλοι παραμένουν κι ἔτσι ἔξασφαλίζεται ἡ συνέχεια στή διοίκηση. Ἐξάλλου, ἐπειδή παρατηρεῖται τά τελευταῖα χρόνια μιά ἀδιάκοπη διείσδυση τοῦ κράτους σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς ζωῆς, χρειάζονται στελέχη μορφωμένα, γιά νά έκπληρώσουν τήν ἀποστολή τους. Οἱ δύο αὐτές ἴδιότητες, δηλαδή ἡ συνέχεια και ἡ εἰδικότητα, κάνουν, ὥστε οἱ ύπαλληλοι ν' ἀποτελοῦν μιά μεγάλη και οὐσιαστική δύναμη μέσα στά πλαίσια τοῦ σύγχρονου κράτους. Αύτό ἀκριβῶς ἐννοοῦμε συνήθως, ὅταν λέμε ὅτι τά κράτη «διοικοῦνται ἀπό τή γραφειοκρατία», δηλαδή ἀπό τούς ύπαλληλους. Ἡ θέση τῶν δημοσίων ύπαλληλων καθορίζεται ἀπό τά ἄρθρα 103 και 104 τοῦ Συντάγματος και ἀπό τό δημοσιοϋπαλληλικό Κώδικα.

1. Μονιμότητα τῶν δημοσίων ύπαλληλων. Ἀπό τό 1910 οἱ ύπαλληλοι στήν ‘Ελλάδα ἔγιναν μόνιμοι, δέν ἐπιτρέπεται δηλαδή νά παυθοῦν, παρά μόνο γιά δρισμένους ύπηρεσιακούς λόγους, σύμφωνα μέ εἰδική διαδικασία καθώς και ἄν καταργηθεῖ μέ νόμο ἡ θέση τους. Ὁ διορισμός τῶν δημοσίων ύπαλληλων γίνεται ἐπίσης σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τοῦ ύπαλληλικοῦ κώδικα. Γιά νά προσληφθεῖ σήμερα ἔνας

τακτικός δημόσιος ύπαλληλος, χρειάζεται νά έπιτύχει σέ διαγωνισμό. Ο ύπαλληλικός κώδικας προβλέπει έπίσης πώς προάγονται οι δημόσιοι ύπαλληλοι και πώς λειτουργοῦν τά διάφορα συμβούλια πού άσκοῦν τήν πειθαρχική έξουσία στούς ύπαλληλους.

Τό κράτος μπορεῖ έπίσης νά προσβάλει, σέ περίπτωση άναγκης, έκτακτους ύπαλληλους μέ ειδική σύμβαση ή και ήμερομίσθιους. Αύτοί δημοσιοί δέν ύπαγονται στούς κανόνες «περί μονιμότητος» τοῦ δημοσιού-παλληλικοῦ κώδικα.

2. **Υπαλληλική σχέση.** Η σχέση τοῦ ύπαλληλου πρός τό κράτος δέν είναι ή ίδια όπως κάθε έργαζόμενον πρός τόν έργοδότη του, γιατί τό κράτος διατηρεῖ γιά τόν έαυτό του τό δικαίωμα νά μεταβάλλει τά άμοιβαία δικαιώματα και τίς ύποχρεώσεις. Μέ τό ἄρθρο 12, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος προβλέπεται οτι μέ ειδικό νόμο μποροῦν νά έπιβληθοῦν περιορισμοί στό δικαίωμα ύπαλληλων «ὅπως συνεταιρίζωνται». Κανείς δέν μπορεῖ νά διοριστεῖ δημόσιος ύπαλληλος σέ θέση πού δέν προβλέπεται άπό νόμο. Μέ νόμο έπίσης δρίζονται και τά προσόντα τῶν ύπαλληλων γιά κάθε θέση. Εξάλλου, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 4, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος, μόνο «Ελληνες πολίτες (έκτος ἀν δ νόμος δρίζει διαφορετικά) έπιτρέπεται νά καταλάβουν δημόσιες θέσεις.

3. **Καθήκοντα και δικαιώματα τῶν δημοσίων ύπαλληλων.** Τά κυριότερα καθήκοντα τῶν δημοσίων ύπαλληλων είναι νά τηροῦν τό Σύνταγμα και τούς νόμους και νά έκτελοῦν μέ άκριβεια και άμεροληψία τήν ύπηρεσία πού τούς έχει άνατεθεῖ. Οφείλουν έπίσης νά σέβονται τά δικαιώματα τῶν πολιτῶν και νά ύπακούουν στούς άνωτέρους τους, έφόσον δέν τούς δίνουν άντισυνταγματικές ή παράνομες διαταγές. Γιά τίς ύπηρεσίες τους αύτές οι μόνιμοι ύπαλληλοι παίρνουν μισθό, δρισμένα έπιδόματα και δικαιοῦνται έπίσης νά συνταξιοδοτηθοῦν ὑστερα άπό ύπηρεσία πολύχρονη. Τό σύνολο τῶν δημοσίων ύπαλληλων πού ύπηρετούσε σέ δλους τούς κλάδους τῶν κρατικῶν ύπηρεσιῶν (έκτος άπό τά σώματα άσφαλείας) ήταν τό 1976 σχεδόν 119.000.

2. Σώματα άσφαλείας

Η τήρηση τῆς τάξης στό έσωτερικό τῆς χώρας έχει άνατεθεῖ στά σώματα άσφαλείας. Τά κυριότερα άπό αύτά είναι ή άστυνομία και ή χωροφυλακή. Υπάρχουν δημοσιοί και διάφορα άλλα ειδικά σώματα, όπως ή άγροφυλακή κτλ.

Έκτός άπό τή φροντίδα γιά τήν άσφαλεια τῆς ζωῆς καί τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ή ἀστυνομία ἔχει καί ἀρμοδιότητα νά ρυθμίζει καί νά φροντίζει γιά τήν κίνηση στούς δρόμους (τροχαία), τόν ἔλεγχο τῶν τιμῶν καί τῶν τροφίμων (ἀγορανομία) καί τήν ἐπίβλεψη τῆς δημόσιας τάξης (ἐθνική ἀσφάλεια).

Τά διάφορα θέματα πού ὑπάγονται στήν ἀστυνομία ρυθμίζονται μέτις λεγόμενες ἀστυνομικές διατάξεις. Οἱ παραβάτες αὐτῶν δικάζονται ἀπό τό πταισματοδικεῖο.

Στήν Ἀθήνα, τόν Πειραιά, τήν Πάτρα καί τήν Κέρκυρα τά ἀστυνομικά καθήκοντα ἀσκεῖ ή ἀστυνομία πόλεων, ἐνῷ στό ὑπόλοιπο κράτος τά καθήκοντα αὐτά ἀσκοῦνται ἀπό τή χωροφυλακή, ἕνα σῶμα μέδργάνωση καί πειθαρχία περισσότερο στρατιωτική. Στήν ὕπαιθρο λειτουργεῖ καί ή ἀγροφυλακή, ή ὅποια φροντίζει γιά τήν ἀγροτική ἀσφάλεια.

Στά ὅργανα τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὅπως ἄλλωστε καί στούς δικαστικούς λειτουργούς, δέν ἐπιτρέπεται ή ἀπεργία (ἄρθρο 23, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος).

3. "Αμυνα τοῦ πολίτη σέ περίπτωση αὐθαιρεσίας τῶν κρατικῶν ὀργάνων.

"Οταν ὁ πολίτης γνωρίζει ὅτι τοῦ ἐπιβάλλονται παράνομα ὀρισμένες ὑποχρεώσεις ή περιορισμοί, δέν πρέπει νά τό ἀνέχεται παθητικά, ἀλλά πρέπει νά διαμαρτύρεται στήν προϊσταμένη ἀρχή καί νά καταγγέλλει τό ὅργανο τοῦ κράτους πού παρανομεῖ. Κάθε "Ελληνας ἔχει, ἀπό τό ἄρθρο 10 τοῦ Συντάγματος, τό δικαίωμα νά ἀναφέρει μέ ἔγγραφο τά παράπονά του στίς ἀρχές. 'Εφόσον ὅμως διατάσσεται ἀπό ὅργανο πού, τυπικά τουλάχιστον, είναι ἀρμόδιο, δφείλει νά ὑπακούσει καί νά ζητήσει κατόπιν νά ἀρθεῖ ή παράνομη διαταγή μέ κάθε νόμιμο τρόπο καί εἰδικότερα μέ προσφυγή στό Συμβούλιο τῆς 'Επικρατείας. Τό ἀνώτατο αὐτό δικαστήριο ἔχει δικαίωμα ν' ἀκυρώσει μία διοικητική πράξη, ἐφόσον αὐτή ἀντιβαίνει στούς νόμους ή ἀποτελεῖ κατάχρηση ἔξουσίας. 'Επίσης ὁ πολίτης μπορεῖ νά καταφύγει στά τακτικά δικαστήρια καί νά ζητήσει ἀποζημίωση ἀπό τό ἐλληνικό δημόσιο γιά τή ζημία πού τοῦ ἔγινε ἀπό τήν παράνομη πράξη ἐνός κρατικοῦ ὀργάνου.

1. Διαίρεση τῆς διοίκησης τοῦ Κράτους

“Οσο εύρυνεται ἡ δράση τοῦ κράτους, τόσο γίνεται καὶ πιὸ δύσκολο νά διοικηθεῖ τό κράτος ἀπό μία ἐνιαία ὑπηρεσία. Δημιουργεῖται δηλαδή ἡ ἀνάγκη νά χωριστεῖ ἡ διοίκηση σέ κλάδους. Τό σύνολο τῶν ὑπηρεσιῶν ἐνός κλάδου δργανωμένου σέ ἐνιαῖο συγκρότημα λέγεται ὑπουργεῖο. Ὁ ἀριθμός τῶν ὑπουργείων μπορεῖ νά αὐξηθεῖ ἢ νά ἔλαττωθεῖ μέ νόμο. Τά κυριότερα ὑπουργεῖα εἰναι:

1. Τό Ὕπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, πού φροντίζει γιά τή διοίκηση τῆς χώρας, τήν ἐπίβλεψη τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, τή διοργάνωση τῶν ἐκλογῶν, τά ζητήματα ιθαγένειας κτλ. Στό ὑπουργεῖο αὐτό ὑπάγονται οἱ νομάρχες, ἐνῶ ἡ ἀστυνομία πόλεων, ἡ χωροφυλακή, ἡ παθητική ἀεράμυνα καὶ τά ἄλλα σώματα ἀσφαλείας ὑπάγονται στό Ὅπουργεῖο Δημοσίας Τάξεως.

2. Τό Ὅπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, πού ἀσχολεῖται μέ τίς σχέσεις τῆς Ἑλλάδας μέ τά ἄλλα κράτη, ἐπικοινωνεῖ μέ τούς πρέσβεις τῶν ἄλλων κρατῶν πού είναι διαπιστευμένοι στή χώρα μας, μελετᾶ καὶ συντάσσει τίς διάφορες συμβάσεις μέ ξένες χῶρες κτλ. Στό Ὅπουργεῖο αὐτό ὑπάγονται οἱ ἑλληνικές πρεσβείες στό Ἐξωτερικό καὶ τά Προξενεῖα.

3. Τό Ὅπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ὅπου ὑπάγονται τά Ἐπιτελεία τοῦ Στρατοῦ, τοῦ Ναυτικοῦ καὶ τῆς Ἀεροπορίας, διευθύνεται ἀπό τόν Ὅπουργό καὶ ἔναν ὑφυπουργό.

Αὐτό φροντίζει γιά τήν δργάνωση τῆς ἀμυνας τῆς χώρας καὶ τήν καλή λειτουργία τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

4. Τό Ὅπουργεῖο Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, πού φροντίζει γιά τήν δργάνωση τῶν σχολείων σέ ὅλο τό κράτος καὶ γενικά γιά ὅλες τίς βαθμίδες τῆς παιδείας καὶ ἔχει τήν ἐποπτεία πάνω στίς Ἐκκλησίες ὅλων τῶν θρησκευμάτων.

5. Τό Ὅπουργεῖο Δικαιοσύνης, φροντίζει γιά τήν καλή λειτουργία τῶν δικαστηρίων, τήν δργάνωση τῶν φυλακῶν, τήν πρόληψη τοῦ ἐγκλήματος μέ γενικά μέτρα καὶ τή νομική προεργασία τῶν βασικῶν νόμων.

6. Τό Ὅπουργεῖο Οἰκονομικῶν, πού καταρτίζει τόν Προϋπο-

λογισμό τοῦ κράτους καὶ φροντίζει γιά τήν εἰσπραξὴ τῶν φόρων, δασμῶν κτλ. καὶ μεριμνᾷ γιά τή διαχείριση τῆς περιουσίας τοῦ Δημοσίου.

7. Τό 'Υπουργεῖο Βιομηχανίας καὶ 'Ενεργείας, ἔχει ώς καθῆκον τήν δργάνωση τῆς βιοτεχνίας καὶ τῆς βιομηχανίας, τήν ἐπίβλεψη τῶν ἐργοστασίων, μεταλλείων κτλ. καθώς καὶ τήν ἀξιοποίηση τῶν ἐνεργειακῶν πόρων τῆς χώρας.

8. Τό 'Υπουργεῖο 'Εμπορίου, φροντίζει γιά τό ἐσωτερικό καὶ ἔξωτερικό ἐμπόριο τῆς χώρας, τίς ἄδειες εἰσαγωγῶν καὶ ἔξαγωγῶν, γιά τά σήματα καὶ διπλώματα εὑρεσιτεχνίας, τή συμμετοχή τῆς 'Ελλάδας σέ ἐγχώριες καὶ διεθνεῖς ἐκθέσεις κτλ.

9. Τό 'Υπουργεῖο Γεωργίας φροντίζει γιά τήν προαγωγή τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς κτηνοτροφίας, τούς γεωργικούς συνεταιρισμούς καὶ τήν ἀγροτική ἀποκατάσταση τῶν γεωργῶν πού δέν ἔχουν κλῆρο, γιά τά δάση, τήν ἀνάπτυξη καὶ τήν προστασία τους κτλ.

10. Τό 'Υπουργεῖο Μεταφορῶν καὶ 'Επικοινωνιῶν ἔχει στήν ἀρμοδιότητά του τήν δργάνωση καὶ διοίκηση τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν αὐτοκινήτων, τήν πολιτική 'Αεροπορία, τά Ταχυδρομεῖα καὶ τίς μεταφορές γενικά.

11. Τό 'Υπουργεῖο 'Εμπορικῆς Ναυτιλίας μεριμνᾶ γιά τά ἑλληνικά πλοῖα καὶ τούς ναυτεργάτες, τόσο μέσα στήν 'Ελλάδα ὅσο καὶ στίς ἔνες χῶρες. Διατηρεῖ λιμεναρχεία στούς κυριότερους λιμένες τοῦ 'Εξωτερικοῦ. Στό 'Υπουργεῖο αὐτό ὑπάγεται καὶ τό λιμενικό σῶμα.

12. Τό 'Υπουργεῖο Δημοσίων "Ἐργων είναι ἀρμόδιο γιά τήν κατασκευή καὶ συντήρηση ὅλων τῶν δημόσιων ἔργων, ὅπως οἱ δρόμοι, οἱ γέφυρες, λιμένες, ἀεροδρόμια, ὑδραγωγεῖα κτλ.

13. Τό 'Υπουργεῖο Κοινωνικῶν 'Υπηρεσιῶν ἔχει τήν ἀρμοδιότητα νά ἀσκεῖ τήν κοινωνική πρόνοια τοῦ κράτους, νά ἐποπτεύει τά φιλανθρωπικά ἴδρυματα καὶ νοσοκομεῖα, νά μεριμνᾶ γιά τήν πρόληψη ἐπιδημιῶν καὶ γενικά γιά τή δημόσια ὑγεία.

14. Τό 'Υπουργεῖο Προεδρίας Κυβερνήσεως καὶ τό 'Υπουργεῖο Τύπου ἀσχολοῦνται μέ τόν Τύπο, τό ραδιόφωνο καθώς καὶ μέ ὅλα τά θέματα πού σχετίζονται μέ τήν κανονική ἐποπτεία τῆς ἐργασίας, γιά τήν καταπολέμηση τῆς ἀνεργίας, γιά τήν τήρηση τῶν νόμων περί τῶν ἐργατικῶν σωματείων καὶ γενικά γιά ὅλα τά ἐργατικά ζητήματα.

15. Τό Υπουργείο Συντονισμού καί Προγραμματισμοῦ, δύος δείχνει καί τό δνομά του, συντονίζει τήν οίκονομική πολιτική τῆς κυβέρνησης. Τό Υπουργείο αύτό ίδρυθηκε μετά τόν πόλεμο, γιά νά βοηθήσει στήν προσπάθεια γιά τήν οίκονομική άνασυγκρότηση τῆς χώρας. Καταρτίζει τά προγράμματα γιά τήν οίκονομική άνάπτυξη.

16. Τό Υπουργείο Πολιτισμοῦ καί Επιστημῶν μεριμνᾶ γιά τίς καλές τέχνες, τή μουσική, τά μουσεῖα, τό θέατρο, τή λογοτεχνία, τήν άνάπτυξη τῆς επιστημονικῆς έρευνας καί γενικά τήν πνευματική κίνηση τῆς χώρας.

2. Διοικητική διαίρεση τοῦ κράτους σέ περιφέρειες

Γιά νά λειτουργήσει καλά τό κράτος καί νά είναι όμαλή ή έκτελεση τῆς κρατικῆς ύπηρεσίας, είναι άπαραίτητο νά διαιρεθεῖ σέ τοπικές περιφέρειες. Οί περιφέρειες αύτές δνομάζονται νομοί. Οί έπαρχιες πού ύπηρχαν παλαιότερα τώρα πιά έχουν καταργηθεῖ ώς διοικητικές μονάδες. Έπίσης καταργήθηκαν άπό τό 1955 οί γενικές διοικήσεις Μακεδονίας, Θράκης, Ήπείρου, Δωδεκανήσου καί Κρήτης. Σήμερα ύπάρχει μόνο ή Γενική Διοίκηση Βορείου Ελλάδος, πού έχει έπικεφαλῆς έναν ύπουργό, μέλος τοῦ ύπουργικοῦ συμβουλίου.

Ο νομός είναι ή τακτική διοικητική περιφέρεια. Υπάρχουν σήμερα 52 νομοί. Προϊστάμενος κάθε νομοῦ είναι ο νομάρχης, πού διορίζεται άπό ειδικό ύπηρεσιακό συμβούλιο, άλλα έπίσης είναι συνήθως καί πρόσωπο τῆς έμπιστοσύνης τῆς Κυβέρνησης. Ο νομάρχης στό νομό του άντιπροσωπεύει τό κράτος καί είναι προϊστάμενος σέ δλες τίς κρατικές ύπηρεσίες τῆς περιοχῆς του. Ορισμένοι μεγάλοι νομοί, ίδιως στό λεκανοπέδιο Αττικῆς, διαιρούνται σέ διαμερίσματα, πού διευθύνονται έπίσης άπό ένα νομάρχη.

Ιδιαίτερη διοικητική περιφέρεια άποτελεῖ τό "Αγιον Όρος. Σύμφωνα μέ τό άρθρο 105 τοῦ Συντάγματος ή έλληνική πολιτεία διατηρεῖ τήν κυριαρχία της πάνω στή χερσόνησο τοῦ "Αθω, άλλα τό "Αγιον Όρος έχει μιά αύτονομία, δηλαδή διοικεῖται άπό ένα συμβούλιο μέ είκοσι μέλη, πού λέγεται « Ιερά Κοινότης τοῦ Αγίου Όρους ». Οι πράξεις τῆς Ιερᾶς Κοινότητος πρέπει νά έγκριθούν καί άπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχείο στήν Κωνσταντινούπολη. Υπάρχει όμως καί κυρηνητικός άντιπρόσωπος πού λέγεται διοικητής καί έξαρταται άπό τό

έλληνικό "Υπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν. "Ολοὶ οἱ μοναχοί στὸ "Αγιο
Όρος ἀποκτοῦν χωρίς διατυπώσεις τήν ἑλληνική ιθαγένεια.

3. Διοικητικά συστήματα

Δύο είναι τά συστήματα, μέ τά ὅποια ἔνα κράτος μπορεῖ νά διοικηθεῖ: Τό συγκεντρωτικό καί τό ἀποκεντρωτικό.

Συγκεντρωτικό σύστημα ύπάρχει, ὅταν ὅλες οἱ ἀποφάσεις καί διαταγές ἐκδίδονται ἀπό τήν κεντρική διοίκηση, στήν πρωτεύουσα, συνήθως ἀπό τούς ύπουργούς.

Ἀποκεντρωτικό, ἀντίθετα, ὅταν τά τοπικά ὄργανα, ὅπως ὁ νομάρχης καί ἄλλοι κατώτεροι ύπαλληλοι, ἔχουν τό δικαίωμα νά παίρνουν ἀποφάσεις καί νά ἐκδώσουν διαταγές γιά τά τοπικά ζητήματα, χωρίς νά ἀναφερθοῦν στήν πρωτεύουσα.

Τό συγκεντρωτικό σύστημα ἔχει τό πλεονέκτημα, ὅτι ἐπιτρέπει νά χαραχτεῖ μιά ἔνιαία πολιτική καί νά παρακολουθεῖται ἡ ἐφαρμογή τῆς ἀπό τήν κυβέρνηση. "Ἔχει ὅμως καί τό μειονέκτημα ὅτι δημιουργεῖ γραφειοκρατία καί ἀναγκάζει τούς πολίτες νά καταφεύγουν στό κέντρο γιά τό παραμικρότερο ζήτημά τους, ἐνῶ ἔξαλλον οἱ ύπηρεσίες τοῦ κέντρου συχνά δέν είναι σέ θέση νά ἀντιληφθοῦν ἀπό μακριά τά τοπικά θέματα.

Τά πλεονεκτήματα καί τά μειονεκτήματα πού ἔχει τό ἀποκεντρωτικό σύστημα είναι τά ἀντίστροφα ἀπό τοῦ συγκεντρωτικοῦ.

Οὐσιαστικά στήν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ περισσότερο τό συγκεντρωτικό σύστημα. Τό Σύνταγμά μας στό ἄρθρο 101 προβλέπει ὅτι: «ἡ διοίκησις τοῦ Κράτους ὄργανοῦται κατὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα. Ἡ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Χώρας διαμορφοῦται βάσει τῶν γεωοικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ συγκοινωνιακῶν συνθηκῶν». Ἐρμηνεύοντας τά παραπάνω τό ἕδιο ἄρθρο τοῦ Συντάγματος τονίζει ὅτι τά περιφερειακά κρατικά ὄργανα ἔχουν τήν γενική ἀποφασιστική ἐποπτεία τῶν ὑποθέσεων τῆς περιφέρειάς τους, ἐνῶ οἱ κεντρικές ύπηρεσίες ἔχουν τό συντονισμό καί τόν ἔλεγχο τῶν περιφερειακῶν ὅργάνων.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

§ 45. ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΞΙΑ ΤΗΣ

1. Τί είναι ή τοπική αύτοδιοίκηση

Η ίστορία τῶν δήμων, στίς ἀρχικές τουλάχιστον μορφές της, χάνεται μέσα στά βάθη τῶν αἰώνων. Στήν πραγματικότητα οἱ πρῶτες μορφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς (πατριαρχική οἰκογένεια-φυλή) περιλαμβάνουν καὶ τίς βασικές ἀρχές, τόν πυρήνα δηλαδή μιᾶς αὐτοδιοικούμενης δομάδας.

Αργότερα αὐτό πού συνήθως δνομάζουμε κράτος τούς προϊστορικούς χρόνους ἦταν οἱ Δῆμοι, μέ εὑρύτερα ὅμως καὶ πιό δύσκολα καθήκοντα.

Η τοπική αύτοδιοίκηση ἔχει παλιά ίστορική παράδοση στή ζωή τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἴδιαίτερα στούς τέσσερις αἰώνες τῆς τουρκοκρατίας καὶ στούς ἀγῶνες τοῦ 1821 γιά τήν ἑθνική ἀνεξαρτησία.

Σήμερα τό Σύνταγμα κατοχυρώνει καὶ ἔξασφαλίζει τήν τοπική αύτοδιοίκηση καὶ δέν είναι τυχαῖο τό γεγονός ὅτι ἡ ἀρχή τοῦ ἄρθρου 101, πού ὁρίζει τόν τρόπο καὶ τή μορφή μέ τήν ὅποια θά διοικεῖται τό κράτος, τονίζει ὅτι «ἡ διοίκησις τοῦ κράτους δργανοῦται κατὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα».

Σ' αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἀρχή τοῦ ἀποκεντρωτικοῦ συστήματος βασίζεται τό ἐπόμενο ἄρθρο (102) τοῦ Συντάγματος, πού καθορίζει μέ κάθε λεπτομέρεια τή μορφή, τήν ἔκβαση καὶ τόν τρόπο πού λειτουργοῦν τά δργανα τῶν αὐτοδιοικούμενων περιφερειῶν.

Τί είναι ὅμως ἡ τοπική αύτοδιοίκηση, πού ἀποτελεῖ τήν πιό οὐσιαστική ἔκφραση τῆς δημοκρατίας;

Ἐπίσημα είναι οἱ τρεῖς κλίμακες τίς ὅποιες λίγο ἢ πολύ ὅλοι γνωρίζουμε;

- α) ἡ κοινότητα
- β) ὁ δῆμος
- γ) ὁ νομός.

三

‘Η πρώτη άποτελεῖ τήν κατώτατη ύποδιαιρέση στήν τοπική αύτοδιοικηση. Πρίν από τό 1912 ή κατώτατη βαθμίδα ήταν ό δῆμος. Ο δῆμος καὶ ἡ κοινότητα εἶναι στήν πρώτη βαθμίδα, (ό νομός εἶναι στή δῆμος καὶ ἀποτελοῦν τήν ούσιαστική ἔκφραση τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικησης).

Τά δραγανά τους ἐκλέγονται ἀπευθείας ἀπ’ τό λαό καὶ βρίσκονται σέ διαρκή ἐπαφή μαζί του. Φροντίζουν γιά δρισμένες ἀπό τίς καθημερινές βασικές ἀνάγκες του καὶ ἀποτελοῦν τόν ἐνδιάμεσο κρίκο καὶ σταθμό τοῦ λαοῦ πρός τό κράτος, πού ἐκφράζεται στήν εὐρύτερη τοπική περιφέρεια τῶν δήμων δηλ. τό νόμο ἀπό τό νομάρχη.

‘Η ὑπαρξη καὶ ἡ λειτουργία τῶν νομῶν ἀποτελοῦν ἀναγκαῖα στοιχεῖα δχι μόνο γιά μιά δργανωμένη κρατική κοινωνία, ἀλλά καὶ γιά τήν δμαλή λειτουργία τῶν δήμων καὶ τῶν κοινότητων. Γιατί τό κράτος, δηλαδή ἡ Κυβέρνηση μέ τούς νόμους καὶ μέ τίς ἀποφάσεις τῆς, κανονίζει τή μορφή καὶ τόν τρόπο τῆς λειτουργίας τους, ἐξασφαλίζει τά οἰκονομικά μέσα, γιά νά ἐξυπηρετηθοῦν οἱ ἀνάγκες τῶν κατοίκων, καὶ ἐλέγχει τή χρηστή διαχείριση τῶν χρημάτων καὶ τήν δμαλή λειτουργία τῶν κοινοτικῶν καὶ δημοτικῶν συμβουλίων.

Τίς λεπτομέρειες τής λειτουργίας αύτής καὶ τῆς κρατικῆς Ἐποπτείας στούς δήμους καὶ τίς κοινότητες καθορίζει τό ἄρθρο 102 τοῦ Συντάγματος.

2. ‘Η αὐτοδιοίκηση, ἡ ἀξία καὶ ἡ ἡθική σημασία τῆς.

‘Η κοινότητα κατά πρῶτο λόγο ἀλλά καὶ ό δῆμος ἀποτελοῦν ἔνα ἀπό τά καλύτερα καὶ πιό σωστά σχολεῖα γιά τήν πολιτική διαπαιδαγώγηση τοῦ πολίτη. Καὶ ἡ σημασία τῆς εἶναι μεγαλύτερη σ’ ἔνα δημοκρατικό πολίτευμα, ὅπου ἡ αὐτοδιοίκηση παίζει πρωταρχικό ρόλο γιά τήν ἄσκηση τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Μέσα στό χωριό γεννιέται τό ἐνδιαφέρον τοῦ πολίτη γιά τά κοινά καὶ ἡ εὐθύνη του γιά τά δημόσια πρέγματα. ‘Ο πολίτης διδάσκεται μέσα στό στενό κύκλο τῆς κοινότητας νά ἐλέγχει καὶ νά ἐλέγχεται, νά ἄρχει καὶ νά ἄρχεται. ‘Η κοινότητα εἶναι ἡ μικρογραφία τοῦ κράτους καὶ ἡ βασική σχολή γιά τήν ἄσκηση κάθε κρατικῆς ἐξουσίας. Τό ἐνδιαφέρον γιά τά τοπικά ζητήματα καὶ οἱ τοπικές φιλοδοξίες ἐξουδετερώνουν τό κοινοβουλευτικό σύστημα ἀπό τίς μοιραίες συγκεντρωτικές τους τά-

σεις. "Οσο καὶ ἂν οἱ δημοτικές ἐκλογές στήν πρωτεύουσα καὶ τίς μεγάλες πόλεις ἔχουν τίς περισσότερες φορές πολιτικό χαρακτήρα, εἰναι ἀδύνατο νά μήν ύπερισχύσει, μέσα στήν κοινότητα, τό τοπικό ἐνδιαφέρον πάνω στόν κομματικό φανατισμό. Μέ τόν τρόπο αὐτόν ἀπαλλάσσεται ἡ ύδροκεφαλή πρωτεύουσα ἀπό τήν ἀπασχόληση καὶ γιά τίς παραμικρές ἀκόμα τοπικές ύποθέσεις καὶ καταμερίζονται οἱ εύθυνες γιά τά κοινά.

3. Η ιστορία τῶν δήμων στήν Ἑλλάδα

Στήν Ἑλλάδα ἡ αὐτοδιοίκηση είχε μεγάλη ἀνάπτυξη τήν ἐποχή τῆς τουρκοκρατίας. Οἱ Τοῦρκοι είχαν ἐπιτρέψει στούς χριστιανούς νά διαχειρίζονται ἀπευθείας τίς τοπικές τους ύποθέσεις καὶ νά κανονίζουν τή διοίκησή τους ἀνάλογα μέ τήν πείρα τους καὶ τίς συνθήκες κάθε περιφέρειας ἡ ἀνάλογα μέ τή σύσταση τοῦ πληθυσμοῦ τής. Βέβαια ὁ κατακτητής δέχτηκε νά διατηρήσει τίς ἑλληνικές κοινότητες, γιατί ἡ ὑπαρξή τους ἀνταποκρινόταν, πρίν ἀπ' ὅλα, στό δικό του συμφέρον καὶ ίδίως τόν διευκόλυναν στήν εἰσπραξή τῶν φόρων. Οἱ Τοῦρκοι γνώριζαν μόνο τούς ἄμεσους φόρους. "Ορίζαν λοιπόν ἐκ τῶν προτέρων ἔνα συγκεκριμένο ποσό, πού ἡταν ύποχρεωμένη νά πληρώνει τακτικά κάθε περιφέρεια, καὶ ἀδιαφοροῦσαν πῶς θά κατανεμηθεῖ αὐτό τό βάρος ἀνάμεσα στούς ραγιάδες. Τήν κατανομή αὐτή καθόριζαν οἱ ἑλληνικές κοινότητες ἡ δημογεροντίες, πού μέ τόν τρόπο αὐτό ἔξυπηρετοῦσαν τόν Τοῦρκο διοικητή. Οἱ κοινότητες ὅμως ἔξασφάλιζαν ἔτσι τήν αὐθυπαρξία τους καὶ μποροῦσαν νά φροντίσουν καὶ γιά τά δικά τους θέματα καὶ, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, γιά τά σχολεῖα. Πολλά ἀπό τά κοινοτικά σχολεῖα τῆς τουρκοκρατίας ἡταν γιά τήν ἐποχή τους ἀπό τά καλύτερα πού γνώρισε ποτέ ὁ Ἑλληνισμός.

Ἡ ἑλληνική ἐπανάσταση θεώρησε τήν αὐτοδιοίκηση ώς ἔνα ἀπό τά πρωτεύοντα ζητήματα. "Ο Κάποδιστριας ὅμως θέλησε νά κυβερνήσει τίς κοινότητες ἀπό τό κέντρο καὶ ρύθμισε κατά τρόπο δικτατορικό τίς ἐκλογές στίς δημογεροντίες.

Λίγο ἀργότερα, ἐπί "Οθωνα, δημοσιεύθηκε ὁ Νόμος «περί συστάσεως τῶν δήμων», τῆς 27ης Δεκεμβρίου 1833, πού μέ μικρές μόνο τροποποιήσεις ἵσχυσε σχεδόν δύgdόντα χρόνια, δηλαδή ώς τό 1912.

"Ο νόμος αὐτός ὅριζε ἔνα ἄκαμπτο καὶ ἐνιαίο σύστημα γιά τή διοίκηση τῶν Δήμων (χωρίς νά λαμβάνει ύπόψη τίς τοπικές ίδιορρυθμίες

κάθε έπαρχιας ή τή σύσταση τοῦ πληθυσμοῦ της) καθώς καί ἔνα αὐστηρό ἔλεγχο τοῦ κράτους πάνω στούς δήμους. "Έτσι ἔκανε ὥστε ἡ τοπική αὐτοδιοίκηση νά ἔξαρτάται ὑπέρβολικά ἀπό τό κέντρο καί δημιούργησε ἔνα σκληρό συγκεντρωτικό σύστημα.

§ 46. Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΗΜΕΡΑ

"Ο νόμος δρίζει ὅτι οἱ τοπικές ύποθέσεις πού ὑπάγονται στήν ἀρμοδιότητα τῶν δήμων καί κοινοτήτων εἰναι:

- τά ὑδραγωγεῖα καί ἡ ὕδρευση τῶν κατοίκων,
- ἡ κατασκευὴ καί λειτουργία ὑπονόμων,
- οἱ δημοτικοὶ δρόμοι, πλατεῖες καί γέφυρες,
- ἡ καθαριότητα,
- τά ἀρδευτικά καί ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα,
- τά δημόσια ἄλση, ἔξωραϊστικά ἔργα καί παιδικοὶ κῆποι,
- τά νεκροταφεῖα,
- τά σφαγεῖα,
- οἱ δημοτικὲς ἀγορές,
- οἱ βοσκές γιά τά ζῶα,
- τά δημοτικά λουτρά καί ἀποχωρητήρια,
- τά θαλάσσια λουτρά.

Μ' αὐτά λοιπόν τά θέματα θά ἀσχοληθοῦν τά δημοτικά καί κοινοτικά συμβούλια.

1. Κοινότητες

Κοινότητα μπορεῖ νά είναι κάθε μόνιμος συνοικισμός, πού είναι αὐτελής καί χωριστός ἀπό ἄλλη κοινότητα, φθάνει νά ἔχει: α) πληθυσμό πάνω ἀπό 500 κατοίκους, β) δημοτικό σχολεῖο, γ) οἰκονομικὴ δυνατότητα, δηλαδή τήν ίκανότητα νά βρεῖ ἀρκετοὺς πόρους, γιά νά ἐκτελεῖ κοινωφελή ἔργα καί νά πληρώνει τό μισθό ἐνός τουλάχιστον ὑπαλλήλου (τοῦ κοινοτικοῦ γραμματέα), δ) νά ἔχουν ζητήσει τήν ἀναγνώριση τῆς κοινότητας τά τρία τέταρτα τουλάχιστο τῶν μόνιμων κατοίκων πού είναι ψηφοφόροι.

"Οταν μιά κοινότητα δέν μπορεῖ ν' ἀνταπεξέλθει στίς πάρα πάνω

προϋποθέσεις, καταργεῖται καί ένώνεται ύποχρεωτικά μέ αλλη κοινότητα ἥ δῆμο.

Δύο ἥ περισσότερες κοινότητες μποροῦν νά συγχωνευθοῦν σέ μία, ἀν τό ζητήσουν ἀπ' τό νομάρχη μέ γραπτή αίτησή τους οί μισοί τουλάχιστον μόνιμοι κάτοικοι, ψηφοφόροι.

α) Διοίκηση τῆς κοινότητας

Ἡ κοινότητα διοικεῖται ἀπό τό κοινοτικό συμβούλιο, πού ἀποτελεῖται ἀπό 5,7,9,11, ἥ 15 μέλη, ἀνάλογα μέ τόν πληθυσμό τοῦ κάθε χωριοῦ. Ἔτσι π.χ. κοινότητες μέ 500—1000 κατοίκους ἔχουν συμβούλιο μέ πέντε μέλη, ἐνῶ στίς κοινότητες μέ πάνω ἀπό 7.000 πληθυσμό τό κοινοτικό συμβούλιο ἀποτελεῖται ἀπό δεκαπέντε μέλη.

β) Κοινοτικές ἐκλογές

Τό κοινοτικό συμβούλιο ἐκλέγεται ἀπό τούς δημότες, ἄνδρες καί γυναῖκες, πού είναι πάνω ἀπό 21 χρόνων, πού είναι γραμμένοι στούς ἐκλογικούς καταλόγους τῆς κοινότητας.

Ἡ θητεία τοῦ συμβουλίου είναι γιά τέσσερα χρόνια. Σύμβουλοι μποροῦν νά ἐκλεγοῦν ὅσοι είναι πάνω ἀπό 25 χρόνων, ψηφίζουν στήν κοινότητα αὐτή καί ἔχουν περιληφθεῖ σ' ἓνα συνδυασμό.

Δέν μποροῦν νά ἐκλεγοῦν κοινοτικοί σύμβουλοι οί δημόσιοι, δημοτικοί ἥ κοινοτικοί ὑπάλληλοι, οί στρατιωτικοί, οί ὑπάλληλοι δημόσιων ὀργάνισμῶν, οί ἀγροφύλακες κτλ. Ἐπίσης, σέ κοινότητες μέ πραγματικό πληθυσμό πάνω ἀπό 1000 κατοίκους, καθώς καί στούς δήμους, δέν μποροῦν νά ἐκλεγοῦν καί νά συνυπηρετοῦν ὡς κοινοτικοί ἥ δημοτικοί σύμβουλοι σύζυγοι ἥ συγγενεῖς ἥξ αἴματος ἥ ἔξ ἀγχιστείας μέχρι καί τοῦ δεύτερου βαθμοῦ (δηλαδή ἀδέλφια, κουνιάδοι, πατέρας καί γιός ἥ κόρη κτλ.).

Ἡ ἀνακήρυξη τῶν συνδυασμῶν γίνεται δεκαπέντε ήμέρες πρίν ἀπό τίς ἐκλογές ἀπό τό εἰρηνοδικείο τῆς περιφέρειας.

Ἐκλέγεται ὁ συνδυασμός πού συγκεντρώνει τίς περισσότερες ψήφους καί ἀπό τούς ύποψήφιους ἐκλέγονται ἐκεῖνοι πού ἔχουν τούς πιό πολλούς σταυρούς στά ψηφοδέλτια, γιατί μέ τό σταυρό δίπλα ~~τό~~ ὄνομα τοῦ ύποψηφίου ὁ κάθε ψηφοφόρος ἐκδηλώνει τήν προτίμησή του γιά

γιά τόν έναν ή τόν ἄλλον ύποψήφιο.

Στά κοινοτικά συμβούλια μετέχει ύποχρεωτικά κατά τό ένα τέταρτο καιή ή μειοψηφία, δηλαδή οι σύμβουλοι ἀπό τό συνδυασμό πού δέν πέτυχε στίς ἐκλογές.

γ) Κοινοτικό συμβούλιο

Τό κοινοτικό συμβούλιο συνέρχεται ἀμέσως μετά τίς ἐκλογές και ἐκλέγει ένα ἀπό τά μέλη του πρόεδρο τῆς κοινότητας. Ἐπίσης ἐκλέγει καιή έναν ἀντιπρόεδρο, πού ἀντικαθιστᾶ στά καθήκοντά του τόν πρόεδρο, ὅταν αὐτός ἐμποδιστεῖ.

Τό κοινοτικό συμβούλιο συνέρχεται ύποχρεωτικά τουλάχιστο μιά φορά τό μήνα σέ τακτική συνεδρίαση και σέ ἔκτακτη συνεδρίαση, ὅταν παραστεῖ ἀνάγκη. "Οσοι κοινοτικοί σύμβουλοι ἀπουσιάζουν ἀδικαιολόγητα ἀπό τίς συνεδριάσεις μπορεῖ νά τιμωρηθοῦν ἀπό τό νομάρχη μέ πρόστιμο καί, ἃν συνεχίσουν, μέ ἔκπτωση ἀπό τό ἀξίωμά τους.

Τά κοινοτικά συμβούλια συντάσσουν κάθε χρόνο τόν προϋπολογισμό τῆς κοινότητας, ἀποφασίζουν γιά τούς φόρους και ἄλλες ἐπιβαρύνσεις πού θά ἐπιβάλουν στούς δημότες και γιά τήν τύχη τῆς περιουσίας τῆς κοινότητας και τά δάνεια πού θά ἀναλάβει, ἀλλά ἰδίως συντάσσουν τό πρόγραμμα τῶν ἔργων πού πρόκειται νά ἐκτελεστοῦν ἀπό τήν κοινότητα. Γενικά ἀποφασίζουν γιά κάθε ζήτημα πού ἔχει τοπική σημασία και συνδέεται μέ τήν τοπική αὐτοδιοίκηση.

Κάθε κοινότητα τηρεῖ ύποχρεωτικά ληξιαρχικά βιβλία γεννήσεων, γάμων και θανάτων γιά τούς κατοίκους τῆς.

δ) Πρόεδρος κοινότητας

Ο πρόεδρος ἐκπροσωπεῖ τήν κοινότητα ἀπέναντι ὅλων τῶν ἀρχῶν τοῦ κράτους, προεδρεύει στίς συνεδριάσεις τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου, δίνει τίς κατευθύνσεις γιά τίς ἐργασίες τῆς κοινότητας και γενικά ἔχει τήν πρωτοβουλία νά ρυθμίζει ὅλες τίς ύποθέσεις. Παράλληλα είναι και προϊστάμενος σέ ὅλες τίς ύπηρεσίες τῆς κοινότητας.

Ο πρόεδρος καιή οι κοινοτικοί σύμβουλοι είναι ἄμισθοι. Ἐξαιρετικά μόνο μπορεῖ νά ὄριστει ἀπό τό κοινοτικό συμβούλιο μιά μικρή ἐπιχορήγηση (ἔξοδα παραστάσεως) γιά τόν πρόεδρο. Τό ποσό καθορίζεται ἀνάλογα μέ τόν πληθυσμό και μέ τά ἔσοδα κάθε κοινότητας.

ε) Πόροι τῆς κοινότητας

Τά έσοδα τῆς κοινότητας προέρχονται ίδίως ἀπό τούς φόρους καὶ τά τέλη πού τό κράτος τῆς δίνει τό δικαίωμα νά ἐπιβάλλει στούς κατοίκους της.

Τά τέλη διαφέρουν ἀπό τή μιά κοινότητα στήν ἄλλη. Γενικά ὅμως οἱ κοινότητες εἰσπράττουν τέλη γιά τά ζῶα πού σφάζονται, γιά τίς διαφημίσεις στούς τοίχους, γιά τή χρήση τῶν ιαματικῶν πηγῶν κτλ. Ἐπίσης μποροῦν νά εἰσπράξουν καὶ ἔμμεσους φόρους, πού ἐπιβαρύνουν τήν παραγωγή ὁρισμένων προϊόντων, π.χ. καπνός, λάδι, σταφίδες καὶ ἄλλα εῖδη, ἡ τήν κυανάλωση, ὅπως οἱ δημοτικοί φόροι στά κέντρα πολυτελείας τῆς περιοχῆς τους.

Σήμερα ὁ νόμος δέν ἐπιτρέπει πιά στίς κοινότητες νά διενεργοῦν ἐράνους στά μέλη τους, γιά νά καλύψουν ἔκτακτα ἔξοδα, π.χ. γιά τήν κατασκευή ἔργου. Τό κοινοτικό συμβούλιο ὅμως μπορεῖ νά ἐπιβάλλει ὑποχρεωτική ἐργασία γιά τήν ἐκτέλεση ἐνός κοινοτικοῦ ἔργου στούς δημότες πούχουν ἥλικια πάνω ἀπό 18 χρόνια, ἀλλά μόνο σέ ἐποχή πού οἱ πολίτες δέν ἀσχολοῦνται μέ δικές τους ἀγροτικές δουλειές καὶ ὅχι γιά περισσότερο ἀπό δέκα ήμέρες κάθε χρόνο.

"Οσοι δέν μποροῦν νά ἐκτελέσουν τήν ὑποχρεωτική ἐργασία ἔχουν τό δικαίωμα νά τήν ἔξαγοράσουν πληρώνοντας τό ήμερομίσθιο πού ὅριζει τό κοινοτικό συμβούλιο.

στ) Νομαρχιακός ἔλεγχος

Ἡ διαχείριση τῶν χρημάτων τῆς κοινότητας ἐλέγχεται ἀπό τό νομάρχη-ἀντιπρόσωπο τοῦ κράτους, πού ὀφείλει νά ἔχεταί ἄν οἱ πράξεις τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου είναι νόμιμες. Γι' αὐτό ὅλες οἱ ἀποφάσεις τῶν κοινοτικῶν συμβουλίων ὑποβάλλονται ὑποχρεωτικά γιά ἔγκριση στό νομάρχη, πού ἔχει τό δικαίωμα νά τίς ἀκυρώσει, ἄν είναι ἀντίθετες μέ τό νόμο.

2. Σύνδεσμος κοινοτήτων

Δύο ἡ περισσότερες κοινότητες μποροῦν νά ἐνωθοῦν σέ σύνδεσμους χωρίς νά χάσουν τήν ἀνεξαρτησία τους, γιά νά ἐπιδιώξουν τήν πραγματοποίηση ἐνός σκοποῦ πού ἐνδιαφέρει πολλές κοινότητες ἀπό κοινοῦ, π.χ. γιά νά κατασκευαστοῦν ὑδρευτικά καὶ ἀρδευτικά ἔργα σ-

όλοκληρη τήν περιφέρεια. Οί σύνδεσμοι αύτοί μποροῦν νά συσταθοῦν εἴτε γιά ένα έργο μόνο, όπότε διαλύονται μόλις συντελεστεῖ ό σκοπός αυτός, ή καί γιά άπεριόριστο χρονικό διάστημα, όπότε διαλύονται μόνο όταν τό ζητήσουν τά μέλη τους.

2. Δήμοι

Δήμοι είναι:

- οι πόλεις πού έχουν πάνω άπό 10.000 κατοίκους,
- οι πρωτεύουσες τῶν νομῶν ἄσχετα άπό τόν άριθμό τῶν κατοίκων,

— οσες πόλεις άνακηρύσσονται άπό τό κράτος σέ δήμους «τιμῆς ἔνεκεν» γιά λόγους ιστορικούς ή τουριστικούς (π.χ. ο δήμος Δελφῶν, ο δήμος Λουτρακίου κτλ.).

Οι νέοι δήμοι δημιουργούνται μέ πράξη τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν, όταν άπό τήν ἐπίσημη ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ ἀποδειχτεῖ πώς οἱ κάτοικοι πλήθυναν καί ἔχουν ξεπεράσει τίς δέκα χιλιάδες. Ὁρισμένες συνοικίες σέ μεγάλες πόλεις ἀποχωρίζονται καί σχηματίζουν δικούς τους δήμους. Αὐτό συμβαίνει ιδίως στήν Αθήνα (π.χ. δήμοι Καλλιθέας, Ζωγράφου κτλ.) τόν Πειραιά (π.χ. δήμοι Νίκαιας, Κερατσινίου κτλ.) καί τή Θεσσαλονίκη (π.χ. δήμος Καλαμαριᾶς).

Ο δήμος ἔχει τρία ὅργανα διοικήσεως: τό δημοτικό συμβούλιο, τό δήμαρχο καί τή δημαρχιακή ἐπιτροπή.

a) Δημοτικό συμβούλιο

Τά δημοτικά συμβούλια ἀπαρτίζονται άπό 9—30 συμβούλους ἀνάλογα μέ τόν πληθυσμό κάθε δήμου. Δήμοι μέ πάνω άπό 100.000 κατοίκους ἔχουν τριάντα δημοτικούς συμβούλους.

Τό δημοτικό συμβούλιο είναι γιά τό δῆμο· ὅτι είναι ή Βουλή γιά τό κράτος.

Τό δημοτικό συμβούλιο ἐκλέγεται γιά τέσσερα χρόνια άπό τούς δημότες, ἄνδρες καί γυναῖκες — πάνω άπό 21 χρόνων, πού είναι γραμμένοι στούς ἐκλογικούς καταλόγους, μέ ἄμεση, καθολική καί μυστική ψηφοφορία, δπως γίνεται καί στίς βουλευτικές ἐκλογές.

Μποροῦν νά ἐκλεγοῦν σύμβουλοι ὅσοι δημότες είναι πάνω άπό 25

χρόνων, ἔχουν δικαίωμα ψήφου καί συμμετέχουν σ' ἕνα συνδυασμό, ὅπου ἀναγράφεται ὑποχρεωτικά διπλάσιος ἀριθμός ὑποψηφίων ἀπ' ὅσους θά ἐκλεγοῦν σύμβουλοι.

"Οσα εἴπαμε γιά τίς κοινοτικές ἐκλογές, γιά τό ἀσυμβίβαστο τοῦ ἀξιώματος καί γιά τήν ἀνακήρυξη καί ἐκλογή τῶν ὑποψηφίων, ισχύουν καί γιά τίς δημοτικές.

Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 56 τοῦ Συντάγματος Βουλευτής δέν μπορεῖ νά είναι ταυτόχρονα καί δήμαρχος ἢ δημοτικός σύμβουλος. "Αν ἐκλεγεῖ, πρέπει μέσα σέ δικτύο ἡμέρες νά ἐπιλέξει ἕνα ἀπό τά δυό ἀξιώματα.

Στά δημοτικά συμβούλια, δπως καί στά κοινοτικά, συμμετέχει καί ἡ μειοψηφία, δηλαδή σύμβουλοι ἀπό τό συνδυασμό πού δέν δέν πέτυχε στίς ἐκλογές.

Τό δημοτικό συμβούλιο συνεδριάζει τακτικά μία ὁρισμένη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας καί ἔκτακτα κάθε φορά πού θά τό συγκαλέσει ὁ δήμαρχος.

Πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ἐκλέγεται, στήν ἀρχή κάθε χρόνου, ἔνας ἀπό τούς συμβούλους. Δέν ἔχει ὅμως, δπως ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητας, καθήκοντα διοικητικά, γιατί τό δημοτικό συμβούλιο είναι κατά κύριο λόγο ὅργανο βουλευτικό καί ὅχι ὅργανο ἐκτελεστικό.

Οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου είναι:

- νά ἐγκρίνει τόν προϋπολογισμό τοῦ δήμου,
- νά ἐπιβάλλει φόρους, τέλη καί ἄλλα δικαιώματα,
- νά ἀποφασίζει γιά τήν περιουσία τοῦ δήμου καί γιά τά δάνεια πού ἀναλαμβάνει ὁ δήμος,
- νά καταστρώνει τό πρόγραμμα γιά τήν ἐκτέλεση δημοτικῶν ἔργων καί γενικά νά ἀποφασίζει γιά κάθε γενικότερο θέμα τοῦ δήμου καί γιά ὅσα δέν είναι ἀρμόδιος νά λύσει μόνος του ὁ δήμαρχος ἢ μόνη ἡ δημαρχιακή ἐπιτροπή. Οἱ συνεδριάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου είναι δημόσιες καί μπορεῖ νά τίς παρακολουθήσει ἀπό τό ἀκροατήριο δποιος δημότης θέλει.

β) Ὁ Δήμαρχος

Ο δήμαρχος είναι τό κύριο ἐκτελεστικό ὅργανο τοῦ δήμου. Ἐκλέ-

γεται και αυτός για τέσσερα χρόνια άπο τους δημότες μαζί με τό δημοτικό συμβούλιο.

Οι ύποψήφιοι δήμαρχοι κάθε συνδυασμοῦ καταρτίζουν τά ψηφοδέλτια τους, δύο άναγράφεται πρώτα τό όνομα τοῦ ύποψήφιου δημάρχου και άκολουθοῦν μέ αλφαβητική σειρά τά δύνοματα τῶν ύποψηφίων συμβούλων.

Δήμαρχος έκλεγεται ό ύποψήφιος για τό άξιωμα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς πλειοψηφίας, έφόσον ὅμως ό συνδυασμός αὐτός συγκεντρώσει τά 50% + 1 τοῦ συνόλου τῶν ψήφων. "Αν δέ συγκεντρώσει κανένας άπο τούς ύποψήφιους συνδυασμούς τά 50% τῶν ψήφων, τότε ή έκλογή ἐπαναλαμβάνεται μετά 8 ημέρες, και ύποψήφιοι μποροῦν νά είναι μόνο ό πρωτος και ό δεύτερος σέ σειρά ἐπιτυχίας συνδυασμός.

Ο δήμαρχος μετέχει στίς συνεδριάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, χωρίς ὅμως δικαίωμα ψήφου. "Ο δήμαρχος είναι κατά κάποιον τρόπο σέ μικρογραφία ό πρωθυπουργός τοῦ δήμου. Εἰδικότερα:

— ἐκπροσωπεῖ τό δῆμο στά δικαστήρια και σέ δικαιοσύνης ἀρχές,

— ἐκτελεῖ τίς ἀποφάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου και τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς,

— είναι φυσικός προϊστάμενος σέ δικαιοσύνης τοῦ δήμου,

— ἀποφασίζει γιά τό μόνιμο, τό ἔκτακτο και τό ήμερομίσθιο προσωπικό τοῦ δήμου και γενικά διευθύνει τήν ἐσωτερική δργάνωση τοῦ δήμου.

γ) Δημαρχιακή ἐπιτροπή

Η δημαρχιακή ἐπιτροπή βοηθεῖ τό δήμαρχο στή διοίκηση τοῦ δήμου. "Αποτελεῖται άπο δύο ὡς τέσσερα μέλη, ἀνάλογα μέ τόν ἀριθμό τῶν δημοτικῶν συμβούλων πού ἔχει ό δῆμος. Τά μέλη τῆς είναι δημοτικοί σύμβουλοι πού έκλεγονται στήν ἀρχή κάθε χρόνου άπο τό δημοτικό συμβούλιο.

Πρόεδρος τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς διεριζεται άπο τό νόμο ό ἀναπληρωτής δήμαρχος.

Τά καθήκοντα τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς ἀφοροῦν ιδίως στή διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν τοῦ δήμου.

δ) Δημοτικοί ύπαλληλοι

Οἱ δημοτικοὶ ύπαλληλοὶ εἰναι μόνιμοι, ἔκτακτοι «ἐπί συμβάσει» ἢ ἡμερομίσθιοι. Ἡ θέση τῶν δημοτικῶν ύπαλληλῶν ρυθμίζεται ἀπό εἰδικό νόμο. Μόνιμοι ύπαλληλοι διορίζονται μόνο σέ θέσεις πού προβλέπονται ἀπό τὸν ὄργανισμό τῆς ἐσωτερικῆς ύπηρεσίας κάθε δήμου, ἐφόσον ἔχουν τὰ προσόντα καὶ ὕστερ' ἀπό διαγωνισμό, σχεδόν κατά τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως οἱ δημόσιοι ύπαλληλοι. Οἱ εἰδικοὶ τεχνικοὶ ὅμως, οἱ νομικοὶ σύμβουλοι καὶ οἱ δικηγόροι τῶν δήμων προσλαμβάνονται καὶ ἀπολύονται μέ τὸν δημάρχον.

Τὸν ἴδιο ἰσχύει καὶ γιά τὸ ἡμερομίσθιο προσωπικό τοῦ δήμου, πού προσλαμβάνει καὶ ἀπολύει ὁ δημάρχος μέσα στὰ πλαίσια τῶν πιστώσεων προϋπολογισμοῦ καὶ σύμφωνα μέ σχετικές ἀποφάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου.

ε) Δημοτικά ἀγαθοεργά ίδρυματα

Ἡ νομοθεσία περί δήμων καὶ κοινοτήτων ἀλλά καὶ μιά πανάρχαια παράδοση ἀναγνωρίζουν στοὺς δήμους καὶ τίς κοινότητες τὸ δικαίωμα μά καὶ τὴν ὑποχρέωση νά ίδρυουν καὶ νά συντηροῦν ίδρυματα πού παρέχουν βοήθεια καὶ περίθαλψη στοὺς δημότες, π.χ. νοσοκομεῖα, βρεφοκομεῖα, γηροκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, παιδικούς σταθμούς, παιδικές ἔξοχές, κέντρα νεοτητας κτλ. Τά δημοτικά ίδρυματα διοικοῦνται ἀπό ἀδελφάτα, πού διορίζονται ἀπό τὸ δημοτικό συμβούλιο καὶ ἔχουν δική τους οἰκονομική διαχείριση καὶ προϋπολογισμό.

στ) Δημοτικές ἐπιχειρήσεις

Οἱ δῆμοι καὶ οἱ κοινότητες μποροῦν ἐπίσης νά ίδρυσουν δημοτικές ἐπιχειρήσεις, ὄργανωμένες ὅπως κάθε ἄλλη ἐπιχείρηση, μέ τὴν προπτική νά ἀφήνουν κέρδη πού θά ἐνισχύσουν τὰ οἰκονομικά τοῦ δήμου. Τέτοιες ἐπιχειρήσεις μποροῦν νά εἰναι λαχαναγορές, τό φωταέριο, οἱ ἀστικές συγκοινωνίες (λεωφορεῖα, τροχιοδρόμοι) καὶ ἄλλες. Ὁ ἡλεκτροφωτισμός ἡταν ἐπίσης ἔνας τομέας πού εἶχαν στὰ χέρια τους οἱ δῆμοι καὶ οἱ κοινότητες καὶ φρόντιζαν νά ίδρυσουν ἐργοστάσια ἡλεκτροπαραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ ρεύματος στὴν κάθε πόλη. Ἀπό τό 1952 ὅμως τό κράτος ἰδρυσε τή Δημοσίᾳ Ἐπιχείρηση Ἡλεκτρισμοῦ (ΔΕΗ), πού ἔχει ἀναλάβει μονοπωλιακά τὴν παραγωγή τῆς ἡλεκτρικῆς ἐνέρ-

γειας καί τή διανομή της σ' ὅλη τή χώρα καί οἱ δῆμοι δέν ἔχουν πιά
ἀρμοδιότητα στόν τομέα αὐτό.

3. Αύτοδιοικηση δεύτερου βαθμοῦ

Στό ἄρθρο 102 τοῦ Συντάγματος προβλέπεται ἐπίσης, στήν παρ. 4, ἡ
δυνατότητα νά ἐκπροσωπηθοῦν οἱ πολίτες ἐνός νομοῦ στά νομαρχιακά
συμβούλια, πού θά λειτουργοῦν δίπλα σέ κάθε νομάρχη καί θά ἐκλέγον-
ται ἀπό τίς τοπικές ἐπαγγελματικές, μορφωτικές καί ἐπιστημονικές
δργανώσεις καί ἄλλους δργανισμούς.

Μέ τόν τρόπο αὐτό γίνονται πιό λαϊκά καί ἀντιπροσωπευτικά καί τά
νομαρχιακά συμβούλια, δηλαδή καί ἡ δεύτερη βαθμίδα τῆς τοπικῆς
αύτοδιοικησης (πρώτη βαθμίδα είναι οἱ δῆμοι καί οἱ κοινότητες).

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 47. ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Γιά νά είναι μία κοινωνία δργανωμένη, πρέπει τά μέλη της νά μήν ένεργοῦν αὐθαίρετα καί σύμφωνα μέ τίς διαθέσεις τῆς στιγμῆς, ἀλλά οἱ ἐνέργειές τους νά διέπονται ἀπό ὄρισμένους κανόνες, δηλαδή ἡ συμβίωση τῶν ἀνθρώπων στήν κοινωνία νά ρυθμίζεται ἀπό τήν ἔννομη τάξη. Αύτό σημαίνει ὅτι ὅχι μόνο τά μέλη τῆς κοινωνίας, τά ἄτομα, ἀλλά καί τό ἴδιο τό κράτος πρέπει νά συμμορφώνεται πρός ὄρισμένους κανόνες δικαίου, δηλαδή νά είναι αὐτό πού λέγεται «κράτος δικαίου». Ἐπομένως πρέπει νά ὑπάρχει στήν κοινωνία μία ἔξουσία, πού νά ἐπιβάλλει τήν ἐφαρμογή τῶν κανόνων δικαίου. Ἡ ἔξουσία αὐτή είναι ἡ δικαστική καί τήν ἀποτελοῦν οἱ δικαστές. Στήν ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων της, ἡ δικαστική ἔξουσία πρέπει νά είναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητη καί ἀνεπηρέαστη ἀπό τίς δύο ἄλλες, δηλαδή τή νομοθετική καί τήν ἐκτελεστική.

1. Εἰδη δικαστηρίων. Στό σημερινό κράτος ἀπογορεύεται ἡ αὐτοδικία, δηλαδή ὁ πολίτης δέν μπορεῖ νά ἐπιδιώκει μόνος του νά ἔξασφαλίσει τά δικαιώματά του καί τά συμφέροντά του, οὔτε νά ἐκδικεῖται μόνος του τό ἔγκλημα (αὐτό πού στήν Ἀμερική λέγεται νόμος τοῦ Λύντς ἢ λυντσάρισμα).

“Ολες αὐτές οἱ διαφορές θά λυθοῦν ἀπό τά δικαστήρια, δηλαδή ἀπό ἱδιαίτερα ὅργανα τοῦ κράτους. Αύτά λειτουργοῦν μέ βάση τούς κανόνες πού περιέχονται μέ κάθε δυνατή λεπτομέρεια σέ εἰδικούς νόμους, δηλαδή στήν πολιτική δικονομία, τήν ποινική δικονομία καί τόν δργανισμό τῶν δικαστηρίων.

“Οταν τά δικαστήρια ἐπιλύουν διαφορές πού ἔχουν μεταξύ τους οἱ πολίτες, ἀσκοῦν τήν πολιτική ἢ ἀστική δικαιοισύνη. “Οταν ἐπιβάλλουν ποινή γιά παράβαση τοῦ νόμου, ἀσκοῦν τήν ποινική δικαιοισύνη. “Οταν τέλος δικάζουν διαφορές μεταξύ κράτους καί ἀτόμων, πού ἀπορρέουν ἀπό τήν ἐπιβολή τῆς διοικητικῆς ἔξουσίας τοῦ κράτους ἀσκοῦν τή διοικητική δικαιοισύνη. Δηλαδή τά δικαστήρια διαιροῦνται σέ πολιτικά,

ποινικά καί διοικητικά (ἄρθρο 93 τοῦ Συντάγματος).

Τά δικαστήρια ἐπίσης μέ τῇ λεγόμενῃ «έκουσία διαδικασία», δηλαδή χωρίς ἀντιδικία, είναι δυνατό νά προσδώσουν ἰδιαίτερο δικαστικό κύρος σέ ὄρισμένες πράξεις, ὥπως π.χ. ἡ υἱοθεσία, ὁ διορισμός ἐπιτρόπων γιά ἀνηλίκους, τό κληρονομητήριο, ἡ ἔγκριση καταστατικοῦ σωματείου κτλ.

2. Ἐγγυήσεις γιά τήν ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο θεμέλιο γιά τήν πολιτική ὀργάνωση ἑνός κράτους δικαίου. Στήν Ἑλλάδα ἡ ἀνεξαρτησία αὐτή ἀναγνωρίζεται ἀπό τό Σύνταγμα (στό ἄρθρο 88) καί ἔξασφαλίζεται κατά κύριο λόγο μέ τήν **ἰσοβιότητα** τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν. Κάθε δικαστής, ὅταν διοριστεῖ, παραμένει δικαστής, ἐφ' ὅρου ζωῆς (ἐωσότου τόν καταλάβει τό ὄριο ἡλικίας, πού στό νέο Σύνταγμα ὀρίστηκε στά 65 χρόνια γιά τούς κατώτερους καί 67 ή 70 γιά τούς ἀνώτερους δικαστικούς) καί ἡ κυβέρνηση δέν μπρορεῖ νά τόν παύσει, ἐκτός ἂν ὑποπέσει ὁ δικαστής σέ σοβαρό παράπτωμα.

Ἡ ἀνεξαρτησία τῶν δικαστηρίων ἔξασφαλίζεται καί μέ τό θεσμό τοῦ ἀνώτατου δικαστικοῦ συμβουλίου, πού σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 90 τοῦ Συντάγματος ἀποτελεῖται **μόνο** ἀπό ἀνώτατους δικαστές καί είναι τό **μόνο** ἀρμόδιο καί ὑπεύθυνο ὄργανο γιά τίς προαγωγές καί μεταθέσεις τῶν δικαστῶν. ᩴ κυβέρνηση δέν ἔχει δικαίωμα νά ἐπέμβει στά ζητήματα αὐτά καί ἔτσι ὁ δικαστικός κλάδος μένει ἐντελῶς **χωριστός** καί ἀπό τή διοικητική ἔξουσία καί ἀπό τή Βουλή, δηλαδή ἀπό τά κόμματα καί τίς ἐνδεχόμενες διαμάχες τους.

Ἡ δικαιοσύνη, ὡς πρώτη λειτουργία τοῦ κράτους πρέπει νά είναι καί σεβαστή ἀπ' ὅλους τούς πολίτες. Στίς συζητήσεις γιά τό Σύνταγμα τοῦ 1975 ἔγινε λόγος ὅτι πρέπει νά κατοχυρωθεῖ ἡ προσωπική λειτουργική ἀνεξαρτησία τῶν δικαστῶν. ᩴ ταν πολύ πρόσφατη ἡ ἀνάμνηση τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, ὥπου μέλη τοῦ "Ἀρειου Πάγου κάλυψαν μέ τό κύρος τους τήν πρώτη Κυβέρνηση τῆς δικτατορίας καί προκάλεσαν σύγχυση στό λαό γιά τό χαρακτήρα τοῦ πραξικοπήματος καθώς καί ἡ στάση τῶν δικαστηρίων στό διάστημα τῆς ἐπταετίας.

Γι' αὐτό προβλέπεται στό ἄρθρο 89, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος ὅτι «**ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν κυβέρνησιν**».

Ἐκτός ἀπό τίς Ἐγγυήσεις αὐτές, ὑπάρχουν καί ὄρισμένες ἄλλες

διασφαλίσεις, πού παρέχει τό Σύνταγμα στούς πολίτες, ότι ή δικαιοσύνη θά άπονεμηθεί άμερόληπτα. Ἐτσι οἱ συνεδριάσεις τῶν δικαστηρίων γίνονται πάντοτε δημόσια, μέχρι ανοικτές τίς πόρτες, καὶ οἱ ἀποφάσεις ἐκδίδονται αἴτιολογημένες, δηλαδή ἀναφέρονται μέσα σέ κάθε ἀπόφαση οἱ λόγοι γιά τούς ὅποιους τό δικαστήριο ἔκρινε κατά τόν ἓνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο. Οἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων δημοσιεύονται. Τό ἄρθρο 93, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος προβλέπει ἐπὶ πλέον ὅτι δημοσιεύεται ὑποχρεωτικά καὶ ή γνώμη τῆς μειοψηφίας. Οἱ ἀποφάσεις δημοσιεύονται καὶ ἔτσι μπορεῖ νά γίνει ἔλεγχος γιά τίς ἐνέργειες τῶν δικαστηρίων καὶ αὐτό στήν πράξη είναι ή πιό σπουδαία ἔξασφάλιση γιά τήν ἀμεροληψία τῆς δικαιοσύνης.

Τέλος στό Σύνταγμα τοῦ 1975 προβλέπεται σέ **ρητή** διάταξη (ἄρθρο 93, παρ. 4) ὅτι «τὰ δικαστήρια ὁφείλουν νὰ μὴ ἐφαρμόζουν νόμον, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅποιου ἀντίκειται πρὸς τὸ Σύνταγμα». Ἡ ἀρχή αὐτή γιά πρώτη φορά ἐκφράζεται κατηγορηματικά, παρόλο πού ἵσχυε πάντοτε στό δημόσιο βίο τῆς χώρας μας.

“Αλλη σημαντική ἔξασφάλιση τῶν ἀτόμων είναι ὅτι τά δικαστήρια είναι **τακτικά**. Ποτέ δέν μπορεῖ νά συγκροτηθεῖ ἓνα δικαστήριο «ἐκ τῶν ὑστέρων» καὶ ἐπίτηδες, γιά νά δικάσει μία συγκεκριμένη ὑπόθεση. Κάθε ὑπόθεση, εἴτε ἀστική είναι εἴτε ποινική, πρέπει νά δικαστεῖ ἀπό τό δικαστήριο πού ἔχει ἀπό πρίν καθοριστεῖ ἀπό τό νόμο ὅτι είναι ἀρμόδιο γιά τήν ὑπόθεση καὶ ὅχι ἀπό ὅποιοδήποτε ἔκτακτο δικαστήριο. Αὐτό ἐκφράζεται ἐπιγραμματικά καὶ στό ἄρθρο 8 τοῦ Συντάγματος: «Οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὥρισμένου εἰς αὐτὸν δικαστοῦ. Δικαστικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ ἔκτακτα δικαστήρια ὑφ' οἰονδήποτε ὄνομα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συσταθοῦν».

§ 48. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τά πολιτικά δικαστήρια κρίνουν κατά κανόνα τίς ἀστικές ἡ πολιτικές διαφορές. Ἐκεῖνος πού ζητεῖ νά ίκανοποιήσει μιάν ἀξιώση του λέγεται ἐνάγων, ἐνῶ ἐκεῖνος ἐναντίον τοῦ ὅποιου στρέφεται ὁ ἐνάγων λέγεται ἐναγόμενος. Οἱ δύο μαζί ὀνομάζονται **διάδικοι**.

Οἱ διάδικοι ἐκθέτουν τίς ἀπόψεις τους καὶ τό δικαστήριο, ἀφοῦ τίς ἀκούσει, ἐκδίδει «αἴτιολογημένη» ἀπόφαση, πού εἴτε δέχεται εἴτε ἀπορρίπτει τήν ἀξιώση τοῦ «ἐνάγοντος». Συνήθως διατάσσει ἀποδεί-

ξεις γιά τούς ισχυρισμούς τοῦ «ένάγοντος». Μετά τή διεξαγωγή τῶν ἀποδείξεων, δηλαδή τήν ἐξέταση μαρτύρων, προσαγωγή ἐγγράφων κτλ. ἐκδίδεται ἡ ὄριστική ἀπόφαση. Ἐκεῖνος πού θά χάσει τή δίκη θά καταδικαστεῖ καὶ στήν πληρωμή τῆς δικαστικῆς δαπάνης. **Εὐεργέτημα τῆς πενίας** είναι τό προνόμιο πού δίνει ὁ εἰσαγγελέας στόν «όμολογουμένως ἅπορο διάδικο», γιά νά τόν ἀπαλλάξει ἀπό τό μεγαλύτερο μέρος τῶν δικαστικῶν ἔξοδων.

1. Εἰρηνοδικεῖο. Τό κατώτερο ἀπό τά πολιτικά δικαστήρια είναι τό εἰρηνοδικεῖο, πού ἀποτελεῖται ἀπό τόν εἰρηνοδίκη καὶ τό γραμματέα. Δικάζει κάθε ὑπόθεση πού δημιουργεῖται ἀπό διαφορές ὅχι ἀνώτερες ἀπό 20.000 δρχ. Εἰδική διαδικασία είναι οἱ μικροδιαφορές (ἔως 8.000 δρχ.), πού είναι πολύ ἀπλή καὶ ἀνέξοδη. Ὁ εἰρηνοδίκης δικάζει ἐπίσης τά προσωρινά μέτρα, δηλαδή ἀποφασίζει ποιός θά ἔχει τήν κατοχή ἐνός ἀκινήτου στίς περιπτώσεις πού ἀμφισβητοῦνται τά ὅριά τους. Τά δικαστικά ἔξοδα στό εἰρηνοδικεῖο είναι πολύ χαμηλά.

2. Τριμελές πρωτοδικεῖο. Αὐτό είναι τό κυρίως τακτικό δικαστήριο καὶ ἀποτελεῖται ἀπό τόν πρόεδρο, δύο πρωτοδίκες, τόν εἰσαγγελέα καὶ τό γραμματέα. Δικάζει χωρίς ἔξαιρέσεις ὅλες τίς ὑποθέσεις ἐκτός ἀπό ἑκεῖνες πού ἔχουν ὑπαχθεῖ στό μονομελές, στό εἰρηνοδικεῖο ἢ στίς λεγόμενες εἰδικές διαδικασίες. Στό πρωτοδικεῖο οἱ διάδικοι «παρίστανται» πάντοτε μέ δικηγόρους καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν ὑποθέσεων γίνεται μέ ἔγγραφα πού λέγονται «προτάσεις».

3. Μονομελές πρωτοδικεῖο. Ὁρισμένες ἐπείγουσες ὑποθέσεις δικάζονται ἀπό τόν πρόεδρο πρωτοδικῶν ἢ ἔναν προεδρεύοντα πρωτοδίκη, πού εἴτε μόνος εἴτε, σέ ὄρισμένες περιπτώσεις, μαζί μέ τό γραμματέα ἀποτελοῦν δικαστήριο. Στό μονομελές ὑπάγονται οἱ διαφορές πού ἔχουν μεταξύ τους οἱ ἐνοικιαστές καὶ οἱ ἰδιοκτῆτες ἀκινήτων, οἱ προσωρινές ἐπιδικάσεις ἀποζημιώσεων γιά διατροφή κτλ. Χωριστό δικαστήριο ἀποτελεῖ ὁ ἐργατοδίκης, δηλαδή ὁ δικαστής —μέλος τοῦ πρωτοδικείου— πού δικάζει τίς διαφορές πού ἔχουν οἱ ἐργάτες ἡ ὑπάλληλοι μέ τούς ἐργοδότες τους.

“Οταν ὁ διάδικος χάσει τήν ὑπόθεση, εἴτε στό εἰρηνοδικεῖο εἴτε στό πρωτοδικεῖο, ἔχει δικαίωμα νά καταθέσει ἔφεση, δηλαδή νά καταφύγει σέ ἀνώτερο δικαστήριο, ἢ, ὅπως λέγεται, σέ δευτεροβάθμιο δικαστήριο.

"Εφεση γιά άπόφαση τοῦ εἰρηνοδικείου δικάζεται άπό τό πρωτοδικεῖο, ἐνῷ ή ἔφεση γιά άπόφαση τοῦ πρωτοδικείου δικάζεται άπό τό ἐφετεῖο.

4. **Ἐφετεῖο.** Τό ἐφετεῖο ἀποτελεῖται ἀπό τόν πρόεδρο, τέσσερις ἐφέτες, τόν εἰσαγγελέα καὶ τό γραμματέα. "Εργο τοῦ ἐφετείου είναι νά ἔξετάσει ἄν τό πρωτοβάθμιο δικαστήριο ἔκρινε σωστά, μέ βάση τά ἀποδεικτικά στοιχεῖα πού παρουσίασαν οἱ διάδικοι, καὶ ἄν ἐφάρμοσε δρθά τό νόμο. "Αν πειστεῖ ὅτι ἡταν δρθή, ἐπικυρώνει τήν ἀπόφαση τοῦ πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, διαφορετικά θά τήν ἀκυρώσει ἡ θά τήν μεταρρυθμίσει. 'Η ἀπόφαση τοῦ ἐφετείου, ή όποια λύει ὁριστικά πλέον τή διαφορά, λέγεται τελεσίδικος καὶ ἀπό τή στιγμή ἐκείνη μπορεῖ «νά ἐκτελεστεῖ εἰς βάρος τοῦ ἡττηθέντος διαδίκου».

5. **Ἐκτέλεση δικαστικῶν ἀποφάσεων.** "Οταν λέμε ὅτι μία ἀπόφαση μπορεῖ «νά ἐκτελεστεῖ», ἐννοοῦμε, ὅτι πρέπει νά κοινοποιηθεῖ στό διάδικο πού ἔχασε τή δίκη, μέ τήν πρόσκληση νά πληρώσει ἡ νά ἐκτελέσει ὅτι δόφείλει. 'Η πρόσκληση αὐτή λέγεται καὶ «ἐπιταγή». "Αν αὐτός ἀρνηθεῖ, ή ἀπόφαση ἐκτελεῖται εἰς βάρος του ἀπό τό δικαστικό ἐπιμελητή. 'Η ἐκτέλεση μπορεῖ νά γίνει εἴτε μέ κατάσχεση καὶ ἀναγκαστική ἐκποίηση τῆς περιουσίας τοῦ δόφειλέτη εἴτε μέ προσωπική του κράτηση. 'Ο νόμος ὅμως δρίζει ὅτι ὁρισμένα πράγματα, ὅπως π.χ. ὁ προσωπικός ρουχισμός, τά βιβλία, ἐργαλεῖα ἡ δργανα ἀπαραίτητα γιά τήν ἄσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος καθώς καὶ ὁ μισθός ἡ ἡ σύνταξη δημοσίου ἡ ἰδιωτικοῦ ὑπαλλήλου, δέν κατάσχονται. Κατάσχεση μισθοῦ ἐπιτρέπεται μόνο μέχρι τοῦ ἐνός τετάρτου τῶν ἀποδοχῶν, ὅταν πρόκειται γιά διατροφή τῆς γυναίκας, τῶν παιδιῶν ἡ τῶν γονέων τοῦ δόφειλέτη. Τό δημόσιο χρησιμοποιεῖ συχνά γιά τήν εἰσπραξη τῶν δημοσίων ἐσόδων, π.χ. φόρων, γιά ἀναγκαστικό μέσο τήν προσωπική κράτηση.

6. **Ο Ἀρειος Πάγος.** Σέ ὁρισμένες περιπτώσεις, πού ἀναφέρονται συγκεκριμένα στήν πολιτική δικονομία, μπορεῖ ὁ διάδικος πού ἔχασε τή δίκη στό δευτεροβάθμιο δικαστήριο νά καταφύγει στό ἀνώτερο δικαστήριο τῆς χώρας. 'Ο Ἀρειος Πάγος δέν ἔξετάζει τήν ουσία τῆς ὑπόθεσης, δηλαδή ἄν τά πραγματικά περιστατικά, πού ἡταν ἡ βάση τῆς δίκης στό πρωτοδικεῖο καὶ τό ἐφετεῖο, είναι ἀληθινά ἡ ὅχι, ἀλλά μόνο κατά πόσον ἔχει ἐφαρμοστεῖ σωστά ὁ νόμος στήν κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Στήν 'Ελλάδα λειτουργοῦν σήμερα 195 εἰρηνοδικεῖα, 58 πρω-

τοδικεῖα, ή εφετεῖα καὶ ὁ Ἀρειος Πάγος, που εἶναι ἔνας γιά ὅλο τό κράτος.

7. **Διαιτησία.** Ἐπειδή ἡ τακτική διαδικασία εἶναι καὶ πολυδάπανη καὶ μακροχρόνια, συχνά οἱ διάδικοι καταφεύγουν στή διαιτησία, ὅριζουν δηλαδή ἔναν ἥ περισσότερους διαιτητές, οἱ όποιοι λύνουν τή διαφορά. Οἱ διαιτητές, εἶναι συνήθως πρόσωπα κύρους, ὅπως π.χ. πρόεδροι ἐπιμελητηρίων, ἐπαγγελματικῶν συλλόγων κτλ.

§ 49. ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τά ποινικά δικαστήρια δικάζουν ἑκείνους που διέπραξαν ἔνα ἀδίκημα, δηλαδή τούς παραβάτες τῶν ποινικῶν νόμων. "Αν ἀποδειχτεῖ ὅτι οἱ κατηγορούμενοι διέπραξαν τήν κολάσιμη πράξη που τούς ἀποδίδεται καὶ ὅτι ἡ πράξη αὐτή μπορεῖ νά τούς καταλογιστεῖ (ὅτι δηλαδή ἔχουν καὶ τή νόμιμη ἡλικία —πάνω ἀπό 17 χρόνων— καὶ ἐπί πλέον ὅτι ἡταν ὑγιεῖς στό μυαλό τή στιγμή που ἐτέλεσαν τήν ἀξιόποινη πράξη), ἐπιβάλλονται οἱ ποινές που προβλέπουν οἱ νόμοι..Τα ἀδικήματα περιλαμβάνονται κατά κύριο λόγο στόν Ποινικό Κώδικα καὶ διαιροῦνται, ἀνάλογα μέ τή βαρύτητά τους, σέ πταισματα, πλημμελήματα καὶ κακουργήματα.

1. **Πταισματοδικεῖο.** Τό πταισματοδικεῖο δικάζει τά ἀδικήματα μικρῆς σημασίας ἥ τις παραβάσεις τῶν ἀστυνομικῶν διαιτάξεων (πταισματα). Οἱ ποινές που ἐπιβάλλει εἶναι πρόστιμο ἥ κράτηση ὀλίγων ἡμερῶν.

2. **Πλημμελειοδικεῖο.** Τό πλημμελειοδικεῖο δικάζει τά σοβαρότερα ἀδικήματα, ὅπως τραύματα, ἀπάτες, ἐξύβριση κτλ. (πλημμελήματα). Τά πλημμελειοδικεῖα διακρίνονται: σέ **μονομελή**, που δικάζουν τά ἐλαφρότερα πλημμελήματα, ἑκεῖνα δηλαδή που τιμωροῦνται μέ φυλάκιση ὡς 12 μηνῶν, καὶ σέ **τριμελή** που δικάζουν ὅλα τά ὑπόλοιπα βαρύτερα πλημμελήματα.

3. **Κακουργιοδικεῖο.** Τό κακουργιοδικεῖο δικάζει τά κακουργήματα, δηλαδή ἀδικήματα που τιμωροῦνται μέ τήν ποινή τοῦ θανάτου, μέ ἰσόβια ἥ πρόσκαιρα δεσμά, ὅπως φόνος, ληστεία κτλ. Τά κακουργιοδικεῖα συγκροτοῦνται: α) ἀπό τό δικαστήριο τῶν συνέδρων, που ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς τακτικούς δικαστές, τόν εἰσαγγελέα καὶ τό

γραμματέα, καὶ β) ἀπό τούς ἐνόρκους. Οἱ ἔνορκοι εἰναι πολίτες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, πού κληρώνονται ἀπό ἕναν εἰδικό κατάλογο. Τό ἀξίωμα τοῦ ἐνόρκου εἰναι τιμητικό καὶ οἱ πολίτες ἔχουν ύποχρέωση νά τό ἐκτελοῦν πρόθυμα, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀποτελεῖ καὶ ἔνα ἀπό τά πολιτικά τους δικαιώματα. Οἱ ἔνορκοι ἀποφαίνονται μόνο ἂν ὁ κατηγορούμενος εἰναι ἔνοχος ἢ ὅχι, ἐνῶ οἱ τακτικοί δικαστές διευθύνουν τή δίκη καὶ δρίζουν τό εἰδος τῆς ποινῆς πού θά ἐπιβληθεῖ στόν κατηγορούμενο ὑστερα ἀπό τήν καταδικαστική ἐτυμηγορία τῶν ἐνόρκων.

4. **Εἰσαγγελέας.** Ἡ ποινική δίκη ἀποβλέπει στήν «ποινική ἀξίωση» τοῦ κράτους, ἐκφράζει δηλαδή τό δικαίωμα τῆς πολιτείας νά ἐπιβάλλει ποινή σ' ἐκείνον πού διέπραξε ἔνα ἀδίκημα. Γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο ύπάρχει πάντοτε ἔνα κρατικό ὅργανο πού ἀσκεῖ τήν «ποινική ἀξίωση» καὶ αὐτό ὀνομάζεται δημόσιος κατήγορος ἢ εἰσαγγελέας.

Ἡ διάπραξη ἐνός ἀδικήματος διαταράσσει τήν τάξη τῆς κοινωνίας καὶ τό κράτος, ώς φρουρός της, ἔχει τήν ύποχρέωση νά ἀποκαταστήσει τήν τάξη μέ τήν τιμωρία τοῦ ἐνόχου. ᩩ αντιδικία ὅμως αὐτή δέ στρέφεται προσωπικά ἐναντίον τοῦ κατηγορουμένου, ἀλλά ἐναντίον ἐκείνου πού εἰναι ἔνοχος τοῦ ἀδικήματος. Στήν ποινική δηλαδή δίκη σημασία ἔχει νά ἀνευρεθεῖ ἡ οὐσιαστική ἀλήθεια καὶ ὅχι ἡ τυπική ἀλήθεια, ὥπως συμβαίνει στήν πολιτική ἡ ἀστική δίκη. Τό ὅργανο τοῦ κράτους πού διατυπώνει τήν κατηγορία, ἐπειδή δέν ἔχει προσωπική ἀντιδικία μέ τόν κατηγορούμενο, δέν ἀναζητεῖ μόνο τά ἐπιβαρυντικά περιστατικά γιά τόν κατηγορούμενο ἀλλά καὶ τά ἐλαφρυντικά:

Γι' αὐτό, ἂν δέν ἀποδεχτεῖ ἡ ἔνοχή τοῦ κατηγορουμένου, ὁ δημόσιος κατήγορος εἰναι ύποχρεωμένος νά ζητήσει τήν ἀπαλλαγή του. Κατήγορος στό πταισματοδικεῖο εἰναι ἔνας ἀπό τούς ἀξιωματικούς τῆς ἀστυνομίας ἢ τῆς χωροφυλακῆς, στό πλημμελειοδικεῖο τό ἔργο αὐτό ἀσκεῖται ἀπό τόν εἰσαγγελέα ἢ ἀντεισαγγελέα τῶν πλημμελειοδικῶν καὶ τέλος στά κακουργιοδικεῖα ἀπό τόν εἰσαγγελέα τῶν ἐφετῶν.

Ἡ εἰσαγγελική ἀρχή εἰναι ἔνα σύμπλεγμα ἀπό κρατικά ὅργανα μέ ἐσωτερική ἐνότητα καὶ ίεραρχία, ἐντελῶς ἀνεξάρτητο ἀπό τά δικαστήρια. «Ολες οἱ εἰσαγγελίες ύπάγονται στόν εἰσαγγελέα τοῦ” Αρειου Πάγου.

5. **Μηνύσεις.** ᩩ ποινική ἀγωγή ἀσκεῖται ἀπό τόν εἰσαγγελέα, ὅταν

πληροφορηθεῖ τήν ἀξιόποινη πράξη. Μήνυση είναι ή δήλωση όποιου-δήποτε προσώπου ότι τελέσθηκε μιά ἀξιόποινη πράξη. 'Ενω ἔγκληση είναι ή ἀνακοίνωση τοῦ ἀδικήματος ἀπό τὸν ἴδιο τὸν παθόντα μαζί μὲ τὸ αἴτημα νά τιμωρηθεῖ ὁ ἐνοχος. 'Ορισμένα ἀδικήματα, ὅπως ή ἐξύβριση, ὁ βιασμός, ή συκοφαντία, διώκονται μόνο ὑστερ' ἀπό ἔγκληση. Κανονικά ὅμως ή ποινική δίωξη γίνεται «ἀντεπαγγέλτως» ἀπό τὸν εἰσαγγελέα, δηλαδή χωρίς νά περιμένει αἴτηση τοῦ παθόντος πού νά ζητάει νά τιμωρηθεῖ ὁ ἐνοχος. 'Ο παθών ἀπό τὸ ἀδίκημα ἔχει δικαίωμαν' ἀπαιτήσει νά ἐπανορθωθοῦν οἱ ζημιές του, γι' αὐτὸ ἄλλωστε μπορεῖ νά παρασταθεῖ στήν ποινική δίκη καί νά ζητήσει καί αὐτός ὑστερ' ἀπό τὸν εἰσαγγελέα τήν καταδίκη τοῦ κατηγορουμένου. Στήν περίπτωση αὐτή λέμε ὅτι ὁ παθών «παρίσταται ως πολιτικῶς ἐνάγων».

'Ο κατηγορούμενος θεωρεῖται ἀθῶς, ἐφόσον δέν ἀποδείχτηκε ἡ ώστου ἀποδειχτεῖ ἡ ἐνοχή του. "Έχει δικαίωμα νά διορίσει συνήγορο (δικηγόρο) καί νά ἐπικοινωνεῖ μαζί του ἀκόμη καί ἀπό τίς φυλακές.

'Η ὁμολογία τοῦ κατηγορουμένου δέν πρέπει νά λαμβάνεται πάντοτε ὑπόψη ως στοιχεῖο ἐπιβαρυντικό, ἂν δέ συντρέχουν ἄλλα στοιχεῖα γιά τήν καταδίκη του. 'Ο νόμος ἐξάλλου ἀπαγορεύει στά ἀστυνομικά ὅργανα νά κακοποιοῦν τούς κρατούμενους μέ όποιοδήποτε τρόπο. 'Η διάταξη ὅμως αὐτή δέν τηρεῖται πάντοτε, ὅπως θά ἔπειτε. Τά τελευταῖα χρόνια καί ἰδίως κατά τή δικτατορία τῆς χούντας (1967—1974) τά ὅργανα τῆς χωροφυλακῆς, τῆς ἀστυνομίας καί ἰδίως τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας κατηγορήθηκαν βάσιμα ὅτι προσπαθοῦσαν νά ἀποσπάσουν διμολογίες ἀπό τούς προφυλακισμένους μέ ἀπάνθρωπα βασανιστήρια.

'Ο κατηγορούμενος πού προφυλακιστήκε καί ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπόδειξε τήν ἀθωτήτη του ἔχει, θεωρητικά τουλάχιστον, τό δικαίωμα νά ζητήσει ἀποζημίωση ἀπό τό δημόσιο.

6. Διαδικασία. 'Η ποινική διαδικασία διαιρεῖται σέ τρία στάδια: τήν προανάκριση, τήν τακτική ἀνάκριση καί τήν «ἐπ' ἀκροατηρίῳ» διαδικασία. Μόλις ἐγερθεῖ ἀπό τὸν εἰσαγγελέα ή ποινική ἀγωγή, παραγγέλεται ἀνάκριση στόν ἀνάκριτή. 'Η προανάκριση γίνεται ἀπό τὸν εἰσαγγελέα, τόν εἰρηνοδίκη η τά ἀστυνομικά ὅργανα καί ἀποβλέπει στήν ἀρχική, πρόχειρη συλλογή ἀποδείξεων. Στά αὐτόφωρα ἀδικήματα τά ἀρμόδια κρατικά ὅργανα ὀφείλουν νά ἐνεργήσουν ἀμέσως

τήν προανάκριση, χωρίς νά περιμένουν παραγγελία ἀπό τόν είσαγγελέα.

‘Η τακτική ἀνάκριση, πού ἀποβλέπει στό νά ἔξακριβωθοῦν και νά συγκεντρωθοῦν τά στοιχεῖα γιά τήν ἐνοχή τοῦ κατηγορουμένου, γίνεται πάντοτε ἀπό τόν ἀνακριτή—πρωτοδίκη.

‘Αν δ ἀνακριτής πεισθεῖ γιά τήν ἐνοχή τοῦ κατηγορουμένου, διατάσσει νά τόν συλλάβουν και νά τόν προφυλακίσουν. ‘Η σύλληψη γίνεται, σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα, μόνο «κατόπιν ἡτιολογημένου δικαστικοῦ ἐντάλματος», ἐκτός ἐάν πρόκειται γιά ἀδίκημα·ἐπ’ αὐτοφώρῳ ὅπότε συλλαμβάνεται ὁ κατηγορούμενος και χωρίς ἔνταλμα στόν τόπο ὅπου ἔγινε τό ἀδίκημα. Τό ἔνταλμα συλλήψεως δέν ἐπιτρέπεται νά ἐκτελεστεῖ σέ ἰδιωτική κατοικία τήν νύχτα ἢ μέσα σέ ἐκκλησία τήν ὥρα τῆς λειτουργίας.

‘Η προφυλάκιση ἀποβλέπει στό νά ἔξασφαλίσει τήν παρουσία τοῦ κατηγορουμένου τήν ἡμέρα τῆς δίκης. Στίς περιπτώσεις κακουργημάτων διατάσσεται πάντοτε ἡ προφυλάκιση, ἐνῶ στά πλημμελήματα μόνο σέ ὄρισμένες περιπτώσεις. Γιά τά ὑπόλοιπα ἀδικήματα ἐκδίδεται μία ἀπλή κλήση πρός τόν κατηγορούμενο, πού τόν καλεῖ νά ἐμφανιστεῖ και νά δικαστεῖ «ἐπ’ ἀκροατηρίῳ», δηλαδή σέ δημόσια συνεδρίαση τοῦ δικαστηρίου.

‘Ο προφυλακισμένος κατηγορούμενος μπορεῖ νά ζητήσει τήν προσωρινή ἀποφυλάκισή του καταβάλλοντας χρηματική ἐγγύηση, ἐκτός ἂν κατηγορεῖται γιά ὄρισμένα σοβαρά ἀδικήματα, ὅπως ὁ φόνος, ἡ ληστεία κτλ., ὅπότε δέν ἐπιτρέπεται προσωρινή ἀπόλυτη. ‘Ο ἀνακριτής στέλνει τά πορίσματα τῆς ἀνάκρισης στό δικαστικό συμβούλιο και, ἂν αὐτό κρίνει ἀθῶ τόν κατηγορούμενο, ἐκδίδει «ἀπαλλακτικό βούλευμα» και στήν περίπτωση αὐτή δέ γίνεται καθόλου δίκη, ἐνῶ ἂν τόν θεωρήσει ἐνοχο, ἐκδίδει «παραπεμπτικό βούλευμα», ὅπότε ὁ κατηγορούμενος θά δικαστεῖ ἀπό τό τακτικό δικαστήριο. ‘Η λειτουργία τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, ὁ τρόπος πού γίνονται ἡ ἀνάκριση, ἡ ἀποδεικτική διαδικασία και ὅλα τά σχετικά ζητήματα πού ἀφοροῦν τήν ποινική δίκη ρυθμίζονται ἀπό τόν κώδικα ποινικῆς δικονομίας. Σκοπός και βάση τῆς ποινικῆς δικονομίας πρέπει νά είναι νά βοηθήσει τόν ἀθῶ κατηγορούμενο νά ἀποδείξει τήν ἀθωότητά του. ‘Οσο πιό σίγουρα και πιό γρήγορα ἐπιτυγχάνεται αὐτό, τόσο καλύτερη είναι ἡ λειτουργία τῶν δικαστηρίων.

Τά ειδικά δικαστήρια δέν έχουν, όπως τά τακτικά, γενική άρμοδιότητα, άλλά περιορισμένη γιά όρισμένες μόνο υποθέσεις, τίς όποιες τούς άναθέτουν ειδικοί νόμοι. Ειδικά δικαστήρια είναι: α) τά τακτικά καί τά ἔκτακτα στρατοδικεῖα, ναυτοδικεῖα καί άεροδικεῖα, πού δικάζουν ὅσα ἀδικήματα έχουν διαπραχθεὶ ἀπό στρατιωτικούς. Τά ἔκτακτα στρατοδικεῖα μποροῦν νά δικάσουν καί πολίτες, άλλά μόνο σέ καιρό πολέμου ἢ ὅταν έχει κηρυχτεῖ ὁ στρατιωτικός νόμος. β) Τά δικαστήρια τῶν ἀνήλικων, πού δικάζουν ὅσα ἀδικήματα έχουν διαπραχθεὶ ἀπό παιδιά κάτω τῶν 17 χρόνων. "Οσοι ἀνήλικοι καταδικάζονται ύποβάλλονται σέ σωφρονιστικά, ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά μέτρα. 'Ο παιδικός δικαστής πρέπει νά είναι περισσότερο παιδαγωγός παρά στεγνός νομικός.

§ 51. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

1. Τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας

Τά διοικητικά δικαστήρια είναι καί αὐτά ειδικά δικαστήρια, μέ άρμοδιότητα νά δικάζουν διαφορές μεταξύ τοῦ κράτους καί τοῦ πολίτη. Οἱ διαφορές αὐτές προκύπτουν ἀπό πράξεις διαφόρων ὄργάνων τοῦ κράτους, γιά τίς όποιες παραπονεῖται ὁ πολίτης. Οἱ διαφορές αὐτές λέγονται καί ύποθέσεις ἀμφισβήτουμένου διοικητικοῦ. Είναι π.χ. παράπονα δημόσιου ύπαλλήλου γιά τήν ἀπόλυσή του ἢ πολίτη πού ζημιώθηκε ἀπό μιά διοικητική πράξη.

Ἀνώτατο διοικητικό δικαστήριο είναι τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, πού λειτουργεῖ ἀπό τό 1929 καί ἔχει τόν σπουδαιότατο προορισμό νά διαφυλάξει τή διοίκηση ἀπό παράνομες αὐθαιρεσίες. Τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἀσκεῖ τήν ἀρμοδιότητά του μέ τρία τμῆματα καί τήν ὀλομέλεια. Τό πρῶτο τμῆμα ἐπεξεργάζεται τά διατάγματα πού συντάσσουν τά 'Υπουργεῖα καί κρίνει ἄν συμφωνοῦν τά διατάγματα αὐτά μέ τό Σύνταγμα καί τούς νόμους. Τό δεύτερο τμῆμα δικάζει τίς ἀναιρέσεις ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τῶν φορολογικῶν δικαστηρίων καί τό τρίτο ἔξετάζει προσφυγές ύπαλλήλων πού τιμωρήθηκαν ἀπό

πειθαρχικά συμβούλια ή ἄλλων πού ή προαγωγή τους, δέν ἔγινε κανονικά και ζητοῦν νά ἐπαναξεταστεί ή ύπόθεσή τους. Ἡ όλομέλεια τέλος δικάζει αἰτήσεις ἐνδιαφερομένων πού ζητοῦν νά καταργηθεῖ μιά πράξη διοικητικού όργανου, δύναται π.χ. ἀπόφαση ἐνός υπουργοῦ ή ἐνός νομάρχη κτλ., ἐφόσον η πράξη ἔγινε κατά παράβαση νόμου ή μέ «κατάχρηση ἐξουσίας». Τό Συμβούλιο Ἐπικρατείας ἔξετάζει, στήν περίπτωση αὐτή, ἂν η διοικητική ἀρχή πού ἔξεδωσε τήν πράξη ἡταν ἀρμόδια, ἂν παραβίασε τόν τύπο ή τήν ούσια ἐνός νόμου ή ἂν διέταξε μιά πράξη, πού είναι φαινομενικά νόμιμη, ἀλλά μέ σκοπό ἄλλον ἀπό ἐκείνον πού ἐννοεῖ ὁ νόμος. "Αν συντρέχει ἔνας ἀπό τούς παραπάνω λόγους, μπορεῖ ν' ἀκυρώσει τήν πράξη, πού θεωρεῖται τότε σάν νά μήν είχε ἐκδοθεῖ ποτέ. Οι κυβερνητικές πράξεις, δηλαδή οἱ διαταγές πού ἀφοροῦν τήν ἄσκηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, δύναται π.χ. η διάλυση τῆς Βουλῆς, η κήρυξη πολέμου κτλ., δέν μποροῦν ν' ἀκυρωθοῦν ἀπό τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας. Γιά τίς πράξεις αὐτές ὑπάρχει ὁ ἔλεγχος τῆς Βουλῆς. Τό γεγονός ὅτι τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἔχει τό δικαίωμα νά ἀκυρώσει κάθε παράνομη πράξη διοικητικῆς ἀρχῆς συντελεῖ, ὥστε τά όργανα τοῦ κράτους νά είναι προσεκτικότερα στήν ἐφαρμογή τῶν νόμων και γενικότερα στή διοίκηση και νά μήν κάνουν κατάχρηση τῆς ἐξουσίας τους σέ βάρος τῶν πολιτῶν.

2. Τό Ἐλεγκτικό Συνέδριο

Τό Ἐλεγκτικό Συνέδριο μπορεῖ ἐπίσης νά θεωρηθεῖ διοικητικό δικαστήριο. "Εχει και διοικητική και δικαστική ἀρμοδιότητα. Ἡ διοικητική του ἀρμοδιότητα, πού είναι και η κυριότερη, ἀφορᾶ στόν ἔλεγχο τῶν κρατικῶν ἐξόδων. Ἔξετάζει δηλαδή κατά πόσο τά ἔξοδα πού γίνονται ἀπό τίς διάφορες ὑπηρεσίες συμφωνοῦν μέ τόν κρατικό προϋπολογισμό. Ἐπίσης τό Ἐλεγκτικό Συνέδριο ἐνεργεῖ και τόν ἔλεγχο τῶν δημοσίων ὑπολόγων, δηλαδή τῶν κρατικῶν όργανων πού διαχειρίζονται χρήματα τοῦ δημοσίου. Τέλος κρίνει ποιοι ἔχουν δικαίωμα νά συνταξιοδοτηθοῦν ἀπό τό δημόσιο. Στή δικαστική του ἀρμοδιότητα ὑπάγονται οἱ ὑποθέσεις τῶν δημοσίων ὑπολόγων γιά τίς διαφορές πού προκύπτουν ἀπό τή διαχείρησή τους καθώς και τῶν συνταξιούχων γιά ἀμφισβητήσεις σχετικές μέ τή σύνταξή τους.

Σέ κάθε ἔδρα νομαρχίας ἔδρεύει ἔνας ἐπίτροπος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ

Συνεδρίου, πού έλέγχει τή χρηματική διαχείριση τῶν κρατικῶν ὀργάνων τοῦ νομοῦ.

3. Τά φορολογικά δικαστήρια

Είναι διοικητικά δικαστήρια πού δικάζουν τίς προσφυγές τῶν φορολογουμένων κατά τοῦ οἰκονομικοῦ τους ἐφόρου, ὅταν θεωροῦν ὑπερβολικούς τούς φόρους πού τούς καταλόγισαν. Τά φορολογικά δικαστήρια ἄρχισαν νά λειτουργοῦν ἀπό τό 1962. Πρίν ύπηρχαν ἐπιτροπές ἐνστάσεων σέ κάθε Οἰκονομική Ἐφορία και ἐπιτροπές ἐφεσεων, πού δίκαζαν τίς ἴδιες διαφορές σέ δεύτερο βαθμό. Πρωτοβάθμια φορολογικά δικαστήρια ἡ φορολογικά πρωτοδικεῖα λειτουργοῦν σήμερα στίς κυριότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδας. Οἱ πρόεδροί τους είναι συνήθως τακτικοί δικαστές μέ οἰκονομική μόρφωση και τά μέλη νομικοί μέ εἰδική φορολογική κατάρτιση. Στά φορολογικά δικαστήρια δικολίτης ἀντιδικεῖ μέ τὸν οἰκονομικό ἔφορο.

“Οποιος δέν είναι ίκανοποιημένος ἀπό τήν ἀπόφαση τοῦ πρωτοβάθμιου δικαστηρίου (δηλαδή τόσο ὁ φορολογούμενος ὅσο και ὁ οἰκονομικός ἔφορος) μπορεῖ νά καταφύγει στό δευτεροβάθμιο φορολογικό δικαστήριο ἡ φορολογικό ἔφετείο, πού θά ἔξετάσει πάλι ἔξαρχης τήν δῆλη ὑπόθεση. Ἡ ἀπόφαση τοῦ δευτεροβάθμιου δικαστηρίου είναι τελεσίδικη, δηλαδή ὁ φόρος είσπραττεται μέ κάθε νόμιμο ἀναγκαστικό τρόπο.

Φορολογικά ἔφετεία λειτουργοῦν στίς πρωτεύουσες τῶν κυριότερων διαμερισμάτων τῆς χώρας. Ὁ φορολογούμενος και ὁ οἰκονομικός ἔφορος μποροῦν νά ἀσκήσουν ἀναίρεση στό Συμβούλιο Ἐπικρατείας, γιά νά ἀκυρωθεῖ μιά ἀπόφαση φορολογικοῦ ἔφετείου. Οὔτε ἡ ἔφεση οὔτε ἡ ἀναίρεση ἀναστέλλουν τήν εἴσπραξη τοῦ φόρου.

4. Ἀνώτατο εἰδικό δικαστήριο.

Στό ἄρθρο 100 τοῦ Συντάγματος προβλέπεται ως πρώτη διάταξη στό κεφάλαιο γιά τή διοίκηση ὅτι θά ἰδρυθεῖ και ἔνα ἀνώτατο δικαστήριο πού θά συγκροτεῖται ἀπό τοὺς προέδρους τοῦ Ἀρειου Πάγου, τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας και τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ἀπό 4 συμβούλους Ἐπικρατείας και 4 ἀρεοπαγίτες πού δρίζονται μέ κλῆρο κάθε δύο χρόνια.

Τό δικαστήριο αύτό παίρνει τή θέση πού είχαν στά παλαιότερα Συντάγματα τό έκλογοδικείο, τό συνταγματικό δικαστήριο, έξετάζει δηλαδή τίς ένστάσεις κατά τοῦ κύρους τῶν έκλογῶν, ὅταν τίς ύποβάλλουν όρισμένοι ύποψήφιοι πού ἀπέτυχαν, μέ τόν ἴσχυρισμό ὅτι σέ όρισμένες έκλογικές περιφέρειες ἡ έκλογικά τμῆματα δέν ἔγινε σωστά ἡ ψηφοφορία. Τό ὕδιο ἴσχυει καί γιά δημοψήφισμα πού μπορεῖ νά προκαλέσει ό Πρόεδρος Δημοκρατίας, γιά νά ἀποφασίσει ό λαός «ἐπὶ κρισίμων ἐθνικῶν θεμάτων».

Ἐπίσης ἔξετάζει:

— τίς ένστάσεις γιά τήν έκλογή βουλευτῶν πού ἔχουν λειτούργημα ἀσυμβίβαστο μέ τήν ιδιότητα τοῦ βουλευτῆ.

— 'Αποφαίνεται γιά τίς ἀμφισβητήσεις μεταξύ τῶν ἀνώτατων δικαστηρίων ἂν είναι ἀντισυνταγματικός ἡ ὅχι ἔνας νόμος.

— Κρίνει ἄν όρισμένοι κανόνες διεθνοῦς δικαίου ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 28 τοῦ Συντάγματος (βλ. κεφ. XI, παρ. 56).

"Οταν ἐκδικάζονται ὑποθέσεις γιά συνταγματικότητα ἡ τό κύρος τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου, μετέχουν στή σύνθεση τοῦ δικαστηρίου καί καθηγητές τῆς νομικῆς στά πανεπιστήμια τῆς χώρας.

Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

§ 52. ΟΙ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

1. Ὁ Στρατός

Λέγεται ἐπιγραμματικά ὅτι οἱ ἔνοπλες δυνάμεις εἰναι «ἡ ἀσπίδα τοῦ ἔθνους». Σχεδόν πάντοτε ὑπάρχουν ἐχθροί καὶ ἔξωτερικοί κίνδυνοι καὶ ἡ ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπιστοῦν, ἢν χρειαστεῖ, αὐτοὶ δημιουργοῦν μέ τῇ σειρά τους τὴν ὑποχρέωση νά ὑπάρχουν καὶ νά δργανωθοῦν οἱ ἔνοπλες δυνάμεις.

Βέβαια, οἱ πόλεμοι δέν εἰναι ἀναπόφευκτοι. Σήμερα μάλιστα, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά, ὅλα τά κράτη τῆς γῆς ἔχουν συμφωνήσει σέ δρισμένα συστήματα, δργανώσεις καὶ μηχανισμούς, πού ἀποτρέπουν, ὅσο εἰναι δυνατόν, τὴν ἐκρηξην ἐνός πολέμου. Ἡ πικρή πείρα ὅμως ἔχει διδάξει ὅτι τά μέσα αυτά δέν εἰναι πάντοτε ἀρκετά καὶ ίκανά γιά τή διατήρηση τῆς εἰρήνης καὶ τήν ἀποτροπή τοῦ πολέμου. Γι' αὐτό ἀκριβῶς ἀνακύπτει ἡ ἀνάγκη νά ὑπάρχει αὐτό πού συνηθίσαμε νά δονομάζουμε «ὁ στρατός». Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ὅμως αὐτή ἀκριβῶς ἡ ἀνάγκη προσδιορίζει καὶ τό ρόλο τοῦ στρατοῦ σ' ἔνα σύγχρονο καὶ δημοκρατικό κράτος.

Ρόλος καὶ ἀποστολή τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἰναι ἡ προάσπιση τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς χώρας πού ὅμως πάντοτε θά διευθύνεται καὶ θά καθοδηγεῖται ἀπό τήν κυβέρνηση τῆς χώρας αὐτῆς, μιά κυβέρνηση πού ἔχει ἐκλεγεῖ μέ δημοκρατικό τρόπο ἀπ' τό λαό.

“Αν θελήσουμε νά δώσουμε ἔνα συνοπτικό δρισμό, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἔνοπλες δυνάμεις εἰναι τό σύνολο τῶν ἀνδρῶν —σέ δρισμένες χῶρες καὶ τῶν γυναικῶν— πού φέρουν ὅπλα, ὑπάγονται σέ εἰδική πειθαρχία καὶ ἔχουν γιά μοναδική ἀποστολή τους τήν προάσπιση τῆς πατρίδας.

‘Υπό τήν ἔννοια αὐτή, στρατός εἰναι τό ἔνοπλο ἔθνος — μιά ίδεα πού γεννήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε κατά τή Γαλλική Ἐπανάσταση, ὅταν ἔνοπλες δυνάμεις αὐτῆς τῆς μιορφῆς, ἀντικατέστησαν τά παλιά σώ-

ματα τῶν μισθοφόρων, πού ἀποτελοῦσαν τοὺς στρατούς κατά τοὺς προηγούμενους αἰῶνες.

Τότε ἐπικράτησε ἡ ἀρχή ὅτι ἀποτελεῖ καθῆκον ὅλων τῶν πολιτῶν νά ύπηρετοῦν στό στρατό καὶ νά ύπερασπίζονται τὴν πατρίδα τους. Στίς δεκαετίες πού ἀκολούθησαν ὁ ἔθνικός στρατός κάθε χώρας πήρε πιό συγκεκριμένη καὶ πρακτική μορφή. Τήν ἐποχή τοῦ Ναπολέοντα δημιουργήθηκε ἀπό τά πράγματα καὶ ὁ ἐφεδρικός στρατός. Σύμφωνα μέ τήν ἀρχήν αὐτῇ, ἔνοπλες δυνάμεις δέν είναι μόνο οἱ πολίτες πού ύπηρετοῦν τή μία όρισμένη στιγμή ύπό τά ὅπλα. Αὐτοί ἀποτελοῦν τὸν ἐνεργό στρατό. "Ολοι ἐκείνοι ὅμως πού ἔγιναν πάλι πολίτες, ἀφοῦ ύπηρέτησαν κανονικά στίς ἔνοπλες δυνάμεις τῆς χώρας τους, ἀποτελοῦν τὸν ἐφεδρικό στρατό. Αὐτό βέβαια μόνο ὡς μία όρισμένη ἡλικία. Είναι οἱ λεγόμενες ἐφεδρεῖς καὶ τό κράτος, δηλαδή ἡ κυβέρνηση, μπορεῖ νά τούς ἐπιστρατεύσει πάλι, δηλαδή νά τούς ἐπαναφέρει στόν ἐνεργό στρατό, ἂν κρίνει πώς οἱ ἀνάγκες τῆς χώρας τό ἀπαιτοῦν, λόγῳ ἔξωτερικῶν κινδύνων. "Οπως ύπάρχουν ἐφεδροι στρατιώτες, ἔτσι ύπάρχουν καὶ ἐφεδροι ἀξιωματικοί. Αὐτοί είναι οἱ πολίτες πού, ἐφόσον ύπηρετοῦν, παίρνουν τό βαθμό ἀξιωματικοῦ καὶ, ἀφοῦ ἐκπληρώσουν τή στρατιωτική τους θητεία, ἐπανέρχονται στόν ιδιωτικό τους βίο, ἀλλά διατηροῦν τό βαθμό τους.

Τό σύστημα τοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ ἐφαρμόζεται σήμερα ἀπ' ὅλα τά σύγχρονα κράτη. Στήν Ἑλλάδα ἄλλοτε ἡ στράτευση γινόταν μέ κλήρωση. Κάθε Πρωτοχρονιά ὁ δήμαρχος ἔβαζε σέ μια κληρωτίδα ὅλα τά δνόματα τῶν νέων πού συμπλήρωναν τά 21 τους χρόνια καὶ κλήρωνε τόσα δνόματα, δσους ἄνδρες ἡταν ύποχρεωμένος ὁ δῆμος νά στείλει στό στρατό. Γι' αὐτό καὶ σήμερα ἀκόμη οἱ νεοσύλλεκτοι λέγονται κληρωτοί. Τό σύστημα ὅμως αὐτό καταργήθηκε τό 1915 καὶ ὁ Ἑλληνικός στρατός ὀργανώθηκε μέ βάση τήν ύποχρέωση κάθε πολίτη νά ύπηρετήσει τήν πατρίδα.

"Ο Ἑλληνικός στρατός είναι καὶ αὐτός ὀργανωμένος κατά τό ἐφεδρικό σύστημα. Ἡ στρατολογία είναι γενική καὶ ύποχρεωτική. Ἡ στρατιωτική θητεία είναι δικαιώμα, ἀλλά ταυτόχρονα καὶ ύποχρέωση, πού ἀπορρέει ἀπό τήν ιδιότητα τοῦ πολίτη. "Ολοι οἱ "Ἑλλήνες, ὅταν γίνονται 21 χρονῶν, καλοῦνται νά ύπηρετήσουν τή στρατιωτική τους θητεία. Στό ναυτικό κατατάσσονται συνήθως ὅσοι κατάγονται ἀπό νησιά ἡ ναυτικές περιοχές καὶ ὅσοι ἐπιδίδονται σέ ναυτικά ἐπαγγέλματα. Στήν ἀερο-

πορία κατατάσσονται συνήθως έθελοντες 18—20 χρόνων. Η στρατολογία βασίζεται στά μητρδα ἀρρένων, τά βιβλία δηλαδή όπου καταγράφονται ύποχρεωτικά ἀπό τούς γονεῖς τους δέκα ήμέρες τό ἀργότερο ἀπό τή γέννησή τους, δῆλα τά ἀγόρια πού γεννιοῦνται στούς δήμους καί τίς κοινότητες τοῦ κράτους.

“Οσον ἀφορᾶ τή στρατιωτική ύποχρέωση τῶν Ἑλληνίδων, τό σχετικό ἄρθρο τοῦ Συντάγματος (ἄρθρο 4, παρ. β) ἀναφέρει τά ἔξῆς: «πᾶς Ἐλλην δυνάμενος νὰ φέρῃ ὅπλα, ύποχρεοῦται νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Πατρίδος, κατὰ τοὺς ὄρισμοὺς τῶν Νόμων». Τό ἴδιο ἄρθρο ὅμως στήν παράγραφο 2 ὅριζει ὅτι: «Ἐλληνες καὶ Ἑλληνίδες ἔχουν ἵσα δικαιώματα καὶ ύποχρεώσεις». Στίς σχετικές συζητήσεις πού ἔγιναν κατά τήν ψήφιση τοῦ Συντάγματος ἡ Βουλή συμφώνησε ὅτι ἡ στρατιωτική θητεία περιλαμβάνεται καταρχήν στίς ύποχρεώσεις τῶν Ἑλληνίδων. Εἶναι πιθανόν ὅμως, ἂμα ἐφαρμοσθεῖ ἡ σχετική αὐτή διάταξη, οἵ Ἑλληνίδες νά μήν ύποχρεωθοῦν νά υπηρετήσουν στίς μάχιμες μονάδες ἀλλά σέ βοηθητικές ύπηρεσίες τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

2. Ὁργάνωση τῶν ἐνόπλων δυνάμεων

Στήν Ἑλλάδα οἱ ἐνόπλες δυνάμεις ἀποτελοῦν ἔνα ἑνιατί σύνολο, χωρίζονται ὅμως ἀνάλογα μέ τή φύση τους σέ στρατό ξηρᾶς, στό ναυτικό καὶ τήν αεροπορία.

Τυπικός ἀρχηγός τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἶναι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὁ ὁποῖος, ὅπως ὅριζει καὶ τό ἄρθρο 45 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975, «ἄρχει τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας καὶ ἀπονέμει κατὰ νόμον τοὺς βαθμοὺς εἰς τοὺς υπηρετοῦντας εἰς αὐτάς».

Ἡ πολιτική ἔξουσία πάνω στίς ἐνόπλες δυνάμεις πηγάζει ἀπό τήν κυβέρνηση τῆς χώρας καὶ ἀσκεῖται ἀπό τόν Ὅπουργό Ἀμύνης, ὁ δοποῖος συνήθως βοηθεῖται ἀπό ἔναν ύφυπουργό. Ὁ Ὅπουργός Ἀμύνης εἶναι ὁ πολιτικός προϊστάμενος τῶν ἐνόπλων δυνάμεων. Γιά τή διοίκηση ὅμως τῶν ἐλληνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων ὑπάρχει καὶ μία κάθετη στρατιωτική ἥγεσία καὶ ἰεραρχία.

Ὑπάρχει καταρχήν δὲ Ἀρχηγός τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, πού εἶναι ἐπικεφαλῆς τοῦ Ἀρχηγείου τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, δηλαδή τῆς κορυφῆς τῆς στρατιωτικῆς ἰεραρχίας. Τά τρία ὅπλα ἀποτελοῦν κλάδους τοῦ Ἀρχηγείου τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, καὶ τό καθένα διαθέτει τό

δικό τους ἀρχηγό καί τό δικό του ἐπιτελεῖο. 'Υπάρχει δηλαδή ἀρχηγός Στρατοῦ καί Γενικό Ἐπιτελεῖο Στρατοῦ, 'Αρχηγός Ναυτικοῦ καί 'Ἐπιτελεῖο Ναυτικοῦ καί τέλος 'Αρχηγός τῆς 'Αεροπορίας καί 'Ἐπιτελεῖο τῆς 'Αεροπορίας. Τόσο τό 'Αρχηγεῖο τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ὅσο καί οἱ ἀρχηγοί καί τά ἐπιτελεῖα τῶν τριῶν ὅπλων (κλάδων) περιλαμβάνουν σημαντικό ἀριθμό ίκανων ἀξιωματικῶν, πού φροντίζουν γιά τὴν ὁργάνωση τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, καταστρώνουν τά σχέδια ἐπιχειρήσεων καί γενικά φροντίζουν, ὥστε οἱ ἔνοπλες δυνάμεις τῆς χώρας νά παραμένουν ἀξιόμαχες καί ἔτοιμες νά ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολή τους.

'Η στρατιωτική θητεία διαρκεῖ συνήθως 18-34 μῆνες καί, ὅταν περάσει ὁ χρόνος αὐτός, ὁ στρατιώτης ἀπολύεται καί μετατάσσεται στὴν ἐφεδρεία. 'Εκεῖνος πού ἀποφεύγει σέ καιρό εἰρήνης τή στρατιωτική του ὑπηρεσία καί δέν παρουσιάζεται, ὅταν καλοῦν τοὺς νέους τῆς ήλικίας του, δύνομάζεται ἀνυπότακτος, ἐνῷ ἐκεῖνος πού ἐγκαταλείπει τό στρατό, ἀφοῦ ἄρχισε νά ὑπηρετεῖ, λέγεται λιποτάκτης. 'Η λιποταξία είναι βαρύ στρατιωτικό ἀδίκημα καί τιμωρεῖται πολύ αὐστηρά. Σέ καιρό πολέμου μέ τίν ποινή τοῦ θανάτου.

Σέ εἰδική διάταξη τοῦ Συντάγματος πού πραγματεύεται τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνείδησης, ἥρθο 13, παρ. 4, δρίζεται ὅτι κανένας δέν μπορεῖ νά ἐπικαλεστεῖ τίς θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, γιά νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τίς ύποχρεώσεις του πρός τό κράτος καί ἐννοεῖται κυρίως ἡ στρατιωτική θητεία. Αὐτό ἀφορᾶ τὴν αἵρεση τῶν λεγομένων Μαρτύρων τοῦ Ἱεχωβᾶ (χιλιαστῶν), πού προπαγανδίζουν στούς νέους τὴν ἀνυποταξία.

Οἱ ἔνοπλες δυνάμεις μιᾶς χώρας παραμένουν ἀξιόμαχες καί ἔτοιμες νά ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολή τους, ὅταν ὁ στρατιώτης, πού είναι ταυτόχρονα ἔνας ἐλεύθερος πολίτης, γνωρίζει, πρίν φορέσει τή στολή του, γιατί ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα, ποιά ίδανικά ἐκφράζει καί γιά ποιά ἀγωνίζεται.

§ 53. ΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ

'Εκτός ἀπό τοὺς κληρωτούς, δηλαδή τό στρατευόμενο πλήθυσμό, πού προσέρχονται κάθε χρόνο γιά νά ἐκπαιδευτοῦν είναι ἀπαραίτητο γιά τή στρατιωτική ὁργάνωση τῆς χώρας νά ὑπάρχει καί ἔνα σῶμα ἀπό

στελέχη πού θά πλαισιώνουν καί θά ἐκπαιδεύουν τούς στρατιώτες καί γενικά θά δργανώνουν τήν ἄμυνα τῆς χώρας. Αὐτό είναι τό σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν.

Καί οἱ ἀξιωματικοί είναι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους, ἀλλά διαφέρουν ἀπό τούς πολιτικούς ὑπαλλήλους, γιατί ὑπάγονται σέ μιά αὐστηρότερη πειθαρχία. Οἱ ἀξιωματικοί διακρίνονται σέ μόνιμους καί ἔφεδρους. Γιά τούς ἔφεδρους ἔγινε λόγος πιό πάνω.

Μόνιμοι είναι οἱ ἀξιωματικοί πού σταδιοδρομοῦν μέσα στό στρατό καί προέρχονται ἀπό τίς στρατιωτικές σχολές τῶν Εὑελπίδων, γιά τό Στρατό Ἑηρᾶς, τῶν Δοκίμων, γιά τό Ναυτικό, καί τῶν Ἰκάρων, γιά τήν Ἀεροπορία. Ἰδιαίτερη σημασία ἀποδίδεται στήν ιεραρχία καί ἡ θέση τοῦ ἀξιωματικοῦ σ' αὐτήν ἐξαρτᾶται ἀπό τήν «ἐπετηρίδα», δηλαδὴ τό μητρώο διόπου ἐγγράφονται οἱ ἀξιωματικοί μέ τή σειρά ἀρχαιότητας στήν υπηρεσία. Οἱ ἀξιωματικοί διακρίνονται ἐπίσης σέ μάχιμους καί σέ ἀξιωματικούς τῶν διαφόρων βοηθητικῶν ὅπλων, σωμάτων καί υπηρεσιῶν, ὅπως οἱ διαβιβάσεις, τό ύγιειονομικό σῶμα, ἡ ἐπιμελητεία καί ἄλλες.

Κύριο καθῆκον τῶν ἀξιωματικῶν είναι νά δείχνουν πίστη καί ἀφοσίωση στό δρόμο τους ὅτι θά τηρήσουν τό Σύνταγμα καί τούς νόμους καί νά πειθαρχοῦν στήν πολιτική ἡγεσία τῆς χώρας, πού τήν ἀναδεικνύει ὁ λαός μέ ἐλεύθερες ἐκλογές, καί νά μήν προσπαθοῦν νά ἐπιβάλουν λύσεις βίας μέ τά δόπλα πού τούς ἐμπιστεύεται ἡ Πατρίδα, γιά νά τήν υπερασπίσουν ἀπό τόν ἐξωτερικό ἐχθρό.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΛΛΑ ΚΡΑΤΗ

§ 54. ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

“Οπως οι ἄνθρωποι ζοῦν μέσα στήν κοινωνία, κατά τόν ἴδιο τρόπο ζοῦν και τά κράτη μέσα στή διεθνή κοινωνία. Και ὅπως οι νόμοι ρυθμίζουν τή ζωή και τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέσα σ' ἔνα κράτος, ἔτσι και τό δημόσιο διεθνές δίκαιο ἀποτελεῖ τούς κανόνες και τίς ἀρχές πού ρυθμίζουν τίς σχέσεις μεταξύ τῶν διαφόρων κρατῶν, ώς ισότιμων μελῶν μέσα στή διεθνή κοινωνία.

Οι διεθνεῖς σχέσεις θεωροῦνται στίς σημερινές δημοκρατίες θέμα πρωταρχικῆς σημασίας. Γι' αὐτό στό νέο Σύνταγμά μας (ἄρθρο 2, παρ. 2) ἀναφέρεται ως μία ἀπό τίς θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ πολιτεύματος. «Ἐλλὰς ἀκολουθοῦσα τοὺς γενικῆς ἀναγνωρίσεως κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιδιώκει τὴν ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, ως και τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλίας μεταξύ τῶν λαῶν και τῶν κρατῶν».

Τό διεθνές δίκαιο, πού ἀναπτύχθηκε οὐσιαστικά μετά τήν Ἀναγέννηση, βασίζεται κυρίως: α) Στά διεθνή ἔθιμα, δηλαδή ὄρισμένη συμπεριφορά τοῦ ἐνός κράτους πρός τό ἄλλο στίς μεταξύ τους σχέσεις, πού ἀκολουθεῖται ἀπό πολύ καιρό και θεωρεῖται πώς είναι σύμφωνη μέ τή σύγχρονη ἡθική. β) Στίς διεθνεῖς συνθήκες, δηλαδή τίς συμβάσεις ἀνάμεσα σέ δύο ή περισσότερα κράτη πού ρυθμίζουν διάφορα θέματα κοινά στά κράτη αὐτά ἡ καθορίζουν ἀμοιβαία δικαιώματα και ὑποχρεώσεις.

Γιά νά ίσχύει μιά τέτοια διεθνής συνθήκη, πρέπει νά ἔχει ύπογραφεῖ ἀπό τούς ἔξουσιοδοτημένους ἀντιπροσώπους κάθε χώρας και ὑστερα νά ἐγκριθεῖ ἀπό τά ἀρμόδια ἐσωτερικά ὅργανα κάθε κράτους (κυβέρνηση, Βουλή, ἀνώτατος ἄρχοντας). Γιά νά ίσχύει μιά συνθήκη ἡ μιά διεθνής σύμβαση ως νόμος στό ἐσωτερικό μιᾶς χώρας, πρέπει νά ψηφιστοῦν ἀπό τή Βουλή και νά δημοσιευτοῦν ὅπως οι ἄλλοι νόμοι τῆς χώρας. Ἐπί πλέον ἐπικρατεῖ σήμερα και ἡ ἀντίσηψη πώς οι γενικές ἀρχές τοῦ δικαίου τῶν πολιτισμένων κρατῶν πρέπει ἐπίσης νά

είναι σεβαστές ώς κανόνες δημόσιου διεθνοῦ δικαίου. Αύτό ἐκφράζει τό ἄρθρο 28 τοῦ Συντάγματός μας, πού δρίζει ὅτι οἱ κανόνες τοῦ διεθνοῦ δικαίου καὶ οἱ διεθνεῖς συμβάσεις ἀπό τή στιγμή πού θά ἐπικυρωθοῦν ἀπό τήν Ἑλληνική Πολιτεία ἀποτελοῦν «ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐλληνικοῦ δικαίου, ὑπερισχύον δὲ πάσῃς ἀντιθέτου διατάξεως νόμου».

Παρ' ὅλα αὐτά είναι, ἀκόμη καὶ σήμερα, πολύ δύσκολο νά συγκεντρωθοῦν καὶ νά ταξινομηθοῦν οἱ γενικοί κανόνες πού δημιουργοῦν τό διεθνές δίκαιο καὶ ἴσχυον λίγο πολύ σέ ὅλο τόν κόσμο. "Ἔχουν γίνει δῆμοις ώς τώρα δρισμένες προσπάθειες γιά μερικά εἰδικά θέματα.

Σ' αὐτά περιλαμβάνονται: ἡ διεθνής σύμβαση τοῦ Παρισιοῦ τό 1856 γιά τό «θαλάσσιο πόλεμο», δύο συμβάσεις τῆς Χάγης, τοῦ 1899 καὶ τοῦ 1907 γιά «ὅρισμένους κανόνες πολέμου», ἡ Σύμβαση τῆς Γενεύης γιά τούς «αἰχμαλώτους πολέμου», ἡ Σύμβαση γιά τό Διεθνή Ἐρυθρό Σταυρό καὶ διάφορες ἄλλες.

Μέσα ἀπό τίς συμβάσεις αὐτές βγαίνουν οἱ κυριότεροι κανόνες διεθνοῦ δικαίου, πού είναι οἱ ἔξης:

α) Κάθε κράτος είναι κυρίαρχο καὶ μέσα στά ὄρια τῆς χώρας του ρυθμίζει μόνο του τίς ἐσωτερικές του ὑποθέσεις καὶ κανένα ἄλλο κράτος δέν ἔχει δικαίωμα νά ἐπεμβαίνει στά ἐσωτερικά του ζητήματα.

Ο κανόνας αὐτός, πού ἀποτελεῖ τή βάση τῆς ἀρχῆς τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀξιοπρέπειας, ἐκφράζεται στή χώρα μας μέ τήν παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 27 τοῦ Συντάγματος, πού προβλέπει ὅτι ξένη στρατιωτική δύναμη δέν μπορεῖ οὔτε νά διέλθει ἀπό τήν ἐλληνική ἐπικράτεια οὔτε νά γίνει δεκτή μέσα στά σύνορά της χωρίς νόμο πού νά ἔχει ψηφιστεῖ μέ τήν ἀπόλυτη πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δηλαδή τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Η ἴδια πλειοψηφία τῆς Βουλῆς χρειάζεται σύμφωνα μέ τήν παρ. 1 τοῦ ἴδιου ἄρθρου 27, γιά νά μεταβληθοῦν μέ νόμο τά ὄρια τῆς ἐπικράτειας. Ἄλλα ή Βουλή μπορεῖ ἀκόμη νά δεχτεῖ μέ ἀπόλυτη πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ καὶ δρισμένους περιορισμούς στήν **ἄσκηση** τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, ἐφόσον αὐτό ὑπαγορεύεται «ἐκ σπουδαίου ἐθνικοῦ συμφέροντος, ἐὰν θίγῃ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, γίνεται δὲ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος» (ἀρ. 28, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

β) Ἡ κυριαρχία κάθε κράτους ἐκτείνεται μέσα στά ὅρια τῶν «χερσαίων συνόρων» του, στόν ἐναέριο χῶρο πάνω ἀπό τίς ἐκτάσεις αὐτές καὶ στή λεγόμενη «αἰγιαλίτιδα ζώνη», δηλαδή στή θάλασσα πού ἀπλώνεται σέ ἀπόσταση δρισμένων μιλίων ἀπό τίς ἀκτές του. Τελευταῖα ὅμως δρισμένα κράτη (καὶ εἰδικότερα ἡ Τουρκία) αὐξῆσαν αὐθαίρετα τήν «αἰγιαλίτιδα ζώνη» σέ ἀπόσταση 12 μιλίων (20 χιλιομέτρων) ἀπό τήν ἀκτή, ἀλλά ἡ αὐθαίρετη αὐτή ἐπέκταση δέν ἀναγνωρίζεται ἀπό τά περισσότερα κράτη καὶ δέν ἀποτελεῖ, μέχρι στιγμῆς, κανόνα διεθνοῦς δικαίου, ἐφόσον δέν ἔχει ἐγκριθεῖ, ἀπό μιά εἰδική διεθνή διάσκεψη «τοῦ δικαίου τῆς θαλάσσης».

γ) Ἡ ἀνοικτή θάλασσα είναι ἐλεύθερη γιά δλα τά κράτη, γιατί κανένα ἀπό αὐτά δέν τήν ἔξουσιάζει. Πολὺς λόγος ἔγινε τελευταία γιά τήν ὑφαλοκρηπίδα, δηλαδή τήν ἐπέκταση στό βυθό τῆς θάλασσας βράχων πού ἀρχίζουν ἀπό τίς ἀκτές ἐνός κράτους καὶ προχωροῦν πέρα ἀπό τήν αἰγιαλίτιδα ζώνη.

δ) Κάθε κράτος είναι ὑποχρεωμένο νά προστατεύει τή ζωή καὶ τήν περιουσία τῶν ξένων ύπηκόων πού ζοῦν μέσα στή χώρα του.

Οἱ περιπτώσεις πολέμου ἀντιμετωπίζονται ἐπίσης ἀπό τό διεθνές δίκαιο καὶ καθορίζονται οἱ πάρα κάτω κανόνες γιά τόν καιρό τοῦ πολέμου:

α) Τά οὐδέτερα κράτη (δηλαδή τά κράτη πού δέν μετέχουν στόν πόλεμο) πρέπει νά μήν ἐπιτρέπουν ἐχθροπραξίες στό ἔδαφός τούς, οὔτε νά ἀφήνουν στρατό τῶν ἐμπολέμων νά περνᾶ ἀπό τή χώρα τους. Ἀλλά καὶ οἱ ἐμπόλεμοι ὀφείλουν νά σέβονται τούς οὐδέτερους.

β) Ὁ ἀποκλεισμός μιᾶς ἐχθρικῆς χώρας ἀπό τούς στόλους τῶν ἀντιπάλων τής είναι νόμιμος καὶ δέ θεωρεῖται παραβίαση τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

γ) Οἱ ἀνοχύρωτες πόλεις καὶ ὁ Ἐρυθρός Σταυρός πρέπει νά είναι σεβαστές ἀπό τούς ἐμπολέμους καὶ νά μή βομβαρδίζονται.

δ) Οἱ ἀντιπάλοι στρατιῶτες πού συλλαμβάνονται πρέπει νά κρατοῦνται αἰχμάλωτοι καὶ νά μή σκοτώνονται.

ε) Ἡ ιδιωτική περιουσία τῶν πολιτῶν στά ἐμπόλεμα κράτη πρέπει νά είναι σεβαστή καὶ νά μήν καταστρέφεται.

12. Ἰδιωτικό διεθνές δίκαιο.

Ἐκτός ὅμως ἀπό τό δημόσιο διεθνές δίκαιο ἰσχύουν καὶ κανόνες

«ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου», πού ἐφαρμόζουν οἱ πολιτεῖες σὲ διάφορες περιπτώσεις, ὅταν οἱ ἐνδιαφερόμενοι δέν εἰναι ὅλοι πολίτες της. Πρόκειται δηλαδή γιά κανόνες πού θεσπίζει τὸ ἴδιο τὸ κράτος, ὅπως καὶ ὄλους τούς ἄλλους νόμους του. Οἱ νόμοι π.χ. γιά τὴν ιθαγένεια, γιά τοὺς γάμους ξένου μέ 'Ελληνίδα ἢ 'Ελληνα μέ ξένη, γιά τὴν ἐργασία τῶν ἀλλοδαπῶν στήν 'Ελλάδα κτλ., ἀποτελοῦν κανόνες «ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου». Ἡ ἐφαρμογή ὅμως τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἔναντι ἀλλοδαπῶν», ὁρίζει ρητά τὸ ἄρθρο 28, παρ. I τοῦ Συντάγματος, «τελεῖ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος». Αὐτό σημαίνει ὅτι ἔνας ξένος μπορεῖ νά ζητήσει νά ἐφαρμοσθοῦν γι' αυτόν στήν 'Ελλάδα ὅσα προβλέπουν οἱ διεθνεῖς κανόνες δικαίου, μονάχα ἂν οἱ "Ἐλληνες" έχουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς προστασία στή χώρα του.

§ 55. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν κρατῶν καὶ ἡ ἐκπροσώπηση, ὅπως λέγεται, ἐνός κράτους στήν πρωτεύουσα τοῦ ἄλλου ἔχουν ἀνατεθεῖ ἀπό τίς διάφορες κυβερνήσεις σ' ἔναν εἰδικό κλάδο δημοσίων ὑπαλλήλων: τούς διπλωματικούς ἢ, ὅπως τό λένε συνήθως, τό διπλωματικό σῶμα. Αὐτοί ὅλοι ὑπάγονται στό 'Υπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, πού τούς τοποθετεῖ στίς Πρεσβείες, στίς διπλωματικές ἀποστολές καὶ στά πρεξενεία τῆς 'Ελλάδας στίς ξένοις χώρες.

Ο πρεσβευτής είναι ὁ προϊστάμενος τῆς διπλωματικῆς ἀποστολῆς στήν πρωτεύουσα μιᾶς χώρας καί, μόλις φθάσει στή νέα θέση του, πρέπει νά παρουσιαστεῖ στόν ἀρχηγό τοῦ κράτους, γιά νά τοῦ ἐπιδώσει τά διαπιστευτήριά του, δηλαδή τά ἔγγραφα ἀπό τὴν κυβέρνησή του, πού δρίζουν ὅτι τὴν ἐκπροσωπεῖ ἐπίσημα στήν ξένη αὐτή χώρα. Όρισμένες φορές ἡ ἐπίσημη ἐκπροσώπηση δέν ἀνατίθεται σέ πρεσβευτή ἀλλά σέ ἐπιτετραμμένο, πού είναι ὑπάλληλος μικρότερου βαθμοῦ. Σέ ἐξαιρετικές περιπτώσεις είναι δυνατόν νά σταλοῦν σέ μιά ξένη πρωτεύουσα εἰδικοί ἀπεσταλμένοι, πού μπορεῖ νά μήν είναι διπλωματικοί ὑπάλληλοι, ἀλλά ν' ἀνήκουν σέ ἄλλον δημόσιο κλάδο ἢ καὶ νά προσληφθοῦν εἰδικά γιά τὴν ἀποστολή αὐτή.

Ο πρεσβευτής ἀντιπροσωπεύει πάντοτε τόν ἀρχηγό τοῦ κράτους (βασιλέα ἢ Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας), ἐνῷ ὁ ἐπιτετραμμένος ἀντιπροσωπεύει τόν ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν.

Σέ κάθε πρεσβεία ύπηρετοῦν καὶ ἄλλοι διπλωματικοί ύπαλληλοι (ἀκόλουθοι, γραμματεῖς κτλ.) καὶ καθένας ἀπό αὐτούς ἀναλαμβάνει ύπευθυνα ἔναν τομέα.

Οἱ πρέσβεις ἔχουν τὴν ἀποστολή νά προστατεύουν τά συμφέροντα τῆς χώρας τους καὶ νά δημιουργοῦν καλύτερες σχέσεις μέ τίς κυβερνήσεις καὶ τούς λαούς τῶν κρατῶν ὅπου εἰναι διαπιστευμένοι.

Γιά νά μποροῦν νά κάνουν καλύτερα τή δουλειά τους καὶ νά μήν ἀντιμετωπίζουν δυσχέρειες ἡ ἐμπόδια στό ἔργο τους, ἔχει καθιερωθεῖ μιά διεθνής συμφωνία, στήν όποια ἔχουν προσχωρήσει ὅλα τά κράτη, ὅτι γιά τό διπλωματικό σῶμα ἴσχυει ἡ λεγόμενη «διπλωματική ἀσυλία». Αύτό σημαίνει ὅτι οἱ διπλωμάτες δέν δικάζονται ἀπό τίς ἀρχές καὶ τά δικαστήρια τῆς χώρας ὅπου βρίσκονται, ἔστω καὶ ἂν διαπράξουν ἔνα ἀδίκημα —ἀκόμη καὶ φόνο— ἀλλά ἀπό τά δικαστήρια τῆς δικῆς τους χώρας.

Προξενικός κλάδος. Ὑπάρχει ἔνας ἄλλος παράλληλος διπλωματικός κλάδος, ὁ προξενικός. Οἱ πρόξενοι πού ἐδρεύουν οὐχι μόνο στίς πρωτεύουσες τῶν κρατῶν ἀλλά καὶ στίς κυριότερες πόλεις ἡ τά λιμάνια ἀσχολοῦνται μέ τήν ἐπαγγελματική καὶ οἰκονομική προστασία τῶν ὑπηκόων τῆς χώρας τους, θεωροῦν τά διαβατήρια καί, σέ ὁρισμένες περιπτώσεις, ἐκτελοῦν καὶ καθήκοντα συμβολαιογράφου καὶ συντάσσουν ληξιαρχικές πράξεις γιά τούς συμπατριώτες τους.

Οἱ πρόξενοι εἰναι συνήθως τακτικοί διπλωματικοί ύπαλληλοι, μπορεῖ ὅμως, σέ ὁρισμένες πόλεις, νά διοριστοῦν ώς **ἄμισθοι** πρόξενοι, γνωστοί πολίτες, ἀκόμη καὶ ὑπήκοοι τοῦ ἔνου κράτους, πού εἰναι μόνιμα ἐγκαταστημένοι στήν πόλη ἀυτή, ἐφόσον παρέχουν τή βεβαιότητα ὅτι θά ἔξυπηρετήσουν καλά τά συμφέροντα τῆς χώρας πού τούς ἐμπιστεύεται τήν τιμή καὶ τήν εὐθύνη νά τήν ἐκπροσωπήσουν.

§ 56. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Πολύπλοκα προβλήματα βασανίζουν τήν ἀνθρωπότητα καὶ μικρές ἡ μεγάλες διαφορές χωρίζουν, κατά καιρούς, τά διάφορα κράτη. Ἀλλά ὁ κόσμος ἀποκτᾶ τή συνείδηση πώς μόνο μέ εἰρηνικό τρόπο καὶ μέ διαπραγματεύσεις μποροῦν νά λυθοῦν οἱ διαφορές αυτές, γιά νά ἀποφευχθεῖ ὁ πόλεμος. Γιατί μέ τή σημερινή τρομακτική καὶ καταστρεπτική δύναμη τῶν νέων ὅπλων καὶ ίδιως τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς ὑδρογονικῆς βόμβας

ἀποτελεῖ στ' ἀλήθεια παραφροσύνη κάθε προσπάθεια νά λυθοῦν μέ τόν πόλεμο οί διαφορές αύτές.

“Υστερα ἀπό μιά νέα παγκόσμια σύγκρουση δέ θά ύπάρξουν, πιθανόν, οὐτε νικητές οὐτε ήττημένοι. Θά ἀπομείνει μόνο ἔνας κόσμος καταστραμμένος, ὅπου ὅσοι τυχόν ἔχουν ἀπομείνεις ζωντανοί δέ θά μποροῦν νά κάνουν πιά τίποτε ἄλλο, παρά νά κλαινε τούς νεκρούς τους.

Σήμερα ὅμως ύπάρχουν περισσότερες δυνατότητες καί εὐκαιρίες νά διατηρηθεῖ ἡ εἰρήνη καί νά ἀποφύγει ἡ ἀνθρωπότητα τόν πόλεμο καί τήν καταστροφή. Γιατί ύπάρχουν διεθνεῖς δργανισμοί καί ἄλλες ύπηρεσίες μέ κύριο ρόλο νά διευκολύνουν τά κράτη, ὥστε νά ρυθμίζουν εἰρηνικά τίς διαφορές τους καί νά ἀποφεύγεται ὁ πόλεμος.

Οί διεθνεῖς δργανισμοί, πού ἰδρύθηκαν μέ πρωτοβουλία πολλῶν λαῶν καί λειτουργοῦν μέ τή στενή συνεργασία τῶν κυβερνήσεων, ἔξετάζουν ὄρισμένα θέματα καί παίρνουν ἀποφάσεις πού ἐνσαρκώνονται σέ διεθνεῖς συμβάσεις. Καί ἡ νομοθεσία καί τά Συντάγματα πολλῶν κρατῶν προβλέπουν ὅτι οἱ διεθνεῖς αύτές συμβάσεις θά γίνουν σεβαστές ἀπό τά κράτη πού τίς ύπογράφουν.

Τό Σύνταγμά μας ἀναγνωρίζει τίς διεθνεῖς δργανώσεις μέ τό ἄρθρο 28, παρ. 2, ὅπου δρίζεται πώς, ὅταν πρόκειται νά ἔξυπηρετηθεῖ ἔνα σπουδαῖο ἑθνικό συμφέρον καί ἡ προαγωγή τῆς συνεργασίας μέ ἄλλα κράτη, μπορεῖ νά παραχωρηθοῦν ὄρισμένες ἀρμοδιότητες τοῦ κράτους σέ δργανα διεθνῶν δργανισμῶν (π.χ. στόν ΟΗΕ). Γιά νά ἐπικυρωθεῖ ὅμως μιά τέτοια διεθνής συμφωνία, χρειάζεται νόμος πού θά ψηφιστεῖ τουλάχιστον ἀπό τά 3/5 τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ.

1. Ο.Η.Ε.

‘Ο Ὁργανισμός Ἡνωμένων Ἐθνῶν (ΟΗΕ) ἀποτελεῖ τό βασικό δργανισμό γιά τή διατήρηση τῆς εἰρήνης στόν κόσμο. ’Αποτελεῖ ὅμως καί τό βῆμα ἀπό τό ὄποιο ἀκούγονται οἱ ἀπόψεις ὅλων τῶν κρατῶν καί ἀναζητεῖται πάντοτε ἡ καλύτερη καί πιό ἔντιμη λύση γιά κάθε διαφορά πού χωρίζει κατά καιρούς τά κράτη μεταξύ τους. ’Επίσης στά πλαίσια τοῦ ΟΗΕ συζητεῖται ἡ δυνατότητα ἐνός παγκόσμιου ἀφοπλισμοῦ.

‘Ο Ὁργανισμός Ἡνωμένων Ἐθνῶν, πού δημιουργήθηκε τό 1945,

έχει σήμερα τήν έδρα του στή Νέα Υόρκη και όχι άριθμός των κρατών πού είναι μέλη του άνεβηκε, μέ τήν εισδοχή δλων τῶν νέων χωρῶν τῆς Αφρικῆς καὶ τῆς Ασίας, σέ έκατόν σαράντα ἐπτά (147). Άλλα όχι άριθμός αὐτός θά αυξηθεῖ ἀκόμη περισσότερο, γιατί κάθε χρόνο βλέπουμε τά έθνη νά ἀποκτοῦν τήν ἀνεξαρτησία τους καὶ τά νέα κράτη πού δημιουργοῦνται νά ζητοῦν νά γίνουν μέλη τοῦ ΟΗΕ.

Τά κύρια ὅργανα τοῦ Ὀργανισμοῦ Ήνωμένων Εθνῶν είναι ή Γενική Συνέλευση, τό Συμβούλιο Ἀσφαλείας καὶ ή Γενική Γραμματεία.

α) Η Γενική Συνέλευση ἀποτελεῖται ἀπό ἀντιπροσώπους δλων τῶν κρατῶν — μελῶν καὶ είναι κάτι ἀντίστοιχο μέ τά κοινοβούλια στίς δημοκρατίες. Η Συνέλευση συζητεῖ καὶ ἐγκρίνει διάφορες ἀ τοφάσεις, ἀλλά δέν έχει τή δυνατότητα νά ἀναλάβει δράση.

β) Τό Συμβούλιο Ἀσφαλείας —πού είναι κατά κάποιον τρόπο ή ἐκτελεστική ἔξοσία η ή κυβέρνηση τοῦ ΟΗΕ— μπορεῖ νά ἀναλάβει όποιαδήποτε πρωτοβουλία η δράση καὶ νά ἐπιβάλει δρισμένα μέτρα ἐναντίον κρατῶν πού ἀπειλοῦν τήν εἰρήνη η παραβιάζουν τό διεθνή νόμο. Γιά τήν ἐκπ. ήρωση τῶν σκοπῶν αὐτῶν έχουν συγκροτηθεῖ κατά καιρούς «σώματα εἰρηνεύσεως» ἀπό στρατιῶτες διαφόρων κρατῶν— μελῶν τοῦ ΟΗΕ, πού ἀνέλαβαν δρισμένες στρατιωτικές ἀποστολές σέ ξένες χωρες ὅπως π.χ. στήν Κύπρο, γιά νά προσπαθήσουν νά ἔξασφαλίσουν η νά διατηρήσουν τήν εἰρήνη.

Τό Συμβούλιο Ἀσφαλείας ἀποτελεῖται, ἀπό τότε πού δημιουργήθηκε ό ΟΗΕ τό 1945, ἀπό ἔνδεκα μέλη. Τά έξι ἀπό αὐτά ἀνανεώνονται κάθε δύο χρόνια μέ ψῆφο τῆς γενικῆς Συνέλευσης, ἐνῶ τά ἄλλα πέντε, πού είναι οι Μεγάλες Δυνάμεις (Η Ήνωμένες Πολιτείες, Σοβιετική Ενωση, Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία καὶ η Κίνα) είναι μόνιμα μέλη τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καὶ δέν ἀλλάζουν.

γ) Συντονιστής τῶν δργάνων αὐτῶν τοῦ ΟΗΕ καὶ προϊστάμενος τῶν διαφόρων ύπηρεσιῶν τοῦ Ὀργανισμοῦ είναι ό Γενικός Γραμματέας τοῦ ΟΗΕ. Αύτός παρακολουθεῖ τίς ἐργασίες τῶν ἐπιτροπῶν, εἰσηγεῖται τά θέματα πού θά συζητηθοῦν καὶ γενικά διοικεῖ τόν Ὀργανισμό.

δ) Ἀλλο ὅργανο τοῦ ΟΗΕ είναι τό Οἰκονομικό καὶ Κοινωνικό Συμβούλιο. Αύτό ἔξετάζει ιδίως τά θέματα πού ἀφοροῦν τίς ἀτομικές ἐλευθερίες καὶ τά κοινωνικά δικαιώματα πού πρέπει νά έχουν οι πολίτες στά κράτη-μέλη τοῦ ΟΗΕ καὶ προσπαθεῖ, ὅσο τοῦ είναι δυνα-

τόν, νά διευρύνει τίς έλευθερίες αύτές ή έπιβάλλει τήν έφαρμογή τους όπου παραβιάζονται.

2. "Αλλοι διεθνεῖς δργανισμοί

Έκτος άπό τόν ΟΗΕ ύπαρχουν καί άλλοι διεθνεῖς δργανισμοί, μέ συγκεκριμένη ό καθένας άποστολή καί προορισμό, πού ύπαγονται όμως άμεσα ή έμμεσα στά 'Ηνωμένα 'Εθνη. Ο σπουδαιότερος άπό αύτούς είναι τό Διεθνές Γραφείο 'Εργασίας (BIT) πού έδρεύει στή Γενεύη τῆς 'Ελβετίας καί έχει σκοπό νά έξασφαλίσει στούς έργατες όλου τού κόσμου καλύτερους όρους έργασίας.

Έπισης ύπαρχει ή Διεθνής 'Οργάνωση 'Υγείας (WHO), πού φροντίζει γιά τήν καταπολέμηση τῶν έπιδημιῶν καί γιά τήν καλυτέρευση τῶν όρων ιγιεινῆς σέ όλη τήν ύφηλιο, ή UNESCO, πού έχει σκοπό τή διάδοση τῶν γραμμάτων καί τῶν έπιστημῶν, ή UNICEF, πού μεριμνά γιά τήν προστασία τοῦ παιδιοῦ σ' όλο τόν κόσμο, ή Διεθνής 'Οργανισμός Τροφίμων (FAO) καί άλλοι πολλοί διεθνεῖς δργανισμοί, πού συνεργάζονται μέ τόν ΟΗΕ.

3. Εύρωπαική Οίκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) (Κοινή 'Αγορά)

Η Εύρωπαική Οίκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), πού άποκαλεῖται έπίσης καί Κοινή 'Αγορά, δημιουργήθηκε, μέ τή συνθήκη τῆς Ρώμης τό 1957, μέ τή μορφή ένός οίκονομικού 'Οργανισμού συνεργασίας έξι εύρωπαικῶν κρατῶν, τελικός στόχος τής όμως είναι ή πολιτική ένωση τῆς Δυτικῆς Εύρωπης. Γιά τό σκοπό αύτό ή πορεία τῆς ΕΟΚ έχει διπλή κατεύθυνση: πρῶτα, νά προσχωρήσουν σ' αύτήν, έστω καί μέ άργο ρυθμό, όλα τά δημοκρατικά κράτη τῆς Εύρωπης καί παράλληλα νά δημιουργηθοῦν οί προϋποθέσεις πού θά έπιτρέψουν τήν πολιτική ένότητα καί τελικά τήν δριστική ένωση τῶν εύρωπαικῶν κρατῶν.

Τελευταίο βήμα πρός τήν κατεύθυνση αύτή είναι ή πρόσφατη άπόφαση τοῦ Συμβουλίου τῶν ύπουργῶν τῆς ΕΟΚ νά προκηρύξουν εἰδικές γενικές έκλογές στίς χῶρες τους, πού θά άναδείξουν τούς «Εύρωπαιους βουλευτές» καθεμιᾶς άπό τίς χῶρες αύτές. Αύτοί θά άντιπροσωπεύουν τή χώρα τους στό Εύρωπαικό Κοινοβούλιο τοῦ Στρασβούργου. Σήμερα τό Κοινοβούλιο αύτό τῆς Εύρωπης άποτελείται άπό μέλη τῆς κάθε έθνικής Βουλῆς τῶν Κρατῶν μελῶν οί άντιπρόσωποι

τῶν χωρῶν-μελῶν ὑποδεικνύονται ἀπό ὅσα κόμματα συμμετέχουν στίς ἐθνικές Βουλές. Πηγαίνουν στό Στρασβούργο δύο ἡ τρεῖς φορές τό χρόνο, γιά νά παρακολουθήσουν τίς συνεδριάσεις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου καί τή συζήτηση γιά θέματα πανευρωπαϊκοῦ ἐνδιαφέροντος.

‘Η ΕΟΚ περιλαμβάνει ἐπίσης στήν ίδρυτική της πράξη τήν ἐνοποίηση τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ως τελικό στόχο της.’ Ἐπίσης προβλέπονται μέ τήν ἴδια πράξη οἱ δυνατότητες γιά τήν ἔνταξη καί ἄλλων δυτικούρωπαϊκῶν κρατῶν στήν Κοινότητα.

Τή Συνθήκη τῆς Ρώμης γιά τή δημιουργία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητας είχαν ὑπογράψει ἔξι ίδρυτικά τῆς μέλη, δηλαδή, ἡ Γαλλία, ἡ Δυτική Γερμανία, ἡ Ἰταλία, τό Βέλγιο, ἡ Ὀλλανδία καί τό Λουξεμβούργο.

Δέκα πέντε χρόνια ἀργότερα καί ὅταν πιά ἡ ἐπιτυχία τῆς ΕΟΚ, τόσο στόν οἰκονομικό τομέα ὅσο καί σέ περιπτώσεις πολιτικῶν ἀποφάσεων, ἥταν πιά φανερή σέ ὄλους, ἔγιναν (τό 1972) ὑστερα ἀπό μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις — ἄλλα τρία εὐρωπαϊκά κράτη μέλη τῆς Ε.Ο.Κ. Πρόκειται γιά τή Βρετανία, τήν Ἰρλανδία καί τή Δανία. Εἰδικότερα στή Βρετανία ἡ ἔνταξη στήν ΕΟΚ ἀποφασίστηκε ὑστερα ἀπό δημοψήφισμα, ἐνῶ ὁ λαός τῆς Νορβηγίας, μέ δημοψήφισμα ἐπίσης, ἀπέκρουσε τήν εἴσοδο τῆς χώρας του στήν ΕΟΚ.

Τώρα ἡ Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα πρόκειται νά διευρυνθεῖ μέ τήν εἰσδοχή τῆς Ἑλλάδας, πού θά γίνει τό δέκατο μέλος τῆς, ἐνῶ ἐτοιμάζονται, ἀκολουθώντας τό παράδειγμά μας νά ἐπισπεύσουν τίς αἰτήσεις εἰσδοχῆς, μετά τήν ἀποκατάσταση δημοκρατικῶν καθεστώτων στίς χῶρες τους, ἡ Πορτογαλία καί ἡ Ἰσπανία. ‘Η χώρα μας ὑπέβαλε τόν ‘Ιούνιο τοῦ 1976 ἐπίσημη αἰτηση γιά νά γίνει κανονικό μέλος τῆς ΕΟΚ, τό δέκατο κατά σειρά. ‘Η αἰτησή της ἔγινε κατ’ ἀρχήν δεκτή ἀπό τό περισσότερο ἀποφασιστικό ὅργανο τῆς Κοινότητος, τό Συμβούλιο τῶν ‘Υπουργῶν.

‘Η πανίσχυρη Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή τῆς Κοινότητας καί τά ἄλλα ὅργανα, ἔχουν ἀναλάβει τώρα τό ἔργο καί τήν προσπάθεια νά συζητήσουν μέ τήν ἑλληνική κυβέρνηση καί τά ὅργανα τῆς τίς διάφορες λεπτομέρειες τοῦ μηχανισμοῦ τῆς σύνδεσης καθώς καί τῆς λεγόμενης «ἐναρμόνησης» τῆς πολιτικῆς καί τῶν συστημάτων τῶν κανονισμῶν τῆς ΕΟΚ μέ τούς ἑλληνικούς νόμους.

Προβλέπεται πώς θά χρειασθοῦν μερικά άκόμη έξαμηνα γιά νά συμπληρωθεῖ ή διαδικασία αύτή και νά γίνει ή 'Ελλάδα έπίσημα άποδεκτή στούς κόλπους τῆς EOK.

'Η έπίσημη αίτηση τῆς χώρας μας γιά τήν όριστική ἔνταξή της στήν Εύρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα, ἀποτελεῖ τή φυσική συνέχεια καί συνέπεια τῆς πρώτης «Συμφωνίας Συνδέσεως» πού είχε ύπογράψει ή 'Ελλάδα μέ τήν EOK τὸν 'Ιούλιο τοῦ 1962 καί είναι γνωστή ώς «Συμφωνία τῶν 'Αθηνῶν». 'Η όριστική ἔνταξη είχε συμφωνηθεῖ νά γίνει τό 1984. "Υστερα ἀπό τίς πρόσφατες ὅμως ἐξελίξεις προβλέπεται πώς θά πραγματοποιηθεῖ νωρίτερα. 'Η συμφωνία αύτή δημιουργεῖ μιά τελωνειακή ἔνωση, πού συνδέει τή χώρα μας μέ τήν EOK. 'Η «Συμφωνία Συνδέσεως» προβλέπει ὅτι θά μειωθοῦν διαδοχικά καί θά ἐξαφανισθοῦν τελικά δῆλοι οἱ δασμοὶ μέσα στά ἐπόμενα χρόνια καί θά δημιουργηθοῦν διάφορα ὅργανα καί ύπηρεσίες πού θά ἐπιβλέψουν τήν πορεία τῆς συμφωνίας αύτῆς. Μέ τήν ἀρχική συμφωνία προβλέπονται καί όρισμένες οἰκονομικές χορηγήσεις πρός τήν 'Ελλάδα — πού σήμερα συνεχίζονται μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς Δημοκρατίας στή χώρα μας, ἀφοῦ είχαν ἀνασταλεῖ στό διάστημα τῆς «έπταετίας» 1967—1974.

Κατά τή διάρκεια τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας κάθε ἐπαφή μέ τήν EOK είχε διακοπεῖ καί ή χώρα μας οὐσιαστικά είχε ἐκδιωχθεῖ ἀπό τήν Εύρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα, μέ παράλληλες ἀποφάσεις τῶν τριῶν βασικῶν ὅργάνων τῆς Κοινότητος δηλαδή:

α) τοῦ Εύρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου (πού ἀποτελεῖται ἀπό βουλευτές ὅλων τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν κρατῶν).

β) τοῦ Συμβουλίου τῶν 'Υπουργῶν (πού τό συγκροτοῦν οἱ ύπουργοί τῶν ἐννέα κρατῶν-μελῶν τῆς Κοινότητας) καί

γ) τῆς 'Εκτελεστικῆς 'Επιτροπῆς (ἀπό δεκαοκτώ μέλη, πού ύποδεικνύονται ἀπό τίς ἐννέα κυβερνήσεις).

Σύμφωνα μέ τίς τελευταῖς ἐξελίξεις ἐπισπεύδονται δῆλοι οἱ διαδικασίες γιά τήν πλήρη ἔνταξη τῆς χώρας μας στήν EOK, ὡστε ἀπό τή 1-1-1981 ή 'Ελλάδα νά είναι τό δέκατο ίσοτίμο μέλος τῆς Κοινότητας — μολονότι γιά τή ρύθμιση όρισμένων οἰκονομικῶν θεμάτων προβλέπεται μιά μεταβατική περίοδος μερικῶν ἑτῶν.

Πρέπει νά προστεθεῖ ὅτι η προσχώρησή μας στήν EOK ἀποτελεῖ καί πολιτική ἐπιλογή μας, ἀφοῦ ή συμμετοχή στήν Κοινότητα προϋποθέτει πλήρη λειτουργία τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 57. ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τό κράτος, ὅπως καὶ τά ἄτομα, ἔχει ἀνάγκες καὶ, γιά νά τίς ἀντιμετωπίσει, χρειάζεται χρήματα. Κάθε κράτος ἔχει νομοθετικό σῶμα, κυβέρνηση, διοικητικές ὑπηρεσίες, στρατό καὶ ἀστυνομία, δικαστήρια, ἔχει σχολεῖα, τεχνικές ὑπηρεσίες καὶ γενικά ὅλων τῶν εἰδῶν τά δργανα πού χρειάζονται, γιά νά ἐκπληρώσει τίς βασικές ὑποχρεώσεις του, δηλαδή νά ἔξασφαλιζει τήν ἐλευθερία καὶ τήν εἰρηνική συμβίωση τῶν πολιτῶν καὶ νά ἀνυψώνει τό βιοτικό τους ἐπίπεδο. Γιά νά ἐκπληρώσει ὅμως τίς ὑποχρεώσεις του αὐτές τό κράτος ή, ὅπως τό λέν στήν οἰκονομική γλώσσα τό **δημόσιο** πρέπει νά πληρώνει μισθούς καὶ συντάξεις, νά ἐκτελεῖ ἔργα, νά ἀγοράζει ψυλικά κτλ. Τά ἔξοδα αυτά είναι τεράστια καὶ τά κράτη τά καλύπτουν ἀπό τήν ἀναγκαστική εἰσφορά τῶν πολιτῶν η ἀπό δάνεια.

Γι' αὐτό, ἀφότου ὑπάρχουν κράτη, ὑπάρχει καὶ ή **δημόσια οἰκονομία**, δηλαδή ή τέχνη νά διαχειρίζεται τό κράτος τά οἰκονομικά του, ἀλλά καὶ ή ἐπιστήμη πού ἔξετάζει ἀπό ποῦ πηγάζουν οἱ δημόσιοι πόροι, ποιός σηκώνει τά δημόσια βάρη καὶ μέ ποιόν τρόπο ἐπιβαρύνεται, πῶς εἰσπράττονται οἱ φόροι καὶ πῶς τούς διαθέτουν οἱ κυβερνήσεις γιά τούς σκοπούς τοῦ κράτους, τί σημαίνει ὁ ὅρος δημόσια πίστη, ποιός είναι ὁ καλύτερος τρόπος νά ἀξιοποιοῦνται τά δημόσια κτήματα καὶ δλα τά θέματα τά σχετικά μέ τά δημόσια οἰκονομικά. Τό Σύνταγμα δρίζει στό ἄρθρον 4, παρ. 5. ὅτι δλοι οί "Ἐλληνες συνεισφέρουν στά δημόσια βάρη, καθένας ἀνάλογα μέ τίς δυνάμεις του.

Γι' αὐτό ὁ πολίτης πρέπει νά γνωρίζει ὁχι μόνο τούς νόμους τῆς χώρας του ἀλλά καὶ τά **οἰκονομικά** της, γιατί ή καλή οἰκονομική διοίκηση συντελεῖ στήν πρόδο ο τοῦ τόπου, ἐνῷ ή κακή μπορεῖ νά καταστρέψει τό κράτος καὶ μαζί μ' αὐτό τίς ιδιωτικές οἰκονομίες τῶν ἀτόμων.

Τά οἰκονομικά τοῦ κράτους ἔχουν σήμερα πολύ μεγαλύτερη σπου-

δαιότητα, γιατί τό σύγχρονο κράτος πλαταίνει κάθε μέρα καί πιό πολύ τόν προορισμό του καί έχει δχι μόνο τό δικαίωμα ἀλλά καί τήν **ὑποχρέωση** νά ἐπεμβαίνει σέ κάθε ἐκδήλωση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Γιά νά πραγματοποιήσει δμως τούς νέους αύτούς σκοπούς του, χρειάζεται νέα ἔξοδα καί ἀντίστοιχες συνεισφορές τῶν πολιτῶν πού θά τά καλύψουν.

§ 58. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Στό μεσαίωνα, ἀλλά καί σήμερα ἀκόμη σέ μερικές χώρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, τό δημόσιο ταμεῖο συγχωνεύεται μέ τήν προσωπική περιουσία τοῦ ἡγεμόνα καί αὐτός μπορεῖ νά σπαταλᾶ ἐλεύθερα τά δημόσια χρήματα, εἴτε γιά τίς ἀνάγκες τῆς πολιτείας εἴτε γιά τίς προσωπικές του διαδικασίες.

Γύρω στά 1770 ἀναπτύχθηκε στήν Ἀγγλία, μέ ἀρχηγό ἔναν μεγάλο οἰκονομολόγο, τόν "Άδαμ Σμίθ, μιά οἰκονομική σχολή πού ἀργότερα τήν δύναμασαν «φιλελεύθερη ἢ ὅρθόδοξη». Ἡ διδασκαλία τῆς σχολῆς αὐτῆς ήταν ὅτι οἱ φόροι, ὅταν είναι δίκαιοι, μποροῦν νά γίνουν καί πλουτοπαραγωγικοί καί νά ὠφελήσουν δχι μόνο τό κράτος ἀλλά καί τήν κοινωνία. Οἱ θεωρίες τοῦ "Άδαμ Σμίθ ἐπηρέασαν τήν οἰκονομική πολιτική ὅλων τῶν κρατῶν ἐπί ἔναν αἰώνα καί πλέον.

Ἡ οἰκονομία δμως ἔξελίχθηκε μέ ραγδαῖο ρυθμό μέσα στό 190 αἰώνα, μέ τή γενίκευση τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, καί μαζί της ἔξελίχθηκαν καί οἱ ἰδέες γιά τή δημοσιονομική πολιτική. "Ετσι οἱ νεώτεροι οἰκονομολόγοι ὑποστήριξαν ὅτι ἡ οἰκονομική πολιτική τοῦ κράτους δέν πρέπει νά στηρίζεται πιά στό σεβασμό τῆς ἀτομικῆς ἴδιοκτησίας, ἀλλά ὅτι καί τό κράτος μπορεῖ καί πρέπει νά ἔχει δική του περιουσία καί δικές του ἐπιχειρήσεις καθώς καί ὅτι ὁρισμένες ἐκμεταλλεύσεις κοινῆς ὠφελείας, ὅπως οἱ συγκοινωνίες, ὁ φωτισμός, τά τηλέφωνα κτλ., πρέπει νά ἐθνικοποιοῦνται, ὅτι πρέπει γιά ὁρισμένα εἴδη πρώτης ἀνάγκης, ὅπως είναι τό ἀλάτι, τό οἰνόπνευμα, ὁ καπνός κτλ., νά ὑπάρχουν κρατικά μονοπώλια κτλ.

Τήν ἵδια ἐποχή ἀναπτύχθηκε καί ἡ θεωρία ὅτι ὁ φόρος δέν πρέπει νά ἐπιβάλλεται στά ἀγαθά, ἀλλά στούς **ἀνθρώπους**. Γι' αὐτό πρέπει τά μεγάλα είσοδήματα νά φορολογοῦνται πιό βαριά, ἐνῶ τά πολύ χαμηλά πρέπει νά μένουν ἐντελῶς ἀφορολόγητα. Τό σύστημα αὐτό

δόνομάστηκε προοδευτικό σύστημα φορολογίας και ή έφαρμογή του γίνεται ώς έξης: όσο περισσότερο αυξάνει τό φορολογητέο ποσό, τόσο αυξάνει και τό ποσοστό τού φόρου (διφορολογικός συντελεστής). ”Ετσι π.χ. ἂν ο φόρος πού βαρύνει ἔνα είσοδημα 100.000 δρχ. είναι 5% σε είσοδημα 200.000 δρχ. θά είναι 8% σε 500.000 θά είναι 12% κ.ο.κ. (τό παράδειγμα είναι αὐθαίρετο και δέν ἀντιστοιχεῖ στήν πραγματική φορολογία). ”Αντίθετο είναι τό ἀναλογικό σύστημα φορολογίας, πού ἵσχε σχεδόν όλοκληρο τό 19ο αἰώνα και σύμφωνα μέ τό όποιο τό ποσοστό (συντελεστής) τού φόρου μένει τό ίδιο, δισοδήποτε και ἂν είναι τό φορολογητέο ποσό π.χ. είναι 5% γιά 100.000 και 5% γιά 500.000.

Τίς θεωρίες αὐτές ἄρχισαν νά έφαρμόζουν τό ἔνα μετά τό ἄλλο τά κράτη, τής Εὐρώπης στήν ἀρχή και στίς ἄλλες ἡπείρους ἀργότερα, ὥσπου μετά τό τέλος τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου φτάσαμε σέ μιά νέα μορφή τού κράτους, πού λέγεται «κράτος—πρόνοια» και τήν ἔχουν ἀποδεχτεῖ σήμερα ὅλα τά κράτη, ἄλλα περισσότερο και ἄλλα λιγότερο.

”Η σημερινή δημοσιονομική ἐπιστήμη δέχεται ὅτι τά μικρά είσοδήματα τό λεγόμενο **existens minimum** ἢ «κατώτατο ὅριο συντηρήσεως», πρέπει νά μένει ἀφορολόγητο· ἐπίσης δέχεται ὅτι μποροῦν νά γίνουν παροχές κοινωνικῆς προνοίας ἢ συντάξεων γιά μιά τάξη (π.χ. τούς ἀγρότες), πού μπορεῖ νά καλυφτοῦν ἀπό φόρους πού ἐπιβαρύνουν ἄλλες τάξεις (π.χ. τόν πληθυσμό τῶν πόλεων).

§ 59. ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

1. Κρατικός Προϋπολογισμός

”Ο προϋπολογισμός είναι ή πράξη μέ τήν όποια προβλέπονται ἄλλά συγχρόνως ἐγκρίνονται τά ἔσοδα και ἔξοδα τού κράτους γιά ἔνα οίκονομικό ἔτος, πού τό λένε συνήθως χρήση. Στήν Έλλάδα κάθε χρήση ἀρχίζει τήν Ιη Ιανουαρίου και τελειώνει τήν 31 Δεκεμβρίου. Κανένα κονδύλι δέν μπορεῖ νά γραφτεῖ στά ἔσοδα τού κράτους, ἂν δέν ὑπάρχει ἀπό πρίν ἔνας ειδικός νόμος, πού νά ἐπιβάλει τό φόρο ἡγενικότερα τήν ἐπιβάρυνση αὐτή τού λαοῦ, γιατί τό ἀρθρο 78 τού Συντάγματος δρίζει κατηγορηματικά ὅτι ο φόρος δέν ἐπιβάλλεται οὔτε εἰσπράττε-

ταὶ χωρίς νόμο πού νά καθορίζει ποιός είναι ύπόχρεος νά τόν πληρώνει καί ποιό εἰσόδημα, περιουσία ἡ συναλλαγές θά ἐπιβαρύνει. Αὐτό σημαίνει πώς ἡ Βουλή, δηλαδή ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ λαοῦ, ὁρίζει πότε καί πῶς θά φορολογηθοῦν οἱ πολίτες.

Μέ τόν προϋπολογισμό ἐγκρίνεται μόνο ἡ εἰσπραξὴ τῶν φόρων γιά ἔνα χρόνο ἡ μιὰ δαπάνη πού καί αὐτή τήν ἔχει ἀναλάβει τό κράτος μέ νόμο. Ὁ προϋπολογισμός δίνει κάθε χρόνο τήν εὐκαιρία στή Βουλή νά ἐποπτεύει τόν τρόπο πού διαχειρίζεται ἡ κυβέρνηση τά δημόσια οἰκονομικά.

Ο προϋπολογισμός συζητεῖται στή Βουλή καί ἐγκρίνεται ἀπό αὐτήν. Αὐτό ἀποτελεῖ ἔνα ἀπό τά σπουδαιότερα δικαιώματα τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. Ο υπουργός τῶν Οἰκονομικῶν καταθέτει τόν προϋπολογισμό στή Βουλή. Στήν Ἀγγλία ἡ πράξη αὐτή περιβάλλεται, ἀπό παλαιά, μέ μεγάλη ἐπισημότητα: δηλαδή ὁ υπουργός τῶν Οἰκονομικῶν πηγαίνει πεζός στή Βουλή τῶν Κοινοτήτων, κρατώντας ἔναν εἰδικό χαρτοφύλακα μέ τόν προϋπολογισμό καί ὁ κόσμος συγκεντρώνεται καί τόν παρακολουθεῖ στή διαδρομή του.

Στήν Ἑλλάδα τό Σύνταγμα δόριζει, στό ἄρθρο 79, ὅτι ὁ προϋπολογισμός ύποβάλλεται στή Βουλή στήν ἐτήσια τακτική συνοδό της, ἔνα μήνα πρίν ἀργίσει ἡ οἰκονομική χρήση. Ἀν ἡ κυβέρνηση ἡ ἡ Βουλή δέν ἔχει ψηφίσει τόν προϋπολογισμό, πρίν ἀρχίσει τό οἰκονομικό ἔτος, τότε ψηφίζονται προσωρινοί προϋπολογισμοί γιά κάθε μήνα (δωδεκατημόρια), πού συντάσσονται σύμφωνα μέ τόν προϋπολογισμό τῆς περασμένης χρήσης. Στήν περίπτωση αὐτή τά ἔσοδα καί τά ἔξοδα τοῦ κράτους θά διενεργηθοῦν σύμφωνα μέ τά δωδεκατημόρια, ὥστου ψηφιστεῖ ὁ γενικός προϋπολογισμός.

Τόν προϋπολογισμό συντάσσει τό Γενικό Λογιστήριο τοῦ κράτους, πού συγκεντρώνει ἀπό κάθε ύπουργειο τά στοιχεῖα γιά τά ἔξοδά του καί, σύμφωνα μέ τούς προϋπολογισμούς τῶν διαφόρων εἰδικῶν λογιστηρίων πού ἐδρεύουν σέ κάθε ύπουργειο, προϋπολογίζονται τά γενικά ἔξοδα τοῦ κράτους.

Στή σύνταξη τοῦ προϋπολογισμοῦ τά ἔξοδα είναι γνωστά, ἐνῶ τά ἔσοδα πού θά πραγματοποιηθοῦν μπορεῖ νά είναι στήν πράξη χαμηλότερα ἡ ψηφλότερα ἀπό τίς προβλέψεις.

“Οταν τά κονδύλια τῶν ἐσόδων καί ἔξόδων είναι στό αὐτό ἐπίπεδο, τότε ὁ προϋπολογισμός είναι ισοσκελισμένος.” Οταν τά ἔσοδα είναι πε-

ρισσότερα άπό τίς δαπάνες, τότε ό προϋπολογισμός λέγεται ότι έχει περισσεύματα. Άντιθετα όταν τά έξοδα είναι περισσότερα, τότε ό προϋπολογισμός έχει έλλειμμα, που, γιά νά καλυφθοῦν, πρέπει ή νά έπιβληθοῦν νέοι φόροι ή νά περικοποῦν τά έξοδα.

ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Γιά νά καταλάβουμε καλύτερα τά οικονομικά τοῦ Έλληνικοῦ κράτους παραθέτουμε έδω τόν προϋπολογισμό τοῦ 1974, σέ σύγκριση μέτον προϋπολογισμό τοῦ 1964 (προβλέπουν τά έξης έσοδα, σέ έκατομμύρια δραχμές).

1964		1974	
Δραχμές	%	Δραχμές	%
"Αμεσοι φόροι	25.710	24,7	4.175
"Εμμεσοι φόροι	68.430	65,7	16.662
Λοιπά έσοδα	10.060	9,6	—
	—————	—————	—————
104.200	100%	20.837	100%

Άπό τούς προϋπολογισμούς αύτούς βλέπουμε ότι τά κυριότερα έσοδα τοῦ κράτους προέρχονται άπό τούς φόρους.

§ 60. ΦΟΡΟΙ

1. Τί είναι ο φόρος

Φόρος είναι τό ποσόν πού καταβάλλει ό πολίτης άναγκαστικά στό κράτος, γιά νά συνεισφέρει άνάλογα μέ τίς δυνάμεις του στά δημόσια βάρη (άρθρο 4, παρ. 5 τοῦ Συντάγματος).

Η σημερινή δημοσιονομική έπιστήμη παραδέχεται πώς ο φόρος δέν έχει μόνο ταμειακούς σκοπούς, δηλαδή νά καλύψει τά έξοδα τοῦ

κράτους, ἀλλά μπορεῖ νά έπιδιώκει καί ἄλλους πλατύτερους σκοπούς καί εἰδικότερα:

α) Τήν κοινωνικότερη ἀνακατανομή τοῦ πλούτου μέ τή βαριά φορολογία στό κεφάλαιο καί στίς κληρονομίες, μέ τό προοδευτικό φορολογικό σύστημα, πού συντελεῖ, ὥστε νά μειώνονται οἱ μεγάλες περιουσίες καί νά ύπάρχουν ὅσο τό δυνατόν λιγότερα ἄτομα ἡ κοινωνικές τάξεις μέ κεφάλαια πού δέν προέρχονται ἀπό τή δική τους παραγωγική ἐργασία.

β) τήν προστασία τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς καί

γ) τήν προστασία τῆς κοινωνικῆς ύγιεινῆς, ὅπως π.χ. είναι ἡ μεγάλη φορολογία στά οἰνοπνευματώδη ποτά καί ἡ μονοπωλιακή διάθεση τῶν ναρκωτικῶν φαρμάκων.

2. "Αμεσοί καί ἔμμεσοι φόροι

Οἱ φόροι είναι δύο εἰδῶν, ἀμεσοί καί ἔμμεσοι.

"**Άμεση** είναι ἡ φορολογία πού ἐπιβάλλεται στά ἄτομα ἀνάλογα μέ τά εἰσοδήματά τους ἡ μέ τήν περιουσία τους (π.χ. φόρος εἰσοδήματος, φόρος κληρονομιῶν καί δωρεῶν).

"**Ἔμμεση** είναι ἡ φορολογία πού είναι ἀπρόσωπη, αὐτή δηλαδή δέν ἐπιβάλλεται στά ἄτομα ἀλλά στά ἀγαθά, τή στιγμή πού είσάγονται στή χώρα (δασμοί), τή στιγμή πού παράγονται μέσα στόν τόπο (φόρος καπνοῦ), τή στιγμή πού θά κυκλοφορήσουν (φόρος κύκλου ἐργασιῶν), ἡ σέ κάθε μεταβίβαση (φόρος μεταβιβάσεως ἀκινήτων, χαρτόσημα στά τιμολόγια) κτλ.

Μέ τήν ἔμμεση φορολογία τό κράτος εἰσπράττει χωρίς καθυστέρηση τά ποσά πού ἔχει ἀνάγκη. Ἡ φορολογία ὅμως αὐτή ἔχει δύο μεγάλα μειονεκτήματα.

—ὅτι αὐξάνει τίς τιμές τῶν ἀγαθῶν, δηλαδή τό κόστος τῆς ζωῆς.

—ὅτι είναι ἀδικη, γιατί δέν ύπολογίζει τήν οἰκονομική ἀντοχή τοῦ πολίτη, ἀλλά μόνο τήν ἀξία τοῦ ἀγαθοῦ πού θά καταναλώσει κάθε ἄτομο. "Αν λοιπόν λογαριάσει κανείς ὅτι τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἔμμεσων φόρων προέρχεται ἀπό ἀγαθά πού καταναλίσκει ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ (καφές, ζάχαρη, τσιγάρα, συγκοινωνίες, κινηματογράφοι), θά βρει ὅτι ὁ πλούσιος καί ὁ φτωχός πληρώνουν τόν ἴδιο φόρο, γιατί καταναλίσκουν περίπου τήν ἴδια ποσότητα ἀπό τά ἀγαθά αὐτά. Γι' αὐτό λένε οἱ οἰκονομολόγοι ὅτι, ὅσο μεγαλύτερο είναι σ' ἔνα κράτος τό

ποσοστό του προϋπολογισμού πού προέρχεται άπό **άμεση** φορολογία, τόσο πιό κοινωνική μορφή έχει το κράτος αυτό. Στήν [‘]Ελλάδα ως τώρα δέ συμβαίνει αυτό, γιατί, δημοσιονομικά μόνο τό **ένα** τέταρτο περίπου άπό το σύνολο των έσοδων άπό φορολογία, ένων σέ **ἄλλα** οικονομικά άναπτυγμένα κράτη το ποσοστό των **άμεσων** φόρων άνεβαίνει στά **60-80%** του συνόλου της φορολογίας.

‘Η **άμεση** φορολογία δέ φέρνει γρήγορα **έσοδα** στό δημόσιο ταμείο. Χρειάζεται νά περάσει τούλαχιστον **ένας** χρόνος, γιά ν’ **άρχισει** ν’ **άποδίδει**. “Έχει **όμως** τό **πλεονέκτημα** **ὅτι είναι** πιό **δίκαιη** και σύμφωνη μέ τό **άρθρο 4** του **Συντάγματος**, πού **ζητᾶ** κάθε πολίτης νά **συμμετέχει** στά **δημόσια** βάρη **άναλογα** μέ τήν **οικονομική** του **άντοχή**.

§ 61. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Οι φορολογικές ύπηρεσίες του κράτους είναι τέσσερις:

- **τά τελωνεῖα**, πού **βεβαιώνουν** τούς **δασμούς** και **ἄλλους είσαγωγικούς φόρους**.
- **οι έφορίες καπνοῦ**, πού **βεβαιώνουν** τούς **φόρους παραγωγής καπνοῦ** και τό **φόρο καταναλώσεως καπνοῦ**,
- **τό γενικό χημεῖο του κράτους**, πού **βεβαιώνει** τούς **φόρους στό οινόπνευμα και τή βύνη** (**πρώτη** **ἄλλη** της **μπύρας**) και
- **οι οικονομικές έφορίες**, πού **βεβαιώνουν** **όλους τούς** **άμεσους καθώς και τούς** **ύπόλοιπους** **έμμεσους** **φόρους**. Προϊστάμενος της **Έφορίας** είναι **ό οικονομικός έφορος**.

‘Αφού **βεβαιωθεῖ** **ένας** **φόρος** **άπό** **τήν** **έφορία**, **είδοποιεῖται** **ό φορολογούμενος** νά **τόν** **πληρώσει** στό **δημόσιο ταμείο**. Τά **ταμεῖα** **άποτελοῦν** **χωριστές ύπηρεσίες** **άπό** **τίς** **Έφορίες** **κι** **έχουν** **τήν** **άρμοδιότητα** νά **είσπραττουν** **τούς** **φόρους** και **κάθε** **ἄλλο** **δημόσιο** **έσοδο** **άπό** **τούς** **πολίτες**. “Οσοι δέν **πληρώνουν** **τούς** **φόρους** **τους**, **μποροῦν** νά **έξαναγκαστοῦν** **στήν** **πληρωμή** **μέ** **κατάσχεση** **της** **περιουσίας** **τους** **ή** **καί** **μέ** **προσωπική** **κράτηση**.

Φόρους **μποροῦν** **επίσης** νά **έπιβάλλουν** και **οί δῆμοι** και **οἱ κοινότητες**, γιά νά **καλύψουν** **τά** **έξοδα** γιά **τίς** **τοπικές** **άνάγκες**. Οι **δημοτικοί φόροι** **είσπραττονται** **συνήθως** **χωριστά** **άπό** **τούς** **φόρους** **του** **δημοσίου**,

ἀλλά ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις, ὅπου ὁρισμένους φόρους δῆμων (π.χ. ποσοστά στό φόρο κληρονομίας) τούς εἰσπράττουν τά δημόσια ταμεῖα, πού ἀποδίδουν ὕστερα λογαριασμό σιους δήμους καὶ τίς κοινότητες.

§ 62. ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ

1. Ἀμεσοι φόροι

Οἱ ἀμεσοι φόροι εἰναι:

α) Ὁ φόρος εἰσόδηματος, πού μπορεῖ νά προέρχεται ἀπό ἑπτά πηγές:

1) οἰκοδομές (Α' κατηγορίας), δηλαδή ἀπό νοίκια σπιτιῶν ἢ ἀπό ἴδιοκατοίκηση. Τό εἰσόδημα φορολογεῖται καθαρό, δηλαδή, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τά ἔξοδα γιά τή συντήρηση τοῦ ἀκινήτου καὶ οἱ τόκοι ἀπό ἐνυπόθηκα δάνεια·

2) ἐνοίκια ἀγρῶν (Β' κατηγορίας)·

3) κινητές ἀξίες (Γ' κατηγορίας), δηλαδή ἀπό μερίσματα μετοχῶν, τόκους δανείων ἢ τοκομερίδια ἀπό ὁμολογίες κτλ.

4) κέρδη ἀπό ἐμπορικές ἢ βιομηχανικές ἐπιχειρήσεις (Δ' κατηγορίας). Στό φόρο αὐτό ὑπόκεινται οἱ ἔμποροι, βιομήχανοι, βιοτέχνες, ἐπαγγελματίες κτλ., πού εἰναι ὑποχρεωμένοι νά τηροῦν λογιστικά βιβλία καὶ στοιχεῖα, σύμφωνα μέ τόν κώδικα φορολογικῶν στοιχείων. Στά βιβλία αὐτά, πού ἐλέγχονται ἀπό τήν οἰκονομική ἐφορία, ἀναγράφονται ὅλα τά ἔξοδα καὶ τά ἔξοδα τῆς ἐπιχειρήσεως·

5) κέρδη ἀπό γεωργικές ἢ κτηνοτροφικές ἐπιχειρήσεις (Ε' κατηγορίας). Γιά τά κέρδη αὐτά ἰσχύουν τά ἵδια ὥπως καὶ γιά τή Δ' κατηγορία.

6) ἀμοιβές ἀπό μισθωτές ὑπηρεσίες (Στ' κατηγορίας). Κάθε ἐργαζόμενος ἢ συνταξιοῦχος καταβάλλει φόρο πάνω στό μισθό του ἢ τή σύνταξή του. Ὁ ἐργοδότης (κράτος, δῆμος, ἑταίρια ἢ ἴδιωτης) εἰναι ὑποχρεωμένος νά παρακρατεῖ τό φόρο ἀπό τό μισθό κατά τήν ἡμερά τῆς πληρωμῆς καὶ νά τόν καταβάλλει στό δημόσιο ταμεῖο·

7) ἀμοιβές ἀπό ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα (Ζ' κατηγορίας). Οἱ γιατροί δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, καλλιτέχνες, μηχανικοί καὶ ἄλλοι ἐπαγγελματίες, πού δέν ἀμείβονται μέ μισθό, εἰναι ἐπίσης ὑπο-

χρεωμένοι νά κρατοῦν λογιστικά βιβλία και νά δηλώνουν τά καθαρά τους ἔσοδα, ὅσα προκύπτουν μετά τήν ἀφαίρεση τῶν ἐξόδων γιά τήν ἄσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός τους (νοίκι γραφείου, τηλέφωνο, προσωπικό κτλ.).

Τό σύνολο τῶν εἰσοδημάτων ἀπό τίς διάφορες αὐτές πηγές μιᾶς οἰκογένειας ἀθροίζεται και δηλώνεται σέ μιά ἑνιαία δήλωση στό ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ της. Ἀπό τά εἰσοδήματα μένει ἀφορολόγητο ὀρισμένο ποσό γιά κάθε μέλος τῆς οἰκογένειας τοῦ φορολογούμενου και τά ὑπόλοιπα φορολογοῦνται μέ τό προοδευτικό σύστημα, ἔτσι ὥστε στά πολύ μεγάλα εἰσοδήματα ὁ φόρος νά φθάνει και σέ 60% και πάνω.

β) **Φόροι ἐπί τῆς περιουσίας.** Τό δεύτερο αὐτό είδος τῶν ἀμεσων φόρων περιλαμβάνει τούς φόρους πού ἐπιβαρύνουν τίς κληρονομίες, προΐκες, δωρεές και κέρδη τῶν λαχείων. Κι ἔδω ἐφαρμόζεται τό προοδευτικό σύστημα, μέ σκοπό νά φορολογηθοῦν βαριά οἱ μεγάλες περιουσίες. Τά ποσοστά (οἱ συντελεστές) τοῦ φόρου στίς κληρονομίες και στίς προΐκες διαφέρουν ἐπίσης, ἀνάλογα μέ τό βαθμό συγγένειας πού είχε ὁ φορολογούμενος μέ τόν κληρονομούμενο ἢ ὁ προικοδότης μέ τήν προικιζόμενη. Ἔτσι π.χ. τά παιδιά βαρύνονται μέ μικρότερο φορολογικό συντελεστή γιά τήν κληρονομία τῶν γονέων τους ἀπό τ' ἀδέλφια ἢ ἄλλους, πιό μακρινούς συγγενεῖς. Ἐνας ἔκτακτος φόρος κεφαλαίου ίσχυε ἀπό τό 1975, πού ἐπιβαρύνει τίς μεγάλες περιουσίες ἀπό οἰκοδομές.

γ) **φόρος μεταβιβάσεως ἀκινήτων (ΦΜΑ), πλοίων και αὐτοκινήτων.** Αὐτός πληρώνεται κατά τήν ὑπογραφή τῶν συμβολαίων πού πρέπει νά γίνουν ὑποχρεωτικά, γιά ν' ἀγοραστοῦν τά εϊδη αὐτά. Γιά τό φόρο αὐτόν γίνονται, ὅπως και στούς ἀμεσους φόρους, δηλώσεις στήν οἰκονομική ἐφορία, ἡ ὁποία ἐλέγχει και μπορεῖ νά ἐκτιμήσει ἀκριβότερο, ἀπ' ὅσο τό δήλωσαν ὁ ἀγοραστής και ὁ πωλητής, ἔνα ἀκίνητο, πλοίο ἢ αὐτοκίνητο. Ἡ διαδικασία τοῦ συμβιβασμοῦ και ἡ προσφυγή στά φορολογικά δικαστήρια ίσχυει και στούς φόρους αὐτούς.

2. Πῶς εἰσπράττονται οἱ ἀμεσοί φόροι

Γιά ὅλες τίς κατηγορίες τῶν ἀμεσων φόρων ὁ φορολογούμενος πολίτης είναι ὑποχρεωμένος νά υποβάλει στήν ἐφορία τοῦ τόπου τῆς

κατοικίας του φορολογική δήλωση γιά τό φορολογητέο περιουσιακό στοιχείο (είσόδημα, κληρονομία κτλ.). Γιά τήν ύποβολή τῶν δηλώσεων ύπαρχουν δρισμένες προθεσμίες καί, όταν αύτές περάσουν, ο φορολογούμενος θεωρεῖται **έκπροθεσμος** καί ἐπιβαρύνεται μέ πρόστιμο. Ἡ δήλωση γιά τή φορολογία τοῦ εἰσοδήματος ύποβάλλεται ἐντός τοῦ Ἱανουαρίου κάθε χρόνο καί ἀφορᾶ στά εἰσοδήματα τοῦ περασμένου χρόνου. Οἱ ύπαλληλοι τῆς ἐφορίας βοηθοῦν ἐκείνους πού δέν ξέρουν μόνοι τους νά συντάξουν τή δήλωσή τους.

Ο οίκονομικός ἔφορος ἐλέγχει, σύμφωνα μέ τά στοιχεία πού κατέχει, ἄν ό φορολογούμενος δήλωσε τό πραγματικό του εἰσόδημα ἢ τήν περιουσία του, δηλαδή ἄν ἡ δήλωση είναι εἰλικρινῆς, καί ἐκδίδει ἀνάλογα τό «φύλο βεβαιώσεως» τοῦ φόρου, πού εἴτε συμφωνεῖ μέ τή δήλωση, εἴτε καθορίζει τό φορολογητέο ποσό ἀνώτερο ἀπό ἐκείνο πού δηλώθηκε.

Στή δεύτερη περίπτωση ὁ φορολογούμενος ἔχει τό δικαίωμα νά ζητήσει νά συμβιβαστεῖ μέ τόν ἔφορο, πληρώνοντας κάτι παραπάνω ἀπό τό ἀρχικό ποσό πού δήλωσε. Ἀν ἀποτύχει ὁ συμβιβασμός, ὁ φορολογούμενος μπορεῖ, μέ προσφυγή του στό φορολογικό πρωτοδικεῖο, νά ζητήσει νά κριθεῖ ἐξαρχῆς ἡ διαφορά του μέ τόν ἔφορο..Τό δικαστήριο θά δεχτεῖ ύπομνήματα καί ἀποδεικτικά στοιχεῖα (ἔγγραφα ἢ μάρτυρες), τόσο ἀπό τό φορολογούμενο, ὅσο καί ἀπό τόν ἔφορο, καί μέ τήν ἀπόφασή του «όριστικοποιεῖ» τό φόρο πού ὀφείλει γιά μιά συγκεκριμένη αἰτία ὁ φορολογούμενος (γιά τά φορολογικά ἐφετεῖα καί τό Β' τμῆμα τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἔγινε λόγος πιό πάνω).

Τό κράτος ζητεῖ ἀπό τούς πολίτες νά ύποβάλλουν εἰλικρινεῖς φορολογικές δηλώσεις. "Οσο περισσότερο είναι ἀναπτυγμένο τό αισθημα τῆς εὐθύνης τοῦ πολίτη, τόσο πιό μικρές είναι οἱ διαφορές τῶν βεβαιώσεων ἀπό τίς δηλώσεις τοῦ φόρου. Ἡ φοροκλοπή πρέπει νά στιγματίζεται, γιατί είναι δεῖγμα ὅτι λείπει ἀκριβῶς ἐκείνο τό συναίσθημα πού ἀποτελεῖ τή βάση τῆς δημοκρατίας, δηλαδή τό συναίσθημα ὅτι είναι κανείς πολίτης. Ἡ οίκονομική ἀνάπτυξη μιᾶς χώρας συμβαδίζει μέ τή φορολογική συνείδηση τῶν πολιτῶν της.

3. Ἔμμεσοι φόροι

Ἐμμεσοι φόροι είναι οἱ ἑξῆς:

α) Οι είσαγωγικοί δασμοί, δηλαδή ό φόρος που πληρώνουν γιά τά έμπορεύματα στά τελωνεῖα, όταν είσαγονται στήν Έλλάδα. Οι δασμοί έξυπηρετούν δύο σκοπούς: ό κύριος είναι οι ταμιευτικοί λόγοι, αύτοί δηλαδή που καλύπτουν τις άναγκες του κράτους άμεσως, ένω ό δεύτερος είναι ή προστασία της έγχωριας παραγωγῆς καί ίδιως της βιομηχανίας. "Ας έξετάσουμε πρώτα αύτους:

Οι προστατευτικοί δασμοί έχουν γιά δικαιολογία ότι, χάρη σ' αύτους, διατηρείται ή έγχωρια παραγωγή, δίνεται έργασία στους έργατες καί δέν έξαγεται συνάλλαγμα στό έξωτερικό γιά την άγορά των προϊόντων που κατασκευάζονται έδω.

Μέ τούς προστατευτικούς δασμούς έπιβαρύνεται τό ξένο έμπορευμα τόσο, ώστε νά γίνεται άκριβότερο άπό τό έγχωριο, γιά νά προτιμᾶ ό άγοραστής τό έντόπιο. Τέτοιοι δασμοί ίπαρχουν σήμερα σέ δλα σχεδόν τά ειδη που παράγει ή έλληνική βιομηχανία. Έφόσον όμως ή χώρα μας πρόκειται νά ένταχθεί σέ λίγο στήν Εύρωπαϊκή Οίκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) (Κοινή Αγορά) θά άρθούν σιγά-σιγά οι δασμοί αύτοί καί τά βιομηχανικά μας προϊόντα δέ θά προστατεύονται πιά περισσότερο άπό τά ξένα.

"Αντίθετα ταμιευτικοί είναι οι δασμοί που έπιβαρύνουν τόν καφέ, τό τσάι καί άλλα ειδη, που δέν παράγονται στόν τόπο.

β) **Φόροι** καί «δικαιώματα καταναλώσεως» είναι οι φόροι που έπιβάλλονται σέ έγχωρια προϊόντα, τήν ώρα που αύτά παρασκευάζονται γιά τήν κατανάλωση, καθώς καί οι φόροι που βαρύνουν τις συναλλαγές καί τίς υπηρεσίες κοινῆς ώφελείας.

Οι σπουδαιότεροι άπό τούς φόρους αύτους είναι:

- ό φόρος στήν κατανάλωση του καπνοῦ καί
- ό φόρος οίνοπνεύματος.

Οι δύο αύτοί φόροι θεωρείται ότι είναι δικαιότεροι άπό τούς άλλους, που θά έξετάσουμε πιό κάτω, γιατί έπιβαρύνουν ειδη που δέν είναι πρώτης άναγκης.

— **Ο φόρος κύκλου έργασιῶν (ΦΚΕ).** Ό φόρος αύτός έπιβάλλεται στά άκαθάριστα ξοδα ζλων τών έπιχειρήσεων (βιομηχανιῶν, βιοτεχνῶν, άσφαλιστικῶν έπιχειρήσεων, Τραπεζῶν, έπιχειρήσεων μεταφορᾶς προσώπων, ήλεκτρικῶν έταιριῶν, φωταερίου, ύδρεύσεως, τηλεφώνου, κτλ.). Οι έπιχειρήσεις αύτές είσπράττουν τό φόρο κύκλου έργασιῶν άπό τόν καταναλωτή, σημειώνοντας τό σχετικό ποσό στά τιμο-

λόγια, στά είσιτήρια μεταφορᾶς, στό λογαριασμό ήλεκτρικοῦ, τηλεφώνου η φωταερίου κτλ.

— Ο φόρος δημοσίων θεμάτων (θεάτρων, κινηματογράφων, συναυλιῶν κτλ.).

4. Μονοπώλια

“Οταν τό κράτος δέν ἐπιτρέπει σέ κανέναν ἄλλο ἐκτός ἀπό τόν ἑαυτό του, νά πουλάει όρισμένα εἰδή πρώτης ἀνάγκης η νά ίδρυει ἀποκλειστικά όρισμένες ἐπιχειρήσεις, τότε ἔχουμε μονοπώλια.

Υπάρχουν δύο εἰδῶν μονοπώλια: α) τά διοικητικά, πού ἔχουν σκοπό νά ἐξυπηρετήσουν καλύτερα τά συμφέροντα τῆς πολιτείας η τοῦ κοινοῦ, δπως είναι τά ταχυδρομεῖα η οι σιδηρόδρομοι κτλ. και β) τά φορολογικά, πού ἔχουν σκοπό ν' αὐξήσουν τά ἔσοδα τοῦ κράτους (στήν ούσιά τους είναι και αὐτά ἔμμεσοι φόροι).

Σήμερα τό κράτος ἔχει μονοπώλιο στά ἔξης εἰδή:

α) στό τσιγαρόχαρτο, β) στά σπίρτα, γ) στό ἀλάτι, δ) στό φωτιστικό πετρέλαιο, ε) στό κινίνο, στ) στή σμύριδα τῆς Νάξου.

Υπάρχουν ἐπίσης και τά μονοπώλια στά ναρκωτικά φάρμακα πού δημοσίες δέν ἔχουν σκοπούς ταμιευτικούς, ἀλλά υπάρχουν, γιά νά προστατευθεῖ καλύτερα η δημόσια ὑγεία, γιατί τά φάρμακα αὐτά δέν πρέπει νά πουλιούνται ἐλεύθερα.

5. Τέλη χαρτοσήμουν

Τέλος είναι η ἀμοιβή τοῦ κράτους γιά όρισμένη ύπηρεσία πού παρέχει στόν πολίτη. Τά τέλη ήταν ἀλλοτε μιά ἀπό τίς κυριότερες εἰσπράξεις τοῦ κράτους, ἀλλά ἀπό τότε πού ἐπικράτησε η ίδεα ὅτι η πολιτεία ἔχει υποχρεώσεις πρός τά ἀτομα πού τήν ἀποτελοῦν, καταργήθηκαν τά τέλη στίς περισσότερες δημόσιες ύπηρεσίες και τά ἔξοδά τους καλύπτονται ἀπό τά γενικά ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐτσι ἀλλοτε ύπηρχαν τά ἐκπαιδευτικά τέλη, πού πλήρωναν οι γονεῖς γιά νά ἐγγραφοῦν τά παιδιά τους στά δημοτικά σχολεῖα και στά γυμνάσια. Ἀργότερα καταργήθηκαν τά τέλη στά δημοτικά σχολεῖα και ἀπό τό 1964 και ὕστερα η παιδεία παρέχεται ἐντελῶς δωρεάν.

Τά τέλη χαρτοσήμουν λέγονται τέλη, ἀλλά στήν πραγματικότητα δέν είναι παρά ἔνα είδος ἔμμεσοι φόροι, γιατί τό κράτος δέν παρέχει

καμία ύπηρεσία γι' αὐτά. "Ετσι π.χ. τά χαρτόσημα πού βαρύνουν τίς ἀποδείξεις ἐνοικίων, τούς μισθούς, τίς ἐμπορικές ἀγορές, τίς συναλλαγ- ματικές, τά τιμολόγια, γενικά, τά συμβόλαια κτλ. είναι στήν ούσια πρόσθετοι φόροι

Τά τέλη χαρτοσήμου εἰσπράττονται μέ τήν ἐπικόλληση ἐνός κινη- τοῦ ἐνσήμου πάνω στά διάφορα ἔγγραφα και κυρίως στίς αἰτήσεις πού ἀπευθύνουν οἱ πολίτες πρός τίς δημόσιες Ἀρχές.

6. "Αλλα τακτικά ἔσοδα τοῦ κράτους

Τά κυριότερα ἀπό αὐτά είναι:

α) Τά δικαιώματα τοῦ κράτους, και εἰδικότερα:

— ή συμμετοχή τοῦ δημοσίου σέ κέρδη ὁρισμένων ἐπιχειρήσεων, πού μέ εἰδικές συμβάσεις ἔχουν ἀποκτήσει μονοπωλιακό χαρακτήρα, ὅπως π.χ. ή Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, τό Ταμείο Παρακαταθηκῶν και Δα- νείων, ὁ Ὀργανισμός Τηλεπικοινωνιῶν Ἑλλάδος (Ο.Τ.Ε.) ή Δημόσια Ἐπιχείρηση Ἡλεκτρισμοῦ (Δ.Ε.Η.) κτλ.

— τά δικαστικά δικαιώματα και τέλη πού πληρώνουν οἱ πολίτες πού καταφεύγουν στά δικαστήρια. 'Η νεώτερη δημοσιονομική ἐπι- στήμη δέχεται ὅτι τά δικαστικά τέλη δέν μποροῦν πιά νά θεωρηθοῦν ώς τέλη, γιατί ή δικαιοσύνη δέν είναι ύπηρεσία πού προσφέρεται σ' ἕνα ἄ- τομο, ἀλλά είναι καθῆκον τοῦ κράτους πρός ὅλη τήν κοινωνία νά παρέ- χει τή δικαιοσύνη. Τό γεγονός ὅτι ύπάρχουν τά δικαστήρια είναι μιά ἐκδήλωση ὅτι ύπάρχει ή ἔννομη τάξη και, μέ τό νά ύπάρχουν και μόνο, περιφρουροῦν τά συμφέροντα και ἐκείνων ἀκόμη πού δέν καταφεύγουν σ' αὐτά.

'Ἐν τούτοις τά δικαστικά τέλη ὡχι μόνο δέν καταργήθηκαν ἀλλά αὐξάνουν συνεχῶς, πρῶτο, γιά νά μήν ἐνθαρρύνουν τό φιλεριστικό πνεῦμα στούς πολίτες, πού ἀλλιώς θά καταφεύγουν στά δικαστήρια συχνότερα ἀπό ὅσο είναι ἀνάγκη, και, τό κυριότερο, γιατί ἀποφέρουν ἕνα ἀρκετά σεβαστό ποσό τόν προϋπολογισμό.

β) Οι ύπηρεσίες πού ἐνεργεῖ τό ἴδιο τό κράτος

"Ἀλλοτε αὐτές ἦταν κυρίως τά ταχυδρομεῖα, τά τηλεγραφεῖα, και τά τηλέφωνα, πού δημος ἔχουν πιά ἀνατεθεῖ σέ χωριστῶν ὄργαν- σμούς, τόν ΟΤΕ και τό ΕΛΤΑ.

Ἐπίσης ὑπάγονται καὶ οἱ πρόσοδοι ἀπό τὰ διάφορα δημόσια καταστήματα, ὅπως τὸ Ἐθνικό Τυπογραφεῖο, τὸ Γενικό Χημεῖο τοῦ Κράτους οἱ προσωρινές ἀποθῆκες τῶν τελωνείων, τὰ κρατικά νοσοκομεῖα, τὰ ίατρεῖα, τὸ Ἐθνικό θέατρο καὶ ἡ Λυρική Σκηνή κτλ. Τά ἔσοδα ἀπό τὰ καταστήματα αὐτά συνήθως δέν καλύπτουν τὰ ἔξοδα τῆς λειτουργίας τους.

γ) Τά ἔσοδα ἀπό τὴν περιουσία τοῦ κράτους.

Ἡ περιουσία τοῦ κράτους μπορεῖ νά διαιρεθεῖ σέ δημόσια καὶ ιδιωτική.

Στή δημόσια περιουσία ὑπάγονται ἐκεῖνα τά κτήματα πού ἀπό τή φύση τους ἀνήκουν στό κράτος, ὅπως εἰναι τά δάση, τά λιμάνια, οἱ κόλποι, τά ίαματικά νερά κτλ. Γιά τά τελευταῖα αὐτά ὑπάρχει εἰδική διάταξη στό ἄρθρο 18 τοῦ Συντάγματος, πού ἐπιτρέπει στό κράτος νά δρίζει τίς ίαματικές πηγές καὶ νά τίς ἐκμεταλλεύεται εἴτε ἀπευθείας εἴτε νοικιάζοντάς τες σέ ἐπιχειρήσεις, γιά νά προκύψει ωφέλεια καὶ στό δημόσιο Ταμεῖο, ἀλλά καὶ ἔμμεσα στήν Ἐθνική οἰκονομία, μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ. Ἐπίσης ὑπάγονται καὶ οἱ καταρράκτες, οἱ μεγάλες λίμνες καὶ οἱ ποταμοί, ὅπου τό κράτος μπορεῖ νά ἐκτελέσει ἔργα ὑδροηλεκτρικά, χωρίς νά ἀποζημιώσει τούς πολίτες.

Στήν ιδιωτική περιουσία τοῦ κράτους, ὑπάγονται τά μεταλλεία, ὁρυχεία, ἰχθυοτροφεῖα, ἀγροτικά κτήματα, ἀστικά κτίρια, ἡ σμύριδα τῆς Νάξου κτλ.

7. Δάνεια

Κάθε κράτος, ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε ἄτομο, μπορεῖ νά βρεθεῖ μπρός σέ ἀπρόβλεπτα γεγονότα, ὅπως εἰναι οἱ καταστροφές, οἱ θεομηνίες καὶ ιδίως οἱ πόλεμοι. Γιά νά καλύψει τίς ἔκτακτες ἀνάγκες του, τό κράτος καταφεύγει συνήθως στό δανεισμό.

Εἰδη δανείων. Τά δάνεια μποροῦν νά εἰναι ἐσωτερικά, δηλαδή ἐκεῖνα πού τό κράτος ζητᾶ ἀπό τούς ίδιους τούς πολίτες του νά τού δανείσουν χρήματα, ἡ ἐξωτερικά ὅταν τό κράτος ζητᾶ χρήματα ἀπό ξένες Τράπεζες.

Ο δανεισμός γίνεται μέ τόν ἑξῆς τρόπο: Τό κράτος ἐκδίδει ὁμολογίες, δηλαδή χαρτιά, μέ τά ὅποια ὁμολογεῖ ὅτι ἔλαβε τό τάδε ποσόν (100, 300 ή 500 δρχ.). Στό κάτω μέρος τῆς ὁμολογίας ὑπάρχουν μικρές

πλαισιωμένες ύποδιαιρέσεις καί καθένα ἀπό τά κομμάτια αὐτά μπορεῖ νά κόβει δανειστής, γιά νά τό ἔξαργυρώσει, εἰσπράττοντας ἔτσι τόν τόκο του. Τά χαρτάκια αὐτά λέγονται **τοκομερίδια** ή κουπόνια καί πληρώνονται συνήθως μιά ή δύο φορές τό χρόνο. Στήν διμολογία γράφει ἀπάνω **πόσο τόκο** θά πληρώσει τό κράτος γιά τό δάνειο αὐτό (π.χ. 6% τό χρόνο). Συχνά παρέχεται, ἐκτός ἀπό τόν τόκο, καί **λαχεῖο** (λαχειοφόρα δάνεια), πού κληρώνεται δύο ὡς τρεῖς φορές τό χρόνο μέ βάση τόν ἀριθμό κάθε διμολογίας.

Τά δάνεια μποροῦν νά είναι καί **χρεωλυτικά**, ὅταν δηλαδή τό κράτος ἐπιστρέφει κάθε χρόνο ἔνα μέρος τοῦ κεφαλαίου. Τέτοια δάνεια είναι πολλές φορές ἔξωτερικά, πού συμφωνοῦνται συνήθως γιά 20—30 χρόνια.

Άναγκαστικά δάνεια ύπάρχουν, ὅταν τό κράτος ύποχρεώνει τούς πολίτες νά τοῦ δανείσουν ἔνα μέρος ἀπό τήν περιουσία τους ή ἀπό τά εἰσοδήματά τους καί τούς δίνει τόκο καί κάποτε καί λαχεῖο γιά τά χρήματα αὐτά. Τέτοια ἀναγκαστικά δάνεια ἔγιναν στήν 'Ελλάδα τό 1922 καί τό 1972, μέ τό κόψιμο τῶν χαρτονομισμάτων στό μισό ή στό ἔνα τέταρτο.

Δημόσια πτώχευση. "Οταν τά κράτη παύσουν νά πληρώνουν τούς τόκους καί τά χρεωλύσιά τους, λέμε ὅτι κάνουν στάση πληρωμῶν καί πτωχεύουν. Οι πτωχεύσεις καταστρέφουν τήν πίστη ἐνός κράτους, πού μόνο μέ πολὺ βαρεῖς δρους θά μπορέσει πιά νά δανειστεῖ στό μέλλον παράλληλα ὅμως καταστρέφονται καί ὅσοι πολίτες ἀγόρασαν μέ τίς οἰκονομίες τους ἐθνικά δάνεια, γιατί οἱ διμολογίες χάνουν τήν ἀξία τους. 'Η δικτατορία 1967 — 1974 ἐπέβαλε στόν ἑλληνικό λαό, τόσα ἔξωτερικά δάνεια, ὥστε τό δημόσιο χρέος πενταπλασιάστηκε μέσα στά ἑπτά ἑκεῖνα χρόνια.

B. ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Ποιές είναι οἱ ἀνάγκες τοῦ δημοσίου

"Οσο πλαταίνει δανεισμός τοῦ κράτους, τόσο αὐξάνονται τά ἔξοδά του. "Αλλοτε τό κράτος παρείχε μόνο ύπηρεσίες «υγχτοφύλακος

κυνός», δηλαδή έσωτερική καί έξωτερική άσφαλεια. Γιά κάθε άλλη ύπηρεσία πού ήταν έξω από τά πλαίσια τῆς άσφαλειας, δπως ή δικαιοσύνη, ή παιδεία, τά δημόσια ἔργα κτλ., τό κράτος εἰσέπραττε τέλη σάν ένα είδος ειδικῆς ἀμοιβῆς τῆς πολιτείας γιά τίς πρόσθετες αύτες ύπηρεσίες. Σήμερα ὅμως έχει πιά γίνει κοινή πεποίθηση ότι τό κράτος δφείλει, χωρίς ίδιαίτερη ἀμοιβή, νά διαθέτει μεγάλα ποσά γιά τήν κοινωνική ύγιεινή, τά σχολεία, τίς συγκοινωνίες, τά παραγωγικά ἔργα καί ένα σωρό άλλους τομεῖς, πού έκατο χρόνια πρίν θεωροῦνταν ότι είναι έξω από τήν ἀρμόδιοτητά του.

Ολα τά σημερινά κράτη προσπαθοῦν ν' ἀνταπεξέλθουν ὅσο μποροῦν στίς νέες αύτες ύποχρεώσεις τους, άλλα μέ μεγάλες θυσίες καί καταφεύγοντας σέ έσωτερικά δάνεια η ζητώντας βοήθεια από τίς οἰκονομικά ἀναπτυγμένες χῶρες, πού έχουν σήμερα πιά παραδεχτεῖ ότι είναι καθῆκον τους νά βοηθοῦν τίς φτωχότερες ύπανάπτυκτες χῶρες η περιοχές.

Οι ύποχρεώσεις αύτες του κράτους, νά φροντίζει δηλ. γιά τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς χώρας, ἐκφράζονται στό ἄρθρο 106 τοῦ Συντάγματος πού προβλέπει ότι γιά τήν ἑδραίωση τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης καί γιά τήν «προστασία τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τό κράτος προγραμματίζει καί συντονίζει τήν οἰκονομική δραστηριότητα μέσα στή χώρα ζητώντας νά έξασφαλίσει τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς ἑθνικῆς οἰκονομίας». Καί πιό κάτω, έξηγάντας πῶς ἐκδηλώνεται η μέριμνα αύτή τοῦ κράτους τό ἄρθρο 106 προβλέπει ότι η πολιτεία πρέπει νά ἀξιοποιεῖ ὅλες τίς πηγές τοῦ ἑθνικοῦ πλούτου ἀρχίζοντας από τήν ἀτμόσφαιρα καί φτάνοντας στά κοιτάσματα πού βρίσκονται κάτω από τή γῆ η κάτω από τή θάλασσα. Τό ίδιο ἄρθρο δέν παραλείπει νά τονίσει πιό κάτω ίδιαίτερα τήν ύποχρέωση τοῦ κράτους νά πρωθήσει τήν περιφερειακή ἀνάπτυξη, ίδιως στίς δρεινές, στίς νησιωτικές καί στίς παραμεθόριες περιοχές. Είναι φανερό ότι οι σημερινοί νομοθέτες βλέποντας ότι η οἰκονομική δραστηριότητα συγκεντρώνεται στίς μεγάλες πόλεις, ἐνῶ ταυτόχρονα ἐρημώνεται η ὑπαίθρος, θέλουν νά τονώσουν τήν οἰκονομία τῶν περιοχῶν, πού είναι ἀκόμη ύπανάπτυκτες, μέ κάθε τρόπο, ἀρχίζοντας από συνταγματικές διατάξεις πού ἐπιβάλλουν στίς κυβερνήσεις τοῦ μέλλοντος τά μέτρα πού πρέπει νά λάβουν.

Αποτέλεσμα τῆς νέας αύτῆς τάσης, πού θέλει τό κράτος νά ἀνα-

λαμβάνει οἰκονομικές πρωτοβουλίες και νά πρωτοστατεῖ σέ ἔργα γιά τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη, είναι ὅτι στίς τελευταῖς τρεῖς δεκαετίες οἱ προϋπολογισμοὶ τοῦ Κράτους συνοδεύονται και ἀπό ἕναν προϋπολογισμό ἐπενδύσεων πού δέν ἔχει σκοπό νά καλύψει τίς τακτικές δαπάνες τοῦ κράτους ἀλλά μεγάλα παραγωγικά ἔργα (ὅπως π.χ. είναι ὁ ἔξηλεκτρισμός, οἱ δρόμοι κτλ.), πού θά βοηθήσουν τὸν ἑθνικό πλοῦτο και θά συντελέσουν νά γίνει γρηγορότερα ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη σέ όρισμένες περιοχές.

Παραθέτουμε πιό κάτω ἕναν πίνακα μέ τά προβλεπόμενα γιά τό 1977 ἔξοδα τοῦ κράτους σέ σύγκριση μέ τά ἔξοδα πού πραγματοποιήθηκαν τό 1975 και 1976 καθώς και τόν Προϋπολογισμό ἐπενδύσεων τοῦ 1977 σέ σύγκριση μέ τίς ἐπενδύσεις τοῦ 1975 και 1976.

**Α' ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΞΟΔΩΝ ΤΟΥ 1977 ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΟ 1976
(ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΔΡΑΧΜΕΣ)**

'Υπουργεία - Φορείς	Πραγματο- ποιήσεις	1975	1976	1977	Mεταβολές
		'Εκτιμή- σεις	Προβλέψεις	1976	1977
				1975	1976
Προεδρ. Δημοκρατίας	38,2	72,0	84,4	88,5	17,2
Βουλή	371,2	470,0	620,5	26,6	32,0
Συντονισμού	414,7	620,0	808,0	49,5	30,3
Προεδρ. Κυβερνήσεως	1.091,4	1.400,0	1.502,8	28,3	7,3
'Εξωτερικών	1.240,9	1.760,0	2.073,3	41,8	17,8
'Εθνικής Αυτού	32.585,5	41.000,0	43.713,7	25,8	6,6
» » έναντι ειδικών					
έσδομν	1.700,0	1.000,0	—	—	—
Δικαιοσύνης	1.569,7	2.030,0	2.402,4	29,3	18,3
'Εσωτερικών	2.171,1	2.950,0	3.527,1	35,9	19,6
'Εθνικής Παιδείας	14.002,9	18.305,0	22.125,2	30,7	20,9
Οικονομικών	3.097,3	4.100,0	4.796,9	32,4	17,0
» Γεν. Κρατικές Δαπάνες	43.393,5	51.337,0	55.482,1	18,3	8,1
Γεωργίας	7.528,8	9.738,0	10.322,8	29,3	6,0
Πολιτισμού - Επιστημών	758,2	1.015,0	1.192,5	33,9	17,5
» » Απαλλοτριώσεις	180,0	—	—	—	—
Βιομηχανίας - Ενεργείας	491,7	600,0	723,8	22,0	20,6
'Εμπορίου	348,9	475,0	577,5	36,1	21,6
'Εργασίας	98,7	140,0	165,6	41,8	18,3
» έπιχορηγηση Ο.Ε.Κ.	100,0	—	—	—	—
Κοινωνικών Ύπηρεσιών	16.373,3	22.233,0	25.986,1	35,8	16,9
Δημοσίων Έργων	1.388,6	1.770,0	1.941,9	27,5	9,7
» » Αναδασ. περιφερ. Αττικής	—	100,0	—	—	—
Συγκοινωνιών	258,5	405,0	442,8	56,7	9,3
» » έναντι ειδικ. έσδομν	—	24,0	—	—	—
Δημοσίας Τάξεως	7.330,3	9.050,0	10.466,3	23,5	15,6
'Εμπορικής Ναυτιλίας	670,5	884,0	1.020,8	31,8	15,5
Βορείου Ελλάδος	16,2	22,0	23,5	35,8	6,8
Σ ύ ν ο λ ο	137.220,1	171.500,0	190.000,0	25,0	10,8
'Αποθεματικό	—	—	10.000,0	—	—
Γενικό Σύνολο	137.220,1	171.500,0	200.000,0	25,0	16,6

Σημείωση:

1. Στις δαπάνες των 'Υπουργείων του 1977 έχει κατανεμηθεῖ και ή πρόβλεψη για τη βελτίωση μισθῶν και συντάξεων

Β. ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ 1975, 1976 ΚΑΙ 1977
(ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΔΡΑΧΜΕΣ)

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ:

	1975 Πραγματοποιήσεις	1976 'Εκτιμήσεις Πραγματοποιήσεων	1977 Προβλέψεις
Γεωργία	1.091,1	1.200,0	1.030,0
Δάση, άλιεια	634,4	860,0	980,0
Έγγειοβελτιωτικά έργα	3.383,3	4.000,0	4.300,0
Μεταλλεία, δρυχεία, άλυκές	160,2	600,0	600,0
Βιομηχανία, ένέργεια, βιοτεχνία	1.525,9	2.100,0	2.300,0
Συγκοινωνίες	7.084,8	7.700,0	6.000,0
Σιδηρόδρομοι	1.922,1	1.840,0	2.200,0
Τουρισμός, μουσεία, μνημεῖα	1.095,1	1.800,0	1.600,0
Έκπαιδευση	4.585,4	5.380,0	6.400,0
Οικισμός	626,1	630,0	700,0
Υγεία, Πρόνοια	608,4	730,0	750,0
Υδρευση, άποχέτευση	2.628,2	3.850,0	3.500,0
Δημόσια Διοίκηση	503,9	825,0	800,0
Τεχνική βοήθεια	41,5	35,0	40,0
Νομαρχιακά Ταμεῖα	3.300,4	3.850,0	3.550,0
Διάφορα	3.318,6	4.300,0	10.250,0
Σύνολο	32.511,4	39.700,0	45.000,0

Σημείωση:

'Από τόν πίνακα αυτόν βλέπουμε ότι οι μεγαλύτερες έπενδύσεις γίνονται σε έγγειοβελτιωτικά έργα δυτί για συγκοινωνίες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ
ΚΑΙ ΛΔΙΑΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

Η Ε' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΨΗΦΙΖΕΙ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΑΣΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α'

ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

"Αρθρον 1.

1. Τό πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος είναι Προεδρευομένη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.
2. Θεμέλιον τοῦ πολιτεύματος είναι ἡ λαϊκή κυριαρχία.
- 3."Απασαὶ αἱ ἔξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ Λαοῦ καὶ ὑπάρχουν ὑπέρ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἐθνους, ἀσκοῦνται δέ καθ' ὃν τρόπον δρίζει τό Σύνταγμα.

"Αρθρον 2.

- 1.'Ο σεβασμὸς καὶ ἡ προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦν τιὴν πρωταρχικὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πολιτείας.
- 2.'Η Ἑλλάς, ἀκολουθοῦσα τούς γενικῆς ἀναγνωρίσεως κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιδύκει τὴν ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, ως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

"Αρθρον 3.

- 1.'Ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐν Ἑλλάδι είναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἔκκλησίας. 'Η Ὀρθόδοξος Ἔκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἡνωμένη δογματικῶς μετα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης διμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἔκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ως ἐκεῖναι, τούς Ἱερούς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς κανό-

νας και τάς ιεράς παραδόσεις. Είναι αύτοκέφαλος και διοικεῖται ύπό της Ιερᾶς Συνόδου τῶν ἐν ἑνεργείᾳ Ἀρχιερέων και τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς Ιερᾶς Συνόδου, συγκροτουμένης ὡς ὁ Καταστατικός Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας δρίζει, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ιουνίου τοῦ ἔτους 1850 και τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928.

2. Τό ύφιστάμενον εἰς ώρισμένας περιοχάς τοῦ Κράτους ἐκκλησιαστικόν καθεστώς δέν ἀντίκειται εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου.

3. Τό κείμενον τῆς Ἀγίας Γραφῆς τηρεῖται ἀναλλοίωτον. Ἡ εἰς ἄλλον γλωσσικόν τύπον ἐπίσημος μετάφρασις τούτου, ἄνευ ἐγκρίσεως τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος και τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀπαγορεύεται.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

"Αρθρον 4.

1. Οι "Ελληνες είναι οἱσι ἐνώπιον τοῦ νόμου.

2. "Ελλήνες και Ἐλληνίδες ἔχουν οἱσα δικαιώματα και ὑποχρεώσεις.

3. "Ελλήνες πολῖται είναι ὅσοι κέκτηνται τά ὑπὸ τοῦ νόμου ὅριζόμενα πρόσόντα. Ἀφαίρεσις τῆς ἐλληνικῆς ιθαγενείας ἐπιτρέπεται μόνον εἰς περίπτωσιν ἐκουσίας ἀποκτήσεως ἐτέρας ἡ ἀναλήψεως ἀντιθέτου πρός τ! ἐθνικά συμφέροντα ὑπηρεσίας εἰς ἔξοδον χώραν, κατά τάς ὑπὸ τοῦ νόμου εἰδικώτερον προβλεπομένας προϋποθέσεις και διαδικασίαν.

4. Μόνον "Ελληνες πολῖται είναι δεκτοὶ εἰς πάσας τάς δημοσίας λειτουργίας πολήν τῶν δι' εἰδικῶν νόμων εἰσαγομένων ἔξαιρέσεων.

5. Οι "Ελληνες πολῖται συνεισφέρουν ἀδιακρίτως εἰς τά δημόσια βάρη ἀναλόγως τῶν δυνάμεών των.

6. Πᾶς "Ελλην, δυνάμενος νά φέρῃ ὅπλα, ὑποχρεοῦται νά συντελῇ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Πατρίδος, κατά τοὺς ὅρισμοὺς τῶν νόμων.

7. Τίτλοι εὐγενείας ἡ διακρίσεως οὔτε ἀπονέμονται οὔτε ἀναγνωρίζονται εἰς "Ελληνας : λίτας.

"Αρθρον 5.

1. "Εκαστος δικαιοῦται νά ἀναπτύσσῃ ἐλευθέρως τὴν προσωπικότητά του και νά συμμετέχῃ εἰς τὴν κοινωνικήν, οἰκονομικήν και πολιτικήν ζωὴν τῆς Χώρας, ἐφ' ὅσον δέν προσβάλλει τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων και δὲν παραβάζει τὸ Σύνταγμα ἡ τά χρηστά θήη.

2. Πάντες οἱ εὑρισκόμενοι ἐντὸς τῆς Ἀληνικῆς Ἐπικρατείας ἀπολαύουν ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς και τῆς ἐλευθερίας των, ἀδιακρίτως ἐθνικότητος, φυλῆς ἡ γλώσσης και θρησκευτικῶν ἡ πολιτικῶν πεποιθήσεων. ἔξαιρέσεις ἐπιτρέπονται εἰς τὰς περιπτώσεις τὰς προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

3. Απαγορευεται ἡ ἔκδοσις ἀλλοδαποῦ, διωκομένου διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας δρᾶσίν του.

3. "Η προσωπική ἐλευθερία είναι ἀπαραβίαστος. Οὐδείς καταδιώκεται,

συλλαμβάνεται, φυλακίζεται ή ἄλλως πως περιορίζεται, εἰ μὴ ὅταν καὶ ὅπως δόνομος ὀρίζεται.

4. Ατομικά διοικητικά μέτρα, περιοριστικά τῆς ἐλευθέρας κινήσεως ἐν τῇ Χώρᾳ, ὡς καὶ τῆς ἐλευθέρας ἔξδου καὶ εἰσόδου εἰς αὐτήν παντὸς "Ελληνος, ἀπαγορεύονται. Εἰς ἔξαιρετικάς περιπτώσεις ἀνάγκης καὶ μόνον πρὸς πρόληψιν ὁρίσιοιν πράξεων δύνανται νά ἐπιβληθοῦν τοιαῦτα μέτρα, μετ' ἀπόφασιν ποινικοῦ δικαστηρίου, ὡς νόμος ὀρίζει. Εἰς περίπτωσιν κατεπειγούντος, ή ἀπόφασις δύναται νά ἐκδοθῇ καὶ μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ διοικητικοῦ μέτρου, τὸ βραδύτερον δὲ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, ἄλλως αἴρεται τοῦτο αὐτοδικαίως.

Ἐρμηνευτική δήλωσις:

Δέν περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἐν παραγράφῳ 4 ἀπαγόρευσιν ἡ συνεπείᾳ ποινικῆς διώξεως ἀπαγόρευσις τῆς ἔξδου διὰ πράξεως τοῦ εἰσαγγελέως, η ἡ λῆψις μέτρων ἐπιβαλλομένων πρὸς προστασίαν τῆς δημοσίας ύγειας η τῆς ύγειας νοσούντων ἀτόμων, ὡς νόμος ὀρίζει.

"Αρθρον 6.

1. Ούδεις συλλαμβάνεται, οὐδὲ φυλακίζεται ἄνευ ἡτιολογημένου δικαστικοῦ ἐντάλματος, τὸ δόπιον πρέπει νά ἐπιδοθῇ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλληψεως η προφυλακίσεως. Ἐξαιροῦνται τά ἐπ' αὐτοφόρῳ ἐγκλήματα.

2. Ο ἐπ' αὐτοφόρῳ η δι' ἐντάλματος συλληφθείς προσάγεται εἰς τὸν ἀρμόδιον ἀνακριτήν τό βραδύτερον ἐντός εἰκοσι τεσσάρων ὥρῶν ἀπό τῆς συλληψεως, ἐάν δέ η συλληψις ἐγένετο ἐκτός τῆς ἔδρας τοῦ ἀνακριτοῦ, ἐντός τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου πρός μεταγωγὴν χρόνου. Ο ἀνακριτής δοφείλει, ἐντός τριῶν ἡμερῶν ἀπό τῆς προσαγωγῆς, εἴτε νά ἀπολύσῃ τὸν συλληφθέντα εἴτε νά ἐκδώσῃ κατ' αὐτοῦ ἐνταλμα φυλακίσεως. Αἰτήσει τοῦ προσαχθέντος, η ἐν περιπτώσει ἀνωτέρας βίας βεβαιουμένης ἀμέσως δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμόδιου δικαστικοῦ συμβουλίου, η προθεσμία αὐτῇ παρατείνεται ἐπὶ δύο ἡμέρας.

3. Παρελθούσης ἀπράκτου ἐκατέρας τῶν προθεσμιῶν τούτων, πᾶς δεσμοφύλαξ η ἄλλος ἔτερος ἐπιτετραμένος τὴν κράτησιν τοῦ συλληφθέντος, εἴτε πολιτικός ὑπάλληλος εἴτε στρατιωτικός, δοφείλει ν' ἀπολύσῃ αὐτὸν παραχρῆμα. Οἱ παραβάται τιμωροῦνται ἐπὶ παρανόμῳ κατακρατήσει, ὑποχρεούνται δὲ εἰς ἀνόρθωσιν πάσης ζημίας προσγενομένης εἰς τὸν παθόντα καὶ εἰς ίκανοποίησιν αὐτοῦ, λόγῳ ἡθικῆς βλάβης, διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Νόμος ὀρίζει τό ἀνώτατον δριον διαρκείας τῆς προφυλακίσεως, τό δόπιον δέν δύναται νά ὑπερβῇ τό ἔτος ἐπὶ κακουργημάτων καὶ τοὺς ἔξ μηνας ἐπὶ πλημμελημήτων. Ἐπὶ ὅλως ἔξαιρετικῶν περιπτώσεων, δύναται τὰ ἀνώτατα δρια νά παραταθοῦν κατὰ ἔξ καὶ τρεῖς μῆνας ἀντιστοίχως, δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμόδιου δικαστικοῦ συμβουλίου.

"Αρθρον 7.

1. Ἔγκλημα δέν ὑπάρχει, οὐδὲ ποινὴ ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου, ισχύοντος πρό τῆς τελέσεως τῆς πράξεως καὶ ὀρίζοντος τὰ στοιχεῖα ταύτης. Οὐδέποτε ἐπιβάλλεται βαρυτέρα ποινὴ τῆς προβλεπομένης κατὰ τὴν τέλεσιν πράξεως.

2. Αἱ βάσανοι, οἰαδῆποτε σωματικὴ κάκωσις, βλάβῃ ὑγείας ἡ ἀσκησὶς ψυχολογικῆς βίᾳς, ώς καὶ πᾶσα ἔτέρα προσβολή τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας ἀπαγορεύονται καὶ τιμωροῦνται, ώς νόμος ὁρίζει.

3. Γενικὴ δῆμευσις ἀπαγορεύεται. Θανατικὴ ποινὴ ἐπί πολιτικῶν ἐγκλημάτων, ἐκτὸς τῶν συνθέτων, δὲν ἐπιβάλλεται.

4. Νόμος ὁρίζει τοὺς δρους ὑπὸ τοὺς δόποιους παρέχεται ὑπὸ τοῦ Κράτους, κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀποζημίωσις εἰς ἀδίκως ἡ παρανόμως καταδίκασθέντας, προφυλακισθέντας ἡ ἄλλως πως στερηθέντας τῆς προσωπικῆς των ἐλευθερίας.

"Αρθρον 8.

Οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὥρισμένου εἰς αὐτὸν δικαστοῦ.

Δικαστικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ἐκτακτα δικαστήρια, ὑφ' οίονδήποτε ὄνομα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συσταθοῦν.

"Αρθρον 9.

1. Ἡ κατοικία ἐκάστου εἶναι ἀσύλον. Ἡ ἴδιωτικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀπαραβίαστος. Οὐδεμία κατ' οίκον ἔρευνα ἐνεργεῖται, εἰ μὴ δταν καὶ δπως δ νόμος δρίζῃ, πάντοτε δὲ παρουσίᾳ ἐκπροσώπων τῆς δικαστικῆς ἔξουσίας.

2. Οἱ παραβάται τῆς προηγουμένης διατάξεως τιμωροῦνται ἐπὶ παραβιάσει τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου καὶ καταχρήσει ἔξουσίας, ὑποχρεοῦνται δὲ εἰς πλήρη ἀποζημίωσιν τοῦ παθόντος, ώς νόμος ὁρίζει.

"Αρθρον 10.

1. Ἔκαστος ἡ πολλοὶ διοῦ ἔχουν τὸ δικαίωμα, τηροῦντες τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, δπως ἀναφέρωνται ἐγγράφως πρὸς τὰς ἀρχὰς, ὑποχρεούμενας εἰς ταχεῖαν ἐνέργειαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων διατάξεων καὶ εἰς ἐγγραφὸν ἡτιολογημένην ἀπάντησιν πρὸς τὸν ἀναφερόμενον, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου.

2. Μόνον μετὰ τὴν κοινοποίησιν τῆς τελικῆς ἀποφάσεως τῆς ἀρχῆς, πρὸς τὴν δποίαν ἀπευθύνεται ἡ ἀναφορὰ καὶ κατόπιν ἀδείας ταύτης, ἐπιτρέπεται ἡ διώξις τοῦ ὑποβάλλοντος τὴν ἀναφορὰν διὰ τυχὸν ἐν αὐτῇ ὑπαρχούσας παραβάσεις.

3. Αἴτησις πληροφοριῶν ὑποχρεοῖ τὴν ἀρμοδίαν ἀρχὴν εἰς ἀπάντησιν, ἐφ' ὅσον τοῦτο προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου.

"Αρθρον 11.

1. Οἱ Ἑλληνες ἔχουν τὸ δικαίωμα δπως συνέρχωνται ἡσύχως καὶ ἀόπλως.

2. Μόνον εἰς τὰς δημοσίας ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται νὰ παρισταται ἡ ἀστυνομία. Αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται γὰρ ἀπαγορευθοῦν δι' ἡτιολογημένης ἀποφάσεως τῆς ἀστυνομῆς ἀρχῆς, γενικῶς μὲν ἀνὲ τούτων ἐπίκειται σοβαρός κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, εἰς ὥρισμένην δὲ περιοχήν ἃν ἀπειλῆται σοβαρὰ διαταραχὴ τῆς κοινωνικοοικονομικῆς ζωῆς, ώς νόμος ὁρίζει.

"Αρθρον 12.

1. Οι "Ελληνες έχουν τὸ δικαιώμα ὥπως συνιστοῦν ἐνώσεις καὶ σωματεῖα μὴ κερδοσκοπικοῦ σκοποῦ, τηροῦντες τοὺς νόμους, οἵτινες ὅμως οὐδέποτε δύναται νὰ ὑπαγάγουν τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς προηγουμένην ἔξειν.

2. Τὸ σωματεῖον δέν δύναται νὰ διαλυθῇ ἔνεκα παραβάσεως τοῦ νόμου η οὐσιώδους διατάξεως τοῦ καταστατικοῦ του, εἰ μὴ μόνον διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως.

3. Αἱ διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ ἐνώσεων προσώπων μὴ συνιστώσῃν σωματεῖον.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν περιορισμοὶ εἰς τὸ δικαιώμα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὥπως συνεταιρίζωνται. Περιορισμοὶ τοῦ δικαιώματος τούτου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ εἰς τοὺς ὑπαλλήλους δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως η ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαιου η δημοσίων ἐπιχειρήσεων.

5. Οἱ πάσης φύσεως γεωργικοὶ καὶ ἀστικοὶ συνεταιρισμοὶ αὐτοδιοικοῦνται κατὰ τοὺς όρους τοῦ νόμου καὶ τοῦ καταστατικοῦ των, τελοῦντες ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ ἐποπτείαν τοῦ Κράτους, ὑποχρεουμένου νὰ μεριμνῇ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

6. Ἐπιτρέπεται η διὰ νόμου σύστασις ἀναγκαστικῶν συναντερισμῶν ἀποβλεπόντων εἰς ἐκπλήρωσιν σκοπῶν κοινῆς ώφελείας η δημοσίου ἐνδιαφέροντος η κοινῆς ἐκμεταλλεύσεως γεωργικῶν ἐκτάσεων η ἄλλης πλουτοπαραγωγικῆς πηγῆς, ἔξασφαλιζομένης πάντως τῆς ἵσης μεταχειρίσεως τῶν συμμετεχόντων.

"Αρθρον 13.

1. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος. Η ἀπόλυτις τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων δὲν ἔξαρτᾶται ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἐκάστου πεποιθήσεων.

2. Πᾶσα γνωστὴ θρησκεία εἶναι ἐλευθέρα καὶ τὰ τῆς λατρείας αὐτῆς τελοῦνται ἀκωλύτως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων. Ἡ ἄσκησις τῆς λατρείας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσβάλῃ τὴν δημοσίαν τάξιν η τὰ χρηστὰ ήθη. Ο προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται.

3. Οἱ λειτουργοὶ δῆμος τῶν γνωστῶν θρησκειῶν ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν ἐποπτείαν τῆς Πολιτείας καὶ εἰς τὰς αὐτὰς ἔναντι ταύτης ὑποχρεώσεις, ως καὶ οἱ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας.

4. Οὐδεὶς δύναται ἔνεκα τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πρὸς τὸ Κράτος ὑποχρεώσεων η νὰ ἀρνηθῇ τὴν συμμόρφωσίν του πρὸς τοὺς νόμους.

5. Οὐδεὶς ὅρκος ἐπιβάλλεται ἀνευ νόμου ὁρίζοντος καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ.

"Αρθρον 14.

1. Ἔκαστος δύναται νὰ ἐκφράζῃ καὶ νὰ διαδίδῃ προφορικῶς, ἐγγράφως καὶ διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμοὺς του, τηρῶν τοὺς νόμους τοῦ Κράτους.

2. Ο τύπος εἶναι ἐλεύθερος. Ἡ λογοκρισία καὶ πᾶν ἄλλο προληπτικόν μέτρον ἀπαγορεύονται.

3. Ἡ κατάσχεσις ἐφημερίδων καὶ ἄλλων ἐντύπων, εἴτε πρὸ τῆς κυκλοφορίας εἴτε μετ' αὐτὴν, ἀπαγορεύεται.

Κατ' ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται η κατάσχεσις, παραγγελίᾳ τοῦ εἰσαγγελέως,

μετά τὴν κυκλοφορίαν: α) "Ενεκα προσβολῆς τῆς χριστιανικῆς καὶ πάσης ἄλλης γνωστῆς θρησκείας, β)" Ενεκα προσβολῆς τοῦ Προσώπου τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, γ)"Ενεκα προσβολῆς τοῦ σύνθεσιν, ἔξοπλισμὸν καὶ διάταξιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων ἢ τὴν ὁχύρωσιν τῆς Χώρας, ἢ τὸ ὅποιον σκοπεῖ εἰς τὴν βιαίαν ἀνατροπήν τοῦ πολιτεύματος ἢ στρέφεται κατὰ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τοῦ Κράτους.

δ)"Ενεκα ἀσέμινων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανῶς τὴν δημοσίαν αἰδώ, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου δρίζομένας περιπτώσεις.

4. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις τῆς προηγουμένης παραγράφου ὁ εἰσαγεγελεύς, ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν ἀπὸ τῆς κατασχέσεως, ὀφείλει νὰ ὑποβάλῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ δικαστικὸν συμβούλιον καὶ τοῦτο, ἐντὸς ἑτέρων εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν, ν' ἀποφανθῇ περὶ διατηρήσεως ἢ ἄρσεως τῆς κατασχέσεως, ἄλλως ἢ κατάσχεσις αἱρέται αὐτοδικαίως. Τὰ ἔνδικα μέσα τῆς ἐφέσεως καὶ τῆς ἀναντέσεως ἐπιτρέπονται εἰς τὸν ἐκδότην τῆς κατασχεθείσης ἐφημερίδος ἢ ἄλλου ἐντύπου καὶ εἰς τὸν εἰσαγγελέα.

5. Νόμος δρίζει τὸν τρόπον τῆς διὰ τοῦ τύπου πλήρους ἐπανορθώσεως ἀνακι βῶν δημοσιευμάτων.

6. Τὸ δικαστήριο, μετά τρεῖς τούλαχιστον καταδίκας ἐντὸς πενταετίας διὰ παράβασιν τῶν ἐν παραγράφῳ 3 προβλεπομένων ἐγκλημάτων, διατάσσει τὴν ὁριστικὴν ἢ προσωρινὴν παῦσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐντύπου καὶ εἰς βαρείας περιπτώσεις τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀσκήσεως τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος ὑπὸ τοῦ καταδικασθέντος, ως νόμος δρίζει. Ἡ παῦσις ἢ ἡ ἀπαγόρευσις ἥρχονται ἀφ' ἡς ἢ καταδικαστικὴ ἀπόφασις καταστῆ ἀμετάκλητος.

7. Τὰ ἀδίκηματα τοῦ τύπου εἰναι αὐτόφωρα καὶ ἐκδικάζονται ως νόμος δρίζει.

8. Νόμος δρίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰ προσόντα ἀσκήσεως τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος.

9. Νόμος δύναται νὰ προσδιορίσῃ διτ τὰ μέσα χρηματοδοτήσεως ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν δέον νὰ καθίστανται γνωστά.

"Αρ. πον 15.

1. Αἱ προστατευτικαὶ διὰ τὸν τύπον διατάξεις τοῦ προηγουμένου ἄρθρου δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ κινηματογράφου, τῆς φωνογραφίας, τῆς ραδιοφωνίας, τῆς τηλεοράσεως καὶ παντὸς ἄλλου παρεμφεροῦς μέσου μεταδόσεως λόγου ἢ παραστάσεως.

2. Ἡ ραδιοφωνία καὶ ἡ τηλεόρασις τελοῦν ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τοῦ Κράτους, σκοποῦν δὲ εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ἐπὶ ἵσοις δροῖς μετάδοσιν πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων, ως καὶ προϊόντων τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης, διασφαλίζομένης πάντως τῆς ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας ἐπιβαλλομένης ποιοτικῆς στάθμης τῶν ἐκπομπῶν.

"Αρθρον 16.

1. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία εἰναι ἐλεύθεραι, ἡ δὲ ἀνάπτυξις καὶ προαγωγὴ αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. Ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας δὲν ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τοῦ καθήκοντος τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸ Σύνταγμα.

2. Ἡ παιδεία ἀποτελεῖ βασικὴν ἀπασχόλησιν τοῦ Κράτους, ἔχει δὲ ως σκοπὸν τὴν ήθικήν, πνευματικήν ἐπαγγελματικήν καὶ φυσικήν ἀγωγὴν

τῶν Ἐλλήνων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τὴν διάπλασιν αὐτῶν ὡς ἐλευθέρων καὶ ὑπευθύνων πολιτῶν.

3. Τὰ ἔτη ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως δὲν δύναται νὰ είναι ὀλιγάτερα τῶν ἐννέα.

4. Πάντες οἱ "Ἐλληνες ἔχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, καθ' ὅλας τὰς βαθμίδας αὐτῆς εἰς τὰ κρατικά ἐκπαιδευτήρια. Τὸ Κράτος ἐνισχύει τούς διακρινομένους, ὡς καὶ τοὺς δεομένους ἀρωγῆς ἢ εἰδίκης προστασίας σπουδαστάς, ἀνάλογα πρὸς τὰς ἰκανότητας αὐτῶν.

5. Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαιδευσις παρέχεται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἴδρυμάτων ἀποτελούντων νομικὰ πρόσωπα δημόσιου δικαίου, πλήρως αὐτοδιοικουμένων. Τὰ ἴδρυματα ταῦτα τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Κράτους καὶ δικαιοῦνται τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ, λειτουργοῦν δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ ὁργανισμῶν αὐτῶν νόμων. Σύγχρονευσίς ἢ κατάτμησις ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἴδρυμάτων δύναται νὰ χωρήσῃ καὶ κατὰ παρέκκλισιν πάσης ἀντιθέτου διατάξεως, ὡς νόμος ὅριζει.

Εἰδίκος νόμος ὅριζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς φοιτητικοὺς συλλόγους καὶ τὴν εἰς τούτους συμμετοχὴν τῶν σπουδαστῶν.

6. Οι καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἴδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί. Τὸ λοιπὸν διδακτικὸν προσωπικὸν αὐτῶν ἐπιτελεῖ ὥσαντως δημόσιον λειτουργημα, ὑφ' ἧς προϋποθέσεις νόμος ὅριζει. Τὰ τῆς καταστάσεως πάντων τούτων καθορίζονται ὑπὸ τῶν ὀργανισμῶν τῶν οἰκείων ἴδρυμάτων.

Οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἴδρυμάτων δὲν δύνανται νὰ παυθοῦν πρὸ τῆς κατὰ νόμον λήξεως τοῦ χρόνου ὑπηρεσίας των εἰ μὴ μόνον ὑπὸ τὰς ἐν ἄρθρῳ 88 παράγραφος 4 οὐσιαστικὰς προϋποθέσεις καὶ κατόπιν ἀποφάσεως συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐξ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος ὅριζει.

Νόμος ὅριζει τὸ ὅριον τῆς ἡλικίας τῶν καθηγητῶν τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἴδρυμάτων, μέχρι δὲ τῆς ἐκδόσεως τούτου, οἱ ὑπηρετοῦντες καθηγηταὶ ἀποχωροῦνται αὐτοδικαίως ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους, κατὰ τὸ δόπον συμπληροῦν τὸ ἔξηκοστὸν ἔβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας των.

7. Ἔπαγγελματική καὶ πάσα ἄλλη εἰδίκη ἐκπαιδευσις παρέχεται ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ διὰ σχολῶν ἀνωτέρας βαθμίδος ἐπὶ χρονικὸν διάστημα οὐχὶ μείζον τῆς τριετίας, ὡς εἰδικώτερον προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου, δρίζοντος καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ δικαιώματα τῶν ἐκ τῶν σχολῶν τούτων ἀποφοιτούντων.

8. Νόμος ὅριζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς δρους χορηγήσεως ἀδείας πρὸς ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν ἐκπαιδευτηρίων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸ Κράτος, τὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀσκουμένης ἐποπτείας, ὡς καὶ τὴν ὑπηρεσιακὴν κατάστασιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν.

Ἡ σύστασις ἀνωτάτων σχολῶν ὑπὸ ἴδιωτῶν ἀπαγορεύεται.

9. Ὁ ἀθλητισμὸς τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Κράτους.

Τὸ Κράτος ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐλέγχει τὰς πάσης φύσεως ἐνώσεις τῶν ἀθλητικῶν σωματείων, ὡς νόμος ὅριζει. Νόμος ὅριζει ἐπίστης τὴν σύμφωνον πρὸς τὸν προορισμὸν τῶν ἐπιχορηγουμένων ἐνώσεων διάθεσιν τῶν παρεχομένων ἐκάστοτε ἐνισχύσεων.

"Ἄρθρον 17.

1. Ἡ ιδιοκτησία τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Κράτους, τὰ ἐξ αὐτῆς ὅμως δικαιώματα δὲν δύναται νὰ ἀσκῶνται εἰς βάρος τοῦ γενικοῦ συμφέροντος.

2. Οὐδεὶς στερεῖται τῆς ιδιοκτησίας αὐτοῦ, εἰ μὴ διὰ δημόσιαν ὀφέλειαν

προσηκόντως ἀποδεδειγμένην, δταν καὶ ὅπως ὁ νόμος δρίζῃ, πάντοτε δὲ προηγουμένης πλήρους ἀπόζημιώσεως, ἀνταποκρινομένης πρός τὴν ἀξίαν τοῦ ἀπαλλοτριουμένου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου συζητήσεως περὶ προσωρινοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀπόζημιώσεως. Ἐπὶ ἀρχῇ δὲ τῆς αἰτήσεως περὶ ὁριστικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀπόζημιώσεως λαμβάνεται ὑπὸ δψιν ἡ ἀξία κατὰ τὸν χρόνον τῆς περὶ τούτου συζητήσεως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου.

3. Ή μετά τὴν δημοσίευσιν τῆς Πράξεως ἀπαλλοτριώσεως καὶ ἔνεκα ταύτης ἐνδεχομένη μεταβολὴ τῆς ἀξίας τοῦ ἀπαλλοτριουμένου δὲν λαμβάνεται ὑπὸ δψιν.

4. Ή ἀπόζημισις ὁρίζεται πάντοτε ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Αὕτη δύναται καὶ προσωρινῶς νὰ δρισθῇ δικαστικῶς, μετ' ἀκρόασιν ἡ πρόσκλησιν τοῦ δικαιούχου, δστις δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, διὰ τὴν εἰσπραξιν αὐτῆς, εἰς τὴν παροχὴν ἀναλόγου ἐγγυήσεως, καθ' ὃν τρόπον νόμος δρίζει.

Πρὸ τῆς καταβολῆς τῆς ὁριστικῆς ἡ προσωρινῶς ὁρισθείσης ἀπόζημιώσεως διατηροῦνται ἀκέραια πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ ιδιοκτήτου, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς καταλήγεως.

Ἡ δρισθείσα ἀπόζημισις καταβάλλεται ὑποχρεωτικῶς τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως, τῆς ἀποφάσεως περὶ προσωρινοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀπόζημιώσεως, ἐπὶ ἀρχῇ δὲ αἰτήσεως περὶ δριστικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀπόζημιώσεως, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ τούτου ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, ἄλλως αἱρεται αὐτοδικαίως.

Ἡ ἀπόζημισις, ως τοιαύτη, εἰς οὐδένα φόρον, κράτησιν ἡ τέλος ὑπόκειται.

5. Νόμος δρίζει τὰς περιπτώσεις ὑποχρεωτικῆς ίκανοποιήσεως τῶν δικαιούχων διὰ τὴν μέχρι τοῦ χρόνου καταβολῆς τῆς ἀπόζημιώσεως ἀπολεσθεῖσαν πρόσοδον ἐκ τοῦ ἀπαλλοτριώθεντος ἀκινήτου.

6. Προκειμένης τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὥφελειας ἡ γενικωτέρας σημασίας διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς Χώρας, νόμος δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἀπαλλοτρίωσιν εὑρυτέρων ζωνῶν, πέραν τῶν ἐκτάσεων τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἔργων. Ὁ αὐτὸς νόμος καθορίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς δρους τῆς τοιαύτης ἀπαλλοτριώσεως, καὶ διὰ τῆς διάδημοσίους ἡ κοινωφελεῖς ἐν γένει σκοπούς διαθέσεως ἡ χρησμοποιήσεως τῶν, ἐπὶ πλέον τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τὸ ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔργον, ἀπαλλοτριουμένων ἐκτάσεων.

7. Νόμος δύναται νὰ δρίσῃ διτὶ διτὶ ἐκτέλεσιν ἔργων προφανοῦς κοινῆς ὥφελειας ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαιού, δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, δργανισμῶν κοινῆς ὥφελειας καὶ δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ἐπιτρέπεται ἡ εἰς τὸ ἐπιβαλλόμενον βάθος διάνοιξις ὑπογείων σηράγγων, ἀνευ ἀπόζημιώσεως, ὑπὸ τὸν δρον διτὶ δὲν θὰ παραβλάπτεται ἡ συνήθης ἐκμετάλλευσις τοῦ ὑπερκειμένου ἀκινήτου.

”Αρθρον 18.

1. Εἰδικοὶ νόμοι ρυθμίζονται τὰ τῆς ιδιοκτησίας καὶ διαθέσεως τῶν μεταλλείων, δρυχείων, σπηλαίων, ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ θησαυρῶν, ἰαματικῶν, ρεόντων καὶ ὑπογείων ὑδάτων καὶ τοῦ ὑπογείου ἐν γένει πλούτου.

2. Διτὰ νόμοι ρυθμίζονται τὰ τῆς ιδιοκτησίας, ἐκμετάλλευσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν λιμνοθαλασσῶν καὶ μεγάλων λιμνῶν, ως καὶ τὰ τῆς ἐν γένει διαθέσεως τῶν ἐξ ἀπόζηράνσεως τούτων προκυπτουσῶν ἐκτάσεων.

3. Εἰδικοὶ νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῶν ἐπιτάξεων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως, ἢ πρὸς θεραπείαν ἀμέσου κοινωνικῆς ἀνάγκης, δυναμένης νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ ὑγείαν.

4. Ἐπιτρέπεται, κατὰ τὴν ὑπὸ εἰδικοῦ νόμου καθοριζομένην διαδικασίαν ὁ ἀναδασμός ἀγροτικῶν ἐκτάσεων πρὸς ἐπωφελεστέραν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους, ως καὶ ἡ λήψις μέτρων πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπερμέτρου κατατμήσεως ἢ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς κατατετμημένης μικρᾶς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας.

5. Ἐκτὸς τῶν κατὰ τὰς προηγουμένας παραγράφους περιπτώσεων, δύναται διὰ νόμου νὰ προβλέψῃ καὶ πάσα ἄλλη ἔξι ἰδιαιτέρων περιστάσεων ἀπαιτούμενη στρέψης τῆς ἐλευθέρας χρήσεως καὶ καρπώσεως τῆς ἰδιοκτησίας. Νόμος δρίζει τὸν ὑπόχρεων καὶ τὴν διαδικασίαν καταβολῆς εἰς τὸν δικαιούχον τοῦ ἀνταλλάγματος τῆς χρήσεως ἢ καρπώσεως, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ὑφισταμένας ἐκάστοτε συνθήκας.

Ἐπιβληθέντα μέτρα κατ' ἐφαρμογὴν τῆς παρούσης παραγράφου αἴρονται εὐθὺς ἄμα ἐκλείψουν οἱ προκαλέσαντες ταῦτα ἰδιαιτεροί λόγοι. Ἐπὶ ἀδικαιολογήτου παρατάσεως τῶν μέτρων ἀποφασίζει περὶ ἀρσεως αὐτῶν, κατὰ κατηγορίας περιπτώσεων, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, τῇ αιτήσει παντὸς ἔχοντος ἔννομον συμφέρον.

6. Διὰ νόμου δύναται νὰ ρυθμίζωνται τὰ τῆς διαθέσεως ἐγκαταλειμμένων ἐκτάσεων πρὸς ἀξιοποίησιν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας καὶ ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου δρίζονται καὶ τὰ μερικῆς ἢ ὀλικῆς ἀποκήμησεως τῶν ἰδιοκτητῶν ἐν περιπτώσει ἐπανεμφανίσεώς των ἐντὸς εὐλόγου προθεσμίας.

7. Διὰ νόμου δύναται νὰ καθιερωθῇ ἡ ἀναγκαστικὴ συνιδιοκτησία συνεχομένων ἰδιοκτησιῶν ἀστικῶν περιοχῶν, ἐφ' ὅσον ἡ αὐτοτελῆς ἀνοικοδόμησις τούτων ἡ τινῶν ἔξι αὐτῶν, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ ταύτη ἰσχύοντας ἢ μέλλοντας νὰ ἰσχύουν δροῦς δομῆσεως.

8. Δὲν ὑπόκεινται εἰς ἀπαλλοτρίωσιν ἡ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία τῶν Σταυροπηγιακῶν Ἱερῶν Μονῶν τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας ἐν Χαλκιδικῇ, τῶν Βλατάδων ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῦ Εύαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ, ἐξαιρουμένων τῶν μετοχίων. Ὁμοίως δὲν ὑπόκειται εἰς ἀπαλλοτρίωσιν ἡ ἐν Ἑλλάδι περιουσία τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ως καὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ.

”Αρθρον 19

Τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῆς κάθ' οἰονδήποτε ὅλον τρόπον ἐλευθέρας ἀνταποκρίσεως ἢ ἐπικοινωνίας είναι ἀπολύτως ἀπαραβίαστον. Νόμος δρίζει τὰς ἐγγυήσεις ὑπὸ τὰς δποίας ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ δὲν δεσμεύεται ἐκ τοῦ ἀπόρρητου διὰ λόγους ἔθνικῆς ἀσφαλείας ἢ πρὸς διακρίβωσιν ἰδιαιτέρων σοβαρῶν ἐγκλημάτων.

”Αρθρον 20.

1. Ἔκαστος δικαιοῦται εἰς παροχὴν ἔννομου προστασίας ὑπὸ τῶν δικαστηρίων καὶ δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ἐνώπιον τούτων τὰς ἀπόψεις του περὶ τῶν δικαιωμάτων ἢ συμφερόντων του, ως νόμος δρίζει.

2. Τὸ δικαίωμα τῆς προηγουμένης ἀκροάσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου ἰσχύει

καὶ διὰ πᾶσαν διοικητικὴν ἐνέργειαν ἡ μέτρον λαμβανόμενον εἰς βάρος τῶν δικαιωμάτων ἡ συμφερόντων αὐτοῦ.

”Αρθρον 21.

1. Ἡ οἰκογένεια, ως θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Ἐθνους, ως καὶ ὁ γάμος, ἡ μητρότης καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους.

2. Πολύτεκνοι οἰκογένειαι, ἀνάπηροι πολέμου καὶ εἰρηνικῆς περιόδου, θύματα πολέμου, χῆραι καὶ δραφανὰ τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων, ως καὶ πάσχοντες ἔξ ἀνιάτου σωματικῆς ἡ πνευματικῆς νόσου δικαιοῦνται τῆς εἰδικῆς φροντίδος τοῦ Κράτους.

3. Τὸ Κράτος μεριμνᾶ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν καὶ λαμβάνει εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τῆς νεότητος, τοῦ γήρατος, τῆς ἀναπηρίας καὶ διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀπόρων.

4. Ἡ ἀπόκτησις κατοικίας ὑπὸ τῶν στερουμένων ταύτης ἡ ἀνεπαρκῶς στεγαζομένων ἀποτελεῖ ἀντικείμενον εἰδικῆς φροντίδος τοῦ Κράτους.

”Αρθρον 22.

1. Ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ δικαιώμα καὶ τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους, μεριμνῶντος διὰ τὴν δημιουργίαν συνθηκῶν ἀπασχολήσεως πάντων τῶν πολιτῶν καὶ διὰ τὴν ἡθικὴν καὶ ὑλικὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἐργαζομένου ἀγροτικοῦ καὶ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ.

Πάντες οἱ ἐργαζόμενοι, ἀνεξαρτήτως φύλου η ἄλλης διακρίσεως, δικαιοῦνται ἵσης ἀμοιβῆς δι’ ἵσης ἀξίας παρεχομένην ἐργασίαν.

2. Διὰ νόμου καθορίζονται οἱ γενικοὶ δροὶ ἐργασίας, συμπληρούμενοι ὑπὸ τῶν δι’ ἐλευθέρων διαπραγματεύσεων συναπτομένων συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας καὶ, ἐν ἀποτυχίᾳ τούτων, ὑπὸ τῶν διὰ διαιτησίας τιθεμένων κανόνων.

3. Οἰαδῆποτε μορφὴ ἀναγκαστικῆς ἐργασίας ἀπαγορεύεται.

Εἰδικοὶ νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῆς ἐπιτάξεως προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν εἰς περίπτωσιν πολέμου η ἐπιστρατεύσεως η πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀναγκῶν τῆς ἀμύνης τῆς Χώρας η ἐπειγούσης κοινωνικῆς ἀνάγκης ἐκ θεομηνίας η δυναμένης νάθεση εἰς κίνδυνον τὴν δημόσιαν ὑγείαν, ως καὶ τὰ τῆς προσφορᾶς προσωπικῆς ἐργασίας εἰς τοὺς δργανισμούς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρὸς ἰκανοποίησιν τοπικῶν ἀναγκῶν.

4. Τὸ Κράτος μεριμνᾶ διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν τῶν ἐργαζομένων, ως νόμος δρίζει.

Ἐρμηνευτικὴ δῆλωσις:

Εἰς τοὺς γενικοὺς δρους ἐργασίας περιλαμβάνεται καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ τρόπου καὶ ὑποχρέου εἰσπράξεως καὶ ἀποδσεως πρὸς τὰς συνδικαλιστικάς δργανώσεις τῆς ὑπὸ τῶν οἰκείων καταστατικῶν προβλεπομένης συνδρομῆς τῶν μελῶν αὐτῶν.

”Αρθρον 23.

1. Τὸ Κράτος λαμβάνει τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς διασφάλισιν τῆς συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀκώλυτον ἀσκησιν τῶν συναφῶν πρὸς ταύτην δικαιωμάτων καὶ πάσης προσβολῆς τούτων ἐντὸς τῶν ὅριών τοῦ νόμου.

2. Η ἀπεργία ἀποτελεῖ δικαίωμα, ἀσκεῖται δὲ ὑπὸ τῶν νομίμως συνεστημένων συνδικάλιστικῶν ὁργανώσεων πρὸς διαιφύλαξιν καὶ προαγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐργασιακῶν ἐν γένει συμφερόντων τῶν ἐργαζομένων.

Ἄπαγορεύεται ή ὑπὸ οἰαδήποτε μορφῆν ἀπεργία εἰς τοὺς δικαστικούς λειτουργοὺς καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὰ σώματα ἀσφαλείας. Τὸ δικαίωμα προσφυγῆς εἰς ἀπεργίαν τελεῖ ὑπὸ τοὺς συγκεκριμένους περιορισμοὺς τοῦ ρυθμίζοντος τοῦτο νόμου προκειμένου περὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς τοπικῆς ἀυτοδιοικήσεως καὶ τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν πάστος μορφῆς ἐπιχειρήσεων δημοσίου χαρακτῆρος η̄ κοινῆς ὀφελείας, ἡ λειτουργία τῶν δποίων ἔχει ζωτικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ἔξικονται μέχρι τῆς καταργήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας η̄ τῆς παρακωλήσεως τῆς νομίμου ἀσκήσεως αὐτοῦ.

”Αρθρον 24.

1. Η προστασία τοῦ φυσικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος ὑποχρεοῦται νὰ λαμβάνῃ ίδιαίτερα προληπτικὰ η̄ κατασταλτικά μέτρα πρὸς διαιρύλαξιν αὐτοῦ. Νόμος καθορίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν προστασίαν τῶν δασῶν καὶ τῶν δασικῶν ἐν γένει ἐκτάσεων. Άπαγορεύεται η̄ μεταβολὴ τοῦ προορισμοῦ τῶν δημοσίων δασῶν καὶ τῶν δημοσίων δασικῶν ἐκτάσεων, πλὴν ἀν προέχῃ διὰ τὴν Εθνικὴν Οἰκονομίαν η̄ ἀγροτικὴ ἐκμετάλλευσις τούτων η̄ ἄλλῃ χρήσις ἐκ δημοσίου συμφέροντος ἐπιβαλλομένη.

2. Η χωροταξικὴ ἀναδιάρθρωσις τῆς Χώρας, η̄ διαμόρφωσις, η̄ ἀνάπτυξις, η̄ πολεοδόμησις καὶ η̄ ἐπέκτασις τῶν πόλεων καὶ τῶν οἰκιστικῶν ἐν γένει περιοχῶν, τελεῖ ὑπὸ τὴν ρυθμιστικὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κράτους, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς λειτουργικότητος καὶ ἀναπτύξεως τῶν οἰκισμῶν καὶ τῆς ἔξασφαλίσεως τῶν καλλιτέρων δυνατῶν δρῶν διαβιώσεως.

3. Πρὸς ἀναγνώρισιν περιοχῆς ως οἰκιστικῆς, ὡς καὶ διὰ τὴν πολεοδομικὴν ἐνεργοποίησιν αὐτῆς, αἱ περιλαμβανόμεναι ἐν αὐτῇ ίδιοκτησίαι συμμετέχουν ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν διάθεσιν, ἄνευ ἀποζημιώσεως ὑπὸ τοῦ οἰκείου φορέως, τῶν ἀπαραιτήτων ἐκτάσεων πρὸς δημιουργίαν δόδων, πλατειῶν καὶ χώρων ἐν γένει κοινωφέλῶν χρήσεων καὶ σκοπῶν, ὡς καὶ εἰς τὰς δαπάνας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν βασικῶν κοινοχρήστων πολεοδομικῶν ἐργών, ως νόμος δρίζει.

4. Διὰ νόμου δύνανται νὰ προβλέπεται συμμετοχὴ τῶν ίδιοκτητῶν περιοχῆς, χαρακτηριζομένης ως οἰκιστικῆς, εἰς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει ἐγκεκριμένου σχεδίου ἀξιοποίησιν καὶ γενικὴν διαρρύθμισιν ταύτης, δι’ ἀντιπαροχῆς Ἰστος ἀξίας ἀκινήτων η̄ τμημάτων κατ’ ὅροφον ίδιοκτησίας, ἐκ τῶν τελικῶν καθοριζομένων η̄ οἰκοδομησίμων χώρων η̄ κτιρίων τῆς περιοχῆς ταύτης.

5. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ ἀναμορφώσεως ὑφισταμένων ηδη̄ οἰκιστικῶν περιοχῶν. Αἱ ἐκ τῆς ἀναμορφώσεως ἐλεύθεραι ἐκτάσεις διατίθενται πρὸς δημιουργίαν κοινοχρήστων χώρων η̄ ἐκποιοῦνται πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῆς πολεοδομικῆς ἀναμορφώσεως, ως νόμος δρίζει.

6. Τὰ μνημεῖα καὶ αἱ παραδοσιακαὶ περιοχαὶ καὶ στοιχεῖα τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους. Νόμος θέλει δρίσει τὰ ἀναγκαῖα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς προστασίας ταύτης περιοριστικὰ τῆς ίδιοκτησίας μέτρα, ως καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ίδιοκτητῶν.

"Αρθρον 25.

1. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀτόμου καὶ ὡς μέλους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους, πάντων τῶν ὁργάνων αὐτοῦ ὑποχρεούμενων νὰ διασφαλίζουν τὴν ἀκώλυτον ἀσκήσιν αὐτῶν.

2. Ἡ ἀναγνώρισις καὶ προστασία τῶν θεμελιωδῶν καὶ ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀποβλέπει εἰς τὴν πραγματοπόίησιν τῆς κοινωνικῆς προόδου ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ.

3. Ἡ καταχρηστικὴ ἀσκήσις δικαιωμάτος δὲν ἐπιτρέπεται.

4. Τὸ Κράτος δικαιοῦται νὰ ἀξιώῃ παρ' ὅλων τῶν πολιτῶν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους τῆς κοινωνικῆς καὶ ἔθνικῆς ἀλληλεγγύης.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Α'

ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

"Αρθρον 26.

1. Ἡ νομοθετικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

2. Ἡ ἐκτελεστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

3. Ἡ δικαστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων, αἱ ἀποφάσεις δὲ αὐτῶν ἐκτελοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

"Αρθρον 27.

1. Οὐδεμία μεταβολὴ τῶν ὅριών τῆς Ἐπικρατείας δύναται νὰ γίνη ἄνευ νόμου ψηφιζομένου διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

2. Ἄνευ νόμου, ψηφιζομένου διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δὲν εἶναι δεκτὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν ἔνη στρατιωτικὴ δύναμις, οὐδὲ δύναται νὰ διαμένῃ ἐν αὐτῇ η νὰ διέλθῃ δι' αὐτῆς.

"Αρθρον 28.

1. Οἱ γενικῶς παραδεδεγμένοι κανόνες τοῦ διεθνοῦ δικαίου, ὡς καὶ αἱ διεθνεῖς συμβάσεις ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως αὐτῶν διὰ νόμου καὶ τῆς κατὰ τοὺς δρους ἐκάστης τούτων θέσεων αὐτῶν ἐν ίσχυί ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου, ὑπερισχύουν δὲ πάσῃς ἀντιθέτου διατάξεως νόμου. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦ δικαίου καὶ τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἔναντι τῶν ἀλλοδαπῶν τελεῖ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαίστητος.

2. Πρὸς ἔξυπηρέτησιν σπουδαίου ἔθνικου συμφέροντος καὶ προαγωγὴν

τῆς συνεργασίας μετ' ἄλλων κρατῶν εἶναι δυνατή ή διά συνθήκης η συμφωνίας ἀναγνώρισις ἀρμοδιοτήτων κατά τὸ Σύνταγμα εἰς ὅργανα διεθνῶν ὅργανισμῶν. Πρός ψήφισιν τοῦ κυρουδύνου τὴν συνθήκην ἡ συμφωνίαν νόμου ἀπατεῖται πλειοψηφία τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Ἡ Ἐλλάς προέρχεται ἐλευθέρως, διὰ νόμου ψηφιζομένου ὑπὸ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, εἰς περιορισμούς εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἔθνικῆς κυριαρχίας, ἐφ' ὅσον τοῦτο ὑπαγορεύεται ἐκ σπουδαίου ἔθνικοῦ συμφέροντος, δὲν θίγει τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, γίνεται δὲ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἀμοιβαίστητος.

"Αρθρον 29.

1. Ἔλληνες πολῖται, ἔχοντες τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νὰ ἴδρυσον ἐλευθέρως καὶ νὰ μετέχουν εἰς πολιτικὰ κόμματα, ἡ ὁργάνωσις καὶ ἡ δρᾶσις τῶν ὅποιων ὀφεῖλει νὰ ὑπηρετῇ τὴν ἐλευθέραν λειτουργίαν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Πολῖται, μὴ ἀποκτήσαντες ἔτι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νὰ μετέχουν εἰς τὰ τμῆματα νέων τῶν κομμάτων.

2. Νόμος δύναται νὰ δρίζῃ τὴν οἰκονομικὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐνίσχυσιν τῶν κομμάτων καὶ τὴν δημοσιότητα τῶν ἐκλογικῶν δαπανῶν αὐτῶν καὶ τῶν ύποψηφίων βουλευτῶν.

3. Απαγορεύονται ἀπολύτως αἱ οἰασδήποτε μορφῆς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ πολιτικῶν κομμάτων τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει καὶ τῶν ὀργάνων τῶν σωμάτων ἀσφαλείας καὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὡς καὶ ἡ ἐνεργός ύπερ κόμματος δρᾶσις τῶν ὑπαλλήλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ὡς καὶ τῶν ὅργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

'Ανάδειξις τοῦ Προέδρου.

"Αρθρον 30.

1. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἶναι ρυθμιστής τοῦ Πολιτεύματος. Εκλέγεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ περίοδον πέντε ἑτῶν, κατά τὰ ἐν ἄρθροις 32 καὶ 33 δριζόμενα.

2. Τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς οἰονδήποτε ἄλλο ἀξίωμα, θέσιν ἡ ἔργον.

3. Ἡ προεδρικὴ περίοδος ἀρχεται ἀπὸ τῆς ὁρκωμοσίας τοῦ Προέδρου.

4. Εἰς περίπτωσιν πολέμου ἡ προεδρικὴ θητεία παρατείνεται μέχρι λήξεως αὐτοῦ.

5. Επανεκλογὴ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἀπαξ μόνον ἐπιτρέπεται.

Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἐκλεγῇ ὁ ἀπὸ πενταετίας τοὺλάχιστον καὶ ἐκ πατρὸς τὴν καταγωγὴν "Ελλην πολίτης, συμπληρώσας τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἔχων τὴν νόμιμον ἰκανότητα τοῦ ἐκλέγειν.

”Αρθρον 32.

1.' Η ἐκλογὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐνεργεῖται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ εἰς εἰδικήν πρὸς τοῦτο συνεδρίασιν, προσκαλούμενης ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἕνα τούλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς ὄριζόμενα.

Εἰς περίπτωσιν ὁριστικῆς ἀδυναμίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 2 τοῦ ἄρθρου 34 ὅριζόμενα, ὡς καὶ εἰς περίπτωσιν παραιτήσεως, θανάτου ἢ ἐκπτώσεως αὐτοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἢ πρὸς ἐκλογὴν νέοι Προέδρου τῆς Δημοκρατίας συνεδρίασις συγκαλεῖται ἐντὸς δέκα τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς προώρου λήξεως τῆς θητείας τοῦ προηγουμένου Προέδρου.

2.' Η ἐκλογὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἐνεργεῖται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν διὰ πλήρη θητείαν.

3. Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται ὁ συγκεντρώσας τὴν πλειοψηφίαν τῶν δύο τριών τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Εἰς περίπτωσιν μὴ συγκεντρώσεως τῆς πλειοψηφίας ταύτης ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται μετά πενθήμερον.

Ἐάν δὲν ἐπιτευχθῇ οὐδὲ κατὰ τὴν δευτέραν ψηφοφορίαν ἡ καθοριζούμενη πλειοψηφία, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἀπαξ ἔτι μετά πενθήμερον, ἐκλέγεται δὲ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ συγκεντρώσας τὴν πλειοψηφίαν τῶν τριών πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

4. Μὴ ἐπιτευχθείσης οὐδὲ κατὰ τὴν τρίτην ψηφοφορίαν τῆς μνησθείσης ηὗξημένης πλειοψηφίας, διαλύεται ἡ Βουλὴ ἐντὸς δεκαημέρου ἀπὸ ταύτης, προκηρυσσομένης ἐκλογῆς πρὸς ἀνάδειξιν νέας Βουλῆς. Τὸ σχετικὸν διάταγμα ὑπογράφεται ὑπὸ μόνου τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τούτου μὴ ὑπάρχοντος ὑπὸ τοῦ ἀναπληροῦντος αὐτὸν Προέδρου τῆς Βουλῆς.

Ἡ ἐκ τῶν νέων ἐκλογῶν ἀναδεικνυομένη Βουλὴ, εὐθὺς μετά τὴν συγκρότησιν αὐτῆς εἰς σῶμα, προβαίνει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας εἰς τὴν ἐκλογὴν Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριών πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Μὴ ἐπιτευχθείσης τῆς μνησθείσης πλειοψηφίας, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἐντὸς πενθήμερου, ἐκλέγεται δὲ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ συγκεντρώσας τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Μὴ ἐπιτευχθείσης οὐδὲ τῆς πλειοψηφίας ταύτης, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἀπαξ ἔτι, μετά πενθήμερον καὶ μεταξύ τῶν δύο πλειοψηφούντων προσώπων, θεωρεῖται δὲ ἐκλεγεῖς ὡς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ σχετικῶς πλειοψηφήσας.

5.' Εάν η Βουλὴ είναι ἀπούσα συγκαλεῖται αὕτη ἐκτάκτως πρὸς ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 4 ὅριζόμενα.

Ἐάν η Βουλὴ, ἔχῃ διαλυθῆ καθ' οἰονδήποτε τρόπον, ἢ ἐκλογὴ τοῦ Προέδρου ἀναβάλλεται μέχρι συγκρότησεως εἰς σῶμα τῆς νέας Βουλῆς καὶ ἐντὸς εἴκοσι τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ ταύτης, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 καὶ 4

δριζόμενα, τηρουμένων καὶ τῶν δρισμῶν τῆς παραγράφου 1 τοῦ ἄρθρου 34.
6. Ἐφ' ὅσον ἡ κατὰ τὰς προηγουμένας παραγράφους δριζομένη διαδικασία ἐκλογῆς νέου Προέδρου δὲν ἥθελε περατωθῆ ἔγκαιρως, διατελῶν Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας συνεχίζει τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς θητείας του, μέχρις ἀναδειξεως νέου Προέδρου.

Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις

«Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας παραιτούμενος, πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας του, δὲν δύναται νὰ μετάσχῃ εἰς τὴν ἐπακολουθοῦσαν, συνεπείᾳ τῆς παραιτήσεώς του, ἐκλογῆν».

”Αρθρον 33.

1. Ὁ ἐκλεγόμενος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀναλαμβάνει τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς λήξεως τῆς θητείας του ἀποχωροῦντος Προέδρου, εἰς πάσας δὲ τὰς λοιπὰς περιπτώσεις ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δίδει ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τὸν ἀκόλουθον ὅρκον πρὶν ἡ ἀναλάβῃ τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του:

«Ομνύω εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας καὶ ὁμοούσιου καὶ Ἀδιαίρετου Τριάδος νὰ φυλάττω τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, νὰ μεριμνῶ διὰ τὴν πιστὴν τήρησιν αὐτῶν, νὰ ὑπερασπίζω τὴν ἔθνικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Χώρας, νὰ προστατεύω τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἐλευθερίας τῶν Ἐλλήνων καὶ νὰ ὑπηρετῶ τὸ γενικὸν συμφέρον καὶ τὴν πρόοδον τοῦ Ἐλληνικοῦ Λαοῦ».

3. Νόμος δρῖζει τὴν πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας καταβλητέαν χορηγίαν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του ὁργανωμένων ὑπηρεσιῶν.

”Αρθρον 34.

1. Τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἀποδημοῦντα ὑπὲρ τὰς δέκα ήμέρας, ἐκλείποντα, παραιτούμενον, ἐκπεσόντα ἡ κωλυόμενον ἐξ οίου δήποτε λόγου νὰ ἀσκήσῃ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, ἀναπληροὶ προσωρινῶν ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, μὴ ὑπαρχούσης δὲ ταύτης, ὁ Πρόεδρος τῆς τελευταίας Βουλῆς καὶ τούτου ἀρνουμένου ἡ μὴ ὑπάρχοντος ἡ Κυβέρνησις συλλογικῶς.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ Προέδρου δὲν ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις περὶ διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἔξαιρεσι τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρου 32 παρ. 4, ὡς καὶ αἱ διατάξεις περὶ παύσεως τῆς Κυβερνήσεως καὶ προσφυγῆς εἰς δημοψήφισμα κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 37 παράγραφος 4 καὶ τοῦ ἄρθρου 44 παράγραφος 2.

2. Παρατεινομένης τῆς ἀδυναμίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πρὸς ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του πὲραν τῶν τριάκοντα ήμερῶν, συγκαλεῖται ὑποχρεωτικῶς ἡ Βουλὴ καὶ ἀν αὐτῇ ἔχῃ διαλυθῆ, ὅπως ἀποφανθῆ διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀν συντρέχῃ περιπτώσεις ἐκλογῆς νέου Προέδρου. Εἰς οὐδεμίαν περιπτώσιν πάντως ἡ ἐκλογὴ νέου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ καθυστερήσῃ πέραν τῶν ἔξι συνολικῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λόγῳ ἀδυναμίας αὐτοῦ ἀναπληρώσεώς του.

Ἐξουσίαι καὶ εὐθύνη ἐκ τῶν πράξεων τοῦ Προέδρου

"Αρθρον 35.

1. Οὐδεμία πράξις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ίσχύει, οὐδέ ἐκτελεῖται, ἄνευ τῆς προσυπογραφῆς τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, ὅστις διὰ μόνης τῆς ὑπογραφῆς του καθίσταται ὑπεύθυνος, ὃς καὶ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν περιπτώσει παύσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἂν ὁ Πρόεδρος δὲν προσυπογράψῃ τὸ οἰκεῖον διάταγμα, προσυπογράφεται τοῦτο ὑπὸ τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ.

2. Κατ' ἔξαίρεσιν δὲν χρήζουν προσυπογραφῆς αἱ ἀκόλουθοι ἀποκλειστικῶς πράξεις:

α) Ὁ διορισμὸς τοῦ Πρωθυπουργοῦ.

β) Ἡ σύγκλησις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὑπὸ τὴν Προεδρίαν αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 38 παράγραφος 3 ὅριζόμενα.

γ) Ἡ σύγκλησις τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας.

δ) Ἡ ἀναπομπὴ ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς Βουλῆς νομοσχεδίου ἡ προτάσεως νόμου κατὰ τὸ ἄρθρον 42 παράγραφος 3.

ε) Αἱ ἐν ἄρθροις 32 παράγραφος 4, 37 παράγραφος 3, 41 παράγραφοι 1 καὶ 4 καὶ 44 παράγραφος 2 ἀναφερόμεναι ἀρμοδιότητες.

στ) Διαγγέλματα ἐκδιδόμενα εἰς ὅλως ἐκτάκτους περιστάσεις κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 44.

ζ) Ὁ διορισμὸς τοῦ προσωπικοῦ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Προεδρίας τῆς Δημοκρατίας.

"Αρθρον 36.

1. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τηρουμένων ὁπωδήποτε τῶν ὅρισμῶν τοῦ ἄρθρου 35 παράγραφος 1, ἐκπροσωπεῖ διεθνῶς τὸ Κράτος, κηρύττει πόλεμον, συνομολογεῖ συνθῆκας εἰρήνης, συμμαχίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς ὅργανοις ἢ ἐνώσεις, ἀνακοινώνει δὲ αὐτάς εἰς τὴν Βουλὴν μετὰ τῶν ἀναγκαίων διασφήσεων, ἀμα τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ Κράτους τὸ ἐπιτρέπουν.

2. Αἱ περὶ ἐμπορίας, ὡς καὶ αἱ περὶ φορολογίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς ὅργανοις ἢ ἐνώσεις, συνθῆκαι καὶ ὅσαι ἄλλαι περιέχουν παραχωρήσεις περὶ τῶν πόιοιν κατ' ἄλλας διατάξεις τοῦ Συντάγματος δὲν δύναται νὰ δρισθῇ τι ἄνευ νόμου ἡ ἐπιβαρύνουν ἀτομικῶς τοὺς Ἐλληνας δὲν ἔχουν ίσχὺν ἄνευ τυπικοῦ νόμου κυροῦντος ταύτας.

3. Μυστικά ἄρθρα συνθήκης, οὐδέποτε δύναται νὰ ἀντρέψουν τὰ φανερά.

4. Ἡ κύρωσις διεθνῶν συνθηκῶν δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφοι 2 καὶ 4.

"Αρθρον 37.

1. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διορίζει τὸν Πρωθυπουργὸν, ἐπὶ τῇ προτάσει δέ αὐτοῦ διορίζει καὶ παύει τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοὺς Ὑφουργούς.

2. Πρωθυπουργὸς διορίζεται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ διαθέτοντος ἐν τῇ Βουλῇ τὴν

ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν ἔδρων κόμματος. "Αν τὸ κόμμα δὲν ἔχῃ ἀρχηγὸν, η̄ ἄν ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ δέν ἔξελέγη βουλευτής η̄ δὲν ὑπάρχῃ ἐκπρόσωπος, ὁ διορισμὸς ἐνεργεῖται μετά τὴν ύπο τῆς κοινοβουλευτικῆς διάδοσ τοῦ κόμματος ἀνάδειξιν ἀρχηγοῦ αὐτῆς, πραγματοποιουμένην τὸ βραδύτερον ἐντὸς πενθημέρου ἀπὸ τῆς ύπο τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἀνακοινώσεως εἰς τὸν Προέδρον τῆς Δημοκρατίας τῆς ἐν τῇ Βουλῇ δυνάμεως τῶν κομμάτων.

3. Εἰδὼν οὐδὲν κόμμα διαθέτη τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἔδρων, δι Προέδρος τῆς Δημοκρατίας παρέχει ἐντολὴν διερευνητικὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ σχετικοῦ πλειοψηφούντος κόμματος πρὸς διακριβωσιν τῆς δυνατότητος σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀπολαυσόσης τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν τῇ προηγούμενῃ παραγράφῳ δριζόμενα.

4. Μή ἐπιτυγχανομένου τούτου, δι Προέδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἀναθέσῃ νέαν διερευνητικὴν ἐντολὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ δευτέρου εἰς κοινοβουλευτικὴν δύναμιν κόμματος η̄ νὰ διορίσῃ Πρωθυπουργὸν, μετὰ γνώμην τοῦ Συμβουλίου Δημοκρατίας, μέλος η̄ μὴ τῆς Βουλῆς, δυνάμενον κατὰ τὴν κρίσιν του νὰ τύχῃ ψῆφοι ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

Εἰς τὸν οὕτω προκριθέντα Πρωθυπουργὸν δι Προέδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ παράσχῃ καὶ τὸ δικαίωμα διαλύσεως τῆς Βουλῆς πρὸς διεξαγωγὴν ἐκλογῶν

"Αρθρον 38.

1. Ο Προέδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπαλλάσσει τῶν καθηκόντων του τὸν Πρωθυπουργὸν παραιτούμενον, ως καὶ ἄν η Κυβέρνησις ἀποδοκιμασθῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν ἀρθρῷ 84 δριζόμενα.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας η̄ ἐντολὴ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀνατίθεται εἰς μέλος τῆς Βουλῆς ὑποχρέουμενον ὅπως ζητήσῃ ψῆφον ἐμπιστοσύνης κατὰ τὸ ἀρθρὸν 84, η̄ εἰς μέλος η̄ μὴ τῆς Βουλῆς πρὸς ἀμεσον διάλυσιν αὐτῆς καὶ ἐνέργειαν ἐκλογῶν.

2. Ο Προέδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ παύσῃ τὴν Κυβέρνησιν, ἀφοῦ ἀκούσῃ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας, ἐφαρμοζόμενου περαιτέρω τοῦ β' ἑδαφίου τῆς προηγούμενης παραγράφου.

3. Ο Προέδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις δύναται νά συγκαλῇ παρ' αὐτῷ τὸ Υπουργικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν του.

"Αρθρον 39.

1. Ο Προέδρος τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰς ύπο τοῦ Συντάγματος εἰδικῶς προβλεπομένας περιπτώσεις, συγκαλεῖ πάρ' αὐτῷ καὶ ύπὸ τὴν προεδρίαν του τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας. Όμοιώς συγκαλεῖ τοῦτο καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην σοβαράν κατὰ τὴν κρίσιν του ἔθνικὴν περίστασιν.

2. Τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν κατὰ δημοκρατικὸν τρόπων ἐκλεγέντων καὶ διατελεσάντων Προέδρων τῆς Δημοκρατίας, τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Αξιωματικῆς ἐν τῇ Βουλῇ ἀντιπολιτεύσεως, ως καὶ τῶν προερχομένων ἐκ τῆς Βουλῆς Πρωθυπουργῶν η̄ διατελεσάντων Πρωθυπουργῶν εἰς Κυβέρνησιν τυχοῦσαν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

"Αρθρον 40.

1. Ο Προέδρος τῆς Δημοκρατίας συγκαλεῖ τακτικῶς τὴν Βουλὴν ἀπαξ τοῦ ἔτους κατὰ τὰ ἐν ἀρθρῷ 64 παράγραφος 1 δριζόμενα καὶ ἐκτάκτως ὁσάκις

κρίνη τοῦτο εὔλογον, κηρύσσει δὲ αὐτοπροσώπως ή διὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ τὴν ἔναρξιν καὶ τὴν λῆξιν ἑκάστης βουλευτικῆς περιόδου.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἄπαξ μόνον δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὰς ἐργασίας τῆς βουλευτικῆς συνόδου εἴτε ἀναβάλλων τὴν ἔναρξιν εἴτε διακόπτων τὴν ἑξακολούθησιν αὐτῶν.

3. Ἡ ἀναστολὴ τῶν ἐργασιῶν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαρκέσῃ πλέον τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, οὐδὲ νὰ ἐπαναληφθῇ κατὰ τὴν αὐτὴν βουλευτικὴν σύνοδον, ἀνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς.

”Αρθρον 41.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν μετὰ γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας, ἐὰν αὕτη εὑρίσκεται ἐν προφανεῖ δυσαρμονίᾳ πρὸς τὸ λαϊκὸν αἰσθήμα ή ἐὰν η σύνθεσις αὐτῆς δὲν ἔξασφαλίζῃ κυβερνητικήν σταθερότητα.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν, προτάσει τῆς τυχούσης ψήφου ἐμπιστοσύνης Κυβερνήσεως πρὸς ἀνανέωσιν τῆς λαϊκῆς ἐντολῆς προκειμένου νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἔξαιρετικῆς σημασίας ἐθνικὸν θέμα.

3. Τὸ περὶ διαλύσεως διάταγμα, προσυπογεγραμμένον ἐν τῇ περιπτώσει τῆς προηγουμένης παραγράφου ὑπὸ τοῦ ‘Υπουργικοῦ Συμβουλίου, πρέπει νὰ διαλαμβάνῃ συγχρόνα τὴν προκήρυξιν ἐκλογῶν ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τὴν σύγκλησιν νέας Βουλῆς ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τούτων.

4. Βουλὴ ἐκλεγεῖσα μετὰ διάλυσιν τῆς προηγουμένης δὲν δύναται νὰ διαλυθῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ἔξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τῆς καταψηφίσεως παρ’ αὐτῆς δύο Κυβερνήσεων. Πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ διατάγματος ὁ Πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ζητεῖ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας. Ἀποκλείεται η διάλυσις τῆς Βουλῆς δις διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

5. Η Βουλὴ διαλύεται ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρου 32 παράγραφος 4.

”Αρθρον 42.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κυροῦ, ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοὺς ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψηφισθέντας νόμους ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῶν.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται, ἐντὸς τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον προθεσμίας, νὰ ἀναπέμψῃ εἰς τὴν Βουλὴν ψηφισθὲν ὑπὸ αὐτῆς νομοσχέδιον, ἐκθέτων καὶ τοὺς λόγους τῆς μὴ κυρώσεως.

3. Πρότασις νόμου ἢ νομοσχέδιον ἀναπεμφθὲν ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας εἰς τὴν Βουλὴν εἰσάγεται εἰς τὴν ‘Ολομέλειαν αὐτῆς, ἐὰν δὲ ἐπιψηφισθῇ καὶ αὐθίς διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ δόλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἄρθρου 76 παράγραφος 2, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κυροῦ, ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοῦτο ὑποχρεωτικῶς ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἐπιψηφίσεως αὐτοῦ.

”Αρθρον 43.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, οὐδέποτε δὲ δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν οὐδὲ νὰ ἔξαιρέσῃ τινὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν.

2. Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἀρμοδίου ‘Υπουργοῦ ἐπιτρέπεται η ἔκδοσις

κανονιστῶν διαταγμάτων βάσει εἰδικῆς ἔξουσιοδοτήσεως νόμου καὶ ἐντὸς τῶν δρίων ταύτης. Ἐξουσιοδότησις πρὸς ἕκδοσιν κανονιστικῶν πράξεων ὑπὸ ἐτέρων δόγματων τῆς διοικήσεως ἐπιτρέπεται προκειμένου περὶ ρυθμίσεως εἰδικωτέρων θεμάτων ἢ θεμάτων τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος ἢ τεχνικοῦ ἢ λεπτομερειών χαρακτῆρος.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει ὅργανωτικά διατάγματα πρὸς ρύθμισιν τῶν εἰς τὴν ἑσωτερικὴν ἀποκλειστικῶν διάρθρωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων ὅργανισμῶν ἀναγομένων θεμάτων, ἀποκλειομένης τῆς δι’ αὐτῶν αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ προσωπικοῦ, ώς καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς βαθμολογικῆς διαρθρώσεως τούτου. Τὰ ὅργανωτικά ταύτα διατάγματα ἐκδίδονται μετὰ γνώμην ἀνωτάτου συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα τουλάχιστον τῶν μελῶν του ἐκ δικαστικῶν λειτουργῶν, ώς νόμος ὅριζει.

4. Διὰ νόμων ψηφιζομένων ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς δύναται νὰ παρέχεται ἔξουσιοδότησις πρὸς ἕκδοσιν κανονιστικῶν διαταγμάτων διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν εἰς αὐτούς ἐν γενικῷ πλαισίῳ καθοριζομένων θεμάτων. Διὰ τῶν νόμων τούτων χαράσσονται αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ καὶ κατευθύνσεις τῆς ἀκολουθητέας ρυθμίσεως καὶ τίθενται χρονικὰ ὅρια διὰ τὴν χρῆσιν τῆς ἔξουσιοδότησεως.

5. Τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 72 παράγραφος 1 θέματα τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον ἔξουσιοδότησεως.

”Αρθρον 44.

1. Εἰς ἑκτάκους περιπτώσεις ἔξαιρετικῶς ἐπειγούσης, καὶ ἀπροβλέπτοον ἀνάγκης, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, προτάσει τοῦ Ὅπουργικοῦ Συμβουλίου, δύναται νὰ ἐκδίδῃ πράξεις νομοθετικοῦ περιεχομένου. Αὗται ὑποβάλλονται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς κύρωσιν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 72 παράγραφος 1, ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως των ἢ ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς εἰς σύνοδον. Ἔάν δὲν ὑποβληθοῦν εἰς τὴν Βουλὴν ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν ἢ δέν ἐγκριθοῦν ὑπὸ αὐτῆς ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς των, ἀποβάλλουν ἐφ’ ἔξῆς τὴν ἰσχύν των.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται διὰ διατάγματος νὰ προκηρύσσῃ τὴν διεξαγωγὴν δημοψήφισματος ἐπὶ κριτίμων ἐθνικῶν θεμάτων.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς δύος ἔξαιρετικάς περιστάσεις ἀπευθύνει διαγγέλματα, δημοσιευόμενα διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

”Αρθρον 45.

”Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀρχεῖ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς Χώρας, τὴν διοίκησιν τῶν ὁποίων ἀσκεῖ ἡ Κυβέρνησις, ώς νόμος ὅριζει. Ἀπονέμει δὲ τοὺς βαθμοὺς εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς αὐτάς, ώς νόμος ὅριζει.

”Αρθρον 46.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διορίζει καὶ παύει κατὰ νόμον τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἑκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὅριζομένων ἔξαιρέσεων.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπονέμει τὰ κεκανονισμένα παράσημα, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ αὐτῶν νόμου.

”Αρθρον 47.

1. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει τὸ δικαίωμα ὅπως, προτάσει τοῦ Υπουργοῦ Δικαιοσύνης καὶ μετὰ γνώμην συμβουλίου συγκροτουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐδικαστῶν, χαρίζῃ, μετατρέπῃ ἡ μετριάζῃ τὰς παρὰ τῶν δικαστήριων καταγιγνωσκομένας ποινᾶς, ὡς καὶ νὰ αἴρῃ τὰς πάσης φύσεως κατὰ νόμον συνεπείας καταγνωσθεισῶν καὶ ἐκτιθεισῶν ποινῶν.

2. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μόνον τῇ συγκαταθέσει τῆς Βουλῆς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπονέμῃ χάριν εἰς Ὅπουργὸν καταδικασθέντα κατὰ τὸ ἄρθρον 86.

3. Αμνηστία παρέχεται μόνον ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου προτάσει τοῦ Ὅπουργικοῦ Συμβουλίου.

4. Αμνηστία ἐπὶ κοινῶν ἐγκλημάτων οὐδὲ διὰ νόμου παρέχεται.

”Αρθρον 48.

1. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐν περιπτώσει πολέμου ἡ ἐπιστρατεύσεως ἔνεκεν ἔξωτερικῶν κινδύνων, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Ὅπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐν περιπτώσει δὲ σοβαρᾶς διαταραχῆς ἡ ἐκδήλου ἀπειλῆς κατὰ τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἔξι ἔσωτερικῶν κινδύνων, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, δύναται νὰ ἀναστείλῃ καθ' ἄπασαν τὴν Ἐπικράτειαν ἡ τμῆμα αὐτῆς, τὴν ἰσχὺν τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 5 παράγραφος 4, 6, 8, 9, 11 παράγρ. 1 ἕως καὶ 4, 12, 14, 19, 22, 23, 96 παράγραφος 4 καὶ 97 ἡ τινῶν ἔξι αὐτῶν, νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸν ἐκάστοτε ἰσχύοντα νόμον περὶ καταστάσεως πολιορκίας καὶ νὰ συστήσῃ ἐξαιρετικὰ δικαστήρια. Ο νόμος οὗτος δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς του.

2. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται, ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Προεδρικοῦ διατάγματος, ὑπὸ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις νὰ λαμβάνῃ προσέτι καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα νομοθετικῆς ἡ διοικητικῆς φύσεως μέτρα, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως καὶ τὴν ταχυτέραν ἀποκατάστασιν τῆς λειτουργίας τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

3. Η ἰσχὺς τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 ἐκδιδομένου προεδρικοῦ διατάγματος, ἂν τοῦτο δὲν ἀνακληθῇ δι’ ὅμοιου διατάγματος ἐνωρίτερον, αἴρεται αὐτοδικαίως, ἐν περιπτώσει μὲν πολέμου ἀπὸ τῆς ληξεως αὐτοῦ, ἐν πάσῃ δὲ ἀλλῇ περιπτώσει μετὰ τριάκοντα ἡμέρας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως του, ἐκτὸς ἔὰν ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ παραταθῇ καὶ πέραν τῶν τριάκοντα ἡμερῶν διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου μετὰ προηγουμένην ἀδειαν τῆς Βουλῆς. Ή σχετικὴ ἀπόφασις αὐτῆς λαμβάνεται θύλα τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν αὐτῆς, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 67.

4. Εάν ἡ ἐκδοσίς τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 προεδρικοῦ διατάγματος γίνεται ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς, αὐτῇ συγκαλεῖται καὶ ἀν ἔτι ἐληξεν ἡ περίοδος αὐτῆς ἡ διαλύθη, μέχρι πέρατος τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον προθεσμίας, ἵνα ἀπόφασίσῃ περὶ τῆς παρατάσεως τῆς ἰσχύος τοῦ ὡς ἀν διατάγματος

5. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 προεδρικοῦ διατάγματος καὶ καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἰσχύει αὐτοδικαίως ἡ κατὰ τὸ ἄρθρον 62 βουλευτικὴ ἀσυλία καὶ ἀν ἔτι στελέθη ἡ Βουλὴ ἡ ἐληξεν ἡ περίοδος αὐτῆς.

Εἰδικαὶ εὐθῦναι τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

”Αρθρον 49.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν εὐθὺνεται όπωσδήποτε διὰ πράξεις ἐνεργηθείσας κατά τὴν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων του, εἰ μὴ μόνον δι’ ἔσχάτην προδόσιαν ἢ ἐκ προθέσεως παραβίασιν τοῦ Συντάγματος. Διὰ πράξεις μὴ σχετιζομένας πρὸς τὴν ἀσκήσιν τῶν καθηκόντων του ἡ δίωξις ἀναστέλλεται μέχρι λήξεως τῆς προεδρικῆς θητείας.

2. Ἡ πρότασις περὶ κατηγορίας καὶ παραπομπῆς εἰς δίκην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἐνὸς τρίτου τούλαχιστον τῶν μελῶν αὐτῆς, γίνεται δὲ ἀποδεκτῇ δι’ ἀποφάσεως λαμβανομένης κατὰ πλειοψηφίαν τῶν δύο τριτῶν τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς.

3. Εἳναν ἡ πρότασις γίνηται ἀποδεκτῇ, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας παραπέμπεται εἰς τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 86 δικαστήριον, τῶν περὶ τούτων διατάξεων ἐφαρμοζομένων ἀναλόγως καὶ ἐν προκειμένῳ.

4. Ἀπὸ τῆς παραπομπῆς του ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπέχει τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων του, ἀναπληρούμενος κατά τὰ ἐν ἄρθρῳ 34 διριζόμενα, ἀναλαμβάνει δὲ ἐκ νέου ταῦτα, ἐφ ὅσον δεν εξηντληθῇ ἡ θητεία του ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως ἀπαλλακτικῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 86 δικαστηρίου.

5. Νόμος ψηφιζόμενος ὑπὸ τῆς ”Ολομελείας τῆς Βουλῆς ρυθμίζει τὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος ἄρθρου.

”Αρθρον 50.

”Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν ἔχει ἄλλας ἀρμοδιότητας, εἰ μὴ δσας ἀπονέμει εἰς αὐτὸν ρητῶς τὸ Σύνταγμα καὶ αἱ πρὸς αὐτὸν συνάδοντες νόμοι.

ΤΜΗΜΑ Γ'

ΒΟΥΛΗ

”Ανάδειξις καὶ συγκρότησις τῆς Βουλῆς

”Αρθρον 51.

1. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν καθορίζεται διὰ νόμου, δὲν δύναται ὅμως νὰ εἶναι κατώτερος τῶν διακοσίων, οὐδὲ ἀνώτερος τῶν τριακοσίων.

2. Οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουν τὸ ”Ἐθνος.

3. Οι βουλευταὶ ἐκλέγονται δι’ ἀμέσου, καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας, ὑπὸ τῶν ἔχόντων τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν πολιτῶν, ὡς νόμος δρίζει. Ὁ νόμος δὲν δύναται νὰ περιορίσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, εἰ μὴ μόνον λόγῳ μὴ συμπληρώσεως κατωτάτου δρίου ἡλικίας ἢ λόγῳ ἀνικανότητος πρὸς δικαιοπρᾶξιαν ἢ συνεπεία ἀμετακλήτου ποινικῆς καταδίκης δι’ ὥρισμένα ἐγκλήματα.

4. Αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διενεργοῦνται ταύτοχρόνως καθ’ ἄπασαν τὴν Ἐπικράτειαν.

Νόμος δύναται νὰ ὁρίζῃ τὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ὑπὸ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐπικράτειας εὑρισκομένων ἐκλογέων.

5. Ἡ ἀσκησις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, εἶναι ὑποχρεωτική. Νόμος δρίζει ἐκάστοτε τὰς ἔξαιρέσεις καὶ τὰς ποινικὰς κυρώσεις.

”Αρθρον 52.

Ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀνόθευτος ἐκδήλωσις τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν πάντων τῶν λειτουργῶν τῆς Πολιτείας, οἵτινες ὑποχρεοῦνται νὰ διασφαλίζουν ταύτην εἰς πᾶσαν περίπτωσιν. Διὰ νόμου δρίζονται αἱ ποινικὰ κυρώσεις κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς διατάξεως ταύτης.

”Αρθρον 53.

1. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται διὰ τέσσαρα συναπτὰ ἔτη, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν γενικῶν ἐκλογῶν. Ἄμα τῇ λήξει τῆς βουλευτικῆς περιόδου διατάσσεται, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἡ διενέργεια γενικῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν καὶ ἡ σύγκλησις τῆς νέας Βουλῆς εἰς τακτικὴν σύνοδον, ἐντὸς ἑτέρων τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τούτων.

2. Βουλευτικὴ ἔδρα, κενωθεῖσα κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς περιόδου, δὲν πληροῦται δι’ ἀναπληρωματικῆς ἐκλογῆς, ὅταν τοιαύτη ἀπαιτεῖται κατὰ νόμου, ἐφ’ ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν κενῶν ἐδρῶν δὲν ὑπερβαίνῃ τὸ πέμπτον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Εἰς περίπτωσιν πολέμου παρατείνεται καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἡ βουλευτικὴ περίοδος. Ἐὰν ἔχῃ διαλυθῆ ἡ Βουλὴ, ἀναστέλλεται ἡ διενέργεια ἐκλογῶν μέχρι λήξεως τοῦ πολέμου, ἀνακαλουμένης μέχρι ταύτης αὐτοδικαίως τῆς διαλυθείσης Βουλῆς.

”Αρθρον 54.

1. Τὸ ἐκλογικὸν σύστημα καὶ αἱ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι δρίζονται διὰ νόμου.

2. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἐκάστης ἐκλογικῆς περιφερείας δρίζεται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νομίμου πληθυσμοῦ τῆς περιφερείας, ὃς οὗτος προκύπτει ἐκ τῆς τελευταῖας ἀπογραφῆς.

3. Μέρος τῆς Βουλῆς, οὐχὶ μεῖζον τοῦ ἐνός εἰκοστοῦ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δύναται νὰ ἐκλέγεται ἐνιαίως καθ’ ἄπασαν τὴν Ἐπικράτειαν, ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν συνολικήν ἐν τῇ Ἐπικράτειᾳ ἐκλογικὴν δύναμιν ἐκάστου κόμματος, ὡς νόμος δρίζει.

Κωλύματα καὶ ἀσυμβίβαστα τῶν Βουλευτῶν

”Αρθρον 55.

1. Ὁπως ἐκλεγῆ τις βουλευτής ἀπαιτεῖται νὰ εἰναι Ἐλλην πολίτης, νὰ ἔχῃ τὴν νόμιμον ίκανότητα τοῦ ἐκλέγειν καὶ συμπεπληρωμένον τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἑτος τῆς ἡλικίας του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς.

2. Βουλευτής, στερηθεὶς τινὸς τῶν ἀνωτέρω προσόντων, ἐκπίπτει αὐτοδικαίως τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος.

”Αρθρον 56.

1. Ἐμμισθοι δημόσιοι λειτουργοί καὶ ὑπάλληλοι, ἀξιωματικοὶ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὑπάλληλοι ὁργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δῆμαρχοι καὶ πρόεδροι κοινοτήτων καὶ διοικηταὶ ἢ πρόεδροι διοικητικῶν συμβούλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίων ἢ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων, συμβολαιογράφοι, φύλακες μεταγραφῶν καὶ ὑποθηκῶν, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταὶ, ἐὰν δὲν παραίτηθοῦν πρὸ τῆς ἀνακηρυξέως των ὡς ὑποψηφίων. Ἡ παραίτησις συντελεῖται διὰ μόνης τῆς ἐγγράφου ὑποβολῆς αὐτῆς. Ἀπόκλειεται ἢ ἐπάνοδος τῶν παραιτουμένων στρατιωτικῶν εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ἀπαγορεύεται δὲ ἢ ἐπάνοδος την παραιτουμένων πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ λειτουργῶν πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους ἀπὸ τῆς παραίτησεως.

2. Τῶν περιορισμῶν τῆς προηγουμένης παραγράφου ἔξαιροῦνται οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων. Νόμος ὁρίζει τὸν τρόπον τῆς ἀναπληρώσεως αὐτῶν, ἀναστελομένης τῆς ἀσκήσεως τῶν πρὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ καθηγητοῦ ἀρμοδιοτήτων, τοῦ ἐκλεγέντος, διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου.

3. Ἐμμισθοι δημόσιοι ὑπάλληλοι, στρατιωτικοὶ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἀξιωματικοὶ τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὑπάλληλοι νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, διοικηταὶ καὶ ὑπάλληλοι δημοσίων καὶ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ κοινοφελῶν ἰδρυμάτων, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταὶ εἰς οἰνδήποτε ἐκλογικὴν περιφέρειαν, εἰς τὴν δόπιαν ὑπηρέτησαν πλέον τοῦ τριμήνου, κατὰ τὴν πρὸ τῶν ἐκλογῶν τριετίαν. Εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμούς ὑπάγονται καὶ οἱ διατελέσαντες γενικοὶ γραμματεῖς ὑπουργείων κατὰ τὸ τελευταῖον ἔξαμπνον τῆς τετραετοῦ βουλευτικῆς περιόδου. Δὲν ὑπάγονται εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμούς οἱ ὑποψήφιοι βουλευταὶ τῆς Ἑπικρατείας καὶ οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι τῶν κεντρικῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν.

4. Πολιτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ στρατιωτικοὶ ἐν γένει, ἔχοντες ἀνειλημένην κατὰ νόμον, ὑποχρέωσιν παραμονῆς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐπὶ ὥρισμένον χρόνον, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταὶ, διαρκοῦντος τοῦ χρόνου τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῶν.

”Αρθρον 57.

1. Τὰ καθήκοντα τοῦ βουλευτοῦ εἰναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ ἔργα ἢ τὴν ἰδιότητα μέλους τοῦ διοικητικοῦ συμβούλου, διοικητοῦ, γενικοῦ διευθυντοῦ ἢ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν, ἢ ὑπαλλήλου ἐμπορικῆς ἐταιρείας, ἢ ἐπιχειρήσεως

ἀπολαυσισης, εἰδικῶν προνομίων η̄ κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως η̄ τυχούσης παραχωρήσεως δημοσίας ἐπιχειρήσεως.

2. Βουλευταί, ἐμπίποντες εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου, διφέιλουν ἐντὸς ὀκτώ ήμερων, ἀφ' ής καταστῆ ὁριστική η̄ ἐκλογή των, νά̄ δηλώσουν ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν ὡς ἄνω ἔργων. Ἐν παραλείψει τοιαύτης ἐμπροθέσμου δηλώσεως, ἐκπίπτουν αὐτοδικαίως τοῦ ἀξιώματος τοῦ βουλευτοῦ.

3. Βουλευταί, ἀποδεχόμενοι οίονδήποτε τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ η̄ τῷ παρόντι ἄρθρῳ ἀναφερομένων καθηκόντων η̄ ἔργων, χαρακτηριζομένων ὡς ἀποτελούντων κάθιμα διὰ τὴν ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ, η̄ ὡς ἀσυμβιβάστων διὰ τὸ βουλευτικὸν ἀξιώματος, ἐκπίπτουν αὐτοδικαίως τούτου.

4. Οἱ βουλευταὶ δὲν δύνανται νά̄ ἀναλαμβάνουν προμηθείας, μελέτας, η̄ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων τοῦ Κράτους, τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, η̄ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, η̄ δημοσίων, η̄ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐνοικιάσεις δημοσίων η̄ δημοτικῶν φόρων, οὐδὲ νά̄ μισθώνουν ἀκίνητα ἀνήκοντα εἰς τὰ ἄνω ἀναφερόμενα πρόσωπα, η̄ νά̄ δέχωνται πάσης μορφῆς παραχωρήσεις ἐπὶ τῶν ἀκινήτων αὐτῶν. Ἡ παράβασις τῶν διατάξεων τῆς παρούσης παραγράφου συνεπάγεται ἐκπτωσιν ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ ἀκυρότητα τῶν πράξεων. Αἱ πράξεις αὗται είναι ἀκυροὶ καὶ ὅταν γινωνται ὑπὸ ἐμπορικῶν ἑταῖρειων η̄ ἐπιχειρήσεων, εἰς τὰς ὅποιας ἔργα διευθυντοῦ η̄ διοικητικοῦ η̄ νομικοῦ συμβούλου ἐκτελεῖ βουλευτής, η̄ μετέχει τούτων ὡς ὁμόρρυθμος η̄ ἐτερόρρυθμος ἑταῖρος.

5. Εἰδικὸς νόμος ὁρίζει τὸν τρόπον συνεχίσεως η̄ ἐκχωρήσεως η̄ διαλύσεως συμβάσεων ἐκτελέσεως τῶν ἔργων καὶ μελετῶν περὶ ὧν η̄ παράγραφος 4, ἀνειλημμένων ὑπὸ βουλευτοῦ πρὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

”Αρθρον 58.

‘Η εξέλιξις καὶ ἐκδίκασις τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, κατὰ τοῦ κύρους τῶν δοπίων ἔγειρονται ἐνστάσεις, ἀναφερόμεναι εἴτε εἰς ἐκλογικάς παραβάσεις περὶ τὴν ἐνέργειαν τούτων, εἴτε εἰς ἔλλειψιν τῶν νομίμων προσόντων, ἀνατίθεται εἰς τὸ κατ’ ἄρθρον 100 Ἀνώτατον Εἰδικὸν Δικαστήριον.

Κεφάλαιον Τρίτον

Καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν Βουλευτῶν.

”Αρθρον 59.

1. Οἱ βουλευταὶ, πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν ὀμνύουν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ καὶ εἰς δημοσίαν συνεδρίασιν τὸν ἀκόλουθον ὄρκον:

“Ομνύω εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος νά̄ φυλάττω πίστιν εἰς τὴν Πατρίδα καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὑπακοήν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους καὶ νά̄ ἐκπληρῶ ἐνσυνειδήτως τὰ καθήκοντά μου”.

2. Ἀλλόθρησκοι η̄ ἐτερόδοξοι βουλευταί δίνουν τὸν αὐτὸν ὄρκον κατὰ τὸν τρόπον τῆς ιδίας αὐτῶν θρησκείας, η̄ τοῦ ιδίου αὐτῶν δόγματος.

3. Ἀνακηρυσσόμενοι βουλευταὶ ἀπούσης τῆς Βουλῆς δίδουν τὸν ὄρκον ἐνώπιον τοῦ λειτουργοῦντος Τμήματος αὐτῆς.

”Αρθρον 60.

1. Οι βουλευταί ἔχουν ἀπεριόριστον τὸ δικαιώμα τῆς κατὰ συνείδησιν γνώμης καὶ ψήφου.

2. Ή ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος παραίτησις εἰναι δικαιώμα τοῦ βουλευτοῦ, συντελεῖται δὲ ἄμα τῇ ὑποβολῇ ἐγγράφου δηλώσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνάκλησιν.

”Αρθρον 61.

1. Ὁ βουλευτὴς δὲν καταδιώκεται, οὐδὲ ὁ πωσδήποτε ἔξετάζεται, ἔνεκα γνώμης ή ψήφου διθείσης παρ’ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀσκησιν τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων.

2. Ὁ βουλευτὴς διώκεται μόνον διὰ συκοφαντικὴν δυσφήμησιν κατὰ νόμον, μετ’ ἀδειαν τῆς Βουλῆς. Ἀρμόδιον διὰ τὴν ἐκδίκασιν εἰναι τὸ Ἐφετεῖον. Ἡ ἀδεια θεωρεῖται ὡς ὁριστικῶς μὴ παρασχεθεῖσα, ἐὰν η Βουλὴ δὲν ἀποφανθῇ ἐντὸς τεσσαράκοντα πέντε ημερῶν ἀπὸ τῆς περιελεύσεως τῆς ἐγκλήσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς. Ἐν ἀρνήσει χορηγήσεως τῆς ἀδειας η παρελθούσης ἀπράκτον τῆς προθεσμίας η πρᾶξις θεωρεῖται ἀνέγκλητος.

Η παράγραφος αὕτη ἔχει ἐφαρμογὴν ἀπὸ τῆς προσεχοῦς βουλευτικῆς περιόδου.

3. Ὁ βουλευτὴς δέν ὑποχρεούται εἰς μαρτυρίαν περὶ πληροφοριῶν περιελθουσῶν εἰς αὐτὸν η παρασχθεισῶν ὑπ’ αὐτοῦ ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων του, οὐτε περὶ τῶν προσώπων τὰ ὄποια ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν τὰς πληροφορίας η εἰς τὰ ὄποια ούτος παρέσχε ταύτας.

”Αρθρον 62.

Διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου, βουλευτὴς δὲν διώκεται, οὐδὲ συλλαμβάνεται, φυλακίζεται, οὐδὲ ἄλλως πως περιορίζεται, ἄνευ ἀδείας τοῦ Σώματος. Ὄμοιώς, δὲν διώκεται βουλευτὴς τῆς διαλύσεισης Βουλῆς διὰ πολιτικά ἐγκλήματα, ἀπὸ τῆς διαλύσεως ταύτης μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τῶν βουλευτῶν τῆς νέας Βουλῆς.

Ἡ ἀδεια θεωρεῖται μὴ παρασχεθεῖσα, ἐὰν η Βουλὴ, δὲν ἀποφανθῇ ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς διαβιβάσεως τῆς αἵτησεως διώξεως τοῦ εἰσαγγελέως εἰς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς.

Ἡ τρίμηνος προθεσμία ἀναστέλλεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διακοπῶν τῆς Βουλῆς.

”Αδεια δὲν ἀπαιτεῖται διὰ τὰ ἐπ’ αὐτοφόρῳ κακουργήματα.

”Αρθρον 63.

1. Οι βουλευταί δικαιοῦνται ἐκ τοῦ Δημοσίου ἀποζημιώσεως καὶ δαπανῶν, διὰ τὴν ἀσκησιν τοῦ λειτουργήματός των, τὸ ὑψος δὲ ἀμφοτέρων καθορίζεται δι’ ἀποφάσεως τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς.

2. Οι βουλευταί ἀπολαμβάνουν συγκοινωνιακῆς, ταχυδρομικῆς καὶ τηλεφωνικῆς ἀτελείας, η ἕκτασις τῆς ὄποιας καθορίζεται δι’ ἀποφάσεως τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς.

3. Ἐν ἀδικαιολογήτῳ ἀπουσίᾳ βουλευτοῦ ἐπὶ πλείονας τῶν πέντε συνεδριάσεων κατὰ μῆνα, κρατεῖται ὑποχρεωτικῶς τὸ τριακοστὸν τῆς μηνιαίας ἀποζημιώσεως, δι’ ἐκάστην ἀπουσίαν.

Οργάνωσις καὶ λειτουργία τῆς Βουλῆς.

"Αρθρον 64.

1. Ἡ Βουλὴ συνέρχεται αὐτοδικαίως κατ' ἔτος τὴν πρώτην Δευτέραν τοῦ μηνὸς Ὁκτωβρίου εἰς τακτικὴν σύνοδον διὰ τὰ ἑτήσια ἔργα αὐτῆς, ἐκτός ἐάν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τὴν συγκαλέσῃ ἐνωρίτερον, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 40.

2. Ἡ διάρκεια τῆς τακτικῆς συνόδου δὲν δύναται νὰ εἶναι βραχυτέρα τῶν πέντε μηνῶν, μὴ συνυπολογιζομένου τοῦ χρόνου τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 40 ἀναστόλης.

Ἡ τακτικὴ σύνοδος παρατείνεται ὑποχρεωτικῶς μέχρι τῆς ἐγκρίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, κατὰ τὸ ἄρθρον 79, ἢ τῆς ψηφίσεως τοῦ, κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον, εἰδίκου νόμου.

"Αρθρον 65.

1. Ἡ Βουλὴ δρίζει τὸν τρόπον τῆς ἐλευθέρας καὶ δημοκρατικῆς λειτουργίας αὐτῆς διὰ Κανονισμοῦ, ψηφιζομένου ἐν Ὁλομελείᾳ κατὰ τὸ ἄρθρον 76 καὶ δημοσιευμένου διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, παραγγελίᾳ τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

2. Ἡ Βουλὴ ἐκλέγει ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς τὸν Πρόεδρον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Προεδρείου, κατὰ τὰ διὰ Κανονισμοῦ δριζόμενα.

3. Ο Πρόεδρος καὶ οἱ Ἀντιπρόεδροι ἐκλέγονται κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκάστης βουλευτικῆς περιόδου.

Ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν διανυομένην πρώτην σύνοδον τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἐκλεγέντων Προέδρου καὶ Ἀντιπροέδρων.

Ἡ Βουλὴ προτάσει πεντήκοντα βουλευτῶν δύναται νὰ ἐκφράσῃ μομφὴν εἰς βάρος τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἢ μέλους τοῦ Προεδρείου, συνεπαγομένην τὴν λῆξιν τῆς θητείας αὐτοῦ.

4. Ο Πρόεδρος τῆς Βουλῆς διευθύνει τὰς ἐργασίας τοῦ Σώματος, μεριμνᾷ διὰ τὴν διασφάλισιν τῆς ἀκωλύτου διεξαγωγῆς τῶν ἐργασιῶν του, διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῆς ἐλευθέρας γνώμης καὶ ἐκφράσεως τῶν βουλευτῶν καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, δυνάμενος νὰ λάβῃ καὶ πειθαρχικά μέτρα κατὰ παντὸς παρεκτρεπομένου βουλευτοῦ, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς ὃ παρεκτρεπομένου βουλευτοῦ, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς δριζόμενα.

5. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δύναται νὰ συσταθῇ παρὰ τῇ Βουλῇ ἐπιστημονικὴ ὑπηρεσία πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ νομοθετικοῦ αὐτῆς ἔργου.

6. Ο Κανονισμὸς καθορίζει τὴν ὀργάνωσιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Βουλῆς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Προέδρου καὶ πάντα τὰ ἀφορῶντα τὸ προσωπικὸν αὐτῆς. Αἱ πράξεις τοῦ Προέδρου, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν πρόσληψιν καὶ τὴν ὑπηρεσιακὴν κατάστασιν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Βουλῆς, ὑπόκεινται εἰς προσφυγὴν ἡ αἵτησιν ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

"Αρθρον 66.

1. Ἡ Βουλὴ συνεδριάζει δημοσίᾳ ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ δύναται ὅμως νὰ

διασκεψθῆ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, κατ' αὐτησιν τῆς Κυβερνήσεως ἡ δέκα πέντε βουλευτῶν, ἐὰν τοῦτο ἀποφασισθῇ ἐν μυστικῇ συνεδριάσει, κατὰ πλειοψηφίαν. Μετὰ ταῦτα ἀποφασίζει ἐὰν πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει.

2. Οἱ Ὑπουργοὶ καὶ Ὑφυπουργοὶ ἔχουν ἐλευθέραν εἰσόδου εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς καὶ ἀκούονται ὥστακις ζητήσουν τὸν λόγον.

3. Ἡ Βουλὴ καὶ αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ δύνανται νὰ αἴτησωνται τὴν παρουσίαν τοῦ ἀρμοδίου ἐπὶ συζητουμένων ὑπ' αὐτῶν θεμάτων Ὑπουργοῦ, ἢ Ὑφυπουργοῦ.

Αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ δικαιοῦνται νὰ καλοῦν, διὰ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, οἰονδήποτε δημόσιον λειτουργὸν θεωροῦν χρήσιμον διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν.

"Αρθρον 67.

'Η Βουλὴ δὲν δύναται ν' ἀποφασίσῃ ἄνευ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν, ἥτις δῶμας οὐδέποτε δύναται νὰ είναι μικρότερα τοῦ ἐνὸς τετάρτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

'Ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας ἐπαναλαμβάνεται ἡ ψηφοφορία, μετὰ δὲ ἰσοψηφίαν, ἢ πρότασις ἀπορρίπτεται.

"Αρθρον 68.

1. Ἡ Βουλὴ συνιστᾶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης τακτικῆς συνόδου κοινοβουλευτικάς ἐπιτροπάς ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ ἔξετασιν τῶν ὑποβαλλομένων νομοσχεδίων καὶ προτάσεων νόμων, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν Ὀλομέλειαν καὶ τὰ Τμήματα αὐτῆς.

2. Ἡ Βουλὴ συνιστᾶ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἔξεταστικάς ἐπιτροπάς, δι' ἀποφάσεως τῆς λαμβανομένης διὰ πλειοψηφίας τῶν δύο πέμπτων τοῦ συνόλου τῶν βουλευτῶν, προτάσει τοῦ ἐνὸς πέμπτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Πρὸς σύστασιν ἔξεταστικῶν ἐπιτροπῶν ἐπὶ ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὴν ἔξωτερην πολιτικὴν καὶ τὴν έθνικὴν ἄμυναν, ἀπαιτεῖται ἀπόφασις τῆς Βουλῆς λαμβανομένη διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Τὰ τῆς συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τῶν ἐπιτροπῶν τούτων καθορίζονται ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

3. Αἱ κοινοβουλευτικαὶ καὶ ἔξεταστικαὶ ἐπιτροπαὶ ὡς καὶ τὰ κατὰ τὰ ἀρθρα 70 καὶ 71 Τμήματα τῆς Βουλῆς συνιστῶνται κατ' ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως τῶν κομμάτων, τῶν ὁμάδων καὶ τῶν ἀνεξαρτήτων, ὡς ὁ Κανονισμὸς δρίζει.

"Αρθρον 69.

Οὐδεὶς ἐμφανίζεται αὐτόκλητος ἐνώπιον τῆς Βουλῆς διὰ νὰ ἀναφέρῃ τι προφορικῶς ἢ ἐγγράφως. Αἱ ἀναφοραὶ παρουσιάζονται διὰ τίνος βουλευτοῦ, ἢ παραδίδονται εἰς τὸν Πρόεδρον. 'Η Βουλὴ ἔχει δικαίωμα ν' ἀποστέλλῃ τὰς ἀπευθυνομένας πρὸς αὐτὴν ἀναφοράς εἰς τοὺς Ὑπουργοὺς καὶ Ὑφυπουργούς, οἱ ὁποῖοι ὑποχρεοῦνται νὰ δίδουν διευκρινήσεις, ὥστακις ζητηθοῦν.

"Αρθρον 70.

1. Ἡ Βουλὴ ἀσκεῖ τὸ νομοθετικὸν ἔργον αὐτῆς ἐν 'Ολομελείᾳ.

2. Ὁ Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς προβλέπει τὴν ἀσκησιν τοῦ δι' αὐτοῦ

καθοριζομένου νομοθετικού έργου και εις Τμήματα ούχι πλείστα τῶν δύο, ὑπὸ τοὺς ἐν ἄρθρῳ 72 περιορισμούς. Ἡ σύστασις και ή λειτουργία τῶν Τμημάτων ἀποφασίζεται ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Βουλῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης συνόδου, διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς δρίζεται, ἐπίσης, ή μεταξὺ τῶν Τμημάτων κατανομῇ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῶν κατὰ ὑπουργεία.

4. Ἐφ' ὅσον δὲν δρίζεται ἄλλως, αἱ περὶ Βουλῆς διατάξεις τοῦ Συντάγματος ισχύουν καὶ διὰ τὴν ἐν 'Ολομελείᾳ καὶ τὴν διὰ τὴν κατὰ Τμήματα λειτουργίαν αὐτῆς.

5. Πρὸς λὴψιν ἀποφάσεως τῶν Τμημάτων ἡ ἀπαιτούμενη πλειοψηφία δὲν δύναται νὰ είναι κατωτέρα τῶν δύο πέμπτων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν τῶν Τμημάτων.

6. Ο κοινοβουλευτικός ἔλεγχος ασκεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐν 'Ολομελείᾳ δις τούλαχιστον τῆς ἐβδομάδος, ὡς ὁ Κανονισμός τῆς Βουλῆς δρίζει.

"Ἄρθρον 71.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διακοπῆς τῶν ἔργασιῶν τῆς Βουλῆς, τὸ νομοθετικὸν ἔργον αὐτῆς, ἔξαιρεσι τῶν νομοθετημάτων ἀρμοδιότητος τῆς 'Ολομελείας κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 72 δρίζομενα, ἐπιτελείται ὑπὸ Τμήματος αὐτῆς, συγκροτουμένου καὶ λειτουργοῦντος κατὰ τὰ ἐν ἄρθροις 68 παράγραφος 3 καὶ 70 δρίζομενα.

Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δύναται νὰ προβλεφθῇ ἡ ἐπεξεργασία τῶν νομοσχεδίων ἢ προτάσεων νόμων ὑπὸ κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν μελῶν τοῦ αὐτοῦ Τμήματος.

"Ἄρθρον 72.

1. Ἐν 'Ολομελείᾳ τῆς Βουλῆς συζητοῦνται καὶ ψηφίζονται ὁ Κανονισμὸς αὐτῆς, νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν, περὶ τῶν ἐν ἄρθροις 3, 13, 27, 28 καὶ 36 παράγραφος 1 θεμάτων, περὶ τῆς ἀσκήσεως καὶ προστασίας τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, περὶ τῆς λειτουργίας τῶν πολιτικῶν κομμάτων, περὶ παροχῆς νομοθετικῆς ἔξουσιοδοτήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφος 4, περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, περὶ καταστάσεως πολιορκίας, περὶ τῆς χορηγίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ περὶ τῆς αὐθεντικῆς ἐρμηνείας τῶν νόμων κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 77, ὡς καὶ παντὸς ἕτερου θέματος, ἀναγομένου εἰς τὴν 'Ολομέλειαν τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ εἰδικὴν πρόβλεψιν τοῦ Συντάγματος, η διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ δροίου ἀπαιτεῖται εἰδικὴ πλειοψηφία.

Ἐν 'Ολομελείᾳ τῆς Βουλῆς ψηφίζεται ἐπίσης ὁ προϋπόλογισμὸς καὶ ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ Κράτους καὶ τῆς Βουλῆς.

2. Ἡ κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον συζήτησις καὶ ψήφισις πάντων τῶν λοιπῶν νομοσχεδίων ἢ προτάσεων νόμων, δύναται νὰ ἀνατεθῇ εἰς Τμῆμα τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 70 δρίζομενα.

3. Τὸ ἐπιλαμβανόμενον τῆς ψηφίσεως νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου Τμῆμα ἀποφαίνεται δριστικῶς περὶ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ, δικαιούμενον νὰ παρατέμψῃ οἰανδήποτε περὶ αὐτῆς ἀμφισβήτησιν εἰς τὴν 'Ολομέλειαν τῆς Βουλῆς, δι' ἀποφάσεως λαμβανομένης διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Ἡ ἀπόφασις τῆς 'Ολομέλειας δεσμεύει τὰ Τμήματα.

4. Ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ εἰσάγῃ πρὸς συζήτησιν καὶ ψήφισιν νομοσχεδίου μείζονος σημασίας ἀντί τῶν Τμημάτων εἰς τὴν 'Ολομέλειαν.

5. Ἡ 'Ολομέλεια τῆς Βουλῆς δύναται νὰ ζητήσῃ δι' ἀποφάσεως αὐτῆς

λαμβανομένης δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ δόλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, τὴν παρ' αὐτῆς συζήτησιν καὶ κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον φήγοιστιν ἐκκρεμοῦς ἐνώπιον Τμήματος νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου.

Κεφάλαιον Πέμπτον

Νομοθετικὴ λειτουργία τῆς Βουλῆς.

"Ἄρθρον 73.

1. Τὸ δικαίωμα προτάσεως νόμων ἀνήκει εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Κυβέρνησιν.

2. Νομοσχέδια, ἀναφερόμενα ὁπωσδήποτε εἰς τὴν ἀπονομὴν συντάξεως καὶ τὰς προϋποθέσεις ταύτης, ὑποβάλλονται μόνον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν, μετά γνωμοδότησιν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, προκειμένου δὲ περὶ συντάξεων βαρυνουσῶν τὸν προϋπολιγισμὸν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου, δικαίου, ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Τὰ νομοσχέδια περὶ συντάξεων πρέπει νὰ είναι εἰδικά, μὴ ἐπιτρεπομένης ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς ἀναγραφῆς διατάξεων περὶ συντάξεων εἰς νόμους σκοπούντας τὴν ρύθμισιν ἄλλων θεμάτων.

3. Οὐδεμία πρότασις νόμου ἢ τροπολογία ἢ προσθήκη έισάγεται πρὸς συζήτησιν, ἔάν προέρχεται ἐκ τῆς Βουλῆς, ἐφ' ὅσον συνεπάγεται εἰς βάρος τοῦ Δημοσίου, τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δαπάνας ἢ ἐλάττων ἐσόδων, ἢ τῆς περιουσίας αὐτῶν, πρὸς μισθοδοσίαν ἢ σύνταξιν, ἢ ἐν γένει ὄφελος προσποντοῦ.

4. Εἶναι ὅμως παραδεκτὴ τροπολογία ἢ προσθήκη ὑποβαλλομένη ὑπὸ ἀρχηγοῦ κόμματος ἢ ἐκπροσώπου ὄμάδος κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 τοῦ ἄρθρου 74 ὄριζόμενα, προκειμένου περὶ νομοσχεδίων ἀναφερομένων εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν ὀργανισμῶν δημοσίου ἐνδιαφέροντος, εἰς τὴν ὑπηρεσιακὴν ἐν γένει κατάστασιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ὅργανων τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, τῶν ὑπαλλήλων ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς καὶ δημοσίων ἐν γένει ἐπιχειρήσεων.

5. Νομοσχέδιον δι' οὐδὲν ἐπιβάλλονται τοπικοὶ ἢ εἰδικοὶ φόροι, ἢ οίσαδήποτε φύσεως βάρη ὑπέρ ὀργανισμῶν, ἢ νομικῶν προσώπων δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου, δέον νὰ προσυπογράφεται καὶ ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν Συντονισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν.

"Ἄρθρον 74.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου συνοδεύεται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ αἵτιολογικῆς ἐκθέσεως, πρὸ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Βουλὴν, Ολομέλειαν ἢ Τμήματα, δύναται νὰ παραπεμφθῇ πρὸς νομοτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν εἰς τὴν κατά τὴν παράγραφον 5 τοῦ ἄρθρου 65 ἐπιστημονικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς, ὡς ὁ Κανονισμὸς ὅριζει.

2. Τὰ εἰς τὴν Βουλὴν κατατίθεμενα νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων παραπέμπονται εἰς τὴν οἰκείαν κοινοβουλευτικὴν ἐπιτροπὴν. Ὑποβλήθείσης τῆς ἐκθέσως, ἢ παρελθούσης ἀπράκτου τῆς ταχθείσης προθεσμίας πρὸς ὑποβολὴν ταύτης, εἰσάγονται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς συζήτησιν μετὰ παρέλευσιν

τριῶν ἔκτοτε ἡμερῶν, πλὴν ἂν ἔχουν χαρακτηρισθῇ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὅμιλον ὁ τοῦ Υπουργοῦ ὡς ἐπείγοντος χαρακτῆρος. Ἡ συζήτησις ἄρχεται μετά προφορικὴν εἰσήγησιν τοῦ ἀρμοδίου Ὅπουργοῦ καὶ τῶν εἰσηγητῶν τῆς ἐπιτροπῆς.

3. Τροπολογιαὶ βουλευτῶν ἐπὶ νομοσχέδιον καὶ προτάσεων νόμων τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ὅλομελείας ἡ τῶν Τμημάτων τῆς Βουλῆς δὲν εἰσάγονται πρὸς συζήτησιν, ἐὰν δὲν ὑποβληθοῦν μέχρι καὶ τῆς προτεραιάς τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς συζήτησεως, ἔκτος ἐὰν εἰς τὴν συζήτησιν αὐτῶν συγκατατίθεται καὶ ἡ Κυβέρνησις.

4. Δέν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου ἀποσκοπούσα εἰς τὴν τροποποίησιν διατάξεως νόμου, ἐὰν δὲν ἔχῃ καταχωρισθῆναι μὲν τὴν αἰτιολογικὴν ἕκθεσιν δόλοκληρον τὸ κείμενον τῆς τροποποιουμένης διατάξεως, εἰς δὲ τὸ κείμενον τοῦ νομοσχέδιου ἢ τῆς προτάσεως, δόλοκληρος ἡ νέα διάταξις, ὡς διαμορφοῦται διὰ τῆς τροποποιήσεως.

5. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, περιέχουσα διατάξεις ἀσχέτους πρὸς τὸ κύριον ἀντικείμενον αὐτῶν, δὲν εἰσάγονται πρὸς συζήτησιν.

Οὐδεμίᾳ προσθήκη ἢ τροπολογίᾳ εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἀν δὲν σχετίζεται πρὸς τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ νομοσχέδιου ἢ τῆς προτάσεως.

Ἐν ἀμφισβήτησει ἀποφαίνεται ἡ Βουλὴ.

6. Ἀπαξ τοῦ μηνὸς, εἰς προσδιοριστέαν ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ ἡμέραν, ἐγγράφονται εἰς τὴν ἡμερήσιαν διάταξιν κατὰ προτεραιότητα καὶ συζητοῦνται ἐκκρεμεῖς προτάσεις νόμων.

Αρθρον 75.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου, συνεπαγόμενα ἐπιβάρυνσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐφ' ὅσον μὲν ὑποβάλλεται ὑπὸ Ὅπουργῶν, δέν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἐὰν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ἐκθέσεως τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους, καθοριζούσης τὴν δαπάνην, ἐφ' ὅσον δὲ ὑποβάλλεται ὑπὸ βουλευτῶν, διαβιβάζεται πρὸ πάσης συζητήσεως εἰς τὸ Γενικὸν Λογιστήριον τοῦ Κράτους, ὑποχρεούμενον νὰ ὑποβάλῃ σχετικὴν ἕκθεσιν ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν. Παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ πρότασις νόμου εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν καὶ ἀνευ ἐκθέσεως.

2. Τὸ αὐτὸ ἵσχει καὶ διὰ τὰς τροπολογίας, ἐφ' ὅσον ζητηθῇ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Ὅπουργῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ Γενικὸν Λογιστήριον ὑποχρεῦνται νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἕκθεσιν του ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Μόνον παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ συζήτησις χωρεῖ καὶ ἀνευ ἐκθέσεως.

3. Νομοσχέδιον συνεπαγόμενον δαπάνην ἢ ἐλάττωσιν ἐσόδων, δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν ἐὰν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ εἰδίκης ἐκθέσεως περὶ τοῦ τρόπου καλύψεως των, ὑπογεγραμμένης ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὅπουργοῦ καὶ τοῦ Ὅπουργοῦ Οἰκονομικῶν.

Αρθρον 76.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου εἰσαγομένη ἐνώπιον τῆς Ὅλομελείας ἡ τῶν Τμημάτων συζητεῖται καὶ ψηφίζεται ἐφ' ἀπαξ, κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον.

2. Κατ' ἔξαίρεσιν νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων φυγητοῦνται καὶ ψηφίζονται ὑπὸ τῆς Ὅλομελείας τῆς Βουλῆς δις καὶ εἰς δύο διαφόρους συνεδριάσεις ἀπεχούσας ἀλλήλων δύο τούλαχιστον ἡμέρας, κατ' ἀρχὴν μὲν καὶ κατ' ἄρθρον κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν, κατ' ἄρθρον δὲ καὶ εἰς τὸ

σύνολον κατά τὴν δευτέραν, ἐάν ζητηθῇ τοῦτο μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς κατ' ἀρχὴν συζήτησεως, ὑπὸ τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Εάν κατὰ τὴν συζήτησιν ἔγενοντο δεκταὶ τροπολογίαι, ή ψηφισις τοῦ συνόλου ἀναβάλλεται ἐπὶ εἰκοσιτετράρων ἀπὸ τῆς διανομῆς τοῦ τροποποιηθέντος νομοσχεδίου ἡ προτάσεως νόμου.

4. Νομοσχέδιον ἡ πρότασις νόμου, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὡς κατεπείγον, εἰσάγεται πρὸς ψήφισιν μετὰ περιορισμένην συζήτησιν, εἰς ἣν μετέχουν, πλὴν τῶν οἰκειῶν εἰσηγητῶν, ὁ Πρωθυπουργὸς ἢ ὁ ἄρμοδιος Ὅπουργός, οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν ἐν τῇ Βουλῇ κομμάτων καὶ ἀνά εἰς ἐκπρόσωπος τούτων. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς δύναται νὰ περιορισθῇ ἡ διάρκεια τῶν ὄμιλων καὶ ὁ χρόνος συζήτησεως.

5. Η Κυβέρνησις δύναται νὰ ζητήσῃ δῆπος νομοσχεδίου ἡ πρότασις νόμου ἰδιαιτέρας σημασίας ἡ ἐπείγοντος χαρακτήρος, συζητηθῇ εἰς ὥρισμένον ἀριθμόν συνεδριάσεων, οὐχὶ μείζονα τῶν τριῶν. Η Βουλὴ δύναται νὰ παρατείνῃ τὴν συζήτησιν ἐπὶ δύο εἰσέτι συνεδριάσεις, προτάσει τοῦ ἐνὸς δεκάτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς καθορίζεται ἡ διάρκεια ἑκάστης ὄμιλίας.

6. Η ἐπιψήφισις δικαστικῶν ἢ διοικητικῶν κωδίκων, συνταχθέντων ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιτροπῶν, αἱ όποιαι συνεστήθησαν δι’ εἰδικῶν νόμων, δύναται νὰ γίνη ἐν Ὁλομελείᾳ τῆς Βουλῆς δι’ ἰδιαιτέρου νόμου, κυροῦντος ἐν ὅλῳ τούτους.

7. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δύναται νὰ γίνῃ κωδικοποίησις ὑφισταμένων διατάξεων δι’ ἀπλῆς ταξινομήσεως αὐτῶν ἡ ἐν ὅλῳ ἐπαναφορὰ καταργηθέντων νόμων, πλὴν τῶν φορολογικῶν.

8. Νομοσχέδιον ἡ πρότασις νόμου, ἀποκρουσθεῖσα ὑπὸ τῆς Ὁλομελείας τῆς Βουλῆς ἢ Τμήματος αὐτῆς, δὲν εἰσάγεται ἐκ νέου εἰς τὴν αὐτὴν σύνοδον, οὐδὲ εἰς τὸ μετά τὴν ληξιν αὐτῆς λειτουργοῦν Τμῆμα.

”Αρθρον 77.

1. Η αὐθεντικὴ ἐρμηνεία τῶν νόμων ἀνήκει εἰς τὴν νομοθετικὴν λειτουργίαν.

2. Νόμος μὴ πράγματι ἐρμηνευτικὸς ἔχει ἴσχυν μόνον ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ.

Κεφάλαιον "Ἐκτον

Φορολογία καὶ δημοσιονομικὴ διαχείρησις

”Αρθρον 78.

1. Οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται οὐδὲ εἰσπράττεται ἄνευ τυπικοῦ νόμου, καθορίζοντος τὸ ὑποκείμενον τῆς φορολογίας καὶ τὸ εἰσόδημα, τὸ εἰδος τῆς περιουσίας, τὰς δαπάνας καὶ τὰς συναλλαγὰς ἡ τὰς κατηγορίας τούτων, εἰς τὰς ὅποιας ἀναφέρεται ὁ φόρος.

2. Φόρος ἢ ἄλλο οἰονδήποτε οἰκονομικὸν βάρος δὲν δηναται νὰ ἐπιβληθῇ διὰ νόμου ἀναδρομικῆς ἵσχυος, ἐκτενομένης πέραν τοῦ προηγουμένου τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου οἰκονομικοῦ ἔτους.

3. Ἐξαιρετικῶς ἐπὶ ἐπιβολῆς ἢ αὐξήσεως εἰσαγωγικοῦ ἡ ἐξαγωγικοῦ δασμοῦ ἢ φόρου καταναλώσεως, ἐπιτρέπεται ἡ εἰσπραξία αὐτῶν ἀπὸ τῆς ημέρας τῆς καταθέσεως εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ περὶ αὐτῶν νομοσχεδίου ὑπὸ

τὸν δρον τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου ἐντὸς τῆς κατὰ τὸ ἀρθρον 42 παράγρ. I προθεσμίας, πάντως δὲ τὸ βραδύτερον ἐντὸς δέκα ημερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς συνόδου.

4. Τὸ ἀντικείμενον τῆς φορολογίας, ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς, αἱ ἀπὸ τῆς φορολογίας ἀπαλλαγαὶ η̄ ἔξαιρεσεις καὶ η̄ ἀπονομὴ συντάξεων δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον νομοθετικῆς ἔξουσιοδοτήσεως.

Δὲν ἀντικείται εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν ὁ καθορισμὸς διὰ νόμου τοῦ τρόπου βεβαιώσεως τῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων ἐν γένει ὅργανισμῶν εἰς τὴν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων προκαλούμενην αὐτόματον ὑπερτίμησιν τῆς παρακειμένης ἴδιωτικῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας.

5. Κατ' ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται η̄ κατ' ἔξουσιοδότησιν νόμων η̄ πλαισίων ἐπιβολὴ ἔξιστωτικῶν η̄ ἀντισταθμιστικῶν εἰσφορῶν η̄ δασμῶν, ως καὶ η̄ ληψὶς οἰκονομικῶν μέτρων ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν διεθνῶν σχέσεων τῆς Χώρας, πρὸς οἰκονομικοὺς ὅργανισμοὺς η̄ μέτρων ἀποβλεπόντων εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς συναλλαγματικῆς θέσεως τῆς Χώρας.

"Αρθρον 79.

1. Η̄ Βουλὴ ψηφίζει κατὰ τὴν τακτικὴν ἐτησίαν σύνοδον αὐτῆς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

2. Πάντα τὰ ἕσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους πρέπει ν̄ ἀναγράφωνται εἰς τὸν ἔτησιον προϋπολογισμὸν καὶ τὸν ἀπολογισμὸν.

3. Ο προϋπολογισμὸς εἰσάγεται εἰς τὴν Βουλὴν διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν 'Υπουργοῦ ἔνα τουλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, ψηφίζεται δὲ κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ ὅριζόμενα, διὰ τοῦ ὅποιού καὶ διασφαλίζεται τὸ δικαίωμα ἐκφράσεως τῶν ἀντιλήψεων ὅλων τῶν ἐν τῇ Βουλῇ πολιτικῶν μερίδων.

4. Εἳναν καθίσταται ἀνέφικτος δῑ οἰονδήποτε λόγον η̄ διοίκησις τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐνεργεῖται αὕτη βάσει εἰδικοῦ ἔκάστοτε νόμου.

5. Εἳναν δὲν καθίσταται δυνατὴ, λόγῳ λήξεως τῆς περιόδου τῆς Βουλῆς, η̄ ψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ η̄ τοῦ κατὰ τὴν προηγούμενην παράγραφον εἰδικοῦ νόμου, παρατείνεται ἐπὶ τέσσαρας μῆνας η̄ ίσχυς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ λήξαντος η̄ λήγοντος οἰκονομικοῦ ἔτους, διὰ διατάγματος ἐκδιδομένου προτάσει τοῦ 'Υπουργικοῦ Συμβουλίου.

6. Διὰ νόμου δύναται νὰ καθιερωθῇ η̄ σύνταξις προϋπολογισ-οῦ διετοῦς χρήσεως.

7. Ἐντὸς ἔτους τὸ βραδύτερον ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους κατατίθεται εἰς τὴν Βουλὴν ὁ ἀπολογισμὸς, ως καὶ ὁ γενικὸς ισολογισμὸς τοῦ Κράτους, οἱ ὅποιοι ἔξετάζονται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς βουλευτῶν καὶ κυροῦνται ὑπὸ τῆς Βουλῆς κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς ὅριζόμενα.

8. Τὰ προγράμματα οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως ἐγκρίνονται ὑπὸ τῆς 'Ολομελείας τῆς Βουλῆς, ως νόμος ὅρίζει.

"Αρθρον 80.

1. Μισθός, σύνταξις, χορηγία η̄ ἀμοιβὴ οὔτε ἐγγράφεται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, οὔτε παρέχεται ἀνευ ὅργανικοῦ η̄ ἄλλου εἰδικοῦ νόμου.

2. Νόμος ὅριζει τὰ τῆς κοπῆς η̄ ἐκδόσεως νομίσματος. —

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Συγκρότησις καὶ ἀποστολὴ τῆς Κυβερνήσεως

"Αρθρον 81.

1. Τὴν Κυβέρνησιν ἀποτελεῖ τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον, συγκείμενον ἐκ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τῶν ὑπουργῶν. Διὰ νόμου δρίζονται τὰ τῆς συνθέσεως καὶ λειτουργίας τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβούλιον. Διὰ διατάγματος, προκαλούμένου ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, δύνανται νὰ διορισθοῦν εἰς ἡ πλείονες ἐκ τῶν ὑπουργῶν Ἀντιπρόεδροι τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβούλιον.

Νόμος ρυθμίζει τὴν θέσιν τῶν ἀναπληρωτῶν καὶ ἄνευ χαρτοφυλακίου ὑπουργῶν, τῶν ὑφυπουργῶν, οἱ δόποιοι δύνανται νὰ ἀποτελοῦν μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ὡς καὶ τῶν μονίμων ὑπηρεσιακῶν ὑφυπουργῶν.

2. Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῇ μέλος τῆς Κυβερνήσεως, ἢ ὑφυπουργός, ἐὰν δὲν συγκεντρώνῃ τὰ κατὰ τὸ ἅρθρο 55 δριζόμενα διὰ τὸν βουλευτὴν προσόντα.

3. Οἰαδὴποτε ἐπαγγελματικὴ δραστηριότης τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, τῶν ὑφυπουργῶν καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἀναστέλλεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων τῶν.

4. Νόμος δύναται νὰ καυτερώνῃ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ ἀξιώματος τοῦ ὑπουργοῦ καὶ ὑφυπουργοῦ καὶ πρὸς ἔτερα ἔργα.

5. Ἐν ἔλλειψί^ε τοῦ Προέδρου διαδικασίας, διαδικασίας παρίσταται ἀνάγκη, δρίζει ἐκ τῶν ὑπουργῶν προσωρινὸν ἀναπληρωτὴν του.

"Αρθρον 82.

1. Ἡ Κυβέρνησις καθορίζει καὶ κατευθύνει τὴν γενικὴν πολιτικὴν τῆς Χώρας, συμφώνως πρὸς τοὺς δρίσμοὺς τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων.

2. Ο Πρωθυπουργὸς ἔξασφαλίζει τὴν ἐνότητα τῆς Κυβερνήσεως καὶ κατευθύνει τὰς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ τῶν δημοσίων ἐν γένει ὑπηρεσιῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς Κυβερνητικῆς πολιτικῆς, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν νόμων.

"Αρθρον 83.

1. Ἔκαστος τῶν ὑπουργῶν ἀσκεῖ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένας ἀρμοδιότητας. Οἱ ἄνευ χαρτοφυλακίου ὑπουργοὶ ἀσκοῦν δσας ἀρμοδιότητας ἀναθέτει εἰς αὐτοὺς διαδικασίας πρὸς τοῦ Προέδρου διαδικασίας.

2. Οἱ ὑφυπουργοὶ ἀσκοῦν τὰς διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ οἰκείου ὑπουργοῦ ἀνατιθέμενας εἰς αὐτοὺς ἀρμοδιότητας.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Σχέσεις Βουλῆς καὶ Κυβερνήσεως

"Αρθρον 84.

1. Ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἀπολαύῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

Έντος δεκαπενθημέρου άπό της δρκωμοσίας τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἡ Κυβέρνησις υπόχρεοῦται νὰ ζητήσῃ ψῆφον ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς καὶ δύναται νὰ πράτη τοῦτο διποτεδήποτε ἄλλοτε. Εἳναν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως ἔχουν διακοπῇ αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς, καλεῖται αὐτὴ ἐντὸς δέκα πέντε ημερῶν ὅπως ἀποφανθῇ ἐπὶ τῆς προτάσεως ἐμπιστοσύνης.

2. Ή Βουλὴ δύναται δι’ ἀποφάσεώς της νὰ ἀποσύρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἡ μέλος αὐτῆς. Πρότασις περὶ δυσπιστίας δὲν δύναται νὰ ὑποβληθῇ, εἰ μὴ μετὰ πάροδον ἔξαμηνου ἀπὸ τῆς παρά τῆς Βουλῆς ἀπορρίψεως προτάσεως δυσπιστίας.

Η πρότασις δυσπιστίας πρέπει νὰ είναι υπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἔκτου τούλλαχιστον τῶν βουλευτῶν καὶ νὰ περιλαμβάνῃ σαφῶς τὰ θέματα ἐπὶ τῶν ὅπιων θὰ διεξαχθῇ ἡ συζήτησις.

3. Κατ’ ἔξαίρεσιν δύναται νὰ ὑποβληθῇ πρότασις περὶ δυσπιστίας καὶ πρὸ τῆς παρόδου ἔξαμηνου, ἐὰν είναι υπογεγραμμένη ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τοῦ δλού ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

4. Ή οὐσιή της εἶπι προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἡ δυσπιστίας ἄρχεται μετὰ δύο ημέρας ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς σχετικῆς προτάσεως, πλὴν ἂν ἡ Κυβέρνησις, ἐπὶ προτάσεως δυσπιστίας, ζητήσῃ τὴν ἀμεσον ἔναρξιν, δὲν δύναται δὲ νὰ παρατάθῃ πέραν τῶν τριῶν ημερῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς.

5. Ή ἐπὶ προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἡ δυσπιστίας ψηφοφορίᾳ διεξάγεται εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τῆς συζήτησεως, δύναται ὅμως νὰ ἀναβληθῇ ἐπὶ τεσσαράκοντα δικτῶ ὥρας, ἐὰν ζητήσῃ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις.

6. Πρότασις περὶ ἐμπιστοσύνης δὲν δύναται νὰ γίνη δεκτῇ, ἂν δὲν ἐγκριθῇ παρὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων βουλευτῶν, ἡ δροία ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ είναι κατωτέρα τῶν δύο πέμπτων τοῦ δλού ἀριθμοῦ αὐτῶν. Πρότασις περὶ δυσπιστίας γίνεται δεκτῇ μόνον ἀν ἐγκριθῇ παρά τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ δλού ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

7. Κατὰ τὴν ψηφοφορίαν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω προτάσεων ψηφίζουν οἱ ‘Υπουργοί καὶ ‘Υφυπουργοί μέλη τῆς Βουλῆς.

”Αρθρον 85.

Τὰ μέλη τοῦ ‘Υπουργικοῦ Συμβουλίου, ὡς καὶ οἱ ‘Υφυπουργοί είναι συλλογικῶς ὑπεύθυνοι διὰ τὴν γενικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἔκαστος δὲ ἐξ αὐτῶν διὰ τὰς πράξεις ἡ παραλείψεις τῆς ἀρμοδιότητός του, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν περὶ εὐθύνης ‘Υπουργῶν νόμων. Οὐδέποτε ἔγγραφος ἢ προφορικὴ ἐντολὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀπαλλάσσει τοὺς ‘Υπουργοὺς καὶ ‘Υφυπουργούς τῆς εὐθύνης των.

”Αρθρον 86.

1. Ή Βουλὴ ἔχει τὸ δικαιώμα νὰ κατηγορῇ τοὺς διατελοῦντας ἡ διατελέσαντας μέλη τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοὺς ‘Υφυπουργούς, κατὰ τοὺς περὶ εὐθύνης ‘Υπουργῶν νόμους, ἐνώπιον τοῦ ἐπὶ τούτῳ Δικαστηρίου, τὸ δποτον, προεδρεύμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ ‘Αρείου Πάγου συγκροτεῖται ἐκ δώδεκα δικαστῶν, κληρουμένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει ἐξ ἀπάντων τῶν πρὸ τῆς κατηγορίας διωρισμένων ‘Αρεοπαγιτῶν καὶ Προέδρων ‘Εφετῶν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁρίζομενα.

2. Διώξις, ἀνάκρισις ἡ προανάκρισις κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ I προσώπων διὰ πράξεις ἡ παραλείψεις τελεσθείσας ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων των, δὲν ἐπιτρέπεται ἄνευ προηγουμένης περὶ τούτου ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς.

‘Εὰν κατὰ τὴν διεξαγωγὴν διοικητικῆς ἔξετάσεως προκύψουν στοιχεία

δυνάμενα νὰ θεμελιώσουν εὐθύνην μέλους Κυβερνήσεως ή 'Υφυπουργοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ εὐθύνης 'Υπουργῶν, οἱ ἐνεργήσαντες αὐτὴν διαβιβάζουν ταῦτα μετά τὸ πέρας τῆς διοικητικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἀρμοδίου εἰσαγγελέως εἰς τὴν Βουλὴν.

Μόνη ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναστέλλῃ τὴν ποινικὴν δίωξιν.

3. Μὴ περατωθείσης τῆς διαδικασίας ἐπὶ προτάσεως κατὰ 'Υπουργοῦ η 'Υφυπουργοῦ δι' οἰονδήποτε λόγον, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ τῆς παραγραφῆς, ἡ Βουλὴ δύναται, αἰτήσει τοῦ κατηγορηθέντος, δι' ἀποφάσεώς της νὰ συστήσῃ εἰδικὴν ἐπιτροπὴν ἐκ βουλευτῶν καὶ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν, πρὸς ἔλεγχον τῆς κατηγορίας, ὡς ὁ Κανονισμὸς δρίζει.

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Δικαστικοὶ λειτουργοὶ καὶ ὑπάλληλοι

"Αρθρον 87

1. Η δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστηρίων συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστικῶν ἀπολαύσοντων λειτουργικῆς καὶ προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας.

2. Οἱ δικασταὶ κατὰ τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων τῶν ὑπόκεινται μόνον εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφοῦνται πρὸς διατάξεις τιθεμένας κατὰ κατάλυσιν τοῦ Συντάγματος.

3. Η ἐπιθεώρησις τῶν τακτικῶν δικαστῶν ἐνεργεῖται ὑπὸ ἀνωτέρων κατὰ βαθμὸν δικαστῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ τῶν 'Αντεισαγγελέων τοῦ Αρείου Πάγου, τῶν δὲ εἰσαγγελέων ὑπὸ ἀρεοπαγιτῶν καὶ ἀνωτέρων κατὰ βαθμὸν εἰσαγγελέων, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὄριζόμενα.

"Αρθρον 88.

1. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ διορίζονται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐπὶ τῇ βάσει νόμου δρίζοντος τὰ προσόντα καὶ τὴν διαδικασίαν ἐπιλογῆς των, εἶναι δὲ ίσοβιοι.

2. Αἱ ἀποδοχαὶ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν εἰναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ λειτουργῆμα αὐτῶν. Τὰ τῆς βαθμολογικῆς καὶ μισθολογικῆς ἐξελίξεως, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, καθορίζονται δι' εἰδικῶν νόμων.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλεφθῇ ἐκπαιδευτικὴ καὶ δοκιμαστικὴ περίοδος τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν πρὸ τοῦ, ὡς τακτικῶν, διορισμοῦ των, διαρκείας μέχρι τριῶν ἑταῖρων. Κατὰ τὴν περιοδὸν ταύτην δύνανται οὕτοι νὰ ἀσκοῦν καὶ καθήκοντά τακτικοῦ δικαστοῦ, ὡς νόμος δρίζει.

4. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ δύνανται νὰ παυθοῦν μόνον κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἐνεκα ποινικῆς καταδίκης η ἐνεκα βαρέος

πειθαρχικοῦ παραπτώματος, η̄ νόσου η̄ ἀναπηρίας η̄ ὑπηρεσιακῆς ἀνεπαρκείας, βεβαιουμένων καθ̄ ὅν τρόπον δρίζει καὶ τηρουμένων τῶν διατάξεων τῶν παραγράφων 2 καὶ 3 τοῦ ἄρθρου 93.

5. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ μέχρι καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐφέτου ἡ ἀντεισαγγελέως ἐφετῶν καὶ τούτοις ἀντιστοίχων ἀποχωροῦν ὑποχρεωτικῶς τῆς ὑπηρεσίας ἄμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἔξηκοστοῦ ἐπέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν, πάντες δέ οἱ ἐπὶ ἀνωτέρῳ τῶν ὡς ἄνω βαθμῶν, ἡ τῶν τούτοις ἀντιστοίχων, ἀποχωροῦν ὑποχρεωτικῶς τῆς ὑπηρεσίας ἄμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἔξηκοστοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως ταύτης εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ὡς ἡμέρα συμπληρώσεως τοῦ ὡς ἄνω δρίου θεωρεῖται ἡ 30ή Ιουνίου τοῦ ἔτους τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ δικαστικοῦ λειτουργοῦ.

6. Μετάταξις δικαστικῶν λειτουργῶν ἀπαγορεύεται. Κατ̄ ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται μετάταξις τακτικῶν δικαστῶν πρὸς πλήρωσιν θέσεων ἀντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ μέχρι τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν, ὡς καὶ μεταξὺ παρέδρων παρὰ πρωδίκαις καὶ παρέδρων παρ̄ εἰσαγγελίαις, τῇ αἰτήσει τῶν μετατασσόμενων, ὡς νόμος δρίζει.

7. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος εἰδικῶς προβλεπόμενα δικαστήρια η̄ συμβούλια, εἰς ἄ μετέχουν μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, προεδρεύει ὁ ἐκ τῶν μελῶν τούτων ἀρχαιότερος εἰς τὸν βαθμόν.

Ἐρμηνευτικὴ δῆλωσις:

Κατὰ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 88 ἐπιτρέπεται ὁ διορισμὸς εἰς θέσεις παρέδρων καὶ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου κατὰ τὰ διὰ νόμου δρίζόμενα.

”Αρθρον 89.

1. Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργούς η̄ παροχὴ πάσης ἄλλης ἐμμίσθου ὑπηρεσίας, ὡς καὶ η̄ ἀσκησις οἰουδήποτε ἐπαγγέλματος.

2. Κατ̄ ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται η̄ ἐκλογὴ δικαστικῶν λειτουργῶν ὡς μελῶν τῆς Ἀκαδημίας η̄ ὡς καθηγητῶν ἡ̄ ὑφηγητῶν ἀνωτάτων σχολῶν, ὡς καὶ η̄ συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς εἰδικὰ διοικητικὰ δικαστήρια καὶ εἰς συμβούλια η̄ ἐπιτροπὰς, πλὴν τῶν διοικητικῶν συμβουλίων ἐπιχειρήσεων καὶ ἐμπορικῶν ἔταιριῶν.

3. Ἐπίσης ἐπιτρέπεται η̄ ἀνάθεσις εἰς δικαστικοὺς λειτουργούς διοικητικῶν καθηκόντων, εἴτε παραλλήλως πρὸς τὴν ἀσκησιν τῶν κυρίων αὐτῶν καθηκόντων εἴτε ἀποκλειστικῶς, ἐπὶ ωρισμένον χρονικὸν διάστημα, ὡς νόμος δρίζει.

4. Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργούς η̄ συμμετοχὴ εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

5. Ἐπιτρέπεται η̄ συγκρότησις ἐνώσεως δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος δρίζει.

”Αρθρον 90.

1. Αἱ προαγωγαὶ, τοποθετήσεις, μεταθέσεις ἀποσπάσεις καὶ μετατάξεις τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἐνεργοῦνται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδίδομένου μετὰ προηγουμένην ἀπόφασιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου. Τοῦτο συγκροτεῖται ἐκ τοῦ προεδροῦ τοῦ οἰκείου ἀνωτάτου δικαστηρίου καὶ τῶν μελῶν τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου δρίζομένων διὰ κληρώσεως μεταξὺ τῶν ἔχοντων διετὴ τούλαχιστον ὑπερεσίαν παρ̄ αὐτῷ, ὡς νόμος δρίζει. Τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικαιοσύνης μετέχει καὶ ὁ Ἐισαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου τοῦ δὲ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου παρ̄ αὐτῷ Γενικός Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας.

2. Διὰ τὰς κρίσεις πρὸς προαγωγὴν εἰς τὰς θέσεις τῶν συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, ἀρεοπαγίτῶν, ἀντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου, προέδρων ἐφετῶν, εἰσαγγελέων ἐφετῶν καὶ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τὸ κατὰ τὴν παράγραφον 1 συμβούλιον συγκροτεῖται ὑπὸ ηὗξημένην σύνθεσιν, ὡς νόμος ὅρίζει. Ἡ διάταξις τοῦ τελυταίου ἐδαφίου τῆς παραγράφου 1 ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ ἐν προκειμένῳ.

3. Ἀν δὲ ὁ Ὑπουργὸς διαφωνῇ πρὸς τὴν κρίσιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβούλιου, δύναται νὰ παραπέμψῃ τὸ κριθὲν ζῆτημα εἰς τὴν ὀλομέλειαν τοῦ οἰκείου ἀνωτάτου δικαστηρίου, ὡς νόμος ὅρίζει. Δικαίωμα προσφυγῆς εἰς τὴν ὀλομέλειαν ἔχει καὶ ὁ παραλειφθεὶς δικαστικός λειτουργός, ὑπὸ τὰς ἐν τῷ νόμῳ δριζομένας προϋποθέσεις.

4. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ὀλομελείας ἐπὶ τοῦ παραπεμφθέντος ἀυτῇ ζῆτημας, ὡς καὶ αἱ ἀποφάσεις ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβούλιου, πρὸς τὰς ὅποιας δὲν διεφώνησεν ὁ Ὑπουργός, εἶναι ὑποχρεωτικαὶ δι’ αὐτὸν.

5. Αἱ προαγωγαὶ εἰς τὰς θέσεις τοῦ Προέδρου καὶ τῶν ἀντιπροέδρων τοῦ Συμβούλιου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐνεργοῦνται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδιδομένου τῇ προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβούλιου, κατ’ ἐπιλογὴν μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ἀντιστοίχου ἀνωτάτου δικαστηρίου, ὡς νόμος ὅρίζει.

Ἡ προαγωγὴ εἰς τὴν θέσιν τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐνεργεῖται δι’ δομού διατάγματος, κατ’ ἐπιλογὴν μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ τῶν παρ’ αὐτῷ ἀντεισαγγελέων.

6. Αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀποφάσεις ἢ πράξεις δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβούλιου τῆς Ἐπικρατείας.

”Ἄρθρον 91.

1. Ἡ πειθαρχικὴ ἔξουσία ἐπὶ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρεοπαγίτου ἢ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἀνωτέρου, ἢ τῶν τούτοις ἀντιστοίχων ἀσκεῖται ὑπὸ ἀνωτάτου πειθαρχικοῦ συμβούλιου, ὡς νόμος ὅρίζει.

Τὴν πειθαρχικὴν ἀγωγὴν ἔγειρει ὁ Ὑπουργὸς Δικαιοσύνης.

2. Τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον συγκροτεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβούλιου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς Προέδρου αὐτοῦ, ἐκ δύο ἀντιπροέδρων ἢ συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, δύο ἀντιπροέδρων τοῦ Ἀρείου Πάγου ἢ ἀρεοπαγίτων, δύο ἐκ τῶν ἀντιπροέδρων ἢ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ δύο τακτικῶν καθηγητῶν νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας, ὡς μελῶν. Τὰ μέλη τοῦ Συμβούλιου ὅριζονται διὰ κληρώσεως μεταξὺ τῶν ἔχοντων τριετῆ τούλαχιστον ὑπηρεσίαν εἰς τὸ οἰκείον ἀνώτατον δικαστήριον ἢ εἰς νομικὴν σχολὴν, ἀποκλείονται δὲ ἐκάστοτε τῆς συνθέσεως αὐτοῦ τὰ μέλη τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ δικαστήριον, ἐπὶ ἐνεργείας μέλους, εἰσαγγελέως ἢ ἐπιτρόπου τοῦ ὅποιου καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ τὸ Συμβούλιον. Ἔφ’ ὅσον πρόκειται περὶ πειθαρχικῆς διώξεως κατὰ μελῶν τοῦ Συμβούλιου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβούλιου προεδρεύει ὁ Προέδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

3. Ἡ πειθαρχικὴ ἔξουσία ἐπὶ τῶν λοιπῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἀσκεῖται εἰς πρῶτον καὶ εἰς δεύτερον βαθμὸν ὑπὸ συμβούλιων συγκροτούμένων ἐκ τακτικῶν δικαστῶν διὰ κληρώσεως, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὅριζόμενα. Τὴν πειθαρχικὴν ἀγωγὴν ἔγειρει καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης.

4. Αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου πειθαρχικαὶ ἀποφάσεις δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβούλιου τῆς Ἐπικρατείας.

1. Οι ύπαλληλοι τῆς γραμματείας πάντων τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν εἰσαγγελιῶν εἶναι μόνιμοι. Ούτοι δύναται νά παυθοῦν μόνον δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως ἔνεκα ποινικῆς καταδίκης, η δι' ἀποφάσεως δικαστικοῦ συμβουλίου ἔνεκα βαρέος πειθαρχικοῦ παραπτώματος, νόσου, η ἀναπτηρίας η ὑπηρεσιακῆς ἀνεπαρκείας, βεβαιουμένων καθ' ὅν τρόπον νόμος δρίζει.

2. Τὰ προσόντα τῶν ύπαλληλῶν τῆς γραμματείας πάντων τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν εἰσαγγελιῶν, ώς καὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, δρίζονται διὰ νόμου.

3. Αἱ προαγωγαὶ, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, ἀποσπάσεις καὶ μετατάξεις τῶν δικαστικῶν ύπαλληλῶν ἐνεργοῦνται μετὰ σύμφωνον γνώμην δικαστικῶν συμβουλίων, η πειθαρχικὴ δὲ ἐπ' αὐτῶν ἔξουσίᾳ ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν ἱεραρχικῶν προϊσταμένων αὐτῶν δικαστῶν η εἰσαγγελέων η ἐπιτρόπων, ώς καὶ ὑπὸ δικαστικῶν συμβουλίων, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου δρίζομενα.

Κατὰ τῶν περὶ προαγωγῆς, ώς καὶ τῶν πειθαρχικῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστικῶν συμβουλίων, ἐπιτρέπεται προσφυγὴ, ώς νόμος δρίζει.

4. Οἱ συμβολαιογράφοι, οἱ φύλακες ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν καὶ οἱ διευθυνταὶ τῶν κτηματολογικῶν γραφείων εἶναι μόνιμοι, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ σχετικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ θέσεις. Αἱ διατάξεις τῶν προγονιμένων παραγράφων ἔχουν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν.

5. Οἱ συμβολαιογράφοι καὶ οἱ ἄμισθοι φύλακες ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν ἀποχωροῦν τῆς ὑπηρεσίας ὑποχρεωτικῶς ἀμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἐβδομηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, οἱ δὲ λοιποὶ ἄμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένου δρίου.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Οργάνωσις καὶ δικαιοδοσία τῶν δικαστηρίων

1. Τὰ δικαστήρια διακρίνονται εἰς διοικητικά, πολιτικά καὶ ποινικά, δργανοῦνται δὲ δι' εἰδικῶν νόμων.

2. Αἱ συνεδριάσεις παντὸς δικαστηρίου εἶναι δημόσιαι, ἐκτὸς ἐὰν δι' ἀποφάσεως τούτου κριθῇ διτὶ η δημοσιότης πρόκειται νά εἶναι ἐπιβλαβής εἰς τὰ χρηστὰ ηθη η διτὶ συντρέχουν εἰδικοὶ λόγοι πρὸς προστασίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ η οἰκογενειακοῦ βίου τῶν διαδίκων.

3. Πᾶσα δικαστικὴ ἀπόφασις πρέπει νά εἶναι εἰδικῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως ητιολογημένη, ἀπαγγέλλεται δὲ ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει. Ή γνώμη τῆς μειοψηφίας δημοσιεύεται ὑποχρεωτικῶς. Νόμος δρίζει τὰ τῆς εἰς τὰ πρακτικά καταχωρίσεως ἐνδεχομένης μειοψηφίας καὶ τοὺς ὅρους καὶ τὰς προϋποθέσεις δημοσιούτητος ταύτης.

4. Τὰ δικαστήρια ὑποχρεοῦνται ὅπως μὴ ἐφαρμόζουν νόμον, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου ἀντίκειται πρὸς τὸ Σύνταγμα.

1. Η ἐκδίκασις τῶν διοικητικῶν διαφορῶν οὐσίας ἀνήκει εἰς τά ὑφιστάμενα τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια. Έκ τῶν ώς ἄνω διαφορῶν τὰ μὴ ὑπαχθεῖ-

σαι είσετι εἰς τὰ δικαστήρια ταῦτα, δέον νὰ ὑπαχθοῦν ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν, ἐντὸς πέντε ἀπὸ τῆς ἴσχυός του παρόντος, τῆς προθεσμίας ταύτης δυναμένης νὰ παρατείνεται διὰ νόμου.

2. Μέχρι τῆς ὑπαγωγῆς εἰς τὰ τακτικά διοικητικά δικαστήρια καὶ τῶν λοιπῶν οὐσιαστικῶν διοικητικῶν διαιφορῶν, εἴτε ἐν τῷ συνόλῳ εἴτε κατὰ κατηγορίας, αὗται ἔξακολουθοῦν νὰ ὑπάγωνται εἰς τὰ πολιτικά δικαστήρια, πλὴν ἐκείνων διὰ τὰς ὅποιας εἰδικοὶ νόμοι συνέστησαν εἰδικά διοικητικά δικαστήρια, εἰς τὰ ὅποια τηροῦνται αἱ διατάξεις τῶν παραγράφων 2 ἔως 4 τοῦ ἄρθρου 93.

3. Εἰς τὰ πολιτικά δικαστήρια ὑπάγονται πᾶσαι αἱ ἰδιωτικαὶ διαιφοραὶ, ὡς καὶ αἱ διὰ νόμου ἀνατιθέμενοι εἰς ταῦτα ὑποθέσεις ἑκουσίας δικαιοδοσίας.

4. Εἰς τὰ πολιτικά διοικητικά δικαστήρια δύναται νὰ ἀγατεθῇ καὶ πᾶσα ἄλλη ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένη διοικητικῆς φύσεως ἀρμοδιότης.

Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις:

‘Ως τακτικά διοικητικά δικαστήρια νοοῦνται μόνον τὰ συσταθέντα διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 3845/1958 τακτικά φορολογικά δικαστήρια.

”Αρθρον 95.

1. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀνήκουν ίδιως:
α) ‘Ἡ κατ’ αἵτησιν ἀκύρωσις τῶν ἐκτελεστῶν πράξεων τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, δι’ ὑπέρβασιν ἔξουσίας ἢ παράβασιν νόμου.

β) ‘Ἡ κατ’ αἵτησιν ἀναίρεσις τῶν τελεσιδίκων ἀποφάσεων τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, δι’ ὑπέρβασιν ἔξουσίας, ἢ παράβασιν νόμου.

γ) ‘Ἡ ἐκδίκασις τῶν κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους ὑποβαλλομένων εἰς τὸ αὐτὸ διοικητικῶν διαιφορῶν οὐσίας.

δ) ‘Ἡ ἐπεξεργασία πάντων τῶν κανονιστικοῦ χαρακτῆρος διαταγμάτων.

2. Κατὰ τὴν ἀσκήσιν τῶν ὑπὸ στοιχ. δ’ τῆς προηγουμένης παραγράφου ἀρμοδιοτήτων δὲν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 93 παράγραφοι 2 καὶ 3.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ ὑπαχθῇ ἡ ἐκδίκασις κατηγοριῶν ὑπόθέσεων τῆς ἀκυρωτικῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας εἰς ἄλλου βαθμοῦ διοικητικά τακτικά δικαστήρια, ἐπιφυλασσομένης πάντως τῆς εἰς τελευταῖον βαθμὸν ἀρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

4. Αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ρυθμίζονται καὶ ἀσκοῦνται ὡς εἰδικώτερον νόμος δρίζει.

5. Η διοίκησις ἔχει ὑποχρέωσιν συμμορφώσεως πρὸς τὰς ἀκυρωτικὰς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Η παράβασις τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης δημιουργεῖ εὐθύνην διὰ πᾶν ὑπατίον ὅργανον, ὡς νόμος δρίζει.

”Αρθρον 96.

1. Εἰς τὰ τακτικά ποινικά δικαστήρια ἀνήκει ὁ κολασμὸς τῶν ἐγκλημάτων καὶ ἡ ληψὶς πάντων τῶν κατὰ τοὺς ποινικοὺς νόμους μέτρων.

2. Δύναται διὰ νόμου: α) νὰ ἀνατεθῇ καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἀσκούσας ἀστυνομικὰ καθήκοντα ἡ ἐκδίκασις ἀστυνομικῶν παραβάσεων τιμωρούμενων διὰ προστίμου, β) νὰ ἀνατεθῇ εἰς ἀρχὰς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας ἡ ἐκδίκασις τῶν περὶ τοὺς ἀγροὺς πταισμάτων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν απορρεουσῶν ιδιωτικῶν διαιφορῶν.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις αἱ ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις ὑπόκεινται

εις ἔφεσιν ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου τακτικοῦ δικαστηρίου, ἔχουσαν ἀναστατικήν δύναμιν.

3. Εἰδικοὶ νόμοι δρίζουν τὰ περὶ δικαστηρίων ἀνηλίκων, ἐφ' ὧν ἐπιτρέπεται νὰ μὴ ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 93 παράγραφος 2 καὶ 97. Αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων δύνανται νὰ ἀπαγγέλωνται κεκλεισμένων τῶν θυρῶν.

4. Εἰδικοὶ νόμοι δρίζουν:

α) Τὰ περὶ στρατοδικίων, ναυτοδικείων καὶ ἀεροδικείων εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν δόπιων δὲν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν ίδια.

β)

5. Τὰ ὑπὸ στοιχείον α' τῆς προηγουμένης παραγράφου δικαστήρια συγκροτοῦνται κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ μελῶν τοῦ δικαστικοῦ σώματος τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, περιβιθλλομένων ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 87 παρ. I τοῦ παρόντος ἐγγυήσεων λειτουργικῆς καὶ προσωπικῆς ἀνέξαρτησίας. Διὰ τὰς συνεδριάσεις καὶ ἀπόφασεις τῶν δικαστηρίων τούτων ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τῶν παραγράφων 2 ἔως 4 τοῦ ἄρθρου 93. Τὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τῆς παρούσης παραγράφου, ως καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος αὐτῶν, δρίζονται διὰ νόμου.

"Ἄρθρον 97.

1. Τὰ κακουργήματα καὶ τὰ πολιτικά ἐγκλήματα δικάζονται ὑπὸ μικτῶν δρκοτῶν δικαστηρίων, συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστῶν καὶ ἐνόρκων, ως νόμος δρίζει. Αἱ ἀπόφασεις τῶν δικαστηρίων τούτων ὑπόκεινται εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου δρίζομενα ἐνδίκα μέσα.

2. Κακουργήματα καὶ πολιτικά ἐγκλήματα, ὑπαχθέντα μέχρι τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος διὰ συντακτικῶν πράξεων, ψηφισμάτων καὶ εἰδικῶν νόμων, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐφετείων, ἔξακολουθῶν νὰ δικάζονται ὑπὸ αὐτῶν, ἐφ' ὅσον νόμος δὲν ὑπαγάγῃ ταῦτα εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν μικτῶν δρκωτῶν δικαστηρίων.

Διὰ νόμου δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν αὐτῶν ἐφετείων καὶ ἔτερα κακουργήματα.

3. Τὰ διὰ τοῦ τύπου διαπραττόμενα ἐγκλήματα παντὸς βαθμοῦ ὑπάγονται εἰς τὰ τακτικά παινικά δικαστήρια, ως νόμος δρίζει.

"Ἄρθρον 98.

1. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἀνήκουν ίδιας:

α) Ὁ ἐλεγχος τῶν δαπανῶν τοῦ κράτους ως καὶ τῶν δι' εἰδικῶν νόμων εἰς τὸν ἐλεγχον αὐτοῦ ὑπαγομένων ἐκάστοτε ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδοιοκήσεως ἡ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

β) Ὁ ἐκθεσις πρὸς τὴν Βουλὴν ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ ίσολογισμοῦ τοῦ Κράτους.

γ) Ὁ γνωμοδότησις ἐπὶ τῶν νόμων περὶ συντάξεων ἡ ἀναγνωρίσεως ὑπηρεσίας διὰ τὴν παροχὴν δικαιώματος συντάξεως κατὰ τὸ ἄρθρον 73 παράγραφος 2, ως καὶ ἐπὶ παντὸς ἐτέρου θέματος δρίζομένου ὑπὸ τοῦ νόμου.

δ) Ὁ ἐλεγχος τῶν λογαριασμῶν τῶν δημοσίων ὑπολόγων καὶ τῶν ἐν ἀδαφίᾳ α' ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδοιοκήσεως καὶ νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

ε) Ὁ ἐκδίκασις ἐνδίκων μέσων ἐπὶ διαφορῶν ἐξ ἀπονομῆς συντάξεων, ως καὶ ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῶν λογαριασμῶν ἐν γένει.

στ) Ὁ ἐκδίκασις ὑποθέσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν εὐθύνην τῶν δημοσίων

πολιτικῶν ἡ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν ὁργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, διὰ πᾶσαν ἐκ δόλου ἡ ἀμελείας ἐπέλθοῦσαν εἰς τὸ Κράτος ἡ εἰς τοὺς ἀνωτέρω ὁργανισμοὺς καὶ νομικὰ πρόσωπα ζημιάν.

2. Αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ρυθμίζονται καὶ ἀσκούνται, ὡς νόμος ὅριζει.

Κατὰ τὰς ὑπὸ στοιχεῖα α' ἔως δ' περιπτώσεις τῆς προηγουμένης παραγράφου δὲν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 93 παράγραφοι 2 καὶ 3.

3. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐπὶ τῶν ἐν τῇ παραγράφῳ 1 ὑποθέσεων, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

”Αρθρον 99.

1. Ἀγωγαὶ κακοδικίας κατὰ δικαστικῶν λειτουργῶν δικάζονται, ὡς νόμος ὅριζει, ὑπὸ εἰδικοῦ δικαστηρίου, συγκροτουμένου ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς Πρόεδρον αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἐνὸς συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας, ἐνὸς ἀρεοπαγίτου, ἐνὸς συμβούλου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, δύο τακτικῶν καθηγητῶν νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας καὶ δύο δικηγόρων ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου τῶν δικηγόρων, ὡς μελῶν, δριζομένων διὰ κληρωσῶνται.

2. Ἐκ τῶν μελῶν τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου ἔξαιρεται ἑκάστοτε τὸ ἀνήκον εἰς τὸ σῶμα ἢ τὸν κλάδον τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ ἐνεργείας ἢ παραλείψεως λειτουργῶν τοῦ δικαστηρίου καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ τὸ δικαστήριον. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀγωγῆς κατοικίας καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἢ λειτουργῶν τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, τοῦ ὡς ἄνω εἰδικοῦ δικαστηρίου προεδρεύει διὰ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου.

3. Πρὸς ἔγερσιν ἀγωγῆς κακοδικίας οὐδεμίᾳ ἀπαιτεῖται ἄδεια.

”Αρθρον 100.

1. Συνιστᾶται Ἀνώτατον Εἰδικὸν Δικαστήριον εἰς τὸ δικαστήριον ὑπάγονται:

α) Ἡ ἐκδίκασις ἐνστάσεων κατὰ τὸ ἄρθρον 58.

β) Ὁ ἔλεγχος τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων δημοψηφίσματος, ἐνεργουμένου κατὰ τὸ ἄρθρον 44 παράγραφος 2.

γ) Ἡ κρίσις περὶ τῶν ἀσυμβιβάστων ἡ τῆς ἐκπτώσεως βουλευτοῦ κατὰ τὰ ἄρθρα 55 παράγραφος 2 καὶ 57.

δ) Ἡ ἄρσις τῶν συγκρούσεων μεταξὺ τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ἡ μεταξὺ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ἀφ' ἐνὸς καὶ τῶν ἀστικῶν καὶ ποινικῶν δικαστηρίων ἀφ' ἑτέρου ἡ τέλος μεταξὺ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ τῶν λοιπῶν δικαστηρίων.

ε) Ἡ ἄρσις τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ οὐσιαστικῆς ἀντισυνταγματικότητος ἡ τῆς ἐνονίας διατάξεων τυπικοῦ νόμου, ἐὰν ἔξεδόθησαν περὶ αὐτῶν ἀντίθετοι ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου ἡ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

στ') Ἡ ἄρσις τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὡς γενικῶς παραδεδεγμένων, κατὰ τὴν παράγραφον 1 τοῦ ἄρθρου 28.

2. Τὸ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον δικαστήριον συγκροτεῖται ἐκ τῶν Προέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ἐκ τεσσάρων συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας

καὶ ἐκ τεσσάρων ἀρεοπαγιτῶν, ὁριζομένων ἀνὰ διετίαν διὰ κληρώσεως, ώς μελῶν. Τοῦ δικαστηρίου τούτου προεδρεύει ὁ ἀρχαιότερος τῶν Προεδρῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἢ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Εἰς τὰς περιπτώσεις δ' καὶ ε' τῆς προηγουμένης παραγράφου μετέχουν τῆς συνθέσεως τοῦ δικαστηρίου καὶ δύο τακτικοὶ καθηγηταὶ νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημάτων τῆς Χώρας, ὁριζόμενοι διὰ κληρώσεως.

3. Ἡ ὄργανωσις καὶ λειτουργία τοῦ δικαστηρίου, τὰ τοῦ ὀρισμοῦ, ἀναπληρώσεως καὶ ἐπικουρίας τῶν μελῶν αὐτοῦ, ώς καὶ τὰ τῆς ἐνώπιον αὐτοῦ διαδικασίας ὁρίζονται δι' εἰδικοῦ νόμου.

4. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου εἶναι ἀμετάκλητοι.

Διάταξις νόμου κηρυσσομένη ώς ἀντισυνταγματική εἶναι ἀνίσχυρος ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ τούτου ἀποφάσεως ἢ ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως ὁριζομένου χρόνου.

ΤΜΗΜΑ ΣΤ'

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Ὀργάνωσις τῆς διοικήσεως

Ἄρθρον 101.

1. Ἡ διοίκησις τοῦ Κράτους ὁργανοῦται κατὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα.

2. Ἡ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Χώρας διαμορφοῦται βάσει τῶν γεωοικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ συγκοινωνιακῶν συνθηκῶν.

3. Τὰ περιφερειακά κρατικὰ ὅργανα ἔχουν γενικὴν ἀποφασιστικὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς περιφερείας των, αἱ δὲ κεντρικαὶ ὑπηρεσίαι, πλὴν εἰδικῶν ἀρμοδιοτήτων, τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν, τὸν συντονισμὸν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν περιφερειακῶν ὄργανων, ώς νόμος ὁρίζει.

Ἄρθρον 102.

1. Ἡ διοίκησις τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων ἀνήκει εἰς τοὺς ὁργανισμοὺς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, τῶν ὁποίων τὴν πρώτην βαθμίδα ἀποτελοῦν οἱ δῆμοι καὶ αἱ κοινότητες. Αἱ λοιπαὶ βαθμίδες ὁρίζονται διὰ νόμου.

2. Οἱ ὁργανισμοὶ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἀπολαύουν διοικητικῆς αὐτοτελείας. Αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν ἐκλέγονται διὰ καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλέπωνται ἀναγκαστικοὶ ἢ ἐκούσιοι σύνδεσμοι ὁργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων ἢ παροχὴν ὑπηρεσιῶν, διοικούμενοι ὑπὸ συμβουλίου ἔξι αἱρετῶν ἀντίπροσώπων ἐκάστου δήμου ἢ κοινότητος, λαμβανομένων κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ τούτων.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλεφθῇ ἢ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ὁργανισμῶν

τοπικής αύτοδιοικήσεως δευτέρας βαθμίδος συμμετοχὴ αἱρετῶν ἀντιπροσώπων τοπικῶν ἐπαγγελματικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ πνευματικῶν ὄργανώσεων καὶ τῆς κρατικῆς διοικήσεως μέχρι τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν.

5. Τὸ Κράτος ἀσκεῖ ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν ὄργανισμῶν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, μὴ ἐμποδίζουσαν τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἐλευθέραν δρᾶσιν αὐτῶν. Αἱ πειθαρχικαὶ ποιναὶ ἀργίας καὶ ἀπολύσεως ἐκ τοῦ ἀξιώματος τῶν αἱρετῶν ὄργανων τῆς τοπικῆς αύτοδιοικήσεως, ἔξαιρέσει τῶν περιπτώσεων τῶν συνεπαγόμενων αὐτοδικαίων ἔκπτωσιν, ἀπαγγέλονται μόνον μετὰ σύμφωνον γνώμην συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ τακτικῶν δικαστῶν.

6. Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ἔξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων πόρων, πρὸς ἐκπλήρωσιν, τῆς ἀποστολῆς τῶν ὄργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Νόμος ὁρίζει τὰ τῆς ἀποδόσεως καὶ κατανομῆς μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ὄργανισμῶν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν καθοριζόμενων καὶ ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰσπραττομένων φόρων ἥ τελῶν.

Κεφάλαιον Δεύτερον

‘Υπηρεσιακὴ κατάστασις τῶν ὄργανων τῆς διοικήσεως

”Αρθρον 103

1. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἰναι ἐκτελεσταὶ τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους καὶ ὑπηρετοῦν τὸν λαὸν, ὀφείλοντες πίστιν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Πατρίδα. Τὰ προσόντα καὶ ὁ τρόπος τοῦ διορισμοῦ τούτων καθορίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου.

2. Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῇ ὑπάλληλος εἰς μὴ νενομοθετημένην ὄργανικήν θέσιν. Ἐξαιρέσεις δύναται νὰ προβλέπωνται ὑπὸ εἰδικοῦ νόμου πρὸς κάλυψιν ἀπροβλέπτων καὶ ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν διὰ προσωπικοῦ προσλαμβανομένου δι’ ὧρισμένην χρονικὴν περίοδον, ἐπὶ σχέσει ἰδιωτικοῦ δικαίου.

3. Ὁργανικαὶ θέσεις εἰδικοῦ ἐπιστημονικοῦ, ὡς καὶ τεχνικοῦ ἥ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, δύναται νὰ πληροῦνται διὰ προσωπικοῦ προσλαμβανομένου ἐπὶ σχέσει ἰδιωτικοῦ δικαίου. Νόμος ὁρίζει τὸν ὄρους τῆς προσλήψεως, ὡς καὶ τὰς εἰδικωτέρας ἐγγυήσεις, ὑφ' ἃς τελεῖ τὸ προσλαμβανόμενον προσωπικόν.

4. Οἱ κατέχοντες ὄργανικὰς θέσεις δημόσιοι εἰναι μόνιμοι, ἐφ’ ὃσον ὑφίστανται αἱ θέσεις αὐται. Οὗτοι ἔξελίσσονται μισθολογικῶς κατὰ τοὺς ὄρους τοῦ νόμου, πλὴν δὲ τῶν περιπτώσεων τῆς ἀποχωρήσεως λόγῳ δρίου ἡλικίας καὶ τῆς παύσεως συνεπείᾳ δικαστικῆς ἀποφάσεως, δὲν δύνανται νὰ μετατεθοῦν ἀνευ γνωμοδοτήσεως, οὐφγ̄ ὑποβιβασθοῦν ἥ δύνανται νὰ μετατεθοῦν ἀνευ γνωμοδοτήσεως, οὐδὲ νὰ ὑποβιβασθοῦν ἥ παυθοῦν ἀνευ ἀποφάσεως ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα αὐτοῦ τούλαχιστον ἐκ μονίμων δημοσίων ὑπαλλήλων.

Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν συμβουλίων τούτων χωρεῖ προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὡς νόμος ὁρίζει.

5. Τῆς μονιμότητος δύναται νὰ ἔξαιρονται, διὰ νόμου, ἀνώτατοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι τῶν ἐκτός τῆς ὑπάλληλικῆς ἱεραρχίας θέσεων, οἱ ἀπ’ εὐθείας διοριζόμενοι ἐπὶ πρεσβευτικῷ βαθμῷ, οἱ ὑπάλληλοι τῆς Προεδρίας τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν γραφείων τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τῶν ‘Υπουργῶν καὶ ‘Υφυπουργῶν.

6. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Βουλῆς, διεπομένων εἰς ὀλοκλήρου κατὰ τὰ λοιπὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς, ως καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ λοιπῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

"Αρθρον 104.

1. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ὑπαλλήλων δύναται νὰ διορισθῇ εἰς ἑτέραν θέσιν δημοσίας ὑπηρεσίας ἢ ὀργανισμοῦ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἑτέρου νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἢ ὀργανισμοῦ κοινῆς ωφελείας. Κατ' ἔξαίρεσιν δύναται νὰ ἐπιτραπῇ ὁ διορισμὸς καὶ εἰς δευτέραν θέσιν ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικοῦ νόμου, τηρουμένων τῶν διατάξεων τῆς ἐπομένης παραγράφου.

2. Αἱ πάσης φύσεων πρόσθετοι ἀπόδοχαι ἡ ἀπολαναὶ τῶν κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον ὑπαλλήλων δὲν δύναται νὰ είναι κατὰ μῆνα ἀνότεραι τοῦ συνόλου τῶν ἀπόδοχῶν τῆς ὀργανικῆς αὐτῶν θέσεως.

3. Οὐδεμίᾳ προηγουμένῃ ἀδεια ἀπαιτεῖται πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς δίκην δημοσίων ὑπαλλήλων, ως καὶ ὑπαλλήλων ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

Κεφάλαιον Τρίτον

Καθεστώς τοῦ Ἀγίου Ὄρους

"Αρθρον 105.

1. Ἡ χερσόνησος τοῦ "Αθω ἀπὸ τῆς Μεγάλης Βίγλας καὶ ἐξῆς, ἀποτελούσα τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀγίου Ὄρους, είναι κατὰ τὸ ἀρχαῖον τούτου προνομιακὸν καθεστώς αὐτοδιοίκητον τμῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, σὺν δοποίου ἡ κυριαρχία παραμένει ἀθικός ἐπ' αὐτοῦ. Ἐξ ἀπόψεως πνευματικῆς τὸ "Αγιον Ὄρος διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἀμεσὸν δικαιοδόσιαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. "Ολοὶ οἱ μονάζοντες εἰς αὐτὸν ἀποκτοῦν, ἄνευ ἄλλης διατυπώσεως, τὴν Ἑλληνικὴν θιαγένεια. ἅμα τῇ προσλήψει αὐτῶν ως δοκίμων ἡ μοναχῶν.

2. Τὸ "Αγιον Ὄρος διοικεῖται, κατὰ τὸ καθεστώς αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν εἴκοσιν Ἱερῶν Μονῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων είναι κατανεμημένη ὀλόκληρος ἡ χερσόνησος τοῦ "Αθω, τὸ ἔδαφος τῆς ὁποίας είναι ἀναπαλλοτρίωτον.

Ἡ διοίκησις αὐτοῦ ἀσκεῖται δι' ἀντιπροσώπων τῶν Ἱερῶν Μονῶν, ἀποτελούντων τὴν Ἱερῶν Κοινότητα. Οὐδεμίᾳ ἀπολύτως ἐπιτρέπεται μεταβολὴ τοῦ διοικητικοῦ συστήματος ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὄρους, συնδε τῆς ἱεραρχικῆς τάξεως καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν πρὸς τὰ ὑποτελῆ των ἐξαρτήματα. "Απαγορεύεται ἡ ἐν αὐτῷ ἐγκαταβίσις ἐτεροδόξων ἢ σχισματικῶν.

3. Ὁ λεπτομερῆς καθορισμὸς τῶν ἀγιορειτικῶν καθεστώτων καὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας αὐτῶν γίνεται διὰ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ Ἀγίου Ὄρους, τὸ ὁποίον, συμπράττοντος τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Κράτους, συντάσσουν μὲν καὶ ψηφίζουν αἱ εἰκοσιν Ἱεραὶ Μοναὶ, ἐπικυρώνουν δὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων.

4. Ἡ ἀκριβῆς τήρησις τῶν ἀγιορειτικῶν καθεστώτων τελεῖ, ως πρὸς μὲν τὸ

πνευματικὸν μέρος, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς πρὸς δὲ τὸ διοικητικὸν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Κράτους, εἰς τὸ δόποιον ἄνηκε ἀποκλειστικῶς καὶ διαιρέλαχις τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας.

5. Αἱ ἀνωτέρῳ ἔξουσίαι τοῦ Κράτους ἀσκοῦνται διὰ διοικητοῦ, τοῦ δόποιον τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα καθορίζονται διὰ νόμου.

Διὰ νόμου ἐπίσης καθορίζονται ἡ ὑπὸ τῶν μοναστηριακῶν ἀρχῶν καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἀσκούμενη δικαστικὴ ἔξουσία, ὡς καὶ τὰ τελωνειακὰ καὶ φορολογικὰ πλεονεκτήματα τοῦ Ἀγίου Θρούς.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΕΙΔΙΚΑΙ ΤΕΛΙΚΑΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α'

ΕΙΔΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

"Αρθρον 106.

1. Πρὸς ἐδραίωσιν τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης καὶ προστασίαν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, τὸ Κράτος προγραμματίζει καὶ συντονίζει τὴν οἰκονομικὴν ὀρατοτύχεως ὅλων τῶν τομέων τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας. Λαμβάνει τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα πρὸς ἀξιοποίησιν τῶν πηγῶν τοῦ ἔθνικοῦ πλούτου ἐκ τῆς ἀμισφαίρας καὶ τῶν ὑπογείων ἢ ὑποθαλασσιῶν κοιτασμάτων καὶ πρὸς προώθησιν τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ προαγωγὴν ίδιᾳ τῆς οἰκονομίας τῶν δρεινῶν, νησιωτικῶν καὶ παραμεθορίων περιοχῶν.

2. Ἡ ίδιωτη οἰκονομικὴ πρωτοβουλία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναπτύσσεται εἰς βάρος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, ἢ ἐπὶ βλάβη τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας.

3. Ἐπιφυλασσομένης τῆς ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 107 παρεχομένης προστασίας, ὡς πρὸς τὴν ἐπανεξαγωγὴν κεφαλαίων ἐξωτερικοῦ, δύναται διὰ νόμου νὰ ρυθμίζονται τὰ τῆς ἐξαγορᾶς ἐπιχειρήσεων ἢ ἀναγκαστικῆς εἰς τὰύτας συμμετοχῆς τοῦ Κράτους ἢ ἀλλων δημοσίων φορέων, ἐφ' ὅσον αὐταὶ κέκτηνται χαρακτήρα μονοπωλίου ἢ ἔχουν ζωτικήν σημασίαν διὰ τὴν διοποίησιν τῶν πηγῶν τοῦ ἔθνικοῦ πλούτου ἢ ἔχουν ὡς κύριον σκοπὸν τὴν παροχὴν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον.

4. Τὸ τίμημα τῆς ἐξαγορᾶς ἢ τὸ ἀντάλλαγμα τῆς ἀναγκαστικῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους ἢ ἀλλων δημοσίων φορέων, καθορίζεται ἀπαραιτήτως δικαστικῶς, πρέπει δὲ νὰ είναι πλήρες, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ἐξαγοραζομένης ἐπιχειρήσεως, ἢ τῆς εἰς ταύτην συμμετοχῆς.

5. Μέτοχος, ἐταῖρος ἢ κύριος τῆς ἐπιχειρήσεως, τῆς ὥποιας ὁ ἔλεγχος περιέρχεται εἰς τὸ Κράτος ἢ εἰς ὅπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενον φορέα συνεπείᾳ

άναγκαστικής συμμετοχής κατά την παράγραφον 3, δικαιούται νὰ ζητήσῃ τὴν ἔξαγορὰν τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ώς νόμος δρίζει.

6. Νόμος δύναται νὰ δρίσῃ τὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν δαπάνην τοῦ Δημοσίου τῶν ὀφελουμένων ἐκ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὀφελείας η̄ γενικώτερας σημασίας διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας.

Εἰς τὴν κατὰ τὴν παράγραφον 4 ἀξίαν δὲν περιλαμβάνεται η̄ διφειλομένη εἰς τὸν μονοπώλιακὸν, τυχὸν, χαρακτῆρα τῆς ἐπιχειρήσεως.

"Αρθρον 107.

1. Ή πρὸ τῆς 21 Ἀπριλίου 1967 η̄ νῦνημένης τυπικῆς ἰσχύος νομοθεσία προστασίας κεφαλαίων ἔξωτερικοῦ, διατηρεῖ τὴν ἡν̄ ἐκέκτητο η̄ νῦνημένην τυπικὴν ἰσχὺν, ἐφαρμοζούμενην καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς εἰσαγόμενων κεφαλαίων.

Τὴν αὐτὴν ἰσχὺν κέκτηνται καὶ αἱ διατάξεις τῶν κεφαλαίων Α' ἔως καὶ Δ' τοῦ τμήματος Α' τοῦ ὑπὸ ἀριθμὸν 27/75 νόμου «περὶ φορολογίας πλοίων, ἐπιβολῆς εἰσφορᾶς πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ἐγκαταστάσεως ἀλλοδαπῶν ναυτιλιακῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ρυθμίσεως συναφῶν θεμάτων».

2. Νόμος, ἐφ' ἄπαξ ἐκδιδόμενος, ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, δρίζει τοὺς ὅρους καὶ τὴν διαδικασίαν ἀναθεωρήσεως η̄ λύσεως τοῦ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 2687/1953, ἀπὸ 21 Ἀπριλίου 1967 μέχρις 23 Ιουλίου 1974 ἐκδοθεισῶν ὑφ' οἰονδήποτε τύπου ἐγκριτικῶν διοικητικῶν πράξεων η̄ συναφθεισῶν συμβάσεων περὶ ἐπενδύσεων κεφαλαίων ἔξωτερικοῦ, ἔξαιρέσει τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν νηολόγησιν πλοίων ὑπὸ Ἑλληνικὴν σημαίαν.

"Αρθρον 108.

Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν διατήρησιν τῶν δεσμῶν του μὲ τὴν μητέρα Πατρίδα. Ἐπίσης μεριμνᾷ διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν κοινωνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν προαγωγὴν τῶν ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας ἐργαζομένων Ἑλλήνων.

"Αρθρον 109.

1. Δὲν ἐπιτρέπεται η̄ μεταβολὴ τοῦ περιεχομένου η̄ τῶν ὅρων διαθήκης, κωδικέλλου η̄ δωρεᾶς κατὰ τὰς διατάξεις αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου η̄ ὑπέρ κοινωφελοῦντος σκοποῦ.

2. Ἐξαιρετικῶς ἐπιτρέπεται η̄ ἐπωφελεστέρα ἀξιοποίησις η̄ διάθεσις τοῦ καταλειφθέντος η̄ δωρηθέντος ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ η̄ ἀλλού κοινωφελοῦντος σκοποῦ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ η̄ τοῦ διαθέτοντος καθοριζούμενην περιοχὴν η̄ εἰς τὴν εὑρυτέραν ταύτης περιφέρειαν δταν διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως, βεβαιοῦται δτι η̄ θέλησις τοῦ διαθέτοντος η̄ τοῦ δωρητοῦ δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἐξ οἰουδήποτε λόγου, καθ' ὀλοκληρίαν η̄ κατὰ τὸ μεῖζον τοῦ περιεχομένου ταύτης, ώς καὶ ἀν δύναται νὰ ίκανοποιηθῇ πληρέστερον διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ώς νόμος δρίζει.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

"Αρθρον 110.

1. Αἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος ὑπόκεινται εἰς ἀναθεώρησιν, ἔξαιρέ-
σει τῶν καθοριζουσῶν τὴν βάσιν καὶ τὴν μορφὴν τοῦ πολιτεύματος ὡς Προε-
δρευομένης Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, ὡς καὶ τῶν τοιούτων τῶν ἄρ-
θρων 2 παράγραφος 1, 4 παράγραφοι 1, 4 καὶ 7, 5 παράγραφοι 1 καὶ 3, 13 παρά-
γραφος 1 καὶ 26.

2. Η ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος διαπιστοῦται δι' ἀπο-
φάσεως τῆς Βουλῆς, λαμβανομένης κατόπιν προτάσεως πεντήκοντα τούλά-
χιστον τουρκού, διὰ πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ δόλου ἀριθμοῦ
τῶν μελῶν αὐτῆς, εἰς δύο ψηφοφορίας ἀφισταμένας ἀλλήλων κατά ἔνα τούλά-
χιστον μῆνα. Διὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης καθορίζονται εἰδικῶς αἱ ἀναθεω-
ρητέαι διατάξεις.

3. Ἀποφασισθείσης τῆς ἀναθεωρήσεως ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἡ ἐπομένη Βου-
λὴ κατὰ τὴν πρώτην σύνοδον αὐτῆς ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων δια-
τάξεων, δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ δόλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

4. Ἐὰν πρότασις περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἔτυχε τῆς πλειο-
ψηφίας τοῦ δόλου ἀριθμοῦ τῶν τουρκού, οὐχὶ δύως καὶ κατὰ τὴν παράγρα-
φον 2 πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τούτων, ἡ ἐπομένη Βουλὴ κατὰ τὴν
πρώτην σύνοδον αὐτῆς δύναται νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατά-
ξεων διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ δόλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν
αὐτῆς.

5. Πᾶσα ψηφιζομένη ἀναθεώρησις τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος δη-
μοσιεύεται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐντὸς δέκα ημερῶν ἀπὸ
τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς, τιθεται δὲ ἐν ίσχυΐ δι' εἰδικοῦ ταύ-
της ψηφίσματος.

6. Δὲν ἐπιτρέπεται ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος πρὸ τῆς παρόδου
πενταετίας ἀπὸ τῆς περατώσεως τῆς προηγουμένης.

ΤΜΗΜΑ Γ'

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

"Αρθρον 111.

1. Πᾶσα διάταξις νόμου ἡ διοικητικῆς πράξεως κανονιστικοῦ χαρακτῆ-
ρος, ἀντικειμένη εἰς τὸ Σύνταγμα, καταργεῖται ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ίσχύος
αὐτοῦ.

2. Συντακτικαὶ πράξεις, ἐκδοθεῖσαι ἀπὸ τῆς 24ης Ιουλίου 1974 μέχρι
τῆς συγκλήσεως τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ὡς καὶ ψηφίσματα ταύτης,
ἔξακολουθοῦν νὰ ισχύουν καὶ κατὰ τὰς ἀνατιθεμένας πρὸς τὸ Σύνταγμα δια-

τάξεις αυτῶν, ἐπιτρεπομένης τῆς διὰ νόμου τροποποιήσεως ή καταργήσεως αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως Ἰσχύος τοῦ Συντάγματος καταργεῖται ή διάταξις τοῦ ἄρθρου 8 τῆς 3ης συντακτικῆς πράξεως ἀπὸ 3-9-1974, ως πρὸς τὸ δριον ἡλικίας ἀποχωρήσεως τῶν καθηγητῶν ὅντατά των ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων.

3. Διατηροῦνται ἐν Ἰσχύ: α) τὸ ἄρθρον 2 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 700 τῆς 9/9 'Οκτωβρίου 1974 προεδρικοῦ διατάγματος «περὶ μερικῆς ἐπαναφορᾶς τῶν Ἰσχύτων ἄρθρων 5, 6, 10, 12, 14, 95 καὶ 97 τοῦ Συντάγματος καὶ ἀρσεως τοῦ νόμου περὶ καταστάσεως πολιορκίας» καὶ β) τὸ ν.δ. ὑπ' ἀριθ. 167 τῆς 16/16 Νοεμβρίου 1974 «περὶ χορηγήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἐφέσεως κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ στρατιωτικοῦ δικαστηρίου», ἐπιτρεπομένης τῆς διὰ νόμου τροποποιήσεως η καταργήσεως αὐτῶν.

4. Τὸ φήμισμα τῆς 16/29 'Απριλίου 1952 διατηρεῖται ἐν Ἰσχύ ἐπὶ ἔξ μηνας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ παρόντος. Ἐντὸς τῆς προθεμίας ταύτης ἐπιτρέπεται ή διὰ νόμου τροποποίησις, συμπλήρωσις η κατάργησις τῶν ἐν παραγράφῳ 1 τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ἀνωτέρω ψηφίσματος ἀναφερομένων συντακτικῶν πράξεων καὶ ψηφισμάτων η διατήρησις τινῶν ἐκ τούτων, ἐν ὅλῳ η ἐν μέρει καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας ταύτης, ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅτι αἱ τροποποιούμεναι συμπληρούμεναι η διατηρούμεναι ἐν Ἰσχύ διατάξεις δὲν δύναται νὰ είναι ἀντίθετοι πρὸς τὸ παρὸν Σύνταγμα.

5. "Ἐλληνες στερηθέντες, μέχρι τῆς ἐνάρξεως Ἰσχύος τοῦ παρόντος, καθ' οίονδηποτε τρόπον τῆς ιθαγενείας τους, ἀνακτοῦν ταύτην κατόπιν κρίσεως ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιτροπῶν ἐκ δικαστικῶν λειτουργῶν, ως νόμος δρίζει.

6. Διατηρεῖται ἐν Ἰσχύ η διάταξις τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ ν.δ. 3370/1955 «περὶ κυρώσεως τοῦ Κώδικος 'Ελληνικῆς 'Ιθαγενείας» μέχρι τῆς διὰ νόμου καταργήσεως τῆς.

"Αρθρον 112.

1. Ἐπὶ θεμάτων, πρὸς ρύθμισιν τῶν ὁποίων προβλέπεται ρητῶς ὑπὸ διατάξεων τοῦ παρόντος Συντάγματος η ἔκδοσις νόμου, οἱ κατὰ τὴν ἐναρξίν τῆς Ἰσχύος αὐτοῦ ὑφιστάμενοι κατὰ περίπτωσιν νόμοι η διοικητικά πράξεις κανονιστικοῦ χαρακτῆρος, ἔξαιρέσει τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἔξακολουθοῦν νὰ ἴσχύουν μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ κατὰ περιπτωσιν νόμου.

2. Αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 109 παράγραφος 2 καὶ 79 παράγραφος 8 τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ ὑπὸ ἐκάστης τούτων εἰδικῶν προβλεπομένου νόμου, ἐκδιδομένου τὸ βραδύτερον μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1976. Μέχρις ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ ὑπὸ τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 109 προβλεπομένου νόμου ἔξακολουθεῖ ἐφαρμοζόμενη η κατὰ τὴν ἐναρξίν ἴσχύος τοῦ Συντάγματος ὑφισταμένη συνταγματικὴ καὶ νομοθετικὴ ρύθμισις.

3. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀπὸ 5 'Οκτωβρίου 1974 συντακτικῆς πράξεως, διατηρούμενης ἐν Ἰσχύ, η ἀναστολὴ ἐκτελέσεως τῶν καθηγητῶν ἀπό τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν ως βουλευτῶν, καθ' ὅλην τὴν παρούσαν βουλευτικὴν περίοδον δὲν ἐκτείνεται εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἔρευναν, συγγραφικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀπασχόλησιν εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ σπουδαστήρια τῶν οἰκείων σχολῶν, ἀποκλειομένης τῆς συμμετοχῆς τούτων εἰς τὴν διοίκησιν τῶν σχολῶν καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ διδακτικοῦ ἐν γένει πρωτικοῦ η τὴν ἔξέτασιν τῶν σπουδαστῶν.

4. Η ἐφαρμογὴ τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 16 περὶ τῶν ψυχρεωτικῆς φοιτήσεως θά δλοκληρωθῇ ἐπὶ τῇ βάσει νόμου ἐντὸς πενταετίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ παρόντος.

"Αρθρον 113.

'Ο Κανονισμός της Βουλής, ώς και τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα ψηφίσματα καὶ οἱ νόμοι περὶ τῆς λειτουργίας τῆς Βουλῆς, ἔξακολουθοῦν ἰσχύοντες μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ νέου Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ἔξαιρεσι τῶν ἀντικειμένων εἰς δρισμοὺς τοῦ Συντάγματος.

Προκειμένου περὶ τῆς λειτουργίας τῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 70 καὶ 71 τοῦ Συντάγματος Τμημάτων τῆς Βουλῆς ἔχουν συμπληρωματικὴν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις τοῦ τελευταίου Κανονισμοῦ τῶν ἐργασιῶν τῆς Εἰδικῆς Νομοθετικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος τῆς Ιης Ιανουαρίου 1952, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 3 τοῦ ὑπὸ στοιχ. Α' ψηφίσματος τῆς 24-12-1974 εἰδικώτερον δριζόμενα. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ νέου Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ἄρθρου 71 τοῦ Συντάγματος συγκροτεῖται ἐξ ἔξηκοντα τακτικῶν μελῶν καὶ τριάκοντα ἀναπληρωματικῶν, ἐπιλεγομένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἔξ δὲ τῶν κομμάτων καὶ ὄμάδων καὶ κατ' ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ἐγειρομένης ἀμφισβητήσεως μέχρι τῆς δημοσιεύσεως νέου Κανονισμοῦ περὶ τῶν ἐφαρμοστέων ἐκάστοτε διατάξεων ἀποφανεται ἡ Ὀλομέλεια ἡ τὸ Τμῆμα τῆς Βουλῆς, εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ὁποίου προεκλήθη τὸ ζήτημα.

"Αρθρον 114.

1. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρώτου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας δέον νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ βραδύτερον ἐντὸς διμήνου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Συντάγματος εἰς εἰδικὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς, προσκαλουμένης πρὸ πέντε τούλαχιστον ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, τηρουμένων ἀναλόγως τῶν δρισμῶν τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς περὶ ἐκλογῆς τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

Ο ἐκλεγόμενος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὀναλαμβάνει τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὅδοσεως τοῦ ὄρκου του, ἐντὸς πέντε τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

Ο κατὰ τὸ ἄρθρον 49 παράγραφος 5 νόμος περὶ ρυθμίσεως τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν εὐθύνην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας θεμάτων ἐκδίδεται ὑποχρεωτικῶς μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1975.

Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 33 νόμου τοῦ ἐν αὐτῇ θέματα διέπονται ὑπὸ τῶν διατάξεων τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὸν προσωρινὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας.

2. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος καὶ μέχρι τῆς ὑπὸ δριστικοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀναλήψεως τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων του, δ προσωρινὸς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀσκεῖ τὰς διὰ τοῦ Συντάγματος ἀναγνωριζόμενας εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἀρμοδιότητας, ὑπὸ τούς ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ ὑπὸ στοιχ. Β' ἀπὸ 24-12-1974 ψηφίσματος τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς περιορισμούς.

"Αρθρον 115.

1. Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν ἄρθρῳ 86 παράγραφος 1 προβλεπομένου νόμου, ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ κείμεναι διατάξεις περὶ διώξεως ἀνακρίσεως καὶ ἐκδίκασεως τῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 49 παράγραφος 1 καὶ 85 πράξεων καὶ παραλείψεων.

2. Ο ἐν ἄρθρῳ 100 προβλεπόμενος νόμος δέον νὰ ἐκδοθῇ τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος. Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τούτου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ συνιστωμένου Ἀνωτάτου Εἰδικοῦ Δικαστηρίου:

α) Αἱ ἀμφισβητήσεις, περὶ ὧν ἡ παράγραφος 2 τοῦ ἄρθρου 55 καὶ τὸ ἄρθρον 57 ἐπιλύονται δι’ ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς κατὰ τὰς ἐπὶ προσωπικῶν θεμάτων διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς.

β) Ὁ ἔλεγχος τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων δημοψηφίσματος ἐνεργουμένου τοῦ κατ’ ἄρθρον 44 παράγραφος 2 ὡς καὶ ἡ ἐκδίκασις ἐνστάσεων κατὰ τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 58 ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ κατ’ ἄρθρον 73 τοῦ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1952 Συντάγματος Εἰδικοῦ Δικαστηρίου, ἐφαρμοζομένης τῆς διαδικασίας τῶν ἄρθρων 116 ἑπομ. τοῦ Π.Δ. 650/1974.

γ) Ἡ ἄρσις τῶν ἐν ἄρθρῳ 100 παράγραφος 1 ἐδάφ. δ’ συγκρούσεων ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδόσιαν τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 65 τοῦ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1952 Συντάγματος, Δικαστηρίου Συγκρούσεως Καθηκόντων, διατηρουμένων προσωρινῶς ἐν ίσχυΐ καὶ τῶν νόμων περίτης δργανώσεως, λιτουργίας καὶ διαδικασίας ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τούτου.

3. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 99 προβλεπομένου νόμου, αἱ ἀγωγαὶ κακοδικίας ἐκδικάζονται κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 110 τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1952 δριζόμενα ὑπὸ τοῦ προβλεπομένου δι’ αὐτοῦ δικαστηρίου καὶ κατὰ τὴν ἐν ίσχυΐ διαδικασίαν κατὰ τὸν χρόνο. δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος Συντάγματος.

4. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ νόμου τοῦ προβλεπομένου ὑπὸ τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 87 ὡς καὶ μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῶν ὑπὸ τῶν ἄρθρων 90 παράγραφοι 1 καὶ 2 καὶ 91 προβλεπομένων δικαστικῶν καὶ πειθαρχικῶν συμβουλίων, ἔξακολουθοῦν ἰσχύουσαι αἱ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος ὑφιστάμεναι σχετικαὶ διατάξεις. Οἱ περὶ τῶν ὡς ἄνω θεμάτων νόμοι δέον διπλανοῦν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

5. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τῶν ἐν ἄρθρῳ 92 ἀναφερομένων νόμων, ἔξακολουθοῦν ἰσχύουσαι αἱ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος Συντάγματος ὑφιστάμεναι διατάξεις. Οἱ νόμοι οὓτοι δέον διπλανοῦν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

6. Ὁ ἐν ἄρθρῳ 57 παράγραφος 5 εἰδικὸς νόμος δέον νὰ ἐκδοθῇ ἐντὸς ἔξαμπλου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ Συντάγματος.

”Αρθρον 116

1. Υφιστάμεναι διατάξεις ἀντιβαίνουσαι εἰς τὸ ἄρθρον 4 παράγραφος 2 παραμένουν ἐν ίσχυΐ μέχρι τῆς διὰ νόμου καταργήσεως των, τὸ βραδύτερον δὲ μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1982.

2. Ἀποκλίσεις ἐκ τῶν ὁρισμῶν τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 4 ἐπιτρέπονται μόνον δι’ ἀποχρῶντας λόγους εἰς τὰς εἰδικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου δριζόμενας περιπτώσεις.

3. Κανονιστικαὶ ὑπουργικαὶ ἀποφάσεις, ὡς καὶ διατάξεις συλλογικῶν συμβάσεων ἡ διαιτητικῶν ἀποφάσεων περὶ ρυθμίσεως ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας, ἀντιβαίνουσαι εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 22 παράγραφος 1 ἔξακολουθοῦν. ἰσχύουσαι μέχρι τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῶν, συντελουμένης τὸ βραδύτερον ἐντὸς τριετίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

1. Οι κατ' έφαρμογήν του άρθρου 104 του Συντάγματος της Ιτς Ιανουαρίου 1952 έκδοθέντες μέχρι της 21.4.67 νόμοι θεωρούνται ώς μη άντικείμενοι εις τὸ παρὸν Σύνταγμα καὶ διατηροῦνται ἐν ἴσχυi.

2. Ἐπιτρέπεται κατὰ παρέκκλισιν του άρθρου 17 νομοθετικὴ ρύθμισις καὶ διάλυσις ὑφισταμένων εἰσέτι ἀγροληψιῶν καὶ ἔτερων ἐδαφικῶν βαρῶν, ἢ ἔξαγορᾶ τῆς ψιλῆς κυριότητος ὑπὸ ἐμφυτευτικῶν ἐμφυτευτικῶν κτημάτων, ώς καὶ ἡ κατάργησις καὶ ρύθμισις ιδιορύθμων ἐμπραγμάτων σχέσεων.

3. Δημόσια ἡ ιδιωτικὰ δάση ἡ δασικαὶ ἐκτάσεις καταστραφεῖσαι ἡ καταστρεφόμεναι ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ ἄλλως ἡ πασ ἀποψιλωθεῖσαι ἡ ἀποψιλούμεναι, δὲν ἀποβάλλουν ἐκ τοῦ λόγου τούτου τὸν ὅν ἐκέκτηντο πρὸ τῆς καταστροφῆς των χρακτῆρα καὶ κηρύσσονται ὑποχρεωτικῶς ἀναδασθέαι, ἀποκλειομένης τῆς διαθέσεως τούτων δι' ἔτερον προορισμὸν.

4. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις δασῶν ἡ δασικῶν ἐκτάσεων ἀνηκουσῶν εἰς φυσικὰ ἡ νομικὰ πρόσωπα ιδιωτικῶν ἡ δημοσίου δικαίου, ἐπιτρέπεται μόνον ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 17 ὀριζόμενα, διὰ λόγους δημοσίας ὥφελείας, διατηρουμένης πάντως ἀμεταβλήτου τῆς μορφῆς αὐτῶν ώς δασικῆς.

5. Αἱ μέχρι τῆς προσαρμογῆς τῶν κειμένων περὶ ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτρίσεων νόμων πρὸς τὰς διατάξεις του παρόντος κηρυχθεῖσαι ἡ κηρυχθησόμεναι ἀναγκαστικαὶ ἀπαλλοτρίσεις διέπονται ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς κηρύξεώς των ίσχυουσῶν διατάξεων.

6. Αἱ παράγραφοι 3 καὶ 5 τοῦ άρθρου 24 ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἀπὸ τῆς ισχύος τῶν ἐν αὐταῖς προβλεπομένων νόμων ἀναγνωριζομένων ἡ ἀναμορφουμένων οἰκιστικῶν περιοχῶν.

1. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ίσχύος τοῦ Συντάγματος οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ προέδρου ἡ εἰσαγγελέως ἐφετῶν καὶ ἀνωτέρων, ἡ τούτοις ἀντιστοίχου, ἀποχωροῦν τῆς ὑπερεσίας, ώς μέχρι τοῦδε, ἀμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἐβδομηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, τοῦ ὀρίου τούτου μειουμένου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1977 κατὰ ἐν ἔτος ἐτησίως μέχρι τοῦ ἔξηκοστοῦ ἔβδομου ἔτους.

2. Ἀνώτατοι δικαστικοὶ λειτουργοὶ, μὴ τελοῦντες ἐν ὑπηρεσίᾳ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ίσχύος τῆς ἀπὸ 4/5 Σεπτεμβρίου 1974 συντακτικῆς πράξεως «περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως καὶ εὑρυθμίας ἐν τῇ Δικαιοσύνῃ» ὑποβιβασθέντες δὲ βάσει ταύτης, λόγῳ τοῦ χρόνου πραγματοποιήσεως τῆς πραγματικῆς αὐτῶν, καθ' ὃν δὲ ἡ σκῆνὴ ἡ κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τῆς αὐτῆς συντακτικῆς πράξεως πειθαρχικὴ δίωξις, παραπέμπονται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τοῦ ἀρμοκήσιου ‘Υπουργοῦ ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ίσχύος τοῦ Συντάγματος εἰς τὸ ἔτος τοῦ Πειθαρχικὸν Συμβούλιον.

Τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον ἀποφαίνεται ἀν αἱ συνθῆκαι τῆς προσαρμογῆς ἐμείωσαν τὸ κύρος καὶ τὴν ιδιάζουσαν ὑπηρεσιακὴν θέσιν τοῦ προαρχθέντος, ἀποφαίνεται δὲ ὀριστικῶς περὶ τῆς ἀνακτήσεως ἡ μὴ τοῦ αὐτομάτως ἀπολεσθέντος βαθμοῦ καὶ τῶν πρὸς τὸν βαθμὸν συναπομένων δικαιωμάτων, ἀποκλειομένης τῆς ἀπολήψεως ἀναδρομικῆς διαφορᾶς ἀποδοχῶν ἡ συντάξεως.

‘Η ἀπόφασις ἐκδίδεται ὑποχρεωτικῶς ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς παραπομπῆς.

Οί έν ζωῇ κατὰ βαθμὸν στενώτεροι συγγενεῖς τοῦ ὑποβιβασθέντος καὶ ἀποβιώσαντος δικαστικοῦ δύνανται νὰ ἀσκήσουν ὅλα τὰ εἰς τοὺς δικαζομένους ἀναγνωριζόμενα δικαιώματα ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου.

3. Μέχρις ἐκδόσεως τοῦ καθ' ἄρθρον 101 παρ. 3 νόμου, ἔξακολουθοῦν ἐφαρμοζόμεναι αἱ περὶ κατανομῆς ἀρμοδιοτήτων μεταξύ κεντρικῶν καὶ περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν ἰσχύουσαι διατάξεις. Αἱ διατάξεις αὐταὶ δύνανται νὰ τροποποιοῦνται διὰ μεταφορᾶς εἰδικῶν ἀρμοδιοτήτων ἐκ τῶν κεντρικῶν εἰς τὰς περιφερειακὰς ὑπηρεσίας.

"Αρθρον 119.

1. Διὰ νόμου δύνανται νὰ ἀρθῇ τὸ καθ' οίονδήποτε τρόπον ἰσχῦσαν ἀπαράδεκτον τῆς ἀσκήσεως αἴτησεως ἀκυρώσεως κατὰ πράξεων ἐκδοθεισῶν ἀπὸ 21ης Ἀπριλίου 1967 μέχρι τῆς 23ης Ιουλίου 1974 εἴτε είλην ἀσκηθῆ τοιαύτῃ αἴτησις εἴτε μὴ, ἀποκλειομένης πάντως τῆς ἀναδρομικῆς χορηγήσεως ἀποδοχῶν εἰς τυχόν δικαιωθησομένους ἐκ τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου.

2. Οἱ δυνάμει νόμου αὐτοδικαίως ἀποκαθιστάμενοι εἰς ἃς δημοσίας θέσεις ἐκέκτηντο στρατιωτικοὶ ἡ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἐφ' ὅσον ἥδη ἀπέκτησαν τὴν ιδιότητα τοῦ βουλευτοῦ, δύνανται ἐντὸς δικταημέρου προθεσμίας νὰ δηλώσουν ἐπιλογὴν μεταξύ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς δημοσίας αὐτῶν θέσεως.

ΤΜΗΜΑ Δ'

ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΟΣ ΔΙΑΤΑΞΙΣ

"Αρθρον 120.

1. Τὸ παρὸν Σύνταγμα, ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἐλλήνων, ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς καὶ δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ προσωρινοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως διὰ διατάγματος προσπογραφούμενου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τίθεται δὲ εἰς ἴσχυν ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης Ιουνίου 1975.

2. Ο σεβασμὸς πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς συνάδοντας πρὸς αὐτὸν νόμους καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Δημοκρατίαν συνιστοῦν θεμελιώδη ὑποχρέωσιν πάντων τῶν Ἐλλήνων.

3. Ο καθ' οίονδήποτε τρόπον σφετερισμὸς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀπορρεουσῶν ἔξουσιῶν διώκεται ἀμα τῇ ἀποκαταστάσει τῆς νομίμου ἔξουσίας, ἀφ' ἣς ἄρχεται καὶ ἡ παραγραφὴ τοῦ ἐγκλήματος.

4. Η τήρησις τοῦ Συντάγματος ἐπαφίεται εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἐλλήνων, δικαιουμένων καὶ ὑποχρεουμένων εἰς τὴν διὰ παντὸς μέσου ἀντίστασιν κατὰ οίονδήποτε ἐπιχειροῦντος τὴν βιαίαν κατάλυσιν αὐτοῦ.

Ο ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΕΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Μετάφραση ἀπό τό 'Αγγλικό κείμενο.

'Εμεῖς οἱ λαοί τοῦ 'Οργανισμοῦ τῶν 'Ενωμένων 'Εθνῶν
εἴμαστε ἀποφασισμένοι:

— Νά σώσουμε τίς γενιές πού ἔρχονται ἀπό τή μάστιγα τοῦ πολέμου, πού στό διάστημα τῆς σημερινῆς γενιᾶς, προκάλεσε δύο φορές συμφορές καὶ θλίψη στήν ἀνθρωπότητα,

— νά διασφαλίσουμε ξανά τήν πίστη στά θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, στήν ἀξιοπρέπεια καὶ τήν ἀξία του, στήν ισότητα τῶν δικαιωμάτων γιά τούς ἄνδρες καὶ τίς γυναίκες καὶ στήν ἐνότητα ὅλων τῶν ἐθνῶν, μεγάλων καὶ μικρῶν.

— νά θεμελιώσουμε τίς προϋποθέσεις γιά νά τηροῦνται ή δικαιοσύνη καὶ οἱ ὑποχρεώσεις πού προκύπτουν ἀπό τίς Συνθῆκες καὶ τούς ἄλλους κανόνες τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

— νά ἔξυψώσουμε τήν κοινωνική πρόοδο καὶ νά καλυτερεύσουμε τό ἐπίπεδο τῆς ζωῆς μέσα σέ μεγαλύτερη ἐλευθερία.

Γι' αὐτό συμφωνοῦμε:

— νά δείχνουμε ἀνεκτικότητα καὶ νά ζοῦμε ὅλοι οἱ λαοί εἰρηνικά ὥπως οἱ καλοί γείτονες,

— νά ἔνωσουμε τίς δυνάμεις μας γιά τή διατήρηση τῆς παγκόσμιας ἀσφάλειας καὶ τῆς εἰρήνης,

— νά δημιουργήσουμε καὶ νά ἔξασφαλίσουμε συστήματα, ὡστε ἡ ἔνοπλη βία νά μή χρησιμοποιεῖται πιά παρά μόνο γιά τό κοινό συμφέρον καὶ

— νά χρησιμοποιήσουμε ἔνα διεθνή μηχανισμό γιά τή βελτίωση τῆς οἰκονομίας καὶ γιά τήν κοινωνική πρόοδο ὅλων τῶν λαῶν.

Καὶ ἀποφασίζουμε νά ἔνωσουμε τίς προσπάθειές μας γιά τήν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν αὐτῶν.

Οἱ νόμιμοι ἀντιπρόσωποι τῶν κυβερνήσεων συγκεντρώθηκαν στήν πόλη τοῦ 'Αγίου Φραγκίσκου καὶ συμφώνησαν πάνω στίς ἀρχές καὶ στό κείμενο τοῦ Χάρτη αὐτοῦ τῶν 'Ενωμένων 'Εθνῶν καὶ μέ τή συμφωνία αὐτή ίδρυουν ἔνα Διεθνή 'Οργανισμό, πού θά είναι γνωστός μέ τό ὄνομα «'Ενωμένα 'Εθνη».

Σκοπός καὶ ἀρχές
"Ἄρθρο 1o

Σκοπός τῶν 'Ενωμένων 'Εθνῶν είναι:

I) Νά διατηρηθοῦν ἡ διεθνής εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια. Γιά τό σκοπό αὐτό, θά

έφαρμόζονται άποτελεσματικά συλλογικά μέτρα, που νά προλαβαίνουν καί νά άποτρέπουν έπιθετικές καί άπειλητικές ένέργειες **εναντίον** τῆς εἰρήνης. Τά μέτρα αυτά θά είναι σύμφωνα μέ τίς **άρχες** τῆς δικαιοσύνης καί τοῦ διεθνοῦς δικαίου, γιά νά προλαβαίνεται καί νά ρυθμίζεται κάθε ένέργεια που στρέφεται εναντίον τῆς εἰρήνης.

2) Νά άναπτυχθοῦν φιλικές σχέσεις **άνάμεσα σ' ολους** τούς λαούς που θά βασίζονται στόν **άμοιβαιο** σεβασμό καί στήν **άρχη** τῆς **ισότητας** τῶν δικαιωμάτων καί τῆς αὐτοδιάθεσης τῶν λαῶν.

3) Νά πραγματοποιηθεῖ μιά διεθνής συνεργασία, γιά νά μπορέσουν νά λυθοῦν τά διεθνή οίκονομικά, κοινωνικά, έκπολιτιστικά καί **άνθρωπιστικά** προβλήματα, καθώς καί νά προαχθεῖ ο σεβασμός γιά τά δικαιώματα τοῦ **άνθρωπου** καί τίς βασικές έλευθερίες, χωρίς διάκριση φυλῆς, φύλου, θρησκείας καί γλώσσας.

4) Νά συντονιστοῦν ολες οι ένέργειες τῶν **'Εθνῶν**, **ώστε** νά **ἐπιτευχθοῦν** οι κοινοί αυτοί σκοποί.

Άρθρο 2ο

Στήν **έπιδιώξη** τῶν σκοπῶν αὐτῶν θά **ένεργοι** οι **'Οργανισμός** καί τά μέλη του πάντοτε σύμφωνα μέ τίς παρακάτω **άρχες**:

1) **'Ο Όργανισμός** στηρίζεται στήν **άρχη** **ὅτι** **ολα** τά **μέλη** του είναι κυρίαρχα καί **ίσα** μεταξύ τους.

2) Γιά νά **έξασφαλιστοῦν** σέ **ολα** τά **μέλη** τά **δικαιώματα** καί τά **πλεονεκτήματα**, που τούς δίνει ή **ιδιότητά** τους αὐτή, θά **πρέπει** **ολα** νά **τηροῦν** μέ **καλή** **πίστη** τίς **ύποχρεώσεις** που **άναλαμβάνουν** μέ τοῦτο τό **Χάρτη**.

3) **"Όλα** τά **μέλη** **πρέπει** νά **ρυθμίζουν** τίς **διαφορές** **μεταξύ** τους **μέ εἰρηνικά μέσα**, γιά νά **μήν** **άναστατώνεται** ή **διεθνής εἰρήνη**, **άσφαλεια** καί **δικαιοσύνη**.

4) **"Όλα** τά **μέλη** **πρέπει** νά **άποκλείουν** τήν **άπειλή** ή **τή χρήση** **βίας** **σέ βάρος** τῆς **έδαφικής** **άκεραιότητας** καί τής **πολιτικής** **άνεξαρτησίας** **όποιουδήποτε** **κράτους**.

5) **"Όλα** τά **μέλη** **πρέπει** νά **προσφέρουν** πρός τά **'Ενωμένα** **"Εθνη** κάθε **συνδρομή** σέ **όποιαδήποτε** **ένέργεια** που **άναλαμβάνουν** **έφόσον** **βασίζεται** στίς **άρχες** τοῦ **Χάρτη** αὐτοῦ. Ταυτόχρονα δέν **πρέπει** νά **δώσουν** τήν **παραμικρή** **βοήθεια** σέ **όποιοδήποτε** **κράτος**, **έναντιον** τοῦ **όποίου** τά **'Ενωμένα** **"Εθνη** **παίρνουν** **προληπτικά** ή **κατασταλτικά** **μέτρα**.

6) **'Ο Όργανισμός** **άναλαμβάνει** νά **έξασφαλίζει** τή **συμμόρφωση** πρός τίς **άρχες** τῶν **'Εθνῶν** καί τῶν **κρατῶν** **έκείνων** που δέν είναι **μέλη** του, **αὐτό** **κριθεῖ** **ὅτι** είναι **άναγκαιο** γιά τή **διατήρηση** τῆς εἰρήνης καί τῆς **άσφαλειας**.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

A' ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

§	1.	5
	'Η γέννηση καί ή μορφή τοῦ Κράτους
	'Η πατριαρχική οἰκογένεια — 'Η φυλή — Τό κράτος
§	2. Κράτος καί ἔθνος	6
§	3. Στοιχεῖα τοῦ κράτους: λαός, χώρα, ἐξουσία	8
§	4. 'Από πού ἀπορρέει ή ἔξουσία τοῦ κράτους	9
§	5. Περιορισμοί τῆς παντοδύναμίας τοῦ κράτους	10
§	6. Προορισμός τοῦ κράτους	10
		11

B' ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ

§	7.	12
	Εἰδη πολιτευμάτων
	Μοναρχία — 'Ολιγαρχία — Δημοκρατία
		12

Γ' ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

1.	Μοναρχία — ἀπόλυτη καί συνταγματική μοναρχία	13
2.	Δημοκρατία, βασιλευομένη — προεδρική	13
3.	'Ολοκληρωτικά Καθεστώτα	15
α)	Δικτατορία	15
β)	Τό φασιστικό πολίτευμα	15
γ)	Τό σοβιετικό πολίτευμα	17
δ)	Τό πολίτευμα τῆς Κίνας	19
ε)	Οἱ λαϊκὲς δημοκρατίες	19
§ 8.	Πλεονεκτήματα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος	20
§ 9.	Τό Σύνταγμα	21
§ 10.	Κράτος καί 'Εκκλησία	23

Δ' ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

1.	Δημοκρατία (1821 — 1832)	26
2.	'Απόλυτη μοναρχία (1833 — 1844)	27
3.	Συνταγματική βασιλεία (1844 — 1862)	27
4.	Βασιλευόμενη δημοκρατία (1864 — 1924)	27
5.	Προεδρική δημοκρατία (1924 — 1935)	28
6.	'Η παλινόρθωση (1935)	29

Δικτατορία — πόλεμος (1936 — 1945). Σύνταγμα 1952	29
Δικτατορία 1967. 'Αποκατάσταση 1974	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

Η ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

§ 11. Λαϊκή κυριαρχία	32
§ 12. Καθολική ψηφοφορία	33
§ 13. 'Η ψῆφος τῶν γυναικῶν	34
α) 'Η ιστορία τοῦ γυναικείου κινήματος	34
β) 'Η γυναικεία ψῆφος στήν 'Ελλάδα	34
γ) Καταργούνται καὶ ἄλλες ἀνισότητες	35

ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

§ 14. 'Αντιπροσωπευτικό σύστημα	36
§ 15. Τά πολιτικά κόμματα	36
1. Ειδή κομμάτων	37
2. Σημασία τῶν κομμάτων	37
3. Καταγωγὴ τῶν κομμάτων	37
4. Διεθνή κόμματα	38
§ 16. Τά κόμματα στήν 'Ελλάδα	38
§ 17. Κοινοβουλευτική κυβέρνηση	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

A' ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	43
--	----

B' ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

1. Τί είναι οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες	45
2. 'Ιστορία καὶ σημερινὴ ἔξέλιξη τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν	47
3. Οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες στήν 'Ελλάδα	49
§ 18. Σωματική ἐλευθερία	50
1. 'Η προσωπική ἀσφάλεια	50
2. 'Η ἀσφάλεια τοῦ ἀτόμου ἀπό αὐθαίρετη καταδίωξη	52
3. Τό ἄσυλο τῆς κατοικίας	52

§ 19.	Έλευθερία της σκέψης	53
1.	Τό απόρρητο τῶν ἐπιστολῶν	53
§ 20.	Έλευθερία τῆς θρησκείας	53
2.	Η ἐλευθερία τῆς παιδείας	54
3.	Έλευθερία τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης	56
4.	Δικαίωμα τοῦ πολίτη νά ἀναφέρεται στὶς κρατικές ἀρχές	56
§ 21.	Έλευθερία τοῦ τύπου	57
§ 22.	Πότε ἀναστέλλονται οἱ συνταγματικές ἐλευθερίες	60
§ 23.	Προστασία τῆς ιδιοκτησίας	63

ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ — ΣΩΜΑΤΕΙΑ — ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ — ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

§ 24.	Οἱ συναθροίσεις	65
§ 25.	Τό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι	67
Tí είναι σωματεῖο		68
§ 26.	Ἐπαγγελματικά σωματεῖα	70
1.	Ἐργατικές δργανώσεις — Συνδικάτα	71
2.	Ἐργοδοτικές δργανώσεις	73
3.	Ἐνώσεις δημοσίων ὑπαλλήλων	73
§ 27.	Συνεταιρισμοί	74
1.	Γενικά	74
2.	Εἶδη συνεταιρισμῶν στὴν Ἑλλάδα	75
3.	Οἱ συνεταιρισμοὶ στὴν Ἑλλάδα	76
4.	Αὐτόνομοι δργανισμοί	76
5.	Ἀστικοί συνεταιρισμοί	77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΑΤΟΜΑ — ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ — ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

§ 28.	Ὑποχρέωσεις τῆς πολιτείας	
1.	Σεβασμός τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου	78
2.	Τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου	78

Β' ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 29.	Προστασία τῆς οἰκογένειας	79
1.	Γενικά	79
2.	Πολύτεκνοι	81
3.	Μητρότητα — Παιδική ἡλικία	81

§ 30.	Προστασία άναπήρων	82
1.	Ανάπηροι καί θύματα πολέμων	82
2.	Προστασία ύγειας	83
3.	Περιθαλψη ήλικιωμένων	84

Γ' ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

§ 31.	Τί είναι τά κοινωνικά δικαιώματα	85
1.	Τό δικαίωμα της έργασίας	86
2.	Η πλήρης απασχόληση	87
3.	Τό δικαίωμα τῶν μισθωτῶν νά έχουν γνώμη γιά τούς δρους έργασίας	87
4.	Η ίσστητη άνδρων καί γυναικῶν στήν άμοιβή έργασίας	88
5.	Τό δικαίωμα γιά κοινωνική ασφάλιση	89
6.	Τό δικαίωμα γιά έβδομαδιαία άνάπαυση καί έτήσια ἀδεια	90

Δ' ΚΟΙΝΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

§ 32.	Προστασία περιβάλλοντος
-------	-------------------------------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 33.	Οί τρεῖς έξουσίες καί τά ὄργανά τους	94
§ 34.	Η Βουλή	95
§ 35.	Έκλογεις καί Έκλογές	67
§ 36.	Έκλογικά συστήματα	100
§ 37.	Νόμοι καί νομοθετικά διατάγματα	101
§ 38.	Έφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως — Αριθμητη τῶν νόμων	104

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 39.	Σημασία τῆς ἐκτελεστικῆς έξουσίας στό σημερινό κράτος ...	106
§ 40.	Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας	108
1.	Ανεύθυνο τοῦ Προέδρου	108
2.	Συμβούλιο τῆς Δημοκρατίας	109
3.	Τακτικά καθήκοντα τοῦ Προέδρου	110
4.	Ἐκτακτά καθήκοντα τοῦ Προέδρου	112
a)	Κήρυξη πολέμου	112
b)	Κήρυξη Στρατιωτικοῦ Νόμου	113
§ 41.	Διατάγματα καί Αστυνομικές Διατάξεις	115
§ 42.	Κυβέρνηση καί Υπουργοί	116
1.	Πρωθυπουργός	117

2. Υπουργικό Συμβούλιο	118
3. Υπουργική εύθυνη α) ποινική	119
β) ἀστική, γ) πολιτική	120

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 43. Οί δημόσιοι ύπαλληλοι	121
1. Μονιμότητα τῶν δημοσίων ύπαλληλων	121
2. Υπαλληλική σχέση	122
3. Καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν δημοσίων ύπαλληλων	122
4. Σώματα ἀσφαλείας	122
5. Ἀμυνα τοῦ πολίτη σὲ περίπτωση αὐθαιρεσίας τῶν κρατικῶν δργάνων	123
§ 44. Διοικητική διαίρεση τοῦ κράτους	
1. Διαίρεση τῆς διοίκησης τοῦ Κράτους	124
2. Διοικητική διαίρεση τοῦ κράτους σὲ περιφέρειες	126
3. Διοικητικά συστήματα	127

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

§ 45. Ὁρισμός καὶ ἀξία τῆς	
1. Τί είναι τοπική αὐτοδιοίκηση	128
2. Η αὐτοδιοίκηση, ἡ ἀξία καὶ ἡ ήθική σημασία τῆς	129
3. Η ιστορία τῶν δήμων στήν 'Ελλάδα	130
§ 46. Η τοπική αὐτοδιοίκηση σήμερα	
1. Κοινότητες	131
α) Διοίκηση τῆς κοινότητας	131
β) Κοινοτικές ἐκλογές	132
γ) Κοινοτικό συμβούλιο	133
δ) Πρόεδρος κοινότητας	133
ε) Πόροι κοινότητας	134
στ) Νομαρχιακός ἔλεγχος	134
ζ) Σύνδεσμος κοινοτήτων	134
2. Δῆμοι	
α) Δημοτικό συμβούλιο	135
β) 'Ο δήμαρχος	136
γ) Δημαρχιακή Ἐπιτροπή	137
δ) Δημοτικοί ύπαλληλοι	138
ε) Δημοτικά ἀγαθοεργά ίδρυματα	138
στ) Δημοτικές ἐπιχειρήσεις	138
3. Αὐτοδιοίκηση δεύτερου βαθμοῦ	139

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 47.	"Εννομη τάξη	140
	1. Είδη δικαστηρίων	140
	2. 'Εγγυήσεις γιά την άπονομή της δικαιοσύνης	141
§ 48.	Πολιτικά δικαστήρια	142
	1. Είρηνοδικείο	143
	2. Πρωτοδικείο τριμελές	143
	3. Πρωτοδικείο μονομελές	143
	4. 'Εφετείο	144
	5. 'Εκτέλεση δικαστικῶν ἀποφάσεων	144
	6. 'Ο "Αρειος Πάγος	144
	7. Διαιτησία	145
§ 49.	Ποινικά δικαστήρια	145
	1. Πταισματοδικείο	145
	2. Πλημμελειοδικείο	145
	3. Κακουργιοδικείο	145
	4. Είσαγγελέας	146
	5. Μηνύσεις	146
	6. Διαδικασία	147
§ 50.	Ειδικά δικαστήρια	149
§ 51.	Διοικητικά δικαστήρια	149
	1. Τό Συμβούλιο τῆς 'Επικρατείας	149
	2. Τό 'Ελεγκτικό Συνέδριο	150
	3. Τά φορολογικά δικαστήρια	151
	4. 'Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο	151

ΚΕΦΑΛΑΙΟ X Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

§ 52.	Οι ἐνοπλες δυνάμεις	153
	1. 'Ο στρατός	153
	2. 'Οργάνωση τῶν ἐνόπλων δυνάμεων	155
§ 53.	Οι ἀξιωματικοί	156

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XI Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΆΛΛΑ ΚΡΑΤΗ

§ 54.	Διεθνές δίκαιο, δημόσιο καὶ ιδιωτικό	158
§ 55.	Διπλωματική ύπηρεσία	161
§ 56.	Διεθνεῖς δργανώσεις	162
	1. ΟΗΕ	163

2. "Αλλοι διεθνεῖς δργανισμοί	165
3. Εύρωπαϊκή Οίκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)	165
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ XII ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
§ 57. Οι άνάγκες του Κράτους	168
§ 58. Η έξιλιξη της Δημόσιας Οίκονομίας	169
§ 59. Τά έλληνικά δημόσια οίκονομικά	170
Κρατικός Προϋπολογισμός	170
 Α' ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
§ 60. Φόροι	172
1. Τί είναι φόρος	172
2. "Αμεσοί και ἔμμεσοι φόροι	173
§ 61. Φορολογικές ύπηρεσίες	174
§ 62. Τά διάφορα εἶδη τῶν ἀμέσων φόρων	175
1. "Αμεσοί φόροι	175
2. Πῶς εἰσπράττονται οἱ ἀμεσοί φόροι	176
3. "Εμμεσοί φόροι	177
4. Μονοπώλια	179
5. Τέλη χαρτοσήμου	179
6. "Αλλα τακτικά έσοδα του κράτους	180
7. Δάνεια	181
 Β' ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
1. Ποιές είναι οἱ ἀνάγκες του δημοσίου	182
2. Προϋπολογισμός ἔξοδων	185
3. Προϋπολογισμός ἐπενδύσεων	186
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος	187
Ο Καταστατικός Χάρτης τῶν Ἡνωμένων Εθνῶν (Οἱ κυριότερες διατάξεις)	239

Στό έξωφυλλο: Χάλκινη δικαστική ψῆφος πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι. Δικαστές τότε ἦταν οἱ ἴδιοι οἱ πολίτες. (Μουσείο Στοᾶς Ἀττάλου).

ΣΤΟΙΧΑΙ ΤΟΥ ΑΣΤΡΟΝΟΜΟΥ ΑΤ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΤΑΚΤΟ ΣΤΟΙΧΑΙ ΤΟΥ ΑΣΤΡΟΝΟΜΟΥ ΑΤ

ΕΚΔΟΣΗ-Ζ-1981 ΑΝΤΙΤΥΠΑ 25.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3483/14.10.80

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Ζ. ΑΝΤΩΝΑΚΟΥΔΗΣ & ΑΦΟΙ Ε.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΑΦΟΙ ΧΑΤΖΗΧΡΥΣΟΥ & ΣΙΑ Ε.Ε.

0020556252

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΟΕ
ΔΒ

Ψηφιότη